Генералъ о. з. ИВ. ПАШИНОВЪ
Бившъ командиръ на сѫщия полкъ.

1919
1943

VIII А/14

ВОЕННА ИСТОРИЯ
НА
23-й ПЕХ. ШИПЧЕНСКИ ПОЛКЪ

ВОЙНАТА СЪ СЪГЛАШЕНЦИТЪ 1916, 917 и 918 ГОД.

III ТОМЪ

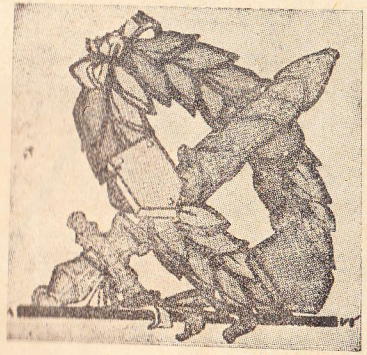

СОФИЯ
1937

355-48
44669

Посвещава се на живитѣ и на славно загиналитѣ герои отъ 23-й пехотенъ Шипченски полкъ, презъ войнитѣ 1912/13 год., 915, 916, 917 и 918 години съ турци, съюзници и съглашенци.

Отъ автора.

1951/44

Печатница „Задруженъ трудъ“ — София — ул. „Царь Симеонъ“ 74

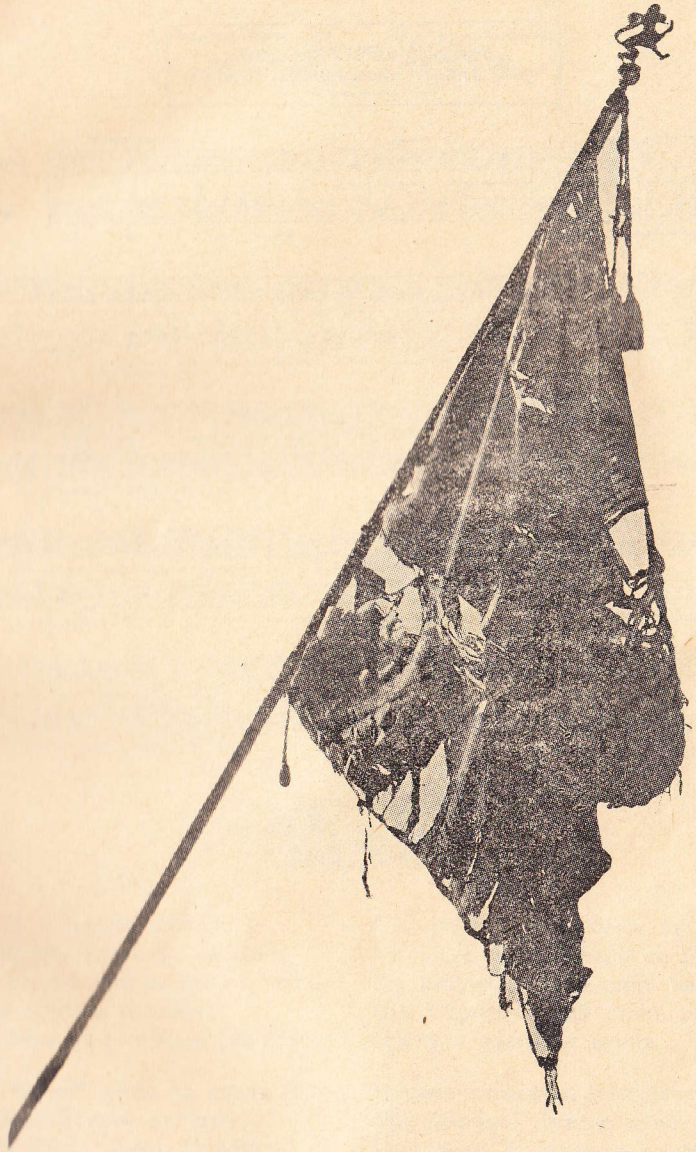

Полковата светиня.

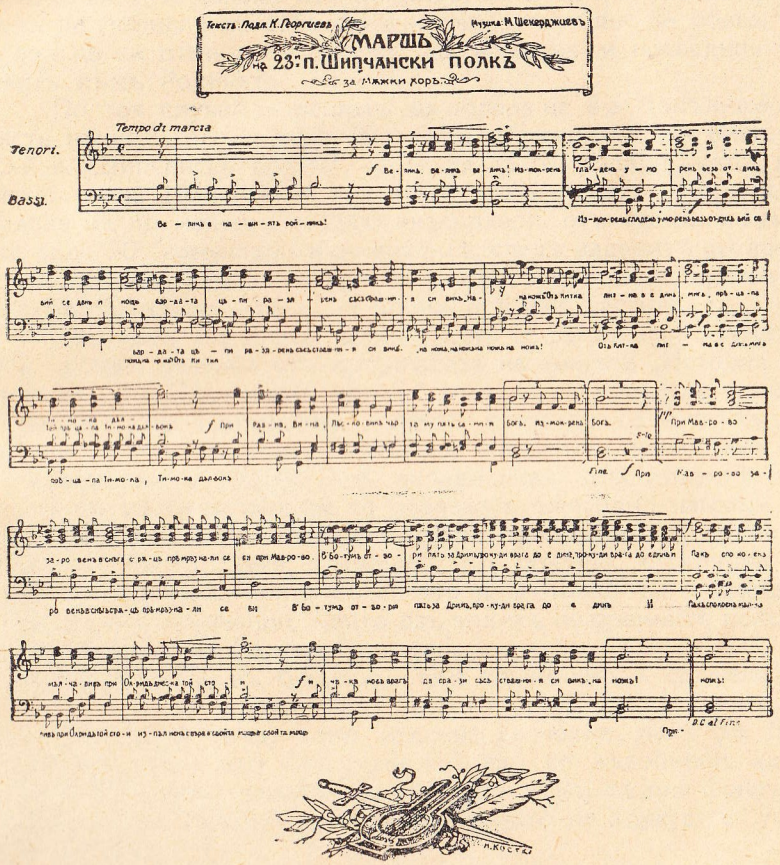

Великъ е нашия войникъ!
Измокренъ, гладенъ, уморенъ,
Безъ отдихъ бий се день и нощь,
Бърдата цѣли разяренъ
Съсъ страшния си викъ „на ножъ“.

Отъ „Китка“ литна въ единъ мигъ,
Прѣщапа Тимока дълбокъ,
Презъ Равна, Вина, Орѣшацъ,
Презъ Шуманъ, Топла, Лѣсковикъ
Чърта му пѫть самия Богъ!

При Маврово заровенъ въ снѣгъ,
Съ ржце примръзнали се би,
Въ Батумъ отвори пѫть за Дринъ,
При Струга сѣтний станъ разби —
Прокуди врага до единъ.

И пакъ спокоенъ, мълчаливъ
При Охридъ, Прѣспа днесъ стои
Изпълненъ съ вѣра въ свойта мощь
Новъ врагъ той чака да срази
Съсъ страшния си викъ „на ножъ“

ПРЕДГОВОРЪ

Настоящата книга е трета и последна Военна история на 23-й Шипченски полкъ. Съ нея се завършва описанието на славнитѣ епични борби на „Орлитѣ Шипченци“ въ войната съ съглашенцитѣ: 1916, 1917 и 1918 кървави години, въ които, тѣ съ себеотрицание понесоха всичкитѣ ужаси на войната и съ своя борчески духъ устояваха и биха добре въоръжени армии на цѣлия свѣтъ.

Нека славнитѣ спомени, изложени въ тази книга и другитѣ истории на Шипченци, които съ скѫпата си кръвь написаха свѣтли страници въ нашата военна история и покриха българското оръжие съ вѣчна слава въ войната съ турци и съюзници 1912/1913 години — томъ I и войната съ сърбитѣ 1915 година томъ II, послужатъ на възвраствуващето поколѣние за патриотично насаждане въ сърдцата имъ още по голѣми родолюбиви чувства къмъ скѫпата наша Родина.

Въ казанитѣ три тома на Военната история на Шипченци, участницитѣ ще видятъ и ще почувствуватъ гордость за проявенитѣ отъ тѣхъ усилия и жертви за благото на своята Родина и за свободата на брата робъ, а родителитѣ и близкитѣ на загиналитѣ свои храбреци ще намѣрятъ една утеха при четенето и ще видятъ при какви обстоятелства и героизъмъ сѫ пролѣли скѫпата си кръвь тѣхни мили и близки.

Нека бойната прослава на „Орлитѣ Шипченци“ буди огънь и жарь въ сърдцата на наследницитѣ Шипченци, Тунжанци и за цѣлия Български народъ за отмъщение на коварнитѣ врагове, които ограбиха България и въ близко бѫдеще съ Божията благодатъ да бѫде постигнатъ завета на тѣхнитѣ предци-обединението на българския народъ.

Настоящия томъ засѣга действията на 12-й пех. Балкански полкъ, отчасти на 10-й пех. Родопски, на 30-й пех. Шейновски, на 8 и 18 артилерийски полкове, 3/8 пионерна рота, на 5 и 6-а планински с. с. батареи и на 7 и 10-й конни полкове, които рамо до рамо сѫ действували съ Шипченци за свободата на поробенитѣ братя.

И тази история е написана по факти и документи-реляции, дневници и заповѣди по полка и бригадата, и съ лични впечатления на участницитѣ въ войната.

Генералъ о. з. **Иванъ Пашиновъ.**

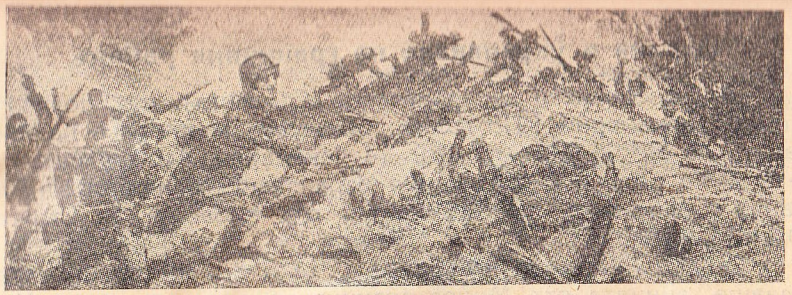

ЧАСТЬ I

ВОЙНАТА СЪ СЪГЛАШЕНЦИТѢ НА МАКЕДОНСКИЯ ФРОНТЪ

ГЛАВА I

Нашата армия спрѣна на македонския фронтъ

Въ края на 1915 година — 8-й декемврий, следъ окончателното разгромяване на сръбската армия и прогонването ѝ отъ заграбенитѣ земи въ Македония и Албания и натикани въ Адриатическото море (понеже море искаха) главната цель на операцията противъ Сърбия бѣ постигната. Македония и Албания бѣха очистени и освободени отъ сръбскитѣ нахлувания и заграбвания, пѫтя за Цариградъ и Мала-Азия бѣ откритъ за централнитѣ държави, обаче, по политически причини, подъ давлението на германската дипломация, въпрѣки настояванията на нашето главно командуване, да се продължатъ военнитѣ действия, нашата победоносна армия бѣше спрѣна на гръцката граница, макаръ да имаше много признаци, които показваха, че съглашенскитѣ войски въ Македония сѫ страшно разстроени, отстѫпватъ въ безредие къмъ Солунъ, и съ едно бързо и методично преследване можеха да бѫдатъ напълно унищожени. Но нашето главно командуване неможа да се противопостави на германското схващане за по-нататъшното водене и свършване на войната на Македонския фронтъ и по искането на нашето правителство то мълчаливо се съгласи и възприе пасивната отбрана и да удължава безкрайно бойния фронтъ на изтокъ съ подготвяне на позиция за отбрана противъ отстѫпващитѣ врагове.

И тъй нашата армия застана неподвижно на една точно опредѣлена известна на противника линия, гдето очакваше ударитѣ, за да ги отбива и да дочака неприятелското засилване.

1751/44

Охрана и укрепяване на граничния районъ

До започването на войната съ Съглашенцитѣ, полкътъ отъ 8-й декемврий 1915 година, съгласно заповѣдитѣ на бригадата № 364 и 370 отъ 8 и 14 декемврий, 4-а дружина съ 5-та и 6-а роти и 2 картечници охраняваше границитѣ въ Албания и запазване прохода: Бабия отъ Елбасанъ за Струга, Охридъ и Дебъръ.

3-та дружина съ 7-а и 8-ма роти и 2 картечници охраняваше линията отъ Мокра планина по течението на р. Мокра и право на изтокъ до билото на Галичица планина.

1-ва дружина бѣ оставена въ Охридъ за резервъ на дружинитѣ отъ охранението.

Балканския полкъ бѣше оставенъ въ Дебъръ отъ който 1-а дружина бѣ изпратена въ Лешкопия съ по една рота въ с. с. Калешъ и Глушанци.

2-а дружина бѣ изпратила една рота въ с. Себище, друга въ с. Окшутанъ, трета въ Плаке и четвърта въ с. Тополяне. Всички роти отъ дветѣ дружини охраняваха и наблюдаваха посокитѣ отъ Елбасанъ къмъ Дебъръ. Другитѣ две дружини бѣха оставени въ Дебъръ за резервъ на охранителната дружина.

До 31-й декемврий включително, дружинитѣ отъ полка продължаваха да заематъ своитѣ мѣста и да укрепяватъ упорнитѣ пунктове на охранителната линия. До това време, въ участъка на 4-а дружина, на пропускателния постъ на прохода Бабия, постоянно приидваха и се предаваха по цѣли групи сръбски войници и една рота съ подофицеритѣ си.

Праздницитѣ — Рождество Христово и Нова година ротитѣ ги посрѣщаха и изпращаха по Албанскитѣ и Македонски планини, а нѣкой въ гр. Охридъ. Новата година свари полка въ наличенъ съставъ: 50 офицери, 5 лѣкари, 4 чиновници и 5162 долни чинове. Отъ 1 януарий 1916 год. до 1-й февруарий — дружинитѣ отъ полка продължаваха да заематъ своитѣ си мѣста и да укрепяватъ позициитѣ си. На 13. I. 1 и 3-а роти смѣниха 14 и 16 роти, а на 19-й, 2-а и 4-а роти смѣниха 13 и 15-а роти. Цѣлата 4-а дружина на 26-й се събра въ гр. Охридъ, разположена на квартири.

На 4. I., 7 и 8-а роти, които бѣха въ охранение на югъ отъ Подградецъ и Мокра, смѣнени отъ 10-а рота, бѣха изпратени въ Струга да смѣнятъ 50 п. полкъ, който на 7-и замина за дивизията си.

Заемането на градъ Елбасанъ

На 29 януарий, по донесението на командира на 1-а дружина майоръ Кабакчиевъ отъ Бабия, сърбитѣ напуснали позициитѣ си и градъ Елбасанъ. По заповѣдь на командира на бригадата цѣлата 1-а дружина съ две картечници, по ротно настжпи и до 3. II. дружината зае града Елбасанъ, посрещнати

много радушно отъ цѣлото градско албанско население. Дружината се разположи на квартири въ южната окрайна на града, съ всички мѣрки на охранение външно и вжтрешно, съ избрана позиция южно отъ града, заемана по смѣнно отъ една рота въ предни постове.

П. Стайновъ

ВЪ ЕЛБАСАНЪ

„Знаешъ ли ти страната где портокалитѣ цъвтятъ?“

Елбасанъ е градъ на кипариситѣ, на маслиновитѣ и портокалови гори. Въ чудно зелената долина на Шкумбия, долу предъ нашитѣ постове се ширеше тоя албански градъ. Съ такова възхищение и обичь говориха за него албанцитѣ, че ние намразихме тая пуста „Бабия“ планина, отъ която цѣли три месеца вече копнѣехме за долина, за равнина, за градъ. И „Бабия“ е хубава — назъбила чукари надъ дълбоката Шкумбрия, та съперничи по страхотность и непрестжпность и съ Шиятъ и съ Матъ. Тукъ бѣ последнята битка съ сърбитѣ на 8-й декемврий 1915 година и последния имъ разгромъ. Сега сърбитѣ бѣха отсреща въ долината, съ жалки остатъци отъ прословутата имъ сборна дивизия. Но никой не се занимаваше вече съ тѣхъ; па и тѣ за война, за бой не мислѣха. Отчаяни, гладни, чакаха само да дойде и тѣхния редъ за да отпжтуватъ за „отмора“ на „острова на блаженитѣ“.

Идваха албанци да ни молятъ да влѣземъ въ Елбасанъ — „Чакатъ ви всички тамъ“, казваха ни тѣ.

Копнѣеха момчетата за града: маслини, портокали, тютюнъ.

Молиха се да ги пустнатъ като въ отпуска; никой не се грижеше за сърбитѣ. Тѣ идваха да се предаватъ всѣки день, окжсани, живи скелети. Особено тия дребнитѣ „рекрути“ — тѣ бѣха само кожа и кости, деца на 16 години. Да настжпятъ срѣщу насъ? Боже сохрани — за такива работи дори и полковникътъ имъ, Рашичъ, не мисли.

Жалъкъ неприятель!

Обаче на 27 и 28 януарий, внезапно имъ дойде куражъ.

Гледаме, искатъ да настжпятъ. Момчетата го взеха на смѣхъ. Но сърбитѣ наистина идатъ и стрелятъ.

— Сега нѣма вече да имъ простимъ; отиде Елбасанъ!

Завърза се престрелка по линията и сърбитѣ разбира се, отстжпватъ. Очистватъ и отъ позициитѣ си презъ нощьта на 28 януарий. Нашитѣ патраули подире имъ, и на 29 януарий единъ патраулъ отъ 14 души избърза и се намъкна въ Елбасанъ.

Градътъ се събра да гледа нашитѣ 14 души и да имъ се радва: — Идатъ най-после българитѣ!

Цѣлата нощь сърбитѣ бѣгали къмъ Пекинъ. Най после и за тѣхъ настаналъ день за „отмора , та невидѣли какъ се измъкнали назадъ. Само Есадъ-Пашовата жандармерия останала, но смѣе ли тя да мърда вече, макаръ да е отъ 160 души. Нашитѣ 14 души се настаняватъ въ града — той е вече въ български ржце.

Албанскитѣ националисти добиватъ куражъ. Смъкватъ публично знамето на Есадъ-Паша и го изгарятъ. До вечерьта сшиватъ български и албански национални знамена и окичватъ цѣлия градъ.

На другия день, 30 януарий, пристига една рота отъ нашия полкъ:

— Командирътъ иде!

Цѣлия градъ, мжже, кадъни, деца — всички излѣзоха да чакатъ „Командирътъ“. Децата съ албански и български флагове излѣзоха на 2 километра вънъ отъ града да го приветствуватъ, а християнитѣ албанчета бѣха облечени празднично въ стихари.

Предъ града: ученици, учители, жени, деца, граждани, — всички дори и ханъмитѣ наредени махатъ съ ржце и приветствуватъ ротата: — Тюня-тета; тюня-тета! (Здравейте).

Цѣлиятъ градъ само въ албански и български знамена! Народътъ вкупомъ тръгва подиръ ротата и всички спиратъ всрѣдъ града. Тамъ ротния командиръ поздравлява войницитѣ съ влизането имъ въ Елбасанъ.

Тѣ му отговарятъ съ едно стройно и громко: „Здраве желаемъ, г-нъ капитанъ“, както само български войници знаятъ да извикатъ; албанцитѣ сж въ възторгъ. Едно гръмогласно „ура“ се надава отъ войницитѣ, албанцитѣ започватъ да викатъ: Рофта! Рофта Булгария (Да живѣе) и става едно смѣшение отъ „ура“ и „Рофта“, което разтърси цѣлия градъ.

Населението се радва на тая нова картина: живи енергични войници, стройна войска: чувствуваха тѣ силата ѝ. Каква разлика съ доскорошнитѣ „господари“ на Албания — окжсани, убити, гладни сърби, натирвани отъ всѣка албанска кжща, тѣ вчерашнитѣ „господари“ на Албания, просиха милость отъ албанцитѣ и треперѣха отъ тѣхъ.

Па и отдавна албанцитѣ милѣятъ за българитѣ, особено арнаутската партия. Есадъ-Пашови подържници има още, особено между простолюдието, но и тѣ набити „османлии“ не могатъ да простятъ на измѣника, за гдето отиде съ сърбитѣ. А ние сме добре и съ османлиитѣ и съ арнаутитѣ — националиститѣ; за насъ всички иматъ само възхищение, па и отъ миналото си тѣ пазятъ само хубавъ споменъ за насъ и за нашитѣ македонски революционери. Това неможе да се каже за никоя друга държава.

Въ Елбасанъ има много просвѣтени хора; мнозина знаятъ френски.

Интелигенцията е всецѣло на страната на националиститѣ.

Вечерьта на 30 януарий пристигнаха въ града албански четници, а на другия день и австрийски войници.

Въ конгреса на националиститѣ отъ Елбасанско, който се състоя на 31 януарий, албанскитѣ водители отправиха единъ благодарственъ адресъ къмъ българския народъ, „отъ който за всичко тѣ искатъ да взематъ примѣръ, защото той и въ днитѣ на най-тежкитѣ страдания не е изгубилъ куражъ, а работилъ и осжществилъ националното си обединение“.

Така най после момчетата стигнаха въ Елбасанъ, за който тѣй много го копнѣеха. Наистина, хубавъ е Елбасанъ — градъ на кипариситѣ, на портокалови и маслинени гори. Потъналъ въ разкошна зеленина, той ревниво крие всрѣдъ дърветата и южни градини бѣлитѣ си стари кжщи.

Войницитѣ, хвърлили вече шинелитѣ, весело се разхождатъ изъ града и се любуватъ на това чудно синьо албанско небе.

Лѣгнали подъ замисленитѣ стройни кипариси на „текето“, тѣ гледатъ пространнитѣ маслинови гори, буйната зелена трева и се радватъ на хубавото топло слънце.

Черквата „Св. Климентъ“, построена въ 1295 г. въ честь на Св. Богородица.

Кипариси, кипариси! Сѣкашъ Бьоклинова картина, замислена и величава! Зима е. Въ нашата България сега е студъ, снѣгъ. Свити до печкитѣ нашитѣ майки съ ужасъ гледатъ навънъ и мислятъ за момчетата си: кждѣ ли мрзнатъ?

— Момчетата сж при пролѣтьта.

Тукъ розитѣ цъвтятъ! . . .

Охрана и отбрана на гръцката граница.

Отъ 1-й февруарий до 1 мартъ, разположението на полка бѣше: 1-а дружина съ 1-й картеченъ взводъ въ Елбасанъ, въ охранение и укрепявание позиция на югъ отъ града.

2-а дружина която бѣше пръсната отъ Струга до Бабия, се прибра въ Охридъ и заедно съ 4-а дружина изпълняваха нарядитѣ и работѣха пѫтищата: Охридъ—Ресенъ и Охридъ — Св. Наумъ.

Статуята на Св. Климентъ.

3-а дружина 2-и картеченъ зводъ, охраняваше и укрепяваше линията на югъ отъ Охридското езеро.

Презъ това време се започна ваксинацията на чиноветѣ отъ полка, противъ коремния тифъ, поради появилитѣ се нѣколко случаи на заболѣвание отъ сѫщата болесть.

На 14 и 19-й февруарий, се отпразднуваха праздницитѣ: рождения день на Н. Величество Царь Фердинандъ и „Освобождението на България". Отслужиха се молебени отъ Охридския Митрополитъ, Негово Високо Преосвещенство Борисъ и духовенството. Въ молебенитѣ взимаха участие по една сборна рота или дружина отъ полка. Молебенитѣ и праздненствата многолюдно се чествуваха отъ Охридското гражданство, които съ голѣма набожность насълзени и съ хълцания произнасяха горещи молитви къмъ Бога за даруваната свобода и съ умиление гледаха и се радваха на братята си освободители — Шипченци, които стройни, построени въ разгънатъ строй съ весели и оживени лица, гръмовито отговаряха на поздравитѣ на началството си.

Отъ 1 мартъ до 1-й априлъ, разположението на полка остана сѫщото. Дружинитѣ се изреждаха по между си на 6.II, 2-а смѣна 3-а дружина, която се прибра въ Охридъ и следъ дадената ѝ почивка, произвеждаше учения и изпълняваше нарядитѣ по гарнизона.

Празднуване бойния праздникъ на полка.

На 13 мартъ, срѣдъ многолюдно Охридчанско население, се отпразднува бойния праздникъ на полка, въ 9 ½ ч. пр. пл. на площада задъ църквата Св. Климентъ. Първоначално се отслужи панихида за славно загиналитѣ герои Шипченци въ войнитѣ съ турци и съюзници 1912—13 и 1915 години за освобождението на брата робъ. Когато всички колѣничиха и слушаха тѫжната мелодия на „Вѣчная паметь", хълцанията на всички присѫтствуващи се замѣниха съ плачъ. Следъ панихидата и молебена — се произведе парадъ на участвующитѣ по 2 роти отъ 3 и 4-а дружини и на една батарея отъ 18 артилерийски полкъ, която сѫщо празднува бойния си праздникъ.

Следъ пладне се дадоха игри на сѫщия площадъ, на които присѫтствуваха множество охридчани и всички войници, квартирующи въ града.

Въ Подградецъ — манастъ. Св. Наумъ и Елбасанъ сѫщо се отслужи панихида и молебенъ.

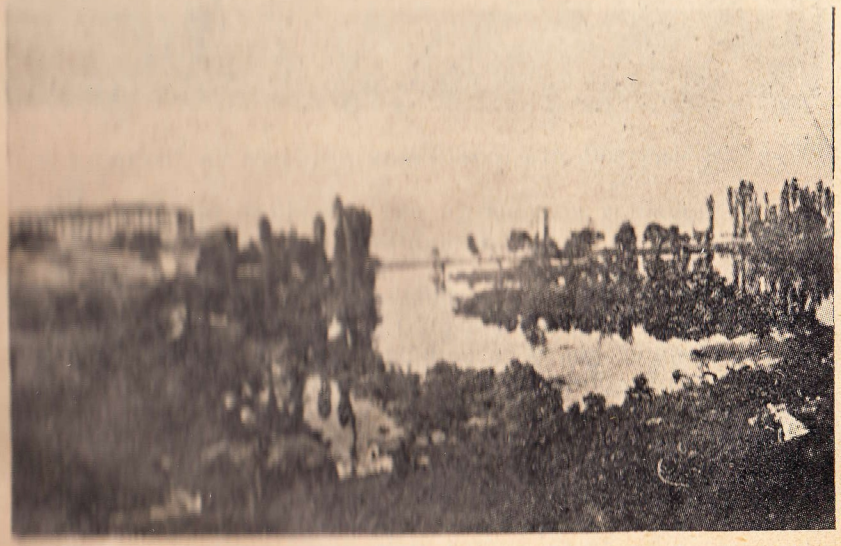

На манастира Св. Наумъ съ вѫтрешното езеро.

На другия день, — 14/III, съгласно заповѣдьта отъ бригадата 3 и 4-а дружини заминаха за укрепяване на линията отъ върха 2150 на Камия планина до Галичица планина включително и направата на пѫтища по-край езерото, отъ Охридъ — Св. Наумъ до позициитѣ.

Щаба на полка, само строевото отдѣление, се премѣсти въ ман. Св. Наумъ.

Презъ това време 2-а дружина заемаше, съ 5, 6 и 8-а роти за охрана на линията отъ върха 2150 — до Галичица планина включително, съ постове както се охранява граница, а 7-а рота въ Подградецъ — въ подръжка на преднитѣ три роти.

Офицерството отъ полка предъ манастира Св. Наумъ.

1-а дружина усилена съ две планински орждия и половинъ ескадронъ конница продължаваше да стои въ Елбасанъ.

Отъ 1 априлъ до 1-й май, полкътъ заемаше следното разположение: 1-а дружина съ 1-й картеченъ взводъ и дветѣ планин. орждия, която се намираше въ Елбасанъ, съгласно заповѣдьта отъ бригадата, основана на заповѣдьта отъ дивизията, телефонограма № 4936, съ която се опредѣлеше границата между Австро-Унгария и България, дружината трѣбваше да напустне града. На 31-й мартъ въ 9 часа пр. пл. тя тръгна отъ Елбасанъ, изпратена възторжено отъ градското население и отъ австрийската дружина, на чело на своитѣ офицери, която бѣше дошла тамъ къмъ срѣдата на месецъ мартъ. На 2 априлъ, дружината окончателно зае: съ 4 рота Кюксъ, 3 рота с. Линъ, 1 рота Кефтана, а 2-ра рота съ щаба на дружината въ с. Радожда; картечния взводъ се прибра при 2-я взводъ въ ман. Св. Наумъ, полубатареята въ Подградецъ, а полускадрона въ Битоля.

2-а дружина продължаваше да охранява дадената ѝ погранична линия, а 3-а дружина да я укрепява и да прави пѫтища до върха Галичица план. 4-а дружина на 21/iV се прибра въ Охридъ за гарнизонъ и нарядъ.

За усилване укрепяването на дѣсния участъкъ и направата на пѫтя и по западния брѣгъ на охридското езеро, 1-а рота се премѣсти въ Подградецъ на 3-а рота се възложи да прави пѫтя отъ с. Линъ за Подградецъ, а на 2-а рота да укрепява позицията при Кефтана.

На 24-й априлъ (новъ стилъ) дружинитѣ и ротитѣ посрещнаха Св. Христово Възкресение на позицията по планинитѣ и долищата. Въ тѣзи свѣтли дни се раздадоха отъ дружиннитѣ командири на отличилитѣ се войници за тѣхнитѣ, свѣли подвизи въ войната съ сърбитѣ бойнитѣ награди — ордени за храбростъ, I—2, II—10, III—32 и IV степень — 225. Заповѣдь по полка № 72 § 15—18 V.1916 година.

На манастира Св. Наумъ.

На 4-а дружина, която посрещна свѣтлия праздникъ въ Охридъ, на втория день, следъ църковния отпускъ, на площада непосредно задъ църквата Св. Климентъ, кждето бѣше построена дружината, следъ водосвета и освещаването на орденитѣ отъ полковия свещеникъ, се раздадоха на отличилитѣ се войници лично отъ командира на бригадата.

Отъ 1-й до 11-й май, измѣнение въ разположението на полка нѣмаше; дружинитѣ продължаваха да охраняватъ уча-

стъцитѣ си. На сѫщото число съ заповѣдь по бригадата № 3, на полка се заповѣдваше да заеме позицията отъ върха 2150 на Камия планина до гребена на Галичица планина вкл.

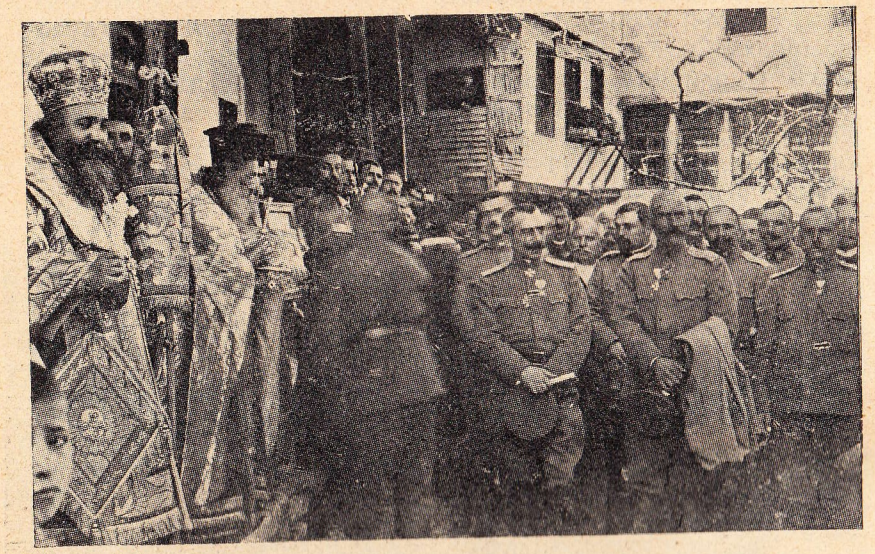

Отпразднуване Възкресение Христово.

Даденитѣ участъци на полка раздѣлени на три подучастъци, трѣбваше да се заематъ: 1-а дружина изработенитѣ и проектиранитѣ окопи по южнитѣ склонове на Камия планина до с. Ремекъ, като една наблюдателна застава изпрати на в. 2150 да наблюдава долината по горното течение на р. Шкумбия; 2-а дружина — позициитѣ отъ с. Решенъ до р. Черава. — 3-а дружина позициитѣ отъ р. Черава до билото на Галичица планина.

Отъ 4-а дружина 13 и 15 роти оставатъ въ Охридъ, въ разпорежданието на командира на бригадата; 14-а рота въ Подградецъ, а 16-а рота въ Дебъръ за гарнизонъ и други служби.

Картечната рота по взводно се придадоха къмъ 2 и 3-а дружини, къмъ полка се придаваха 6-а пл. скорострелна батарея и единъ н. с. планински взводъ.

12-й пех. Балкански полкъ бѣше изпратенъ въ Ресенъ за охрана на укрепяване границата ю. и. отъ града.

Раздаване наградитѣ на героитѣ отъ полка.

1. На

2-а ДРУЖИНА ЗАМИНАВА НА ГРЪЦКАТА ГРАНИЦА.

Нашата 2-а дружина заминава на позиция и охрана на гръцката граница при манастира Св. Наумъ и Подградецъ. Напущаме Охридъ и вървимъ по източния брѣгъ на езерото. Стигнахме малкото бедно рибарско селце Пехчане. Жителитѣ му добри и прости българи, се занимаватъ изключително съ риболовство.

Поехме следъ това стръмната пѫтека по политѣ на Галичица планина за манастиря Св. Наумъ. Пѫтьтъ ни върви надъ стръмнитѣ езерни скали. Околнитѣ дѫбове, орѣхи и скали се оглеждатъ въ тихитѣ ясни и синкави води на езерото. Слънцето спрѣно на едно мѣсто трепти и се отразява въ дъното му. Хладенъ лъхъ повѣва отъ езерото и изпълва морнитѣ ни гърди. Навлизаме въ манастирската долина, цѣла потънала и обрасла въ зеленина. Тополитѣ и трепетликитѣ, наредени въ стройни редове образуватъ манастирската алея. Върбитѣ си навели тѫжно главитѣ надъ малкото езерце, сѣкашъ си шепнатъ тайнствено за преживенитѣ и виденитѣ кървави борби въ светата обителъ. Върху високитѣ скали на най-южния брѣгъ на езерото гордо се издигатъ бѣлитѣ

каменни стени и сгради на Св. Наумъ, обрасли съ зеленъ бръшлянъ и кжпини. До тѣхъ стърчатъ вѣчно зелени кипариси. Въ тия чертози е живѣлъ преди хилядо години бѣловласия старецъ Св. Наумъ. Отъ тукъ той е училъ българската младежь на славянско четмо и писмо.

Дружината ни зае позиция между манастиря Св. Наумъ и Подградецъ и се започна укрепяването на новата граница.

Удължаване линията за охрана до Прѣспанското езеро.

Едва що бѣха заели дружинитѣ участъцитѣ си, по разпоредбата отъ дивизията, да се заеме отъ полка за охрана и отбрана и източния склонъ на Галичица планина до Прѣславското езеро, охраняванъ до това време отъ 12 Балкански полкъ, който трѣбваше да замине за укрепяване позицията на югъ отъ Битоля. На 17-й май, съ заповѣдь по бригадата № 4, се заповѣдва на полка да заеме за охрана и отбрана участъка отъ западния брѣгъ на Прѣспанското езеро до върха 2150 на Камия планина, като една рота се изпрати въ Кюксъ за наблюдение долината на р. Шкумба и посокитѣ къмъ Бабия, Кефтана и Дебъръ.

Къмъ полка се придаваше още една с. с. планинска батарея (5-а) и една и половина пионерна рота, отъ 2/8 дружина.

Въ изпълнение на бригадната заповѣдь, дадения участъкъ, раздѣленъ съ заповѣдь по полка № 3 на три дружинни участъци, трѣбваше да се заематъ както следва: Дѣсния участъкъ отъ върха 2150 на „Камия планина" до шосето Подградецъ — Корча отъ 1-ва дружина съ две н. с. пл. орждия и два взвода пионери отъ 3/8 рота, Срѣдния участъкъ, отъ шосето Подградецъ — Корча до билото на Галичица планина — отъ 1-а дружина, картечната рота, 6-та с. с. пл. батарея и два взвода пионери отъ 3/8 рота.

Лѣвия участъкъ отъ билото на Галичица пл. до Прѣспанското езеро — отъ 3-а дружина съ 5-а с. с. пл. батарея и два взода пионери отъ 2/8 рота.

14-а рота бѣше назначена за дѣсно странично прикритие, въ Кюксъ за наблюдение долината на рѣката Шкумба и посокитѣ: Бабия Дебъръ — Кефтана, 16-а рота въ Дебъръ за гарнизонъ; 13-а и 15-а роти въ Охридъ.

На 18/V 1-ва дружина зае участъкътъ си съ 2, 2 и 1-а роти, а 4-а рота въ подръжка западно отъ Подградецъ.

2-а дружина — 7-а рота въ охрана на участъкъ съ постове, 5 и 6-а роти задъ позицията при с. Пешкопия, 8-а рота въ ман. Св. Наумъ, а планинската батарея на Пешкопийската позиция.

3-а дружина, поради проливния дъждъ, не можа този день да заеме участъка си, остана на квартири въ с. с. Трапезица и Любанище. На 20-й май тя зае участъкътъ си по следния редъ: 9-а и 10-а роти въ охрана и отбрана на линията отъ билото на Галичица пл. до с. Стения включително 1-а рота въ подръжка — по източнитѣ склонове на Галичаца планина, а 12-а рота при с. Лѣсковецъ. Батареята на позиция сев. западно отъ Войтина планина.

Следъ заемане на участъцитѣ си, дружинитѣ продължиха работата по укрепяването на позицията и да правятъ нови пжтища.

Прегледване успѣха на работата по укрепяването на позицията на Мазра Планина отъ в-ра на бригадата, н-къ щаба на бригадата и в-ра на полка.

На 24 и 30 май, въ Охридъ се отпразднуваха най блѣскаво народния праздникъ Св. Кирилъ и Методи и Тезоименния день на Негово Величество Царя. На молебена и парада, на тѣзи праздненства взеха участие 13 и 15 роти отъ полка, множество охридчани, охридчанки, ученици и ученички. Следъ парада имаше манифестация отъ всички участвуващи на молебена и парада. На площада на „Свободата" шествието спрѣ, учениците и ученичкитѣ направиха овация на войницитѣ; гръмогласно „ура", отъ страна на войската, манифестантитѣ и народа, се разнасяше отъ чаровнитѣ езерни води далечъ на югъ.

Следъ пладне на площада задъ църквата Св. Климентъ се устроиха народни тържества.

На 29 май по устната заповѣдь на командира на бригадата се зае отъ 11-а рота върха „Горица" на Галичица планина, който връхъ по настояването на гръцкитѣ власти, чрезъ щаба на 1-а армия да имъ се възвърне, като тѣхенъ, остана въ наши ржце.

Отъ 1-й юний до 1-й юлий, разположението на полка остана сѫщото. — Участъцитѣ се усилваха съ окопи и пѫтища до позициитѣ на Галичица планина.

К-ра на бригадата и н-къ щаба на бригадата оглеждатъ върха „Горица“ на Галичица планина.

На 4-й юний, 15-а рота се изпрати да преследва разбойницитѣ къмъ с. Заесъ. Презъ време на преследването на разбойницитѣ, до 13 августъ, тя успѣ да залови двама албанци-разбойници, съ краденъ добитъкъ: 600 овци, 11 крави и 6 коня. При откарването албанцитѣ се опитали да бѣгатъ, едина изчезва, а другия бива застрелянъ. Добитъка се по върна на стопанитѣ.

На 25-й юний, съгласно заповѣдьта отъ бригадата, основана на такава отъ дивизията, 3-а дружина трѣбваше да здаде участъка си и да заеме участъкъ на изтокъ отъ Прѣспанското езеро, който до това време се заемаше отъ 12 полкъ.

На 27-й, 2 и 4 роти приеха участъка на 3 дружина, която на 29-й зае новия си участъкъ на Баба планина, на линията отъ кота 1150 южно отъ с. Любойна до кота 2000 включително съ 9, 11 и 12-а рота, които веднага пристѫпиха къмъ работа за усилване на позицията съ окопи и други землени постройки; 10-а рота остана въ подържка.

Отъ 1-й юлий до 15 августъ, разположението на полка бѣше: 1 и 2-а дружини охраняваха и укрепяваха линията отъ върха 2150 на Камия пл. презъ върха Горица, на Галичица планина до с. Степия на Прѣспанското езеро, както следва; 1-а рота на позиция на Камия пл.; 3-а рота при с. Зерваска: 3/8-а пионерна рота заедно съ мѣстното население работиха пѫтя Подградецъ-Червеняка на Мокра пл.; 2 и 4-а роти, придадени къмъ 2-а дружина, охраняваха лѣвия участъкъ отъ Прѣспанското езеро до Войтина планина, 5-а рота на върхъ Горица, 8-а рота охранява отъ върха Горица до с. Харелупъ,

7-а рота отъ това последнето село до шосето Подградецъ-Корча; 6-а рота въ подръжка на 8-а рота; сѫщата работи и пѫтя до Войтина планина и окопи.

3-а дружина, усилена съ картечната рота на Балканския полкъ, съ единъ ск. ст. взводъ отъ 5-а пл. батарея и 1/2 рота пионери отъ 2/8 рота, заемаше позиция на изтокъ отъ Прѣспанското езеро, по височинитѣ на югъ отъ селата: Любойна и Брайчинъ — на Баба планина.

Разположението на 4-а дружина остана непромѣнено, 13-а рота въ Охридъ, 15 въ преследване на разбойницитѣ, 14-а въ Кюксъ, а 16-а рота въ Дебъръ. Щаба на полка въ ман. Св. Наумъ, домакинското отдѣление, нестроевата рота и парковия взводъ въ Охридъ.

На 3 августъ се узна отъ донесенията на патрулитѣ, че грѫцкитѣ постове предъ участъка на 3-а дружина сѫ замѣнени съ сръбски. — Предъ участъцитѣ на 1 и 2-а дружини стояха още грѫцкитѣ постове.

3-а РОТА ВЪ ОХРАНА НА ГРЪЦКАТА ГРАНИЦА.

Слънцето бавно се спуска задъ високитѣ албански планини. Последнитѣ му пурпурни лѫчи, позлатяватъ покрива и кубетата на манастира. Часть отъ кървавото небе се оглежда въ водата и я придава кървавъ цвѣтъ, като че ли огньове сѫ запалени въ езерото. Планинитѣ потъмнѣха и очертанията отъ стаяха странни. Тъмнина падна по нискитѣ мѣста на долината. Трѣбва да се върви. Тази вечерь нашия взводъ е на охрана близо до пѫтя, който води за Корча. Взводътъ бѣше вече готовъ. Тръгнахме изъ гората. Тукъ тамъ по постоватѣ заблѣщуваха огньове. Отминахме единъ постъ, заминаваме други, ето и нашето мѣсто. Близо до насъ имаше трима войника на постъ, усилихме ги съ още трима. По нататъкъ имаше още постове, усилихме и тѣхъ. Останалитѣ се прибрахме подъ единъ голѣмъ старъ дѫбъ. Накладохме буенъ огънъ.

— Тази нощь нѣма да се спи, каза старшиятъ, Има сведения, че сърбитѣ сѫ дошли кѫде с. Звезда и скоро щѣли да заемать грѫцкитѣ гранични постове. Всѣки трѣбва да бѫде буденъ и на поста си, да не ни изненадатъ.

— Отъ кога не сме ги виждали, горкитѣ, какъ ли прекараха зимата на островъ Корфу. Тамъ трѣбва да е топло, каза младшия Досю.

— Абе, кѫде е това Корфу? запита единъ наивно.

— Да ти кажа ли, обади се даскала. Корфу е островъ въ морето. На Корфу се намира кральтъ, министритѣ и останалитѣ отъ войската имъ. Тамъ е спорната земя, за която тѣ претендираха въ оная — съюзническата война и отидоха

да си я взематъ. Взеха я и идатъ сега презъ Гърция да си взематъ и безпорната. Разбра ли?

— Ами завчера гръцки войници, като бѣхме на тѣхния постъ, казваха, че почнали вестникъ да издаватъ въ Солунъ и знаете ли какъ го нарекли?

— Какъ?...

— Кръстили го „Велика Сърбия“.

— Брей да му се не види, Велика Сърбия, а? Я гледай!

— А че то, лудостьта не ходи по гората, тя хората обикаля! каза авторитетно младшия Досю.

— Я, оставете сърбитѣ, ами патраула да обиколи постоветѣ, време е вече. Ако нѣщо сѫ забелязали, донесете, каза старшията.

Момчетата тръгнаха по пѫтеката и се изгубиха въ тъмнината.

— Трѣбва да сѫ стигнали поста, — каза близкостоящия до мене.

Медемовъ единъ късичекъ и набитъ солдатинъ, съ вирнати мустаци на горе, извади новата чемширова табакера, която той самъ си направи и украси съ разни кученца и лъвчета за споменъ отъ войната, сви си една цигара и запуши. А тютюнътъ бѣше рѣдкость и момчетата бързо оградиха щастливия притежателъ на тази неизказано голѣма ценность.

— Дай да си направя една тъничка цигара. Утре ще ти я върна, каза Михо.

— А бе ти тъничка, оня тъничка, ами на менъ какво ще остане? Не може. Нали видишъ, че нѣма отъ де да се купи.

— Ти тази вечерь ще услужишъ, а пъкъ азъ утре ще намѣря тютюнъ и ще ти го върна.

— А ха, отъ где ще намѣришъ. Ще отидешъ въ града да го купишъ, нали? — Ще дамъ една цигара, ама ще я изпушите всички, иначе по отдѣлно да си правите цигари не давамъ. И той взе че сви една дебела цигара, запали я и даде на близкостоящитѣ до него. Този смукна два пѫти и я подаде на съседа си. Така цигарата обиколи всички пушачи и тѣ жадно, жадно смучеха отъ нея.

— Утре пакъ ще ви дамъ една цигара.

— Да си живъ на баба си, каза единъ.

. . . . . .

Момчетата отъ постоветѣ се прибраха, при насъ, налѣгаха подъ сѣнката на стария дѫбъ и скоро захъркаха.

На Суха-Горица.

(Изъ дневника на редника Т. Ив. 12 юлий 1916 г.)

На най-южната часть на Охридското езеро сме. Хе тамъ горе задъ чемшировата и дѫбова гора въ подножието на голия и покритъ съ снѣгъ върхъ Суха-Гора. Тритѣ дружини

отъ полка сѫ тамъ, работятъ пѫть, окопи и охраняватъ границата. Тамъ нѣма нито едно дърво, нито пъкъ вода. За върха заминаха два взвода отъ нашата рота, а останалитѣ два взвода се настаниха на палатки въ подножието на върха. Лѣто е, а снѣговетѣ още покриватъ часть отъ в. Суха-Гора. Качишъ ли се на върха, погледнешъ на горе, ще видишъ близко звездитѣ; погледнешъ ли на изтокъ, ще видишъ долу тихитѣ и гладки води на Прѣспанското езеро, а на западъ — синитѣ води на Охридското езеро; на югъ — широкото и равно поле на Корча, прекрасната и златна Корча на албанцитѣ. На северъ се бѣлѣе старо-престолния градъ Охридъ.

Нашитѣ палатки наредихме въ подножието на Суха-Гора, при два бистри като кристалъ извори. Покрихме ги съ зелени чемширови клоне, за да ни пазятъ сѣнка и да не ни забележатъ неприятелскитѣ аероплани. Нашитѣ момчета сѫ майстори. Кѫдето и да отидемъ веднага се приспособяваме бързо къмъ околната природа и мѣстность. Още на другия ваде момчетата не харесаха изворитѣ и започнаха да копаятъ за да събератъ водата въ единъ общъ изворъ. Събраха водата и обградиха извора съ камъни, покриха го съ зелени чемширови клоне, направиха отъ кеманче сѫдъ за пиене вода и той започна да обикаля отъ рѫка въ рѫка, отъ уста въ уста.

— Ехъ, че сладко се пие отъ цигулка!

— Дай една цигулка вода бе!...

И цигулката почти не спираше. Тя се прочу не само въ нашата рота, но и въ другитѣ.

Много момчета си направиха отъ чемширъ лѫжици, табакери за тютюнъ, цигарета съ разни окраски по тѣхъ. Единъ построи и цѣла работилница, набави си необходимитѣ инструменти и започна да работи и изпълнява разни порѫчки.

Всѣки десеть дни се смѣняха взводоветѣ отъ ротата, които бѣха въ охрана на в. Суха-Гора. Дойдѐ и нашия редъ и ние заминахме за върха. Тукъ е другъ Господъ. Нѣма хубавия изворъ, а снѣгъ топѣхме за вода. Нѣма гора, а остри рѫбати почернели скали и камъни. Нощно време студъ и мъгла. И ние не спѣхме нощe, за да не простинемъ, ами обикалахме около палаткитѣ за да се топлимъ. Щомъ изгрѣе слънцето, сгушваме се въ палаткитѣ и спимъ до обѣдъ. Така денстъ правѣхме на нощь, а нощьта на день.

Културна просвѣтна дейность на шипченци.

Ние сме на Св. Наумъ — въ сѣнката и тишината на плътнитѣ като скали кипариси. Надъ насъ сѫ върховетѣ на Галичица и свѣтлото южно небе, а предъ насъ се простира задрѣмалата въ меки отблѣсъци площь на езерото.

Кошмарътъ на кървавата война остана далечъ. Ние пречистихме душитѣ си отъ ужаса на страшнитѣ походи презъ кръвь и трупове. Очитѣ ни сѫ широко отворени отъ топла радость. Душитѣ ни сѫ възродени. Въ тѣхъ се настани блѣнътъ на синьото езеро и ние постигаме красотата на живота и величието на смъртьта.

Крачимъ — цѣла група рошави и загорѣли солдати, по мекия пѣсъкъ на брѣга и унесено разсъждаваме.

— Какво съмъ азъ, какво сте вие всички, какво сѫ и ония, които ние оставихме въ безкръстни гробове? — тревожно и сърдечно вика единъ и гласътъ му леко се отеква въ срещната скала. . . Азъ ще умра, защото съмъ сѣнка и илюзия, но езерото ще остане, кипариситѣ и тополитѣ ще останатъ, „Галичица“ все така властно ще се надвѣсва надъ езерото... Тя е вънъ отъ часа, красотата, тя е безсмъртна и ние смъртнитѣ не можемъ да я постигнемъ.

— Илюзия разказвашъ ти, милий мой, отговаря други, ти който самъ себе си наричашъ сѣнка и илюзия. У насъ е тя, красотата, която търсишъ да постигнешъ. Вънъ отъ насъ нѣма нищо, не може да има нищо!

Той махна ржка и забърза къмъ брѣга, кѫдето ни чакаше лодка. Ние се хлъзгахме по огледалната повърхность на водата, а гласоветѣ ни ту нервни, ту тихи, дълго се отекваха въ скалитѣ.

И слушатъ скалитѣ, слушатъ тополитѣ, слуша езерото странитѣ думи на страшнитѣ воини. Вчера тѣ бѣха въ кървавъ бой, утре, може би, пакъ ще догонватъ своята смъртъ. Но властния блѣнъ на езерото ги очарова и тѣ търсятъ красота и въ смъртьта.

По границитѣ на „Предѣла“ стоятъ на страна тѣ, но душитѣ имъ сѫ пълни съ своето безпокойствие. И прибрали се въ града, тѣ бързатъ, тѣ искатъ да бѫдатъ вѣрни на себе си.

Наше е тукъ. Земята ни трѣбва да бѫде устроена. Ето въ Охридъ нѣма площадъ — да направимъ такъвъ, за да бѫде по-угладенъ центъра на града.

И въ Охридъ днесъ има хубавъ широкъ площадъ.

Въ Охридъ нѣма сграда, кѫдето да слѣзатъ на почивка високи гости.

И скоро сръбското околийско управление бѣ обърнато на великолепенъ дворецъ, уреденъ и декориранъ отъ художници.

Охридчани трѣбва да иматъ театъръ, тъй както ние имаме „Искра“.

И охридчани иматъ театъръ съ изработенъ отъ художницитѣ на полка модерни декорации. Тѣ видѣха на сцената два пѫти Вазовия „Бориславъ“.

Охридчани трѣбва да чуятъ хорово пѣние въ своитѣ [illegible]. Скоро шипченци подготвиха хоръ отъ войници и го [illegible] после въ смѣсенъ съ гражданки отъ Охридъ.

Малкитѣ охридчанчета трѣбва да усвоятъ пластика и [illegible] въ движенията си, трѣбва да научатъ игри, хора и [illegible]. . . Да, да, тѣ трѣбва да играятъ, да танцуватъ, да [illegible] тѣ нѣчейницитѣ на вчерашния день.

Наши и гръцки часовои.

Гимнастически групи, ржководени отъ войници, бързо постигнаха успѣхи и въ многобройнитѣ вечеринки, концерти [illegible] забавления извикаха сълзи отъ възторгъ и уми-[illegible].

Шипченци надминаха и въ току що открититѣ учи-[illegible] въ Охридъ, Струга и Дебъръ. И тамъ по-старитѣ и по-[illegible] братя устройваха, оправяха, нареждаха.

И успѣшни, тѣ разнасяха своята тжга по родината [illegible] синьо езеро. Тѣ разговаряха съ далечнитѣ сѣ-[illegible] хора, които и тамъ, надъ родината, блѣщукатъ. . .

— Ние сме ти вѣрни, майко! Ние ще ти бѫдемъ до [illegible] вѣрни. И ако трѣбва тука да умремъ, прежали ни: ние [illegible] между свои, между родни братя. Тѣ нѣма да ос-[illegible] нашитѣ гробове безъ кръстъ и цвѣтя. Чрезъ насъ тѣ

тебе опознаха и те обикнаха, чрезъ тѣхъ ние опознахме гордитѣ въ своето страдание стражи на твоитѣ граници... Чрезъ тѣхъ ние себе си опознахме.

* * *

На 4 и 5-й августъ въ участъка на 3-а дружина се завърза малка схватка между нашитѣ и сръбскитѣ патраули, последнитѣ бѣха прогонени къмъ селата Рамби и Германъ.

На 7-й, гръцкитѣ постове срещу 2-а рота, въ охрана на източния склонъ на Галичица планина, сѫ оттеглиха; по заповѣдь отъ щаба на бригадата, ротата заедно съ 4-а рота преминаха напредъ и взеха висотитѣ въ гръцка територия южно и юго-западно отъ селата Долна и Горна Горица.

На 9-й, изпратенитѣ разузнавателни патраули отъ 3-а дружина, пакъ завързаха престрелка съ сръбскитѣ постове. Отъ донесенията имъ се указа, че тѣ сѫ на сѫщитѣ мѣста и сѫ построили нови окопи по висотитѣ сѣверно отъ селата Медово и Щърково.

На 10-й, по заповѣдь отъ бригадата, основана на заповѣдьта отъ щаба на 1-а армия, 2 и 4-а роти, които преди три четири дена по заповѣдь отъ бригадата бѣха навлезли въ гръцка територия и заели бѣха селата Горна и Долна Горица трѣбваше да се оттеглятъ и да заематъ предишната постова охранителна линия. Отъ населението — узнали че сърбитѣ се настанили и се укрепили южно отъ селото Горна Горица.

Отъ 12 до 14 августъ включително се извърши смѣната на 2-а дружина отъ 1-а дружина и съсрѣдоточението ѝ при с. Лѣсковецъ. На 1-а дружина съ 2-а полурота отъ 14-а рота се възложи охраната на линията отъ шосето Подградецъ-Коча до шосето Рѣсенъ-Корча, презъ Галичица пл.

Въ участъка на 3-а дружина, презъ границата преминаха много семейства отъ селата Германъ, Медово и Рамби. изгонени отъ сръбскитѣ военни власти.

ЧАСТЬ II.

ЗАПОЧВАНЕ НА ВОЕННИТѢ ДЕЙСТВИЯ.

Общото положение на I-а армия.

Глава II.

Следъ непочателното сломяване, на съглашенската офанзива на Бардарския фронтъ и следъ като нашето командуване пропустна удобния моментъ за унищожаването на сопутната армия, — и възприе пасивната отбрана, съ подгатовка и укрепяване на обширенъ фронтъ позиции за отбрана — въ срѣдата на месецъ августъ — нашата първа армия (4-а и 8-а дивизии) заемаше единъ разтегнатъ фронтъ отъ Охридското взеро до Мала Рупа — 130 километра, и се укрепяваше на гръцката граница, като старателно избѣгваше сѫрѣчаванията съ гръцката погранична стража, защото имаше заповѣдь да зачита неутралитета на съседната държава.

Въ такова положение бѣ сварена първа армия, а 23-й [illegible] съ 3-тѣхъ дружини, $2^1/_2$ пл. батареи, 2 екскадрона заемаше и укрепяваше позиция югозападно отъ Охридското взеро и на изтокъ отъ Прѣспанското до Баба планина включително, когато се получи заповѣдьта за нейното настѫпление.

Настѫплението на полка къмъ Звезда.

На 15 августъ командирътъ на бригадата бѣ повиканъ на Мариовската телеграфна станция отъ началникъ щаба на първа армия полковникъ С. Азмановъ, който шифровано му сръбаше извлечение отъ заповѣдьта по армията № 25 отъ 15-й августъ за настѫплението на армията на 16-й срещу 17-й августъ на югоизтокъ по Битолското поле. На бригадата, която съставлява дѣсната колона, оставена въ подчинение

на армията, се заповѣдваше да настжпи и завладѣе височинитѣ около Маликъ, Звезда, Биглища, кръстопжтя Леринъ Корча и Костура Леринъ, в. Бичъ, Жервени, за да брани и осигури дѣсния флангъ и тилъ на армията отъ къмъ югъ.

Въ това време бригадата се състоеше само отъ 23-й полкъ — 11 роти 5 и 6 пл. с. с. батареи, единъ пл. н. с. взводъ, 3 и 4 ескадрона отъ 7 к. полкъ, 3/8 пионерна рота, 2/8 дивизионенъ лазаретъ и 4/8 пол. болница, имайки следното разположение: 1-а дружина заедно съ 2 пл. с. с. орждия, една полурота отъ 14-та рота, 2 пл. н. с. орждия, единъ пионеренъ взводъ и 2 картечници заемаше пограничната линия отъ кота 2150 на Камия Планина до западния брѣгъ на Прѣспанското езеро.

2-а дружина съ 6 пл. с. с. батарея, 4 картечници, три пионерни взвода и 2 ескадрона, съсредоточени на бивакъ при с. Лѣсковецъ.

3-а дружина не бѣ въ подчинение на бригадата; тя съ 2 пл. с. с. орждия заемаше пограничната линия отъ източния край на Преспанското езеро до билото на Баба Планина.

4-а дружина, 13 и 16 роти — на бивакъ при 2 дружина при с. Лѣсковецъ. 14 рота — единъ взводъ при Кефтана, единъ взводъ при с. Кюскъ и два взвода въ охрана на югозападъ отъ Охридското езеро. 15-а рота въ селата: Несторово, Речени, Турско, Гор.-Еловци и Мавровитѣ ханове по преследването на разбойници.

12-й Балкански полкъ бѣ подчиненъ на дивизията и се намираше въ Битоля.

Наличния съставъ на 23-й полкъ бѣше заедно съ отдѣлената дружина (3-та): щабъ офицери 5, оберъ офицери 56, долни чинове 5070, пушки 4339 и 6 картечници.

(Гледай списъка на стр. 37—38)

Участъкътъ на бригадата (на полка), бѣ сжщевременно и фронтъ за настжплението. Той се простираше отъ Прѣспанското езеро презъ върха Горица, Височинитѣ южно отъ Пешколия, Ромелъ, Берагожда до вър. Камия планина.

По събранитѣ сведения, потвърдени отъ разузнаването на щаба на първа армия, предъ участъкъ на бригадата около с. с. Звезда, Биглища, Руля, както и около Маликъ и Корча се намирали около 2000 души сръбски доброволчески отрядъ, а източно отъ Леринъ до Островското езеро имало 4 сръбски дивизии.

При това се заповѣдваше за избѣгване спрѣчкванията съ гърцитѣ, да не се минава линията на югъ отъ селата: Калищица, Любаница, Дреновени, Невѣска, Айтосъ, Люботино, Сотиръ, Новиградъ, задъ която линия неприятелски войски нѣмало.

Както е известно, къмъ края на м. май, по заповѣдь отъ щаба на бригадата, 23 полкъ бѣ овладѣлъ върха Горица,

ОПИСЪКЪ

на офицеритѣ отъ 23-й пѣхотенъ Шипченски полкъ къмъ 17 августъ 1916 година.

Чинъ, име и фамилия	Длъжность
[illegible]	Командиръ на полка
[illegible]	Адютантъ на полка
[illegible]	Нач. тел. команда
[illegible]	К-ръ 1-а дружина
[illegible]	Адютантъ 1-а дружина
[illegible]	К-ръ 1-а рота
[illegible]	Мл. офицеръ 1-а рота
[illegible]	„ „ 1-а рота
[illegible]	К-ръ 2-а рота
[illegible]	Мл. офицеръ 2-а рота
[illegible]	К-ръ 3-а рота
[illegible]	Мл. офицеръ 3-а рота
[illegible]	„ „ 3-а рота
[illegible]	К-ръ 4-а рота
[illegible]	Мл. офицеръ 4-а рота
[illegible]	„ „ 4-а рота
[illegible]	К-ръ 2-а дружина
[illegible]	Адютантъ 2-а дружина
[illegible]	К-ръ 5-а рота
[illegible]	Мл. офицеръ 5-а рота
[illegible]	„ „ 5-а рота
[illegible]	К-ръ 6-а рота
[illegible]	Мл. офицеръ 6-а рота
[illegible]	„ „ 6-а рота
[illegible]	К-ръ 7-а рота
[illegible]	Мл. офицеръ 7-а рота
[illegible]	К-ръ 8-а рота
[illegible]	Мл. офицеръ 8-а рота
[illegible]	К-ръ 3-а дружина
[illegible]	Адютантъ 3-а дружина
[illegible]	К-ръ 9-а рота
[illegible]	Мл. офицеръ 9-а рота
[illegible]	„ „ 9 а рота
[illegible]	К-ръ 10-а рота
[illegible]	Мл. офицеръ 10-а рота
[illegible]	К-ръ 11-а рота

№ по редъ	Чинъ, име и фамилия	Длъжность
37	Подпоручикъ Вълковъ Тодоръ	Мл. офицеръ 11-а рота
38	„ Кьорпевъ Пенчо	Мл. офицеръ 11-а рота
39	Капитанъ Ангеловъ Тодоръ	К-ръ 12-а рота
40	Подпоручикъ Тъмневъ Петко	Мл. офицеръ 12-а рота
41	Подпоручикъ Теневъ Христо	Мл. офицеръ 12-а рота
42	Подполковникъ Баевъ Василъ	К-ръ 4-а дружина
43	Подпоручикъ Василевъ Стефанъ	Адютантъ 4-а дружина
44	Поручикъ Тодоровъ Дочо	К-ръ 13-а рота
45	Подпоручикъ Хисапчиевъ Василъ	Мл. офицеръ 13-а рота
46	Подпоручикъ Димовъ Петръ	„ „ 13-а рота
47	Подпоручикъ Хиновъ Христо	К-ръ 14-а рота
48	Подпоручикъ Цвѣтковъ Димитръ	Мл. офицеръ 14-а рота
49	Поручикъ Стаменовъ Стефанъ	К-ръ 15-а рота
50	Подпоручикъ Ивановъ Кръстю	Мл. офицеръ 15-а рота
51	Капитанъ Палийски Златанъ	К-ръ 16-а рота
52	Подпоручикъ Радиковъ Иванъ	Мл офицеръ 16-а рота
53	Поручикъ Чапкъновъ Димитъръ	К-ръ картечна рота
54	Подпоручикъ Стоманяковъ Христо	Мл. офицеръ карт. рота
55	Подпоручикъ Шоповъ Михаилъ	Мл. офиц. карт. рота
56	Подпоручикъ Гърневъ Станимиръ	Мл. офиц. карт. рота
57	Подпоручикъ Х. Стойчевъ Стефанъ	„ „ „ „
58	Поручикъ Владевъ Никола	Домакинъ
59	Подпоручикъ Рѣповъ Петръ	Заведующъ прехраната
60	Подпоручикъ Пармаковъ Христо	Прикомандированъ къмъ заведующъ прехраната отъ 15-а рота.
61	Подпоручикъ Куйковъ Костадинъ	Прикомандированъ къмъ заведующъ прехраната отъ 13-а рота.

който бѣ въ гръцка територия най-високата точка отъ Галичица планина и доминираше всички околни върхове и посоки между дветѣ езера до Звезда и Маликъ. Предстоеше на бригадата (полка) да се спустне отъ тоя връхъ, както и по посока на шосетата Ресенъ—Корча и Старово-Корча, за достигане даденитѣ обекти съ оперативна заповѣдь по I армия № 25.

Районътъ за действията.

Най-важната посока, тая между дветѣ езера, съставлява [illegible] трудно проходимъ масивъ, само съ два пѫтя [illegible] останалото сѫ мѫчно проходими [illegible] Самитѣ планини сѫ високи надъ 2000 метра, [illegible] по високитѣ си части съвършенно [illegible] Главния гребенъ Галичица, който се провира между [illegible] се спуща постепено отъ в. Горица къмъ Биг- [illegible] Звезда образува два масива [illegible] естествени силни позиции, които запуш- [illegible] отъ Леринъ за Корча и отъ Корча за Ресенъ. [illegible] естествено трѣбваше да се насочатъ глав- [illegible] да се завладѣятъ най-скоро и се прекъснатъ [illegible] Леринъ, а сѫщевременно се защити пѫтя [illegible] Ресенъ, тъй като танъ е и най-тѣсното мѣсто [illegible] Преспанското езеро и Малико.

[illegible] отъ Галичица, сѫ удобни за настѫп- [illegible] Старово въ посока на Маликъ, но се [illegible] Западно отъ шосето Старово— [illegible] високитѣ и непроходими планини на Камия и [illegible] рѣки и извънредно мѫчно проходими пѫ- [illegible] въ долината на Шкумбия и по Мокра.

[illegible] познаване на мѣстностьта и сведенията за [illegible] настѫплението на полка, въ изпълнение на зада- [illegible] оперативна заповѣдь по бригадата № 5 отъ 15 [illegible] организиранъ по следния начинъ:

[illegible] раздѣленъ на две колони, му се заповѣдваше: [illegible] Кабакчиевъ, съ 1, 3 и 4-а роти, 2 [illegible] картечници и единъ взводъ пионери да [illegible] Горица по гребена на Галичица планина за [illegible] Звезда, следъ което следъ като да завла- [illegible] Морава планина, стигне кота 1297, като остави [illegible] Корча за охранение на дѣсния флангъ на лѣ- [illegible] щатъ по шосето Ресенъ Корча. [illegible] въ дѣсно странично прикритие една рота [illegible] Галичица планина и Мали Шатъ

[illegible] полковникъ Маневъ, съ 2-а дружина, 2, [illegible] 16-а рота, 4 картечници, 6 пл. с. с. батарея, 3 взвода [illegible] конница — Майоръ Високовъ, да [illegible] шосето Ресенъ Корча съвмѣстно съ дѣсната ко- [illegible] Звезда и продължи настѫплението си къмъ [illegible] Брѣзница. Сѫщата отъ Липичица да изпрати лѣво [illegible] прикритие, за да обходи позициитѣ Звезда и Иванъ. [illegible] заемането на крайния дѣсенъ флангъ, на полка, се [illegible] командира на 14-а рота, подпоручикъ Хиновъ, [illegible] с. орждия, да заеме отъ в. 2150 на [illegible] шосето подградецъ — Корча до к. 1100

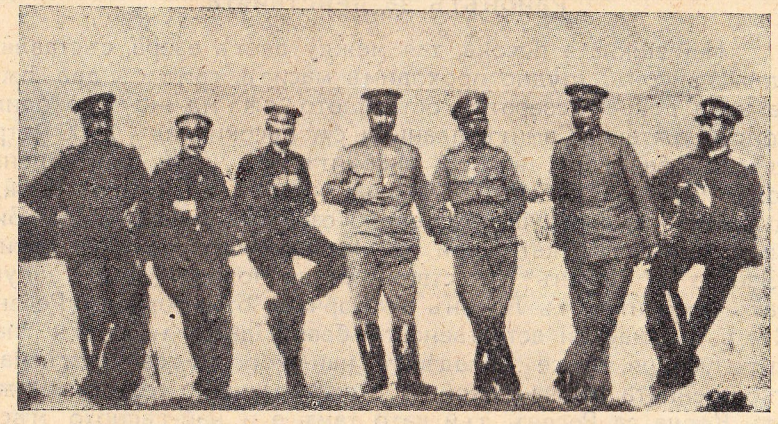

Офицеритѣ отъ щаба на бригадата: К-ръ на бригадата полковникъ Пашиновъ, н-къ щаба на бригадата подполк. Нерезовъ, Д-ръ Миневъ, н-къ на 2-о отдѣл. отъ 8 дивиз. лазаретъ, к-нъ Цукевъ, бригаденъ в. следователь, подпоручикъ Стайновъ, адютантъ на бригадата, поручикъ Миховъ за свързка съ бригадата и поручикъ . . . . . за поржчки.

Преди да се почне настжплението, отъ щаба на I-а армия, се получи на 16. VIII въ 10 часа следъ пл. телеграма № 6706, съ която се измѣняваше оперативната заповѣдь по сжщата армия, № 25, въ смисълъ да не се настжпва по Морава планина, а следъ като бригадата заеме с. Крешланъ и се затвърди тамъ, да вземе мѣрки за осигуряване дѣсния флангъ на армията, като разположи заслони на линията; Звезда, Биглища, Брезница, Жервени, в. Вичъ щѣлъ да бжде заетъ отъ 1/8-а бригада, съ която да се влезе въ връзка. Тази заповѣдь още презъ нощьта се предаде веднага на началницитѣ на колонитѣ.

Настжплението бѣше заповѣдано да се почне въ 12 часа презъ нощьта 16 срещу 17 августъ. Щаба на бригадата по пладне тръгна отъ Охридъ за селото Лѣсковецъ и къмъ 4—5 часа сл. пл. бѣше тамъ.

Бой за завладяването на Звезда.

Точно въ 12 часа презъ нощьта, колонитѣ настжпиха. Дѣсната колона имаше да се справи съ една извънредно трудна безводна мѣстность, въ която обозитѣ макаръ и на коне, не можаха да я следватъ но и връзката съ съседнитѣ части бѣ много трудна. Тая колона безпрепятствено достигна.

Северно отъ височината Звезда, която се заемаше отъ противника, отъ кждето въ 9 часа следъ пладне се получи донесение отъ началника на колоната, че неприятелътъ въ съставъ около една рота се окрепилъ въ политѣ на в. Иванъ

и въ превала северно отъ Звезда отъ дветѣ страни на шосето Ресенъ Корча.

Лѣвата колона, сжщо тъй, въ 12 часа по полунощь, настжпи съ авангардъ: 13 и 16-а роти и 3 взвода пионери, подъ началството на Подполковникъ Баевъ. Авангарда пре[illegible] граница безъ съпротивление отъ страна на [illegible].

Главнитѣ сили подполковникъ Велевъ 2-а дружина, 4 [illegible] батарея, 2 рота и $1^3/_4$ ескадрооъ. [illegible] взводъ отъ 2 рота. Главнитѣ сили [illegible] задъ авангарда.

[illegible] отъ дивизиония лазаретъ се заповѣда [illegible] пунктъ край шосето около Лѣско[illegible] се открие въ Ресенъ. Нестр. [illegible] и бойния обозъ следваха полка презъ [illegible] западно отъ с. Пустечъ на [illegible] да даде пжть на конницата, [illegible] да излѣзе напредъ, за [illegible] Ресенъ Корча. Тя настжпи по пла[illegible] отъ Пустенъ, мина презъ Лопу[illegible] и къмъ 1734 и спешена съ една часть [illegible] на колоната източно отъ к. [illegible] се изпрати 5 рота въ лѣво странично при[illegible] отъ противника в. Иванъ. Южно [illegible] кавалерийскитѣ разезди бѣха посрѣщнати [illegible] тѣ се спешиха и прогонватъ въ 10 часа [illegible] неприятелскитѣ стрелци къмъ превала Прев[illegible] главната неприятелска позиция.

[illegible] когато авангарда на лѣвата ко[illegible] „Превтизъ", бѣ посрещнатъ съ [illegible] отъ неприятеля, който заемаше съ [illegible] стрелци гребена източно и западно отъ кота [illegible] авангарда се разви въ боенъ редъ 13 рота въ лѣво [illegible] отъ шосето. По сведение противникътъ е [illegible] привирити изъ канаритѣ около 130—150 [illegible] му позволяваше да указва силна съ[illegible] ефикасенъ огънъ. Позицията на про[illegible] недостжпна отъ къмъ наша страна [illegible] околна мѣстность, непозволяваше ни [illegible] предвижване дори на отдѣлни наши [illegible] силна позиция на противника пред[illegible] и недостъпни спорни пунк[illegible] 1090 и 1734. Противника бѣше за[illegible] пунктове и превала, и възпираше настжпле[illegible] предни роти.

[illegible] противникъ отъ позицията продължаваха да [illegible] войници, а най-много се стараеха да [illegible] вследствие на което първата жертва бѣше [illegible] на 13 рота поручикъ Тодоровъ — убитъ. За

да се продължи настжплението отъ главнитѣ сили, се изпрати: 6 рота въ лѣво отъ 13 рота, а отъ авангарднитѣ роти една полурота отъ 16 рота, която да се изкачи по гребена къмъ височината 1863 и на югъ отъ него.

Преди тая полурота да се изкачи по стръмнитѣ склонове, откри се артилерийски огънь отъ дѣсната колона въ 1 ч. 10 м. сл. пл. За да се улесни настжплението на предницѣ роти и на полуротата, се извади на позиция едно орждие отъ главнитѣ сили, което — съ мѣрникъ 1800 откри огънь; авангарднитѣ роти настжпиха подъ прикритието на тоя огънь, обаче силната жега, безсънието и умората следъ 29 километра пжть, правѣше това настжпление бавно. Трѣбваше да се дочака пристигането на полуротата, изпратена въ обхватъ на лѣвия неприятелски флангъ.

Но когато тѣ, въ лѣво 5 рота и въ дѣсно полуротата, почнаха да указватъ своето влияние къмъ фланговетѣ на неприятелската позиция, вече заплашваха последната, застрашенъ и отъ настжплението на дѣсната колона, неприятелтъ незабелязано почна да се оттегля. Въ 5 ч. с. пл. настжплението се продължи, авангарднитѣ роти заеха прохода „Превтисъ“, обхватната рота и полурота се явиха въ дветѣ страни и главнитѣ сили настжпиха къмъ превала. Въ 5 ч. 30 м. сл. пл. цѣлата неприятелска позиция бѣше въ наши ржце, а сжщо и с. Звезда.

Отъ дѣсната колона по причина на непроходимата скалиста мѣстность бѣ успѣла да влѣзе въ с. Звезда само 3 рота, другитѣ — останаха на върха, понеже безъ пжть и презъ нощьта бѣше опасно слизането, особено за конетѣ.

Мѣстностьта, по която се настжпваше. бѣ силно пресечена, трудно проходима и безводна, покрита съ ниска джбова гора, която още повече затруднѣваше бързото движение на ротитѣ.

Самата неприятелска позиция, представляваше врата, които имаха своитѣ опорни пунктове на недостжпни върхове, сев. западно отъ кота 1090 и в. 1734, Противника не бѣше много силенъ, но мѣстностьта му позволи да укаже силна съпротива на нашето настжпление.

Загуби презъ деня: отъ дѣсната колона нѣма; отъ лѣвата — убитъ поручикъ Тодоровъ, единъ редникъ и 1 конь. Ранени 4 редника и 2 конника.

Убити и ранени хора отъ противника не се намѣриха.

За нощуване частитѣ се разположиха както следва:

Отъ дѣсната колона само 3-а рота — въ с. Звезда, съ мѣрки за охранение отъ къмъ югъ, а останалитѣ две роти, дветѣ орждия, дветѣ картечници и пионерния взводъ — по височитѣ северно отъ с. Звезда. Дивизионна конница, по липса на фуражъ и вода по планината, се установи въ с. Звезда.

КРОКИ

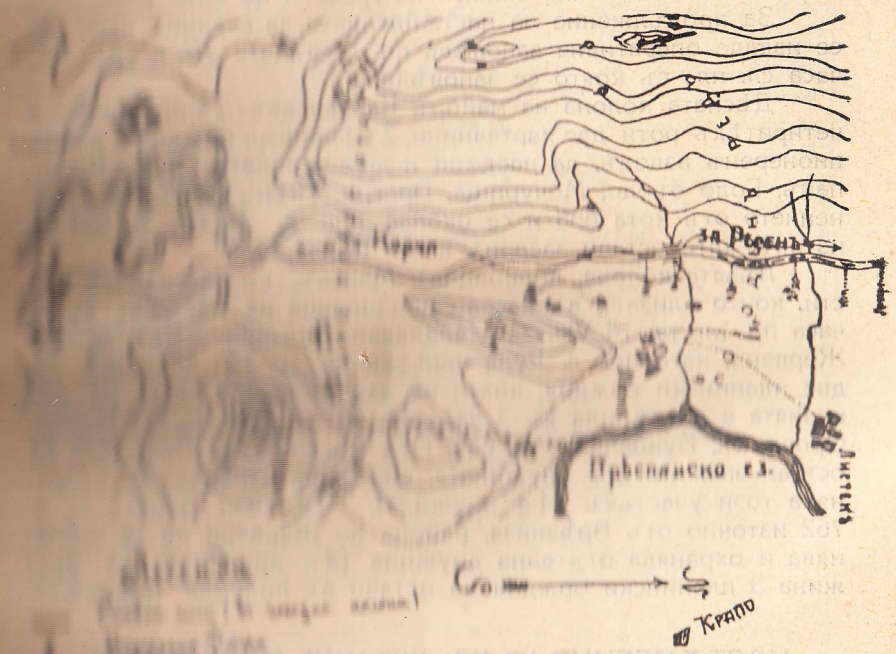

Предъ лѣвата колона, по южнитѣ склонове на височ[illegible] 1734 и на самата височина 906, се разположиха въ [illegible] 13 и 16-а роти с.-източно отъ с. Звезда, а 5-а рота [illegible]

Останалитѣ части отъ главнитѣ сили на лѣвата колона, [illegible] на полка и щаба на бригадата — на бивакъ северно [illegible] кота 1090) 2-о отдѣление отъ дивизионния лазаретъ при [illegible], а 4 8-а полска болница въ Ресенъ 14-а рота [illegible] пл. орждия останаха на сжщата линия в. в. 2150— [illegible] включително въ охранение на границата.

Заслужава да се отбележи, че презъ този день кавалерията показа, че тя и въ планинска мѣстность може да изпъл-

нява своята задача достойно, като освенъ по гребена на височината 1046, единъ разездъ бѣше се искачилъ на в. 1734. Тя всичкото време спешена охраняваше лѣвия флангъ, като се държеше по източния склонъ по гребена на кота 1046.

За продължение на настжплението за следния день — се издаде оперативна заповѣдь по бригадата № 6, въ $6^1/_2$ часа сл. пл., съ която се заповѣдваше:

Дѣсната колона на майоръ Кабакчиевъ: I-а дружина, съ четиритѣхъ роти две картечници, 2 планински орждия и единъ пионеренъ взводъ, да настжпи и заеме линията: селата Крешпанъ, Голо бърдо, Мочурище, Прогри, Тръновъ; да поеме охранението отъ кота 858 и се окопае при с. Звезда и по на изтокъ, като остави заслонъ къмъ Корча.

Лѣвата колона, полковникъ Маневъ, съ останалитѣ части, които влизатъ въ негово подчинение да настжпи въ 4 часа пр. пл. на 18. VIII, за завладяване Биглища—Брѣзница—Жервени, като при с. Руля присъедини и 3-а дружина, съ две планински орждия, която по заповѣдь отъ щаба на дивизията е настжпила въ 3 часа сл. пл. на 17-й, презъ Попли, Оровникъ, Буковикъ — Руля. Отъ Биглища до Брѣзница да остави заслони отъ дружината, която ще охранява и отбранява този участъкъ (4-а дружина). Отъ този пунктъ — к. 762 източно отъ Брѣзниза, района до Жервени да се отбранява и охранява отъ една дружина (2-а дружина) 3-а дружина 3 планински орждия да остави въ полкова подръжка.

НАСТЖПЛЕНИЕ КЪМЪ ГРЪЦКА МАКЕДОНИЯ.

(Изъ дневника на редника Т. Ив.).

Полкътъ охраняваше цѣли деветь месеца край гръцката и албанска граница — отъ височинитѣ на югъ отъ Подградецъ до Прѣспанското езеро.

Въ началото на августъ къмъ нашия участъкъ се забелязваха вече сръбски части, които задъ гръцкитѣ гранични постове се окопаваха и браниха лѣвия флангъ на Сараевата армия.

До като на нашия лѣвъ флангъ той започна офанзивата си и се мжчеше да разбие нашитѣ части и да ги отхвърли къмъ Струмица и нашата стара граница, то на дѣсния ни флангъ той почти пасуваше.

Въ срѣдата на м. августъ I-а дружина отъ полка зае границата отъ Подградецъ до Прѣславското езеро съ рѣдки постове, а останалитѣ три дружини отъ полка, безъ третата, се групираха и прибраха при с. Лѣсковецъ до самото Прѣспанско езеро, близо до шосето Рѣсенъ-Корча.

Дружинитѣ се разположиха на зелената поляна, отврѣдъ заобиколена съ гористи височини. Тукъ очаквахме нѣкакво назначение да ни се даде. Агенция „Войникъ“ започна

да циркулира. Когато имаше важни действия да ставатъ тя първа пущаше разни „слухо-грами“.

Младия безъ мустаки „гледачъ“ Доню отъ нашата рота на пѣсъчливия пжтя вече хвърлеше и нареждаше бобчета и се мжчеше да познае на кжде ще вървимъ. Той се прочу и въ другитѣ роти като добъръ познавачъ и гадателъ. Ето защо въ деня, когато се очакваше да тръгнемъ, се бѣха събрали около палатката му подъ зеленитѣ клонести дървета много войници, които искаха да узнаятъ отъ Доня, на кжде ще ги сжди бобчетата. И безъ да чака покана отъ другаритѣ си, той извади отъ назадната си възъната малка торбичка съ своитѣ и негови бобчета, и почна да ги нарежда и групира. Когато и бобчетата се завърши и Доню обяви на всеослушание:

— Другари, прости ни пжтъ къмъ Корча. Изъ пжтя си ще имаме лѣка да срещнемъ прегради, но по нататъкъ ще бжде равно поле. Ще има и ще се разболѣятъ нѣкои и други ще бждатъ ранени, но болестьта ще показва болесть, но болестьта ще минемъ. На върха ще минемъ припятствието и ще бждемъ. Мочетата се пръснаха.

Следующата вечерь отъ ротната команда „Строй се!“ събра ротата си въ една гранясана вече. Значи наистина предстоеше нѣщо. Ние ще настжпваме — това е явно, но нашитѣ предни постове ще се разправяме съ разнородната пехотна на генерала Сарай, това никой не знаеше отъ насъ.

Да дамать, че ще ни уволнятъ, за да си идемъ у дома! Да ги гонимъ до Солуны! Само да се свърши тая работа, че ще ни пущатъ да стоимъ на едно мѣсто, — шепнатъ

Всички се събраха около командира на полка и той съ тържествена гласъ ни съобщи, че неприятельтъ ни напада, за да ни спаси и прогази родината ни. Ние трѣбва да го спремъ, да го изгонимъ и изпратимъ отъ кжде сме дошли за да се свърши войната за насъ.

— Да бждемъ готови за бой! Да бждемъ готови за нови подвиги!

Всичките се разтичаха по палаткитѣ си. Въ душата всекиго се загнѣзди пакъ тревожно чувство. Какво ще стане? Ще ни нападнемъ? Какъ ще минемъ гръцкитѣ позиции? Ще ни ще се съпротивятъ гърцитѣ, или ще ни пустятъ да минемъ? Какъ ще ни посрещнатъ сърбитѣ, да ли ще ни ще ни помогнатъ сърбитѣ, да ли ще ни ще ни помогнатъ сърбитѣ, да ли ще ни ще ни помог

Мръкна се. Настана затишие изъ лагера. Много отъ момчетата налѣгаха по зелената морава да почиватъ и поспатъ. Луната се показа отъ къмъ Прѣспанското езеро и разливаше лѫчитѣ си по гладкитѣ и тихи води на езерото. Чакаше се заповѣдь за настѫпление. Преди полунощь всички бѣхме на крака и тръгнахме къмъ гръцка Македония по пѫтя Рѣсенъ-Корча. Вървимъ край Прѣспанското езеро. На петия километъръ отъ пѫтя ние забелязахме единъ взводъ кавалеристи въ дѣсно отъ шосето, които охраняваха дефилето. Колоната се движи бавно и лениво и едва се забелязва при луното освѣтление презъ облаци прахъ, които се дигаха отъ нея.

Пѫтувахме въ боенъ редъ съ патрули, челна колона и странични патраули за прикритие и за разузнаване.

Ето и границата. Нѣколко гранични гръцки войници ни изглеждатъ съ недоумение и се чудятъ, каква е тази работа. Тѣ не указаха никакво съпротивление, колоната си продължава пѫтя, а тѣ останаха да си пазятъ границата. Нека я пазятъ отъ албанскитѣ контрабандисти. Ние не сме лоши хора. Отиваме и за тѣхно добро, — да ги отървемъ отъ неканенитѣ гости, които сѫ окупирали земята имъ.

Минаваме нѣколко бедни български селца. Наближава да се съмне. Два ескадрона кавалерия отъ 7-й коненъ полкъ ни стигнаха и заминаха напредъ да разузнаятъ неприятеля.

Конетѣ силно пръхтятъ, наострили уши и бѣгатъ тръсъ по шосето, което лакатуши край малкото Прѣспанско езеро. Колоната уморена за сънь, бавно и лениво се движи къмъ върха Иванъ и изхода на дефилето за с. Звезда. Близо до едно селце починахме. Раздадоха на бързо хлѣбъ и напълнихме матеркитѣ съ вода.

Разездитѣ се връщатъ и донасятъ, че противникътъ скритъ задъ скалитѣ на върха Звезда и изхода на дефилето ни причаква. Преднята колона се развърна въ бойна верига. Изпрати се пета рота въ лѣво покрай Прѣспанското езеро. Патраулитѣ тръгнаха напредъ и се пръснаха да огледатъ мѣстата.

Надъ главитѣ ни зашумя аероплань. Нѣкои отъ момчетата се уплашиха и очакваха да пусне бомба. Започна споръ:

— Нашъ е, казватъ едни, не се бойте!

— Не, френски е, залѣгнете, ей сега ще изтърси нѣколко бомби.

Аероплана хвърчеше високо; той замина напредъ и по това узнахме, че е нашъ.

Патраулитѣ наближили и сърбитѣ открили редки изстрели по тѣхъ. Завърза се бой между нашитѣ предни части и сърбитѣ. За да не се даватъ излишни жертви отъ пехотинцитѣ, началника на отряда заповѣда планинската артилерия да стреля по окопитѣ на сърбитѣ. Батареята зае позиция на шосето и започна да обстрелва сърбитѣ, които въ

[illegible] скалитѣ и ни стреляха. Рѣдката верига застана да ги атакува и прогони. Щомъ заставаше вървата, че настѫпва пакъ откриха огънь. Нашитѣ [illegible] огънь. Орждието сипѣше снарядъ [illegible] главитѣ имъ. Тѣ разбраха че не ще [illegible] срещу нашата сила и бързо напустнаха [illegible]. Нашата рота тръгна къмъ върха Иванъ за да [illegible] нощните непріятелскитѣ постове. Върхътъ Иванъ [illegible] цѣлия половинъ день и цѣла нощь. Изскала на [illegible] едва се движимъ отъ разсъмване се изкачихме на

[illegible] пръснати [illegible] На западъ [illegible] а подъ върха на изтокъ ла[illegible] шосето, което води отъ Ле[illegible] и повѣме за да слѣземъ за [illegible] предъ насъ и чис[illegible] и групи пръснати по селата и пѫ[illegible]

[illegible] по направление къмъ Леринъ. [illegible] и при селата Руля [illegible] Дружинитѣ охраняваха дѣсния флангъ [illegible] което настѫпваше срещу планината Че[illegible] Леринъ-Костура и Ко[illegible]

[illegible] продължава.

[illegible] августъ, съгласно заповѣдьта по бригадата № [illegible] се съсредоточи около Звезда и [illegible] на изтокъ до кота 857.

[illegible] която се придаде и девизионна [illegible] въ опредѣления часъ, съ началенъ пун[illegible] изходъ на с. Звезда.

[illegible] се изпрати въ далечно охранение и близко [illegible]

[illegible] (две роти отъ 2-а дружина и тритѣ пионерни [illegible] по пѫтя за Биглища презъ селата Голо[illegible] Прегри, кота 814 — Биглища.

[illegible] на дѣсния флангъ бѣ възложено на кава[illegible] предъ авангарда по шосето за Леринъ.

[illegible] пр. пл. се получи донесение отъ командира [illegible] което донасяше, че югоизточно отъ Биг[illegible] завързала слаба престрелка и че по сведе[illegible] 250 душа сърби вчера се оттеглили отъ Биг[illegible] Капишница. По поводъ на това се заповѣда на

командира на полка, да настѫпи бързо, ако шосето не е свободно, настѫплението да се извърши по пѫтя Биглища, Враникъ, Вамбели, Смърдешъ. Колоната да нощува около Вамбели. Дивизиона да влѣзе въ свръзка съ 3 дружина отъ полка въ с. Руля. Настѫпателното движение да продължава безпирно. Противникътъ, по казването на гръцкия офицеръ, билъ отстѫпилъ отъ Биглища къмъ кота 883. По шосето за Леринъ да се изпрати странично прикритие не повече отъ 1/2 рота. Ако върховетѣ южно отъ шосето има неприятелски части, страничното прикритие да не се занимава съ тѣхъ. Щомъ се влѣзе въ Биглища, да се остави тамъ една рота отъ 4-а дружина съ щаба на дружината, която да заеме кота 860 съ една отбранителна застава не повече отъ 1/2 рота; ядрото на ротата да остане въ Биглища. Командирътъ на дружината да събере сведение за всички сръбски складове въ Биглища и тури рѫка на тѣхъ, безъ да влиза въ споразумение съ гръцкитѣ власти. Къмъ 12 ч. по пладне, авангардътъ и главнитѣ сили бѣха въ Биглища. Понеже времето бѣ много горѣщо, войницитѣ изморени, заповѣда се на командира на полка, да предвигне авангарда на висотата източно отъ Биглища, а главнитѣ сили да останатъ въ селото на почивка до 4 ч. сл. пл.

Въ 4 ч. сл. пл. настѫплението се продължи, безъ 13-а рота, 1-й пионеренъ взводъ и щаба на 4-а дружина, презъ селата Враникъ Вамбели и къмъ 8 ч. сл. пл. колоната стигна при с. Смърдешъ, гдето главнитѣ сили се установиха за нощуване на бивакъ, а авангарда източно отъ тѣхъ въ охранение.

Въ 8 ч. 30 м. сл. пл. се получи донесение отъ кавалерията, че разездитѣ въ 7 ч. сл. пл. сѫ влѣзли въ свръзка съ 3-а дружина при върховетѣ 1400 и 1280 на Горбечъ планина. Тѣ забѣлязали, че група сръбски войници въ бѣгството си на югъ се отправили къмъ Костура.

Презъ нощьта, съ заповѣдь по бригадата № 12, се заповеда, за утре 19-й августъ, 16-а рота да остави една полурота съ 2 пл. орѫдия въ с. Вамбели, а съ другата да следва до Брѣзница и заеме за охрана и отбрана часть отъ участъка на дружината, като влѣзе въ свръзка съ ротата въ Биглища.

2 дружина съ 6 планинска батарея, 4 картечници и 2 пионерни взвода да заеме отъ кръстопѫтя 762 в. 1120 и с. Жервени и влѣзе въ връзка съ частитѣ отъ 1/8 бригада на в. Вичъ; 3 дружина съ 2 планински орѫдия да се съсредоточи при с. Руля. Отъ кавалерията да се изпратятъ усилени разезди въ посока на в. 1120 и Жервени, които да дочакатъ пехотата тамъ, и други разезди по посока на изтокъ, за разузнаване до кѫде сѫ стигнали частитѣ на 1/8 бригада, следъ което всички разезди да се съсредоточатъ при ядрото на кавалерията въ Брѣзница.

Заемане линия за охрана на окупираната страна.

[illegible] августъ, въ изпълнение на заповѣдьта по бригадата № 12, заемане и охрана на изминатата линия, походното настѫпателно движение на колоната се продължи. По пѫтя за Брѣзница въ 8 ч. пр. сл. се получи отъ командира на 3 дружина донесение, който вчера къмъ $8^1/_2$ часа сл. пл. заелъ [illegible] с. Руля, като се установилъ на височината северно отъ кръстопѫтя и заелъ склоноветѣ на височината между [illegible] Руля—Кономлати и кръстопѫтя кота 756 с. Поз[illegible]

Въ 11 ч. пр. пл. командира на бригадата съ щаба си [illegible] на 23 полкъ, командиритѣ на 2 и 3 дружини, и [illegible] на 6 батарея, се изкачиха на висотата 1120 отъ [illegible] мѣстностьта къмъ Костура и в. Вичъ и се [illegible] за 2 дружина, картечната рота и планинска [illegible]

[illegible] на около десетина го[illegible] въ сръбски духъ отъ тѣхната учителка сръб[illegible] ни взе за сърби, което като [illegible] и че не сме лоши хора, защото учи[illegible] били много лоши хора, [illegible] Трѣбваше да го погалимъ, помил[illegible] че сме сърби, за да се успокои и да [illegible] българскитѣ войници сѫ избѣгали. Следъ [illegible] че сѫ избѣгали къмъ Костура. Когато обаче [illegible] и че сме дошли да освободимъ [illegible] село отъ сърбитѣ, че тѣ сѫ ло[illegible] и убиватъ, то страховито ни из[illegible] къмъ селото Жервени.

[illegible] въ 8 ч. 30 м. сл. пл. се получи отъ командира [illegible] че частитѣ отъ лѣвата колона се раз[illegible] на позиция, както следва:

[illegible] на височината северно отъ [illegible] и планинската батарея на [illegible] по висотитѣ северно отъ Бучъ; 5 рота [illegible] при воденицата до кота 756. [illegible] въ с. Брѣзница. Двата пионерни взвода раз[illegible] отъ 2 дружина за построяване на [illegible] на позицията; 3-а дружина — въ пол[illegible] при с. Руля.

[illegible] съ придаденитѣ и части зае 1 рота съ [illegible] с. Креспанъ, до шосето Корча Ресенъ включи[illegible] въ лѣво до кота 842; 3 рота отъ кота 842 до [illegible] въ лѣво до с. Трънъ; дветѣ орѫдия се поста[illegible] Отъ 4 дружина 13 рота съ единъ пионеренъ [illegible] орѫдия — въ с. Биглища, като единъ [illegible] на висотата 862; 14 рота — на заетата [illegible] линия; 16 рота въ с. Вамбели—Брѣзница.

За извършеното презъ деня се донесе на командующия I-а армия, съ донесение № 15, че възложената задача на бригадата е изпълнена. Обаче пѫтното съобщение: Звезда —Биглища—Руля не е сигурно, ако не се охранява южно отъ него, отъ наши части. За продоволствието се донесе, че е много трудно, и че ще бѫде добре, прехраната да се организира чрезъ Леринъ—Желево.

20 августъ. До сутриньта положението на частитѣ остана сѫщото.

Въ 10 ч. 50 м. пр. пл. командиръ̀тъ на дивизионния донесе, че по сведения отъ добъръ българинъ, дошелъ тази сутринь отъ Костура, сръбскитѣ войски отъ с. Св. Недѣля и Костура, отстѫпили тая вечерь по посока на Хрупище съ голѣмо смущение и страхъ предъ появилитѣ се усилени разезди, отъ които единъ е достигналъ до с. Поскепъ, 5 км. северно отъ Костура.

Получиха се сведения и отъ началника на разузнавателното бюро, при 23 полкъ, че отъ разпита на двама сръбски пленници, се установило, че срещу частитѣ отъ бригадата е действувалъ единъ охотнически отрядъ около 2000 души, който отстѫпилъ къмъ Костура. Отъ едно донесение на разездитѣ до командира на полка се разбра, че за в. Вечъ е настѫпила една рота отъ 10 Родопски полкъ, подъ началството на капитанъ Настевъ, който молилъ за съдействие отъ насъ.

Възъ основа на добититѣ сведения, заповѣда се съ заповѣдь № 16, въ 9 и 45 м. пр. пл. на командира на полка следното:

Понеже въ околностьта Св. Недѣля, западно отъ Костура се установява присѫтствието на сръбско-френска дружина, за запазване съобщението Звезда-Биглища-Руля въ наши рѫце: 1) Командиръ̀тъ на 4 дружина да прибере при себе си 16 рота съ дветѣ планински орѫдия и единъ ескадронъ. Сѫщия да заеме позиция на върха сев. западно отъ с. Трестеникъ и върха северно отъ с. Любанища, като изпрати на в. Бучъ една отбранителна застава отъ единъ взводъ, която да влѣзе въ свръзка съ 8 рота. За охранение на дѣсния си флангъ и за свръзка съ 1 дружина да използува ескадрона.

2) Да се изпрати една рота отъ 2 дружина въ с. Поздевица, която да настѫпи презъ с. Жервени за в. 1415 и отъ тамъ да настѫпи по гребена къмъ в. Вичъ и се яви въ флангъ и тилъ на противника, като съдействува на Родопци за заемането на в. Вичъ. Следъ като Родопци го заематъ, ротата да се върне обратно на в. 1415.

3) Отъ останалия ескадронъ да се изпратятъ разезди по посока на Костура къмъ с. с. Габрешъ, Дреновени, Жервени-Бабшоръ за разузнаване за противника.

4) На командира на 14 рота се заповѣда — да събере ротата си на шосето Подградецъ—Корча и заедно съ дветѣ

на родопци за овладяване на в. Вичъ и че въ подкрепа на охраната на цѣлата линия отъ Звезда до Вичъ, щаба на бригадата разполага само съ $2^1/_2$ роти въ Руля, а батареитѣ сѫ твърде далечъ на позиция отъ Звезда до кота 1120.

Съ това донесение се добавя и едно мнение, а именно, че за да се облекчи положението на 8-а дивизия по Мала Ниджа, гдето неприятельтъ оказва силна съпротива, добре ще бѫде да му се разреши, на командира на бригадата, който следъ като остави отбранителни застави по вѣроятнитѣ посоки на настѫплението на противника, съ останалитѣ събрани части отъ този малъкъ отрядъ, и като му се придаде конната бригада въ Екшиосу, да настѫпи презъ Костура—Влахоклисура—Кайляри—Костюкьой—Войводино и по планината „Вермионъ Оваси“ (Негушъ) — да се яви въ флангъ и тилъ на противника и осигури падането на Чеганъ и Воденъ.

Това мнение, обаче, остана безъ последствие отъ щаба на армията, но не се и настоя за изпращането на дружината и батареята.

Къмъ 8 ч. пр. пладне се получи отъ командира на дивизиона донесение, че въ селата Вижени, Сестово и Апоскепъ нѣма противникъ и че противника, който е водилъ бой на 19-й того при в. Куколъ е отстѫпилъ презъ село Предкопанъ за с. Невѣска и Неволанъ. Противникътъ презъ нощьта на 19 срещу 20 — е отстѫпилъ къмъ с. Хрупище и на югъ отъ него.

Въ 9 ч. и 20 м. пр. пл. командирътъ на 4 дружина донесе, че разездитѣ не намѣрили противникъ въ района южно отъ дружината и че противника се оттеглилъ отатъкъ Костура.

Следъ пладне се получи донесение отъ офицера разузнавачъ, че сърбитѣ отстѫпили къмъ Костура и оттатъкъ, като отвлекли много добитъкъ отъ българското население и убили двама българи.

Къмъ 8 ч. сл. пл. командирътъ на 12 рота донесе, че въ $9^1/_2$ ч. пр. пл., ротата пристигнала на в. Вичъ и го намѣрила опраздненъ отъ сърбитѣ, които отстѫпили на 20 срещу 21 презъ нощьта. Следъ малко се явили — кавалерийскитѣ разезди и патрулитѣ на родопци, а следъ тѣхъ пристигнали сгѫстенитѣ имъ части. — Следъ това ротния командиръ съ ротата си се завърналъ на в. 1415.

Разположението на частитѣ за следния день бѣше:

14 рота съ 2 пл. н. с. орѫдия въ охрана на линията отъ в. 2150 до в. 1100.

1-а дружина съ 2 пл. с. с. орѫдия, 2 картечници и 1 пионеренъ взводъ на линията отъ Звезда на изтокъ до кота 858, за охранение дѣсния брѣгъ на р. Деволъ.

4 дружина: 13 рота съ 2 пл. орѫдия, 1 пион. взводъ и единъ ескадронъ въ с. Биглища, 16 рота въ Капищица съ мѣрки на охранение по висотата с. западно отъ с. Трестеник

[illegible] отъ с. Любаница, 15 рота на пѫть за при[illegible] дружината си.

[illegible] батарея, 4 картечници и 2 пионерни [illegible] на линията по висотитѣ 732, 1120, Поз[illegible]

[illegible] 12 рота на височината 1415, една рота на к. 756 [illegible] въ с. Руля, единъ ескадронъ въ с. Брезница.

[illegible] августъ, особени нѣкои промѣни въ раз[illegible] отъ полка не станаха. Пристигна и [illegible] дружината си 15 рота, която се разпо[illegible] при с. Капищица.

[illegible] дружина — продължаваха да укрепяватъ [illegible] и да строятъ пѫтища до тѣхъ.

[illegible] на 14 рота донесе, че е заелъ [illegible] за отбрана на моста на р. Деволъ.

[illegible] шифрованата телеграма отъ [illegible] кавалерийския дивизионъ, [illegible] за Костура за прогонване [illegible] Загоричане—Зелениче и [illegible] въ Екшису.

[illegible] шифрована телеграма [illegible] на командира на полка [illegible] план. батареи, прида[illegible] въ с. Руля, които съ две роти отъ 3 [illegible] командиръ да ги от[illegible] и ги придаде въ разпореждането на на[illegible]

[illegible] за Леринския фронтъ.

Глава III.

[illegible] Разположението на полка бѣ следнето:

[illegible] роти, 2 картечници и единъ [illegible] отъ Звезда до с. Трънъ; 14 [illegible] при с. Маликъ 4-а дружина — 15 [illegible] при с. Капищица, 13 рота на позиция [illegible] единъ пион. взводъ.

[illegible] Костура, 6-а, на позиция на върха [illegible] 7 рота съ 2 карт. на в. 1120, 8 рота [illegible] отъ кота 1762.

[illegible] единъ пион. взводъ, 6 пл. бата[illegible] при с. Руля. Другия пл. взводъ [illegible]

[illegible] получи телеграма № 6898, съ [illegible] заповѣдваше: понеже предъ бри[illegible] командирътъ на бригадата да съ[illegible] може повече части и заедно съ [illegible] се насочи къмъ с. Неокази. Отъ това

бързо пристигане щѣло да зависи въ голѣма степень успѣха на боя. Охраната на пограничната линия се възлага на командира на 23 полкъ.

Въ изпълнение на тази телеграма командирътъ на бригадата възложи на командира на полка охраната на пограничната линия да се заеме отъ 1-а дружина, съ 5 и 14 роти, 2 н. с. орѫдия, 2 картечници и 2 ескадрона отъ моста при с. Маликъ до с. Айтосъ включително. 3 дружина цѣлата съ 5 и 6 планинска батарея да се отправи за с. Неокази; 2 дружина, безъ 5 рота, сѫщо да се отправи за Неокази; 4 дружина, безъ 14 рота, безъ да чака смѣната отъ 1-а дружина, да тръгне за Неокази презъ Руля—Леринъ.

27 августъ. Въ 6 часа сутриньта 2 и 4 дружини, съ 4 картечници и три пионерни взвода тръгнаха за Леринъ.

3 дружина съ 2 планинска батарея, която на 26 въ 4 ч. сл. пл. бѣше тръгнала и нощували въ Писодеръ, продължиха пѫтя си за Неокази.

Щаба на бригадата въ 8 часа сутриньта съ единъ взводъ коница тръгна за Леринъ—Неокази.

Полка пристига на Леринския фронтъ.

На 28-й августъ, полка пристигна на Леринския фронтъ и бѣше разположенъ: 2 дружина безъ 5-а рота; 4 дружина, безъ 14-а рота; 4 картечници, 3 взвода пионери и цѣлата 3-а дружина съ 5-а и 6 батареи, на бивакъ при с. Арменохоръ. Щаба на полка остана при с. Руля. 14 и 1-а рота съ две картечници и единъ пионеренъ взводъ заемаха участъка отъ моста при Маликъ на р. Деволъ до кота 814; 2-а рота заемаше отъ с. Битинска съ пистови и застави до върха Бучъ; 3-а рота — отъ в. Бучъ до с. Жервенъ; 4-а рота — отъ това последно село, презъ върха Вичъ до Айтосъ; 5-а рота съ дивизионна коница на позиция при Костуръ.

Щаба на бригадата, 2/8 дивиз. лазаретъ при с. Арменохоръ: 4/8-а болница въ Битоля.

Среща на к-ра на бригадата съ командуващи 1-а армия.

На 29 августъ, измѣнение въ разположението на 1-а и другитѣ дружини отъ полка не стана. Сутриньта на Арменохорската гара пристигна командующи армията съ автомобилъ, кѫдето бѣ причаканъ отъ командира на бригадата, който заедно съ него заминаха за Екшису. По пѫтя командующи армията съобщи на командира на бригадата, че му придава въ негово разпореждане 3-а конна бригада, две планински батареи и една дружина отъ 10 Родопски полкъ, кочто заедно съ 10-тѣ роти отъ 23 Шипченски полкъ, да настѫпятъ съгласно мнението изказано по рано отъ командира на бригадата, къмъ границата Вермонъ Оросъ (Негушъ), да слѣзе

[illegible] на Бистрица къмъ Берея-Няуста, съ цель да [illegible] линия, — съобщенията на противника [illegible] чрезъ обходъ паника у противника.

[illegible] положението вече бѣ се промѣнило отъ по[illegible] се предложи този обходъ и неприятелскитѣ [illegible] въ Кайляръ Оваси, съ което самата [illegible] по-трудна, пакъ бѣ още време да се из[illegible] и трудно, този обходъ, за да се облекчатъ [illegible] по Мала-Ниджа.

[illegible] за тръгване, дори ротитѣ [illegible] на подполковникъ Велевъ се [illegible] въ 10 ч. сл. пл. сѫщия день, [illegible] лично по телефона предаде, че изпъл[illegible] му устна заповѣдь — за обходъ на [illegible] се отлага за неопредѣлено [illegible] Частитѣ да останатъ [illegible] завари заповѣдьта, ако сѫ [illegible]

[illegible] се получи писмено по[illegible] отъ командующи армията, [illegible] отъ сведенията въ щаба [illegible] 20000 французи. [illegible] пензползувани отъ насъ, [illegible] слабата си страна и [illegible] да загрозява нашия дѣсенъ [illegible] случай, катастрофалнитѣ [illegible] едно следъ друго — до гдето [illegible]

Полка отива да смѣни 12 полкъ.

[illegible] се получи повѣрителна за[illegible] № 106, съ която се заповѣд[illegible] 23 полкъ, съ придаденитѣ му [illegible] отъ Арменохоръ при с. Вощоранъ, а [illegible] нощьта да смѣни 12 Балкански [illegible] си да се разположи при с. Во[illegible] и почине.

[illegible] тая заповѣдь съ шифрована [illegible] се заповѣда на командира [illegible] лично на командира на 1-а дружина [illegible] охраната и отбраната на участъка Ма[illegible] съ щаба си веднага да тръгне [illegible] командуването на полка си.

[illegible] командиръ подполковникъ Ве[illegible] за тая вечерь въ 8 часа следъ пл. съ 1-тѣ [illegible] рота отъ полка и 6-а планинска батарея, да [illegible] при с. Арменохоръ за с. Вощоранъ.

31 августъ. Разположението на полка — на бивакъ с. и. отъ с. Вощоранъ. 1-а дружина 5 и 14-а роти, 2 планински орждия, 2 картечници, пионерния взводъ и 2 ескадрона, въ охрана и отбрана на участъка Маликъ—Айтосъ. Щаба на полка на пжть за Вощоранъ.

12-й Балкански полкъ на позиция по източнитѣ слонове на Висина срещу Чеганъ.

Сутриньта командирътъ на бригадата съ началникъ щаба, дружиннитѣ и ротнитѣ командири отъ 23 полкъ, отидоха на позицията на 12 Балкански полкъ на Висина и направиха огледъ на позицията, която ще заематъ 10-тѣ роти отъ полка. Дадоха се на мѣстото нареждание и упжтване, какъ да стане смѣната, която да се остави за утре вечерь. Ротитѣ отъ полка ще прекаратъ деня и нощьта на 2-и септемврий, заедно съ тия отъ 12 балкански полкъ, които смѣнени роти ще се одрѣпнатъ на 2 й септемврий вечерьта.

Телефоннитѣ линии, патронитѣ, щитовитѣ, мортиркитѣ и изобщо всички съоржжения, тѣ оставатъ на позицията, която ще се заеме отъ 23 полкъ. Наблюдателния пунктъ оставаше сжщия избранъ отъ командира на 12 полкъ.

Полка заминава да смѣни 10-й Родопски полкъ.

На 1-й септемврий, въ $2^1/_2$ часа пр. пл. се получи отъ щаба на дивизията заповѣдь, една дружина отъ 23 полкъ веднага да трьгне за с. Суровичево, кждето ще получи отъ началника на дивизията назначение. Заповѣдьта се изпълни, назначена бѣ 3-а дружина, която въ $2^1/_2$ часа пр. пл. замина за казаното село.

Поради това, разпоредената смѣна на 12-и полкъ, се измѣни. Трѣбваше да се смѣнятъ само две дружини и картечната рота, за което се направиха отъ щаба на бригадата нуждитѣ равпореждания. Обаче, въ $5^1/_2$ часа сл. пл. се получи заповѣдь отъ дивизията № 121 — за изпращане и на другитѣ две дружини — 2 и 4-а съ картечната рота, за смѣната на 10-и Родопски полкъ, който се даваше въ подчинение на командира на 2/8-а бригада.

Въ $8^1/_2$ часа сл. пл. 2 и 4-а дружини, съ картечната рота, тръгнаха отъ бивака си при с. Вощоранъ и въ 1 ч. сл. полунощъ пристигнаха и се разположика на бивакъ: 4-а дружина с. западно отъ с. Баница, а 2-а дружина съ картечната рота западно отъ с. Церово.

3-а дружина, -- следъ като се запозна съ позицията, която трѣбваше да заеме, презъ нощьта замина да смѣни 3-а дружина отъ 10-и Родопски полкъ, която заемаше позиция по височитѣ при манастира Св. Спиридонъ въ участъка отъ Островското езеро до шосето Баница—Островъ изключително.

На 2 септемврий разположението на полка остана сжщото. Презъ деня дружиннитѣ и ротни командири на 2 и 4-а дружини и на картечната рота, оглеждаха позициитѣ, които [illegible] да заематъ презъ нощьта, по гребена на Мала [illegible] югозападно отъ с. Церово.

Презъ цѣлиятъ день противникътъ обстрелваше съ рѣдъкъ артилерийски огънь нашитѣ позиции, безъ да му се отвръща отъ наша страна; а презъ нощьта къмъ $10^1/_2$ часа [illegible] по войската дойде — както и въ участъка на 3-а дружина отъ полка се водиха [illegible] пушечна и орждейна стрелба, [illegible] която продължи отъ единъ часъ. Въ този бой дружината [illegible] 2 убити и 16 ранени долни чинове.

Огледъ на заетата позиция отъ 12-й Балкански полкъ.

Презъ това време влиза смѣната на 12-й полкъ се отправя [illegible] № 637, че [illegible] въ [illegible] и изтощенъ и въпрѣки [illegible] положение, [illegible] противника и голѣ[illegible] да се подобри. Необ[illegible] отъ позицията отъ нѣкоя [illegible]

[illegible] командира на бригадата се от[illegible] Висина, като направи огледъ на бойното поле.

[illegible] 12-й Балкански полкъ, отиде при пред[illegible] позиция на седловината източно отъ [illegible] отъ нашитѣ [illegible] 3-а дружина, събра ко[illegible] 2 и 4-а дружини, които осѣтлиха коман[illegible] [illegible] се увѣри въ тази горчива ис[illegible] [illegible] три дружини бѣше твърде не[illegible] противникътъ по гребена на Чеганската планина до[illegible] стрелящитѣ окопи на дружиннитѣ, които бѣха из[illegible] [illegible] главно отъ наредени камъни; липсваха всѣ[illegible] [illegible] материалъ за работа нѣмаше, по[illegible] [illegible] при това отъ непрекжснатия [illegible] [illegible] противника и малкото защитници [illegible] [illegible] възможно да отдѣлятъ много време [illegible] работятъ по укрепяването. За това и загу[illegible] [illegible] Отъ друга страна при избухването на сна[illegible] [illegible] върхъ камънитѣ и канаритѣ причиняваха [illegible] [illegible] загуби.

[illegible] рапортъ № 4227 отъ 3/IX, командира на бригадата [illegible] донесе на началника на диви[illegible] [illegible] положение на 12 полкъ има всички пре[illegible] [illegible] за атака, за да се използува издадение [illegible] [illegible] нужно е тази атака да се про[illegible] [illegible] случай необходимо ще е да се от[illegible] [illegible] Висина, което ще бжде по удобно и по

безопасно за войницитѣ, като въ заключение добави, че е необходимо да се направи корекция на позицията.

На 3-й септемврий, въ 4 часа пр. пл. картечната рота тръгва презъ селото Суровичево, за да смѣни и заеме позицията на картечната рота отъ 10-й Родопски полкъ, а въ 6 часа пр. пл. 2-а дружина тръгна и зае мѣстото си като бригадна подръжка, задъ наблюдателния пунктъ на гребена на малка Ниджа, източно отъ село Церово. 4-а дружина остава сѫщо въ бригадна подръжка въ участъка между с. с. Баница и Горничево. Полковиятъ лазаретъ се установи при с. Суровичево — командирътъ на полка и той съ щаба си пристигна при с. Горничево.

Въ 9 часа пр. пл. за усилване бойното разположение, отъ бригадната подържка се изпрати 8-а рота, отъ която единъ взводъ зае позиция на лѣвия флангъ на бойното разположение на 3-а дружина и влѣзе въ връзка съ 30-й Шейновски полкъ; единъ взводъ остана за дружинна подръжка, единъ взводъ въ охрана на батареята при с. Пателн, а единъ взодъ отъ сѫщата рота, остана въ полкова подръжка при щаба на полка.

Вечерьта картечната рота смѣни и зае позицията на сѫщата рота отъ 10-й полкъ. Презъ нощьта се завърза слаба престрелка.

Бойнитѣ действия на полка на Ниджe планина.

Глава IV.

(Отъ 1-й до 14-й септемврий 1916 год.)

Настѫплението на 8-а дивизия на Леринския фронтъ, бѣ спрѣно на линията Чеганъ-Островското езеро. Нашитѣ части срещнаха упорито съпротивление отъ страна на сърбитѣ, на които бѣха дошли пехотни и артерийски подкрепления и не само, че не можаха да напреднатъ, но и предъ голѣмитѣ загуби, които търпяха и умората отъ нѣколко дневното настѫпление, на мѣста едва задържаха позициитѣ си предъ сърбитѣ, които всѣкидневно получаваха подкрепления, предприемаха често атаки и като държаха подъ непрекѫснатъ огънь нашата линия нанасяха чувствителни загуби.

При такива обстоятелства щаба на бригадата и 23-й полкъ бѣха повикани отъ Рула на Леринския фронтъ. На бригадата се даде участъкъ Висина предъ Чеганъ, а полка вкараха въ ожесточенитѣ боеве, гдето дивизията се блъскаше вече нѣколко дни напраздно, за да овладѣе гребена на Ниджe планина и Чеганъ. Съ това се тури край на опититѣ и проектитѣ за обходъ на противника.

Полкътъ, който бѣше пристигналъ съ тритѣ си дружини въ с. Вощоранъ, съгласно заповѣдьта отъ началника на дивизията № 121, замина въ 8 часа сл. пл. на 1-й септемврий да смѣни отъ позиция 10-й Родопски полкъ. — Последния

трѣбваше да дойде въ Вощоранъ въ подчинение на 2/8-а бригада. Смѣненитѣ роти отъ 10-й Родопски полкъ почнаха да пристигатъ въ Вощоранъ на 3/IX и се установиха на бивакъ при сѫщото село.

Участъкътъ на бригадата се заемаше отъ четиритѣхъ дружини отъ 12-й полкъ. Нашата линия вървѣше по билото на Мала Нидже. Върха „Висина“ бѣ въ наши рѫце, но в. Чеганъ (к. 1500 м.) и гористата височина юго-източно отъ него бѣха въ рѫцетѣ на противника. Последнитѣ две височини много изгодни за противника. Първата като идеаленъ наблюдателенъ пунктъ, а втората като удобна позиция. И противникътъ имаше въ тила си удобни съобщения, тъй като шосето за Баница минаваше посрѣдъ позицията му, а желѣзницата идваше до с. Чеганъ.

Съ спирането на Чеганъ, противникътъ имаше възможность да си концентрира силитѣ и отъ Солунъ бързо да докарва подкрепления и припаси.

Въ лѣво отъ 12-й полкъ, който съ три дружини заемаше позиция по юго-западнитѣ склонове на Чеганската планина, а една дружина въ подръжка задъ в. Висина, действуваше около Попадия 3/8-а бригада, но съ своитѣ слаби части не й бѣ възможно да напредне. Въ дѣсно 1 8-а бригада едва удържаше напора на противника къмъ Горничево и Баница.

Артилерията ни бѣ слаба и поради мѫчния подвозъ на снаряди обикновено мълчеше, нѣщо което освенъ гдето вличеше зле на отбраняющитѣ наши части, но и окуражаваше неприятеля, който напротивъ подържаше непрекѫснатъ огънь и всѣкидневно нанасаше съ десятки загуби само отъ единъ полкъ.

На 4-й септемврий измѣнение въ разположението на частитѣ отъ полка нѣмаше. Презъ нощьта имаше слаба пушечна престрелка, имаше единъ убитъ войникъ.

На 5-й до 9-й септемврий включително, изменение въ разположението на полка не стана. Презъ това време за картечната рота се получиха две картечници „Максимъ“ съ всички принадлежности и 21 конь. За този взводъ се отдѣли кадъръ и се формира 4-й картеченъ взводъ. На 8-й, 10-й Родопски полкъ, който бѣ смѣненъ отъ 23-й полкъ, събранъ и отпочиналъ на бивакъ при с. Вощоранъ, замина да смѣни отъ позицията 12-й полкъ, който на 10-й, — тритѣ дружини се смѣниха и се прибраха при с. Вощоранъ на бивакъ и почивка; дружината която бѣше въ полкова подръжка остана за такава и на 10 полкъ.

Презъ всичкитѣ дни и нощи артилерийския и пушеченъ огънь отъ страна на противника по цѣлата позиция на дивизията, макаръ и слабъ не преставаше. Полкътъ за 5 дни имаше 1 убитъ и 9 ранени.

На 10 септември последва заповѣдь отъ командира на 1/8-а бригада 3-а дружина отъ полка да се смѣни съ две роти отъ 2-а дружина и съ три роти отъ 4-а дружина. Презъ нощьта 6, 7 и 8-а роти смѣниха 2-а взвода отъ 9-а рота, цѣлата 10-а рота и 2 взвода отъ 12 рота. Смѣната на останалитѣ части се отложи за 12-и того. Презъ нощьта пушечната и артилерийска стрелба продължаваше. Имаше убити войници 1 и ранени 9.

11 септември свари сѫщото разположение на частитѣ отъ полка. Презъ деня неприятеля периодически обстрелваше съ артилерийски огънь окопитѣ, а презъ нощьта усили артилерийския огънъ по цѣлия фронтъ, а особено по 30-й полкъ, като презъ това денонощие полка имаше загуби убити войници 2 и ранени 29, между които единъ подофицеръ и подпоручикъ Трифоновъ Кѫню, който на 12 септември се помина.

Полкътъ заема позиция на Малка Нидже.

На 12 септември, въ 7 часа сутриньта, противникътъ откри силенъ артилерийски огънь по фронта на полка и по този на 30 Шейновски полкъ, а сѫщо и по батареитѣ задъ тѣхъ, който продължава презъ цѣлия день. Забелязваше се, че противникътъ срещу фронта на този полкъ промъква презъ теленитѣ мрежи малки части и групи. Явно бѣше, че противникътъ се приготовляваше да атакува. За това се предаде отъ щаба на 2/8-а бригада на частитѣ отъ този фронтъ да бѫдатъ внимателни.

Нашата артилерия сѫщо откри огънь по батареитѣ и окопитѣ на противника, обаче, неговия артилерийски огънь бѣше по интензивенъ и непрекѫснатъ. Той откриваше огънь по всѣка забелязана цель. Презъ цѣлия день се води и пушечна стрелба. Тритѣ роти отъ 4-а дружина, които бѣха въ бригадна подрѫжка с. западно отъ с. Горничево, трѣбваше тази вечерь да пристигне на позицията, за да смѣнятъ и останалитѣ роти отъ 3-а дружина, обаче, до изясняването на положението срещу фронта на 30 Шейновски полкъ, — си останаха по мѣстата си и смѣната се отложи. Отъ тѣхъ за полкова подрѫжка се изпрати 13-а рота. 15 и 16-а роти заедно съ смѣненитѣ части отъ 3-а дружина останаха въ бригадна подрѫжка. Съ заповѣдь отъ 1/8-а бригада № 1087, се съобщи въ полка, че противника се е насочилъ къмъ с. с. Елевичъ, Чалджиларъ и Рудникъ, че нашитѣ части, които действуватъ въ тази посока презъ нощьта ще отстѫпятъ и заематъ главната позиция на планината Мала Рѣка. На дружинитѣ отбраняющи позицията северо-западно отъ ман. Св. Спирдонъ, се заповѣдваше презъ нощьта да се оттеглятъ и заематъ позицията на планината Мала Нидже, за което командирътъ на полка заповѣда: 6 и 7-а рота, двата взвода отъ

8-а рота подъ командата на подполковникъ Велевъ, да се оттеглятъ презъ с. Петерско и заематъ позиция по билото на Нидже планина северно отъ с. Петерско. Полуротата на 8-а рота, 10, 12, 11 и картечната роти, да се оттеглятъ презъ Суровичево, Кирли Дервентъ — с. Церово и заематъ позиция по билото на Нидже планина, въ лѣво отъ ротитѣ на 2-а дружина.

Въ 10 часа сл. пл. се почна оттеглянето, което се изпълни въ пъленъ редъ и спокойствие, безъ да забележи това противника и въ 7 часа сутриньта частитѣ бѣха на главната отбранителна линия „Малка Нидже“. Презъ нощьта валѣ силенъ дъждъ, който не попрѣчи на добрия редъ на движението и заемането на позицията. Въ този день полка има загуби: убити войници 4, ранени 38 и контузени 3.

Несносното положение на 10 Родопски полкъ.

Силния артилерийски огънъ, който противникътъ продължи да подържа съ още по-голѣма ярость, влошаваше положението на и безъ това слабо окопанитѣ и изложени наши части, отъ цѣлата дивизия, и имъ нанасяше голѣми загуби. Нашата артилерия отговаряше съвсемъ слабо.

Съ донесение № 467 командирътъ на 10 Родопски полкъ донесе (10 ч. сл. пл. на 12 й того) че полкътъ му е ималъ силни загуби — около 150 души излѣзли отъ строя офицери и войници, особено 3-а дружина, която заемала централния подучастъкъ и билъ много издаденъ. При настоящето положение, при срѣдствата и хората, съ които разполагалъ сега, окопването въ камънитѣ и канаритѣ било много трудно, а закритията отъ наредени камъни били сринати отъ неприятелскитѣ снаряди. Той молѣше да се отдръпне третата дружина на по-удобна позиция къмъ гребена на върха Висина, за да не се даватъ напраздно жертви. Това отдръпване, обаче, би извикало една корекция на линията, заемана и отъ другитѣ дружини на полка.

За тая сѫщата корекция бѣ молено въ щаба на дивизията още на 3/IX, съ рапортъ № 4227. Сега на ново се изпрати препись отъ донесението № 467, (съ № 82 отъ 13-и въ 2 ч. 45 мин. пр. пл.) да разреши отдръпването на полка на гребена на в. Висина.

Този важенъ въпросъ, който донесе печални последствия — бѣше станалъ известенъ и на командующи армията. На 5/IX вечерьта, командирътъ на бригадата бѣше извиканъ бързо въ щаба на армията въ Битоля, кѫдето замина съ автомобилъ. При запитването му отъ командующи армията за положението на фронта, командирътъ на бригадата му доложи и очерта грозното положение на частитѣ отъ бригадата и на съседнитѣ отъ дивизията и че ако не се направи

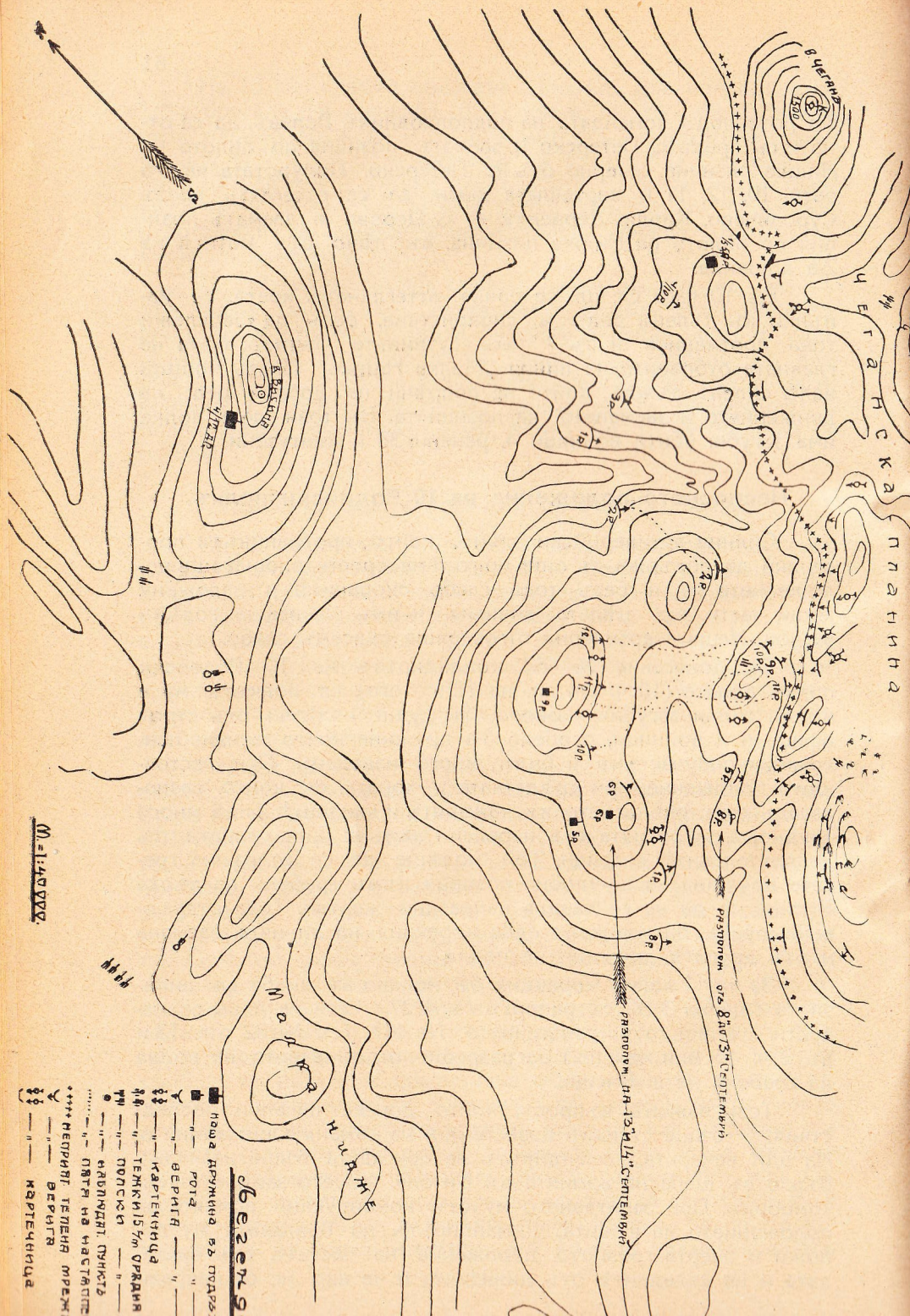

за действието на 10-й п. Р. полкъ отъ 8 до 14.IX

корекция на лошо заетата позиция, която е абсолютно негодна, положението ще се влоши още повече.

Тогава командующи армията се обърна къмъ началника щаба на армията, тогава полковникъ С. Азмановъ и го запита: „Нали си спомняватe като казахъ на началника на дивизията — генералъ Митовъ, че неудобрявамъ заемането на позицията и му посочихъ да заеме позиция по гребена на Малка Нидже планина?"

Тъй или иначе, до гдето началника на дивизията се реши да разреши корекцията — катастрофата на 14/IX ни напсувари.

Най после въ 4 часа пр. пл. на 13/IX, се предаде устно по телефона отъ щаба на дивизията, — че началника на дивизията удобрява предложението да се корегира разположението на 10 полкъ, като се прибератъ изложенитѣ части въдъ главния гребенъ, който да се укрепи. Тая корекция да стане на вечерьта довечера. Следъ като се рекогнисцира позицията и предупредатъ съседнитѣ части.

Преди пощата на 13 срещу 14/IX, корекцията се извърши при участието на началника щаба на бригадата подполковникъ Нерезовъ: 3-а и 2-а дружина се оттеглиха на старитѣ позиции на в. Висина и гребена на планината; 1-а дружина остана по висотитѣ предъ главния гребенъ на Нидже планина до в. Джака, къмъ която се предаде една рота отъ 2 дружина; 4/12 дружина оставаше въ полкова подръжка задъ в. Висина.

Пробиване фронта на 30-й полкъ.

(14 септемврий)

Неприятелскиятъ артилерийски огънь се разразяваше съ необикновена ожесточеность по цѣлата позиция — а особено бѣше масиранъ по 30-й Шейновски полкъ. Явно бѣ, че предстоеше усилна атака отъ страна на сърбитѣ. Това бѣ доложено на началника на дивизията, който устно отговори (11 часа пр. пл.) по телефона, че е невъзможно една атака отъ страна на сърбитѣ, но се съгласи да се изпрати 12 полкъ задъ 30 полкъ, който по разпореждане отъ щаба на дивизията на 14 срещу 15 трѣбваше да го смѣни отъ позицията му и да влѣзе въ командуването на командира на 2-а бригада.

Въ $11\frac{1}{2}$ часа пр. пладне командиртъ на бригадата изпрати 12 Балкански полкъ да замине къмъ с. Забардане.

Въ 12 ч. по пладне неприятелътъ бѣ атакувалъ и извърши пробивъ на 30 полкъ. Последния почна да се оттегля въ безпорядъкъ, като увлѣче и дѣсния флангъ на 10 полкъ, който, обаче се задържа по билото на планината.

Всички опити на командира на бригадата да се събере отстжпающия въ безпорядъкъ 30 полкъ останаха безплодни

— долинитѣ и пѫтекитѣ бѣха почернели отъ безразборно отстѫпающитѣ войници и обози.

На командира на 10 Родопски полкъ се предаде, чрезъ телефона на артилерията, понеже другитѣ връзки бѣха скѫсани, да не отстѫпва отъ Висина и се задържи до втора заповѣдь, и че 12 полкъ е изпратенъ задъ 30 полкъ.

Неприятелътъ бързо пренесе часть отъ артилерията си напредъ и обсипваше съ огънъ отстѫпающитѣ по посока на участъка на 30 полкъ; неприятелскитѣ вериги къмъ 3 ч. сл. пл. вече преминаваха билото на планината. Балканци, които бѣха насочени къмъ 12 часа по пладне къмъ с. Забирдане, посрещнаха къмъ 3 ч. сл. пл. сърбитѣ и спрѣха настѫплението на последнитѣ въ посока на пробива. Но 30 полкъ продължаваше да отстѫпва и въ 5 ч. сл. пл. се смъкваше вече въ с. Вощоранъ. Оголенитѣ батареи отъ 18-й артилерийски полкъ сѫщо се отправиха въ тръсъ къмъ Вощоране преследвани отъ огъня на неприятелската планинска артилерия; къмъ това време командира на бригадата слѣзе отъ позицията.

За да се спасятъ батареитѣ и обозитѣ, трѣбваше да се организира отбраната източно отъ с. Вощоранъ, до изтеглянето на колонитѣ и обозитѣ. Съ това се зае командира на бригадата, началникъ щаба на бригадата подполковникъ Нерезовъ, който получи заповѣдь отъ началника на дивизията да поеме командването на 30 полкъ, който билъ пристигналъ къмъ 6 часа сл. пл. при черквата източно отъ Вощоранъ. И наблюдаваше — отстѫплението на Шейновци.

Положението къмъ 6 часа сл. пл. бѣ следното: 30 полкъ напълно дезорганизиранъ, разпръснатъ се смъкваше въ безпорядъкъ въ с. Вощоранъ, гдето подполковникъ Нерезовъ се зае съ организирането му. 23 полкъ къмъ Горничево тоже въ отстѫпление, помежду тѣхъ изпратениятъ 12-й полкъ предъ Забардане задържаше противника. 10 Родопски полкъ съ 4-а дружина отъ 12 полкъ още се задържаше около в. Висина, но съ дѣсния си флангъ се бѣ оттеглилъ и прибралъ къмъ щаба на полка. Връзка съ 10 полкъ, обаче, нѣмаше. По гребена източно отъ с. Вощоранъ всичко бѣ оголено и неприятелскитѣ вериги преминаха билото и се спускаха по доловетѣ къмъ Вощоранъ.

Заемането на Вощоранъ би било голѣма опасность за отстѫплението на цѣлата дивизия, защото едно напредване на неприятеля презъ Вощоранъ би прекѫснало пѫтя за отстѫпление както на 12 и 23 полкове, така и на 3/6-а бригада, кавалерията и цѣлата ни артилерия отъ Баница—Суровичево — Екши-су. Вощоранъ трѣбваше да се задържи до настѫпването на нощьта.

Въ 6 ч. сл. пл. командиръть на бригадата съ № 83 предписа на командиритѣ на 10 и 30 полкове да се задържатъ до полунощь на 1—1½ километри източно отъ Вощоранъ, следъ което само да отстѫпятъ на гребена между с. Върбени и Асанъ-Оба.

Двѣтѣ полски батареи отъ 18 артилерийски полкъ и гаубичния с. с. взводъ бѣха заели позиция въ източната окрайна на селото Вощоранъ и силно обстрелваха по посока на настѫпающия противникъ. Тия 2 полски батареи и гаубицитѣ пожаха, обаче, да спрътъ настѫплението на противника; бѣ вече 7½ часа сл. пл. и се стъмняваше напълно, нашитѣ батареи продължаваха да стрелятъ най-силно.

Къмъ 8 часа сл. пл. нашата артилерия прекрати огъня си. Неприятелскитѣ части не се забелязваха. Изглеждаше, че съ настѫпването на нощьта тѣ се прибраха къмъ билото и планинитѣ долове източно отъ Вощоранъ.

Въ 9 часа сл. пл. се предписа на командира на 10 полкъ съ № 87 до втора заповѣдь да остане на заетата позиция и отстоява най-упорито на всички атаки на противника. Съобщи му се, че два оружия отъ 30 полкъ съ 2 полски батареи заематъ позиция източно отъ с. Вощоранъ; да влѣзе въ връзка съ тѣхъ, а сѫщо въ дѣсно и съ 55 полкъ. Въ сѫщата смисълъ се заповѣда на 12 и 30 полкове (№ № 85 и 86). На 30 полкъ бѣ още неспособенъ за работа, ротитѣ му бѣха отъ по 30—40 редника, началнически персоналъ липсваше, войницитѣ не се окопаваха, а заспиваха, пъкъ и шанцови инструменть нѣмаха. Духътъ на войницитѣ бѣше доста разколебанъ.

Командиръть на 12 полкъ съ донесение № 667 отъ 10 часа сл. пл. на 14, получено въ 11 часа 45 м. сл. пл. като донасяше, че се билъ вдалъ много напредъ и че сърбитѣ го заобиколили отъ три страни, намираше, че положението му било безизходно, ако не се отдрѣпне.

Връзка съ началника на дивизията нѣмаше, нито се знаеше кѫде е. Последната му заповѣдь бѣше, да се държатъ частитѣ на сегашната си позиция до втора заповѣдь. Но получиха се сведения, че другитѣ съседни части почнали да се отдрѣпватъ вече, само тритѣ полка, що бѣха въ подчинение на бригадата, нѣмаха още подобна заповѣдь. Понеже отдрѣпването на съседнитѣ части оголяваше фланговетѣ на полковетѣ отъ бригадата и ако деньтъ ги завари въ новото положение, резултатитѣ биха били пагубни, па и новата позиция за заемане бѣше далечъ, командиръть на бригадата въ 1 часа пр. пл. на 15/IX реши — да даде заповѣдь 12 полкъ да отстѫпи на височитѣ северо-западно отъ Вощоранъ, като почне оттеглянето си въ 3 часа пр. пл., за което да предупреди командира на 1/8-а бригада. Обозитѣ и артилерията да се оттеглятъ веднага (№ 88 отъ 1 ч. и 10 м. пр. пл. на 15/IX).

На 30 Шейновски полкъ тоже се предписа да отстѫпи въ 3 ч. пр. пл. на височината северо-източно отъ Вощоранъ,

като му се съобщи, че 12 полкъ ще отстжпи на височината сев.-западно отъ Вощоранъ.

Въ 1 часа и 30 м. пр. пл. се донесе на началника на дивизията за взетото решение. Оказа се, че и самъ началника на дивизията далъ заповѣдь (№ 454 отъ 11 ч. сл. пл.) на частитѣ да отстжпятъ, която заповѣдь била изпратена и за щаба на бригадата, но не бѣ още стигнала. Съ тая заповѣдь на бригадата (12 и 23 полкове) се опредѣляше да заеме позицията отъ Петоракъ изключително до пжтя Живойна — Вощоранъ. Въ лѣво 1/8-а бригада, въ дѣсно до Арменохоръ 33 полкъ, като полковетѣ запазятъ батареитѣ, които се намиратъ въ участъцитѣ имъ.

Съгласно даденитѣ разпореждания и заповѣди, 12, 10 30 полкове можаха на време и неусѣтно за противника да се оттеглятъ съ всичкитѣ си обози и заематъ новата позиция Върбени—Неокази, на която започнаха веднага да се укрепяватъ.

Съ това, пробивътъ на противника извършенъ въ участъка на 30 полкъ при Чеганъ, който заплашваше да откжсне всички части въ дѣсно и отвори пжть за Битоля, бѣ на време париранъ съ изпращането на 12 полкъ, което не позволи да се развие катастрофата. Навременното организирване отбраната съ батареитѣ на 2/18 артилер. отдѣление и събранитѣ части отъ 30 полкъ, както и отъ задържалитѣ се по височинитѣ роти отъ 10 полкъ и 4/12 дружина, спрѣха до вечерьта на 14/IX сръбското настжпление. А взетото презъ нощьта решение — частитѣ да се оттеглятъ презъ нощьта — имъ позволи на време да заематъ новата позиция: Долно Върбини—Неокази, на която се организираха и дадоха новъ и силенъ отпоръ на противника и съвършенно спрѣха настжплението му въ тая посока.

Полка на позиция на Малка Нидже.

(14-й септемврий)

Когато ставаше описаното събитие съ 30-й Шейновски полкъ, което можеше да се предотврати, още когато се искаше да се направи корекции на позицията, Шипченци отъ своята позиция, въ съседство съ Шейновци, съ болка на сърдце, преживѣваха този печаленъ погромъ, безъ да иматъ възможность да имъ се притекатъ на помощь.

Както е известно Шипченци, съгласно заповѣдьта отъ командира на 1/8-а бригада № 1087 на 12-й презъ нощьта се оттеглиха отъ позиция при мон. Св. Спирдонъ и на 13-й заеха такава на Малка Нидже планина.

Позицията представляваше единъ голѣмъ масивъ, който се спуща въ югозападна посока отъ с. Горничево и чрезъ прохода Кирли-Дервентъ, презъ който минава желѣзопжтната линия Леринъ-Екшису за Солунъ, се свързва съ масива

Мала Рѣка, който се заемаше съ части отъ 3/6-а бригада. Позицията се състоеше отъ голи каменисти чуки. Само южно отъ с. Горничево имаше една малка горичка. Мѣстностьта предъ фронта бѣше съ стръмни обривисти склонове, които почват отъ с. Горничево и се простиратъ до с. Петерско. Задъ фронда мѣстностьта бѣше хълмиста съ отдѣлни малки възвишения, които постепено се понижаваха къмъ с. Баница и Перово.

При с. Горничево се образува една седловина, по която минава шосето Баница—Горничево—Островъ.

Участъкътъ на полка бѣ обърнатъ общо съ фронтъ къмъ изтокъ и слабо укрепенъ. Почвата бѣше съвършено камениста и трудно се копаеше, за което окопитѣ бѣха плитки и поради късото време отъ заемането на позицията не можа да се укрепи.

Съгласно оперативната заповѣдь по 1/8-а бригада № 17, на полка въ съставъ 1/2-а дружина, и 4 картечници се даде участъка отъ лесистата височина южно отъ с. Горничево (изключителна) до с. Петерско—включително, по гребена на Мала Нидже планина като се заповѣда да се укрепи и заеме за упорита отбрана.

Въ дѣсно отъ полка заематъ части: отъ 3/6-а бригада—52-й полкъ, а въ лѣво 30-й Шейновски полкъ.

4-а дружина подъ командата на подполковника Баевъ, се назначи въ бригадна подръжка, която остана на 2 килом. сев.-западно отъ с. Горничево.

Въ изпълнение на заповѣдьта, участъка на полка се подѣли на два подучастъци и предъ боя на 14-септемврий, той безъ 1-а дружина, 5 и 14-роти, имаше следния наличенъ боенъ съставъ; офицери 42, лѣкари 3, войници 3281, пушки 2093, картечници 6. Бойното разположение бѣше:

Дѣсенъ подучастъкъ, отъ Кирли-Дервентското дефиле и с. Петерско включително — до височината въ срѣдата на участъка на полка, на която има конусообразенъ каменень стълбъ — се зае отъ 2-а дружина въ съставъ: 3 роти и 2 картечници подъ командата на подполковника Велевъ. Разположението на ротитѣ бѣ: 7-а рота — надъ прохода Кирли Дервентъ и северно отъ него, 6-а рота — въ лѣво отъ 7-а рота. Последната заемаше и височината съ камения стълбъ. Дветѣ картечници — на дѣсния флангъ на 7-а рота, съ назначение да обстрелва долината, къмъ с. Петерско и долината между 7-а рота и 52-й полкъ.

8-а рота въ дружина подръжка задъ 6-а рота.

Лѣвъ подучастъкъ — въ лѣво отъ височината съ камения стълбъ, до лесистата височина южно отъ с. Горничево (изключително), се заемаше отъ 3-а дружина въ съставъ 2 роти и 2 картечници — подъ командата на майоръ Христовъ. Разположението на ротитѣ бѣ: въ дѣсно 12-а рота, която държеше връзка съ 2-а дружина, и въ лѣво 11-а рота, която

държеше връзка съ 30-й Шейновски полкъ; 9-а рота въ полкова подръжка, отъ които два взвода бѣха задъ 11-а рота, и единъ взводъ между 6 и 12-а роти.

4-а дружина — 13, 15, 16, и 10-а роти подъ командата на подполковникъ Баевъ — бѣ на 2 клм. с. з. отъ с. Горничево.

Неприятелтъ презъ деня обстралва позицията съ артилерийски огънь, а преднитѣ му части, около 1 и 1/2 дружина настжпвайки по единично и по групово по подножието на Малка Нидже планина се събираха на закрити мѣста въ сжщото подножие и достигнаха до с. Петерско. Презъ нощьта ротитѣ отъ дружинитѣ се окопаваха и усилваха позицията. Въ участъка на 3-а дружина работѣха три взвода отъ 1/8 пионерна рота. Презъ денонощието имаше слаба пушечна стрелба. Загуби отъ артилерийски огънь презъ денонощието: убити войници 3, ранени 6.

Бой на Малка Нидже планина.

Сутриньта още на 14.IX, противникътъ откри силенъ артилерийски огънь на цѣлата позиция. Огъньтъ бѣ масиранъ повече срещу с. Горничево, въ участъка на 30-й Шейновски полкъ, обаче се разширяваше и въ дѣсно по участъка на 3-а дружина отъ полка, и въ 7 часа и 15 минути пр. пл. лѣвия подучастъкъ отъ позицията на полка се обстрелваше съ извънредно силенъ барабаненъ огънь.

Нашата артилерия сжщо откри силенъ огънь по неприятелскитѣ батареи, но последнитѣ подържаха интензивно огъня по нашитѣ батареи, като обстрелваха сжщевременно и нашитѣ пехотни части, като масираха огъня повече по частитѣ отъ 30-й Шейновски полкъ.

По това време вече пехотнитѣ части на противника настжпиха по единично и групово съ прибѣгване по фронта на 30-й полкъ и 3-а дружина отъ полка.

Къмъ 8 часа и 15 минути пр. пл. противникътъ разви най-силенъ барабаненъ огънь по с. Горничево, въ дѣсно по горичката и по позицията на 3-а дружина. Пехотнитѣ части на противника вече бѣха съвсемъ приближили до окопитѣ на 30-й полкъ и въ 8 часа и 30 минути пр. пл. две отдѣления отъ 30 Шейновски полкъ, които бѣха най на дѣсния флангъ на полка въ долината и държаха връзка съ полка, се забеляза, че отстжпиха, съ което свръзката между двата полка бѣ нарушена. Командирътъ на 3-а дружина майоръ Христовъ разпореди да се върнатъ по мѣстата си, но сжщитѣ следъ малко пакъ се възвърнаха на лѣво въ друга посока. Противникътъ напираше и къмъ 9 часа пр. пл. неговитѣ части заеха окрайната на горичката.

Въ 9 часа и 30 минути пр. пл. връзката между насъ и 30-й полкъ, бѣше прекжсната и лѣвия фланзъ на полка остана откритъ. Войницитѣ отъ 30-й полкъ, при с. Горничево и горичката съвършенно напустнаха позицията.

Командирътъ на полка веднага разпореди да се изпрати всичката полкова подръжка на лѣвия флангъ на 3-а дружина. Заповѣда на командира на 2-а дружина да изпрати дружинната подръжка и въ 11 часа пр. пл. подполковникъ Баевъ изпрати дружинната подръжкк: единъ взводъ отъ 8-а рота.

Противникътъ напираше, както по фронта на 30-й полкъ, така и срещу 3-а дружина отъ полка.

Вследствие на силния артилерийски огънь, частитѣ отъ дѣсния флангъ на 30-й Шейновски полкъ къмъ 11 часа пр. пл. напустнаха позицията, като увлѣкоха съ себе си последователно и съседнитѣ части отъ сжщия полкъ. 3-а дружина отъ полка, обаче се задържа на позицията си, като отби съ силенъ пушеченъ и бомбовъ огънь тритѣ атаки на противника.

3-а и 2-а дружина твърдо стояха на позицията си. Дружинната подръжка на 3-а дружина, полковата подръжка (три взвода отъ 9 рота) и изпратената часть отъ дружината подръжка на 2-а дружина 1-й взодъ отъ 8 рота — завиха въ отстжпъ съ фронтъ на северъ и сев.-източно — лѣвия флангъ на 3-а дружина, който бѣше откритъ, понеже частитѣ отъ 30 Шейновски полкъ бѣха отстжпили назадъ. Положението бѣше станало критическо, обаче 3-а дружини устоя на позицията си още $2^1/_2$ часа, следъ отстжплението на 30-й полкъ.

Като видѣ отстжплението на 30-й Шейновски полкъ, командирътъ на 1/8 бригада, заповѣда полка да задържи противника и само когато бжде силно притиснатъ да отстжпи по посока на височинитѣ юго-източно отъ с. Баница и заеме тамъ позиция.

3-а дружина задържа силния натискъ на противника до 2 часа сл. пл. и когато се видѣ, че вече не бѣ възможно да се задържи, командирътъ на полка заповѣда постепенно да се оттеглятъ.

2-а дружина следъ силна съпротива, отстжпи въ $2^1/_2$ часа следъ пладне.

Благодарение упоритото съпротивление и задържането на дружинитѣ, успѣха на противника бѣ локализиранъ само срещу фронта на 30-й полкъ, и се даде възможность на артилерията която бѣ въ участъка на полка да се изтегли и не остави въ ржцетѣ на противника никаква материялна часть. Войницитѣ отъ 3-а дружина на ржце теглиха орждията отъ участъка си и артилерията бѣ спасена.

Позицията, гдето трѣбваше да се спратъ ротитѣ, бѣха опредѣлени височинитѣ юго източно отъ с. Баница. Следъ като се задържаха ротитѣ на тази позиция до 4 часа сл. пл. сжщитѣ подъ натиска и огъня на противника се принудиха да се отеглятъ на 3-а позиция — на линията южно отъ Баница отъ дветѣ страни на шосето Битоля—Суровичево, гдето се държа до смръкване.

Въ 5 часа сл. пл: се получи устна заповѣдь отъ командира на 1/8-а бригада предадена чрезъ офицера за свръзка въ сѫщата — подпоручикъ Илиевъ: „Полка да се оттегли и заеме позиция югоизточно отъ с. Забардане“. Следъ това въ $5^1/_2$ часа сл. пл. се получи писмена заповѣдь № 114 отъ командира на бригадата, съ която се заповѣдваше ротитѣ да се оттеглятъ на указаната по горе позиция при с. Забардане, като остави една рота отъ полка за свръзка съ частитѣ отъ 3/6 — бригада.

Въ 8 часа сл. пл. ротитѣ отъ полка тръгнаха да заематъ позицията, като 7-а рота остана за свръзка съ 3/6 бригада.

Въ 11 часа сл. пл. дружинитѣ стигнаха на казаната позиция и следъ направения огледъ — ротитѣ почнаха да се окопаватъ.

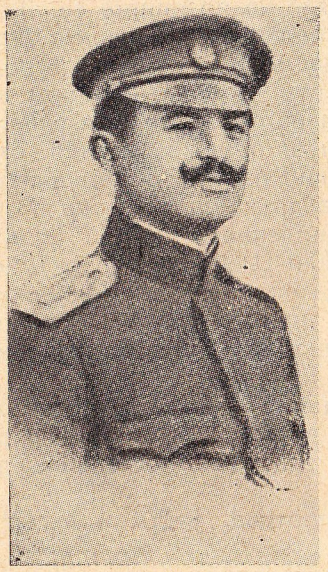

† Подпоручикъ Миховъ Паскалъ

Въ 1 часа и 10 минути следъ полунощь, получи се отъ командира на 1/8 бригада заповѣдь № 1148, съ която се заповѣдваше полкътъ да отстѫпи на линията на с. Долно-Върбени (изключено) южно отъ кота 735.

Въ 2 часа следъ полунощь ротитѣ отъ 2 и 3-а дружини тръгнаха презъ с. Забардане — Неокази — Д. Върбени (а 7-а рота по шосето гара Баница — Д. Върбени) и въ 5 часа пр. пл. на 15 септемврий стигнаха на указаната позиция.

Войницитѣ и началствующитѣ лица въ боя на 14 септемврий се държаха много добре и благодарение на упоритостьта имъ мо жа да се изтегли всичката наша и германска лека и тежка артилерия.

Загуби въ тоя бой полка има:

Убитъ: Подпоручикъ Миховъ Паскалъ отъ щаба на полка.

Ранени: Майоръ Христовъ Рачо — командиръ на 3-а дружина; Подпоручикъ Славчевъ Сава — командиръ на 11-а рота; Подпоручикъ Кьорпевъ Пенчо младши офицеръ въ 11-а рота.

Безследно изчезналъ подпоручикъ: Хесапчиевъ Василъ.

Войници: Убити 34, ранени 165 и безследно изчезнали 110.

Боеветѣ на полка на линията Върбени-Неокази

Глава V.

(Отъ 15-й септември до 1-й октомврий)

Полкътъ заема позиция при с. Д. Върбени.

Вследствие усилената атака на противника на 14-й септември срещу 1/8-а бригада и пробиване фронта на 30 Шейновски полкъ, 23-й полкъ следъ упорито съпротивление на редъ позиции, въ 5 ч. сл. пл. на позицията южно отъ Баница — отъ дветѣ страни на шосето Битоля — Суровичево, на която се държа до тъмно, получи устна заповѣдь — оформена съ № 114 отъ командира на 1/8-а бригада — да заеме позиция ю.-източно отъ с. Забардане. Когато къмъ 11 часа сл. пл. полкътъ пристигна — и почна да се окопава, въ 1 часа и 10 м. следъ полунощь се получи отъ командира на сѫщата бригада заповѣдь № 1148 — да се оттегли на линията Д. Върбени—Неокази. Въ 5 часа пр. пл. на 15-й септември, полкътъ пристигна на казаната линия и бѣ притегленъ къмъ бригадата, и заедно съ 12-й полкъ заеха възвишвнието, което върви отъ Арменохоръ презъ Върбени и Неокази къмъ Живойна. Това бѣ едно възвишение съ срѣдна височина 40—50 метра надъ Битолско-Леринското поле, което се пресичаше отъ югозападъ къмъ североизтокъ. Самото възвишение, особено въ участъка на 2/8 а бригада, бѣ голо, пресѣчено съ многобройни, макаръ и не дълбоки оврази, които, обаче, съставляваха много добри позиции за артилерията. Южно и юго-източно се простираше слабо хълмистата равнина на Неокази—Баница—Леринъ, изъ която настѫпваше противникътъ, идящъ отъ къмъ Чеганъ — Горничево — Кирли — Дервентъ — Мала Рѣка. Северно се шире ше равното Кеналско—Битолско поле. Почвата бѣ камениста и мѫчна за копане. Правенитѣ пѫтища въ тила на позицията бѣха малко, но мѣстностьта позволяваше, поне въ участъка на бригадата, свободно движение на всѣкѫде, а желѣзницата идваше отъ Битоля до гара Кенали.

За заемането на тая позиция се издаде заповѣдь по бригадата № 92 отъ 15.IX 11 часа пр. пл.

„Въ изпълнение предписанието № 454 отъ 14.IX отъ началника на дивизията, съ която опредѣля позицията, на която дивизията ще се затвърди, а именно по билото северно отъ Арменохоръ, северно отъ Петоракъ, юго-източно отъ с. Долньо Върбена, юго-източно отъ кота 735, билото Старковъ Гробъ. 12 полкъ да заеме участъка отъ линията Вощоранъ—Живойно до линията по котитѣ 735 и 615 изключително.

23 полкъ да заеме отъ линията на казанитѣ коти изключително до с. Петоракъ.

На западъ отъ 23 полкъ, включително Петоракъ, заема 33 полкъ, а на изтокъ отъ 12 полкъ заема 30 полкъ отъ 1/8-а бригада.

Полковетѣ тази вечерь да се размѣстятъ, ако точно не сж заели указанитѣ позиции. Батареитѣ, които се намиратъ въ участъка на бригадата, да останатъ на заетитѣ си позиции и въ съответнитѣ участъци.

Командиритѣ на полковетѣ да вематъ мѣрки за прикритие на артилерията въ участъка имъ.

Наблюдателнитѣ пунктове на полковетѣ да бждатъ по срѣдата на участъцитѣ и полковетѣ".

Полковетѣ отъ бригадата, макаръ и уморени и силно разредени отъ нѣколко дневнитѣ кървави и непрекжснати боеве около Чеганъ и Баница, заеха указаната линия и започнаха енергично, макаръ само съ ржчни лопати и киркомотики, да се окопаватъ подъ огъня на противника, чиято артилерия се обади още зараньта на 15 септември. Съобщи се на командиритѣ на 12 и 23 полкове, че подъ никакъвъ предлогъ командующи армията не разрѣшава напущането на позицията безъ заповѣдь подписана отъ него и че на тая позиция ще трѣбва да се умре. (зап. № 93. 15.IX).

Позицията, която полкътъ зае, бѣ раздѣлена на три дружинни участъци. Дѣсенъ участъкъ — 2 дружина — подполковникъ Велевъ, 6, 8 и 7-а роти съ 2 картечници заеха окопитѣ на югъ отъ с. Долньо Върбени.

Срѣденъ — 3-а дружина — капитанъ Ангеловъ, 2 картечници, 12, 9 и 10 роти въ окопитѣ северо-западно отъ с. Неокази. 3 взвода отъ 11 рота въ дружинна подръжка.

Лѣвъ участъкъ — подполковникъ Баевъ—4-а дружина, 2 картечници, 13, 15 и 16-а роти въ окопитѣ — въ лѣво отъ 3-а дружина до пжтя Ворощанъ — кота 735. Предъ този дружиненъ участъкъ, северо-източно отъ Неокази, се издигаше една малка отдѣлна могила, която се зае съ по единъ взводъ отъ 15 и 16-а роти.

На 15-й септември сутриньта се забелязаха първитѣ неприятелски отдѣления, които настжпваха срещу участъка на бригадата. Отъ сведенията, събрани въ участъка на бригадата и съседнитѣ участъци, се установи, че предъ 12 и 23 полкове действуватъ полковетѣ отъ сръбската Вардарска дивизия съ френска планинска, полска и гаубична 12 см. артилерия. Противникътъ въ пехота и артилерия бѣ много силенъ, а участъцитѣ на полковетѣ, особено тоя на 23 полкъ, много дълъгъ—4 клм. Освенъ това полкътъ имаше едва 10 роти (другитѣ 6 роти бѣха останали съ отряда на майоръ Кабакчиевъ къмъ Прѣспанското езеро Малакъ, а 12 полкъ имаше 12 роти) 4-а дружина отъ сжщия полкъ бѣ въ участъка на 1/8-а бригада. Понеже се забелязваше известно събиране на неприятелски части срещу полка, особено срещу дѣсния му флангъ къмъ с. Д. Върбени, за усилване отбраната на полка,

КРОКИ

за разположението на 2 и 3-а дружини отъ 23 п. Шипченски полкъ сутриньта преди боя на 14 септември 916 г. при с. Горничево.

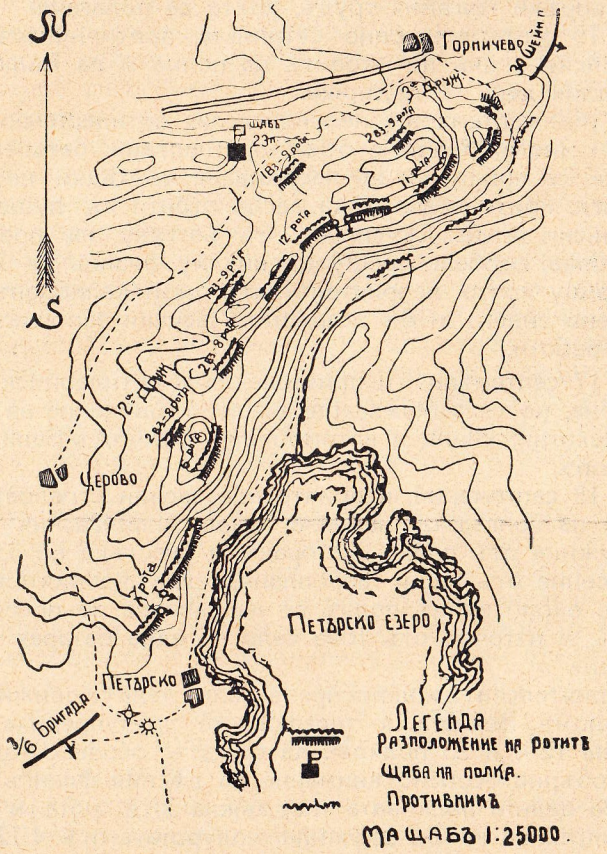

се предписа на командира на 12 полкъ съ № 96 въ 2 ч. и 20 м. сл. пл. да изпрати веднага 2 роти отъ полковата си подръжка въ разпореждането на командира на 23 полкъ. Въ 8 ч. сл. пл. дветѣ роти 3 и 4-а, пристигнаха въ участъка на полка, отъ които $1^1/_2$ рота останаха за полкова подръжка, а два взвода се изпратиха въ разпореждането на командира на 2-а дружина.

Артилерията въ участъка на бригадата бѣ слаба, имаше всичко 4 батареи отъ 8-й артилерийски полкъ съ 14 орждия; 2 с. с. гаубични орждия отъ 3/3 гаубиченъ полкъ, и 4 германски 15 см. гаубици.

3/8 пионерна рота — поручикъ Бачокировъ, завеждаше укрепяването на бригадната позиция, но липсваше возимъ

шансовъ инструменъ, пропилянъ при отстжплението и раздаденъ на другитѣ части. Взеха се мѣрки за доставянето на такъвъ, но се отпущаше извънредно малко. Освенъ това и почвата, като камениста, не се удаваше на копане съ носимъ шанцовъ инструментъ и за това окопаването вървѣше много бавно, въпрѣки голѣмия трудъ, който се полагаше.

На 15 септември рано сутриньта противникътъ откри артилерийски огънь по окопитѣ на полка и на Балканци, и презъ цѣлия день го подържа.

На 16-й септември, неприятелския артилерийски огънь се засили много. Най-вече бѣха обстрелвани батареитѣ ни. Тоя огънь се придружи съ настжпване на рѣдки неприятелски вериги, които обаче бѣха лесно отбити съ пушеченъ и артилерийски огънь. По-силенъ бѣ натиска на противника срещу полка, особено срещу дѣсния му флангъ на 2-а дружина, срещу която неприятелскиятъ разнокалибренъ огънь бѣ особено силенъ и бѣ разрушилъ всички започнати укрепителни работи.

На 17 септември, неприятелскиятъ артилерийски огънь поотслабна, но се забелезваше усилено движение на неприятелски пехотни, конни и автомобилни групи отъ Баница къмъ Арменохоръ.

На 18 септември, неприятельтъ засили стрелбата си по участъка на бригадата, най-вече срещу най-дѣсния флангъ, на 2 дружина отъ полка, Петоракъ и участъка на 33 полкъ. По донесение отъ наши аероплани, една неприятелска колона отъ около единъ полкъ се направлява по посока на с. Петоракъ, а източно отъ това село — една батарея излѣзла на позиция.

Неприятелскитѣ колони презъ цѣлия день се движиха къмъ с. Въртоломъ. Веднага по телефона се предупредиха командиритѣ на 12-й и 23 полкове да бждатъ особено бдителни, като се обърна особено внимание на дѣсния флангъ на 23-й полкъ. За цельта полковата подръжка 3/12 рота и дружинната подръжка на 2-а дружина, полуротата отъ 4/12-а рота, се привлѣкоха на дѣсния флангъ на полка.

Контраатакуването противника на Д. Върбенската позиция.

На 19-й септември, рано сутриньта, неприятелската артилерия откри извънредно силна стрелба по дѣсният флангъ на 2-а дружина отъ полка и участъка на 33-й полкъ.

Постепено неприятелтелския артилерийски огънь се пренесе и по останалия участъкъ на бригадата, като обаче най-силно бѣ концентриранъ срещу 2-а дружина отъ полка и 33-й полкъ.

Къмъ 9½ часа пр. пл. по-силни неприятелски части настжпиха срещу 2-а дружина отъ полка и лѣвия флангъ на

33-й полкъ около с. Петоракъ. Въпрѣки най-силния неприятелски огънь, който косѣше по окопитѣ още сутриньта и рушеше всичко, и въпрѣки настжплението на силнитѣ неприятелски части, 2-а дружина отъ полка се задържа на позицията си. Полскитѣ батареи отъ 8-й артилерийски полкъ, както и батареитѣ огъ участъка на 33-й полкъ откриха единъ извънредно ефикасенъ прегражденъ огънь по настжпающата неприятелска пехота и косѣха редоветѣ ѝ. Ефикасността и извънредно енергичната стрелба на нашитѣ батареи, внесе известно смущение въ неприятелскитѣ вериги. — Използувайки това, цѣлата 2-а дружина отъ полка отъ с. Петоракъ и Д. Върбени се втурна въ най-енергична контра атака срещу настжпающия по тоя фронтъ 175 френски полкъ отъ 156 френска колониална дивизия.

Бързата и енергична контра атака на 2-а дружина отъ полка на дружината отъ 33-й Свищ. полкъ и най-ефикасно подкрепена отъ нашитѣ батареи, обърна противника въ бѣгство. Спустнаха се по следитѣ му два наши ескадрона отъ 7-й коненъ полкъ, а следъ тѣхъ още три ескадрона — намиращи се до това време около с. Секулево и получили заповѣдь за настжпление направо отъ щаба на дивизията Настжпилиятъ противникъ бѣ напълно разбитъ и отстжпяше къмъ с. Росна.

Отъ дивизията се предаде по телефона въ 11 ч. 55 м. пр. пл. заповѣдьта на началника на дивизията, да се използува този успѣхъ на дѣсния флангъ — и 33-й полкъ и другитѣ части да настжпятъ. Понеже нѣмаше никакви подръжки и прѣсни части да се впуснатъ въ преследването на противника, заповѣда се и на останалитѣ дружини отъ полка и отъ 12-й полкъ, които бѣха на позиция, сжщо да настжпятъ срещу фронта си. Заповѣда се на командира на 8-й артилерийски полкъ да изпрати две придружающи батареи за това контра настжпление.

Втората дружина отъ полка на подполковникъ Велевъ настжпи енергично, като нанасяше голѣми загуби на противника и достигна къмъ с. Барешница; 13-а рота и 3-а дружина отъ полка се превдигнаха сжщо да настжпятъ, а останалитѣ дружини поради силния неприятелски артилерийски огънь и огъня на неприятелската пѣхота, не можаха да се привдигнатъ.

Обаче, отъ къмъ Неоказе се зададоха прѣсни неприятелски части срещу придвигналата се 13-а рота и 3-а дружина отъ полка и последнитѣ застрашени въ флангъ, се отдръпнаха на старитѣ си позиции. 2-а дружина отъ полка и кавалерията, които се бѣха вдали на повече отъ 2 км. къмъ с. Росна и притиснати отъ новопридошли неприятелски дружини и много по силна неприятелска артилерия, останаха изолирани и вдадени. По цѣлата линия неприятелския артирийски огънь вземаше превѣсъ надъ нашия и съ най-голѣма

сила се сипѣше надъ окопитѣ и батареитѣ ни. Нѣмаше никаква прѣсна часть или подръжка за подкрепление на настжпилата 2-а дружина отъ полка, понеже всичко бѣ пуснато въ дългата 7 км. линия. Заповѣда се къмъ 2 часа сл. пл. на командира на полка настжпилата 2-а дружина, предпазливо да се отдръпне въ старитѣ си окопи, като едновременно се заповѣда по телефона на командира на 8-й артилерийски полкъ да открие най-ефикасна и енергична срелба съ всички батареи, за да способствува за безопасното извършване на отдръпването.

Въ сжщото време предъ 12-й полкъ настжпиха само слаби неприятелски вериги отъ къмъ с. Вощоранъ, но бѣха наскоро спрѣни отъ нашия пехотенъ огънь.

Следъ една героична и умѣла контра атака, следъ три часово безподобно преследване и сражение съ най-силенъ противникъ, изложени на най-ожесточенъ разнокалибренъ артилерийски огънь, ротитѣ отъ 2-а дружина отъ полка, къмъ $2^1/_2$ часа сл. пл. въ пъленъ редъ заеха старата си позиция и задържаха всичкитѣ си окопи, въпрѣки разрушителниятъ неприятелски артилерийски огънь, който трая до $6^1/_2$ часа сл. пл, по цѣлата позиция на бригадата.

Силниятъ противоударъ на 2-а дружина отъ полка, сломи окончателно намѣренията на противника да настжпва срещу нея тоя день. Само предъ участъка на 33-я полкъ той на ново се опита да настжпи, но съ контра атака къмъ $5^1/_2$ часа сл. пл. 33-й Свищовски полкъ го повърна въ бѣгство, а нашата полска артилерия въ участъка на бригадата отъ флангъ указа успѣшно сждействие на контраатакующитѣ роти и макаръ съ предѣлния си мѣрникъ, нанесе огромни загуби на отстжпающия неприятель.

Презъ нощьта ротитѣ отъ полка продължиха окопаването и устройването на позицията.

Въ този бой презъ деня се отличи подполковникъ Велевъ, който енергичоо и съ устремъ поведе дружината си напредъ и достигна до селото Борешница.

Презъ този день полка даде загуби:

Убити войници 20.

Ранени: Капитанъ Ангеловъ, който сжщия день почина, поручикъ Стаменовъ, подпоручикъ Тъмневъ, подпоручикъ Татарлиевъ и войници 109.

Отъ силния пушеченъ и артилерийски огънь неприятеля остави много убити и ранени на бойното поле, а конницата, която атакува къмъ Арменохоръ, съсѣче много и плени около 100 души отъ единъ французки полкъ.

Ето какъ се описва въ Войнишки Сборникъ на Шипченци отъ П. Семерджиевъ боя на 19 септемврий:

„За пехотната и кавалерийска атака при село Долньо Върбени".

КРОКИ

за разположението на 23 п. Шипченски полкъ на позиция при с. Долно-Върбени въ боя на 19. IX. 916 г.

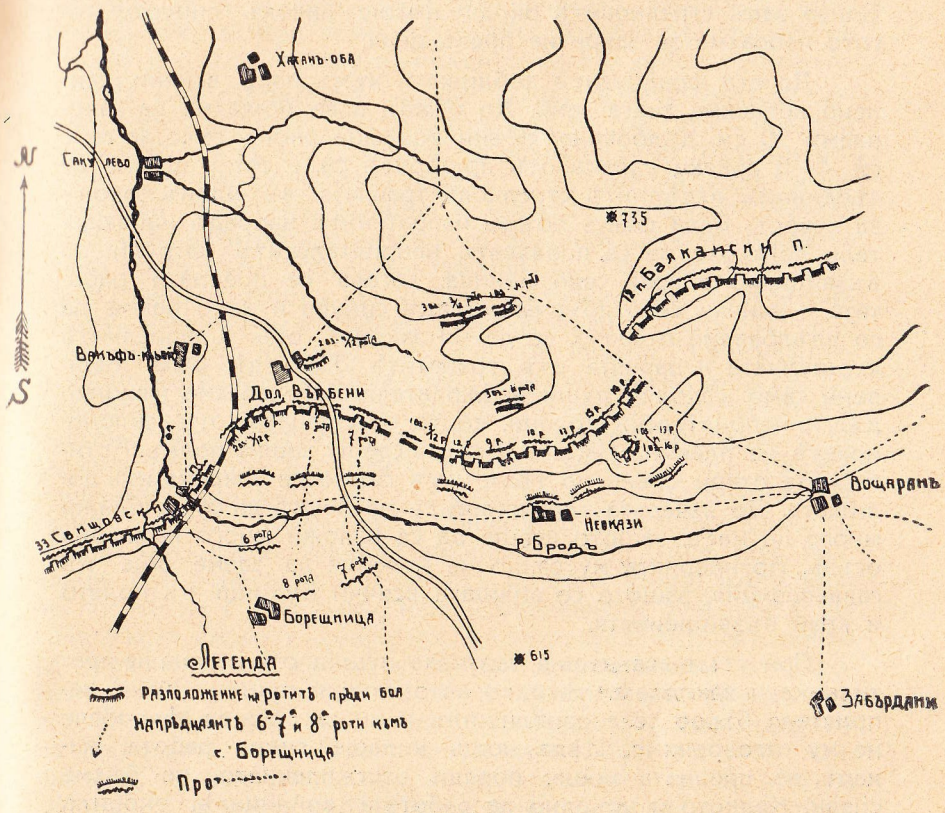

П. Семерджиевъ.

ПЕХОТНА И КАВАЛЕРИИСКА АТАКА ПРИ СЕЛО ДОЛНЬО-ВЪРБЕНИ.

На 16 септемврий 1916 год. полка зае позиция въ Леринското поле между селата Неокази и Долньо-Върбени. Дѣснофланговата дружина бѣше предъ последното село 500—600 крачки, като стигаше на дѣсно до желѣзния пжть Леринъ—Битоля. Въ дѣсно отъ насъ се намираше 33 полкъ, но понеже между него и насъ оставаше доста празно мѣсто, тамъ бѣха поставени 2 взвода отъ 4-а рота на 12 пех. Балкански полкъ.

Рано сутриньта ротитѣ на полка започнаха да се окопаватъ на новата позиция. Тукъ терена бѣше съвършенно сухъ и твърдъ, приличенъ на бетонъ, защото се състоеше

отъ глинеста почва смѣсена съ дребни бѣли камачета. Като копаемъ искри изкачатъ изъ подъ копача. Нашата рота се се окопаваше въ нивитѣ предъ селото, близо до едно манастирче, въ двора на което имаше кладенче съ минерална вода. Близо задъ стрелковитѣ окопи имаше високъ синуръ, когото избрахме за закритие презъ деня.

Докато французитѣ доближагъ къмъ насъ, всички усилено копаехме яката земя. До обѣдъ едва можахме да изкопаемъ 50 см. дълбочина. Всѣки копаеше окопъ само за себе си, 4—5 крачки далечъ отъ другаритѣ си, а сетне щѣхме да съединимъ отдѣлнитѣ стрелкови трапчета въ единъ окопъ за взводъ. Едва следъ обѣдъ изпратенитѣ напредъ наблюдатели донесоха, че се появяватъ неприятелскитѣ патрули по възвишенията край село Баница. Тогава се прекрати работата и всички се отдръпнахме задъ синура и започнахме да го вдълбаваме отвесно, за да ни закрива отъ шрапнелнитѣ куршумчета и парчета отъ гранатитѣ. Напредъ бѣха оставени само нѣколко души наблюдатели. Забелезахме нѣколко дълги неприятелски колони, които се спущаха отъ склоновотѣ на планина Чеганъ и поеха срещу нашия полкъ. Артилерията откри огънь по тѣхъ и тѣ бързо се закриха изъ долищата. До вечерьта противникътъ не посмѣ да се приближи много до насъ, защото щѣше да се изложи много на нашия огънь. Артилерията му сѫщо не можеше да заеме още тогава позиция, защото се виждаха всички пѫтища въ полето и край възвишенията.

При стъмняване още запукаха пушки отъ страна на противника и заклопаха нѣколко автоматични пушки. Значи, неприятеля бързо се е приближилъ и ни се обажда. Ние обаче не му отговорихме. Цѣла нощь кипеше силна работа, макаръ, че предната нощь, поради отстѫплението, не бѣхме спали. Колкото и усърдно да работеха войницитѣ, окопитѣ не ставаха много дълбоки. До сутриньта не можаха да се изкаратъ окопи поне за наколѣне.

На другия день противникътъ откри убийственъ огънь съ артилерията си отъ разенъ калибъръ по очертаната вече наша позиция. Ротния ни командиръ и тоя на дружината, стояха въ селото Долньо-Върбени, по което французитѣ отначало не стреляха, но сетне, само за два-три дни не остана здрава кѫща въ това село. Още следъ първитѣ снаряди паднали въ селото, населението избѣга назадъ. Войницитѣ и началницитѣ, които бѣха въ селото излѣзоха предъ него близо до позицията. Най-много снаряди хвърлиха французитѣ по селската хубава църква съ висока камбанария, която всѣки день мѣреха французкитѣ артилеристи, но не можаха да я съборятъ.

Така изминаха четири дни, безъ французитѣ да се опитатъ въ настѫпление.

Тѣ се занимаваха най-много съ селото задъ насъ, а само отъ време на време биеха по окопитѣ. Сигурно сѫ смѣтали, че въ селото се криятъ нашитѣ резерви, та и нощемъ не го оставяха на мира, а постоянно го обстрелваха. Не можахме спокойно да си налеемъ вода отъ селскитѣ кладенци, нито да получимъ вечерь храна и хлѣбъ. Трѣбваше всичко да става бързо и да се улучва моментъ, когато не бие артилерия.

На 19-й септемврий още въ тъмно се зачу голѣма гюрултия въ дѣсно отъ насъ. Разбрахме, че тоя шумъ иде отъ къмъ взводоветѣ на 12 полкъ. Доловихме само отдѣлни команди: „Никой да не бѣга назадъ“; — „Стреляй често“ и др. Стреснаха се нашитѣ войници и заприбираха бързо вещитѣ си. Отъ нашата рота отиде единъ войникъ да види и донесе какво става къмъ балканци. Започва да се разсѣмва вече, когато силенъ пукотъ отъ пушки и тракане на картечници се зачу изведнажъ въ дѣсно къмъ желѣзния пѫть. По-рано припукаха само нѣколко пушки и се чуваше продължителенъ шумъ и викове. Сега стана ясно че французитѣ сѫ настѫпили къмъ желѣзния пѫть. Предъ нашия участъкъ бѣше съвсемъ тихо, въпрѣки това, даде се заповѣдь взводоветѣ да заематъ скритомъ окопитѣ си и подръжкитѣ да сѫ готови. Започваха войницитѣ да пълзатъ напредъ къмъ окопитѣ, единъ по единъ. Стегнаха се конницитѣ отъ подръжката и чакатъ. Наскоро се завърна войника, който отиде при балканци. Той донесе, че французитѣ още въ тъмно настѫпили по посока на с. Петоракъ, между Балканци и 33-й полкъ. На това мѣсто имало нѣколко поста отъ последния полкъ, които се държали малко време, но предъ превъзходящия ги противникъ били принудени да се оттеглятъ. Сега французитѣ се натѫпкали до това село и напредватъ. Командиръ̀тъ на взводоветѣ отъ Балканския полкъ съобщи по свой войникъ, че е изпратилъ две свои отдѣления за защита на селото и е огъналъ своя дѣсенъ флангъ, за да не го обходятъ. Той искаше подръжка отъ насъ. Пратиха му едно наше отдѣление съ подофицеръ. Попаднахъ и азъ въ това отдѣление и можахъ добре да следя цѣлия день този бой. Нашето отдѣление бързо се опѫти край синуритѣ за предназначението си, като вървѣхме единъ задъ другъ на нѣколко крачки далечина. Въ това време противникътъ обстрелваше и най-силно съ артилерия, пушки и картечници мѣстата отъ дветѣ страни на желѣзния пѫть. Тогава отъ дѣсния флангъ на нашата дружина се дадоха нѣколко залпове и французкитѣ пушки и картечници замлъкнаха за малко. Тия залпове бѣха дадени доста сполучливо и куршумитѣ биеха настѫпилитѣ французи въ флангъ, а на нѣкои мѣста и въ тилъ. Нашето отдѣление използува тоя моментъ и бързо прехвърли желѣзния пѫть. Скрити въ хендека, започнахме да прибѣгваме единъ по единъ и скоро се отзовахме всички при командира на взводоветѣ отъ Балканския полкъ.

Той се зарадва много, извика на свойтѣ войници, залѣгнали край пѫтя, че помощь е дошла отъ шипченци, да се държатъ здраво. — „До днесъ, когато сме били съ шипчанци никога противника не ни е разбивалъ и сега нѣма да му позволимъ това“, — викаше екзалтирания командиръ. Следъ това той започна да разправя, какъ куршумитѣ отъ дѣсния нашъ флангъ накарали французитѣ да се смутятъ, да ударятъ на бѣгъ и по тоя начинъ неговитѣ взводове наново заели изостаналитѣ си стрелкови окопи край желѣзния пѫть. Въ това време нашата рота още по силно обстрелваше французитѣ, които се гушеха изъ изсѣченитѣ кукурузи предъ балканци, а последнитѣ окуражени доста смѣло се надигнаха отъ окопчетата си и сваляха съ куршумъ всѣки появилъ се отпреде имъ французинъ. Но тия, които настѫпиха предъ селото Петоракъ не страдаха отъ нашата стрелба много, прибѣгваха по единъ отъ време на време и заемаха крайнинитѣ на това село. Тукъ, обаче ги посрещнаха съ убийственъ огънь дветѣ отдѣления отъ Балканци, които скрити задъ кѫщитѣ и дуваритѣ, добре се мѣриха и сваляха по редъ всѣки появилъ се въ преднята частъ на селото французинъ. Неприятелската артилерия отдавна сипѣше като градъ снаряди по цѣлата наша линия. Най-много снаряди, обаче падаха отъ дветѣ страни на желѣзния пѫть и въ задната часть на селото. Много малко отъ тия снаряди улучваха нашитѣ вериги.

Боятъ бѣше сега въ най-голѣмия си разгаръ. Нашия дружиненъ командиръ бѣше освѣтленъ, чрезъ донесение, какво е положението. Той схвана, че ако противникътъ завладѣе с. Петоракъ и мине задъ него, ще скѫса нашия фронтъ, ще се яви въ тила на нашата дружина и положението ни ще бѫде компрометирано. Ето защо той бързо поиска помощь. По своя инициатива той премѣсти дружинната телефонна станция на черковната камбанария и самъ започна да ориентира нашата артилерия, где да бие. Скоро една наша полска гаубична батарея заизсипва своитѣ снаряди изъ върбитѣ предъ селото Петоракъ и около моста на желѣзния пѫть предъ насъ, отъ гдето се чуваше зловещото тракане на нѣколко неприятелски картечници. Това смути противника. Неговитѣ части не можаха вече да настѫпятъ къмъ селото, защото артилерията ги пръсна като пилци изъ върбака, а нашитѣ куршуми ги преследваха. Замлъкнаха временно неприятелскитѣ картечници, но следъ малко пакъ започнаха непрестано да тракатъ. Французитѣ сега откриха силенъ пушеченъ огънь срещу насъ, на който ние отговаряхме съ още по силенъ огънь. Цѣлата линия кипѣше отъ гърмежи.

По тоя начинъ се затегна доста време сражението. Нашитѣ войници, залѣгнали въ плиткитѣ окопчета, се печеха като гущери на сърдитото есенно слънце. Нѣколко души тичаха задъ веригитѣ и снабдяваха стрелцитѣ съ патрони. Разни

свързки сновяха отъ линията до с. Долньо-Върбени, гдето бѣше командира на тоя участъкъ. Гѫстъ черенъ димъ се бѣше надвесилъ предъ и задъ нашитѣ вериги, надъ земята. Куршумитѣ свирепо се забиваха въ сухата земя и вдигаха малки облачета прахъ.

— „Пазете патронитѣ, че ако се свършатъ, лоша ни е работата“, постоянно се повтаряше по цѣлата линия.

Наближаваше обѣдъ, а сражението не спираше. Французитѣ не отстѫпваха, а и нашитѣ не мърдаха нито назадъ, нито напредъ. По едно време се зачу гласъ отъ окопитѣ: „Помощь иде, дръжте се здраво“. Заоглеждахме се назадъ, за да видимъ вѣрно ли е това. Още съ обръщането назадъ, нѣколко души забелязаха отгде иде подръжката и следъ малко всички спрѣха за моментъ стрелбата, за да се увѣрятъ въ това, следъ което още по често запукаха нашитѣ пушки. Окуражиха се много войницитѣ. Идеше ни на помощь цѣла дружина. Ние ясно различавахме ротитѣ една отъ друга, както се движеха въ стройни вериги отъ селото задъ Петоракъ по долината на една малка рѣка, край неголѣмитѣ възвишения всрѣдъ Леринското поле.

Дружината настѫпи бързо и много правилно. Тя бѣше насочена къмъ с. Петоракъ. Неприятелската артилерия още не бѣ забелязала идящитѣ вериги, затова тѣ продължаваха настѫплението си въ пъленъ порядъкъ. Когато наближиха малко с. Петоракъ, веригитѣ се закриха бързо въ коритото на рѣката, но вече неприятелската артилерия ги бѣше забелязала и изсипа нѣколко снаряда по тѣхъ. Следъ това предъ и задъ дружината западаха много снаряди, но много малко олучваха веригитѣ. Последнитѣ се разредиха бързо и започнаха да прибѣгватъ и залягатъ, за да не страдатъ отъ артилерията. Въ това време дойде писмена заповѣдь отъ командира на II-а дружина отъ 23 полкъ, която гласѣше; „Щомъ идящата на помощь дружина отъ 33-й полкъ атакува селото Петоракъ и излѣзе предъ него, всичкитѣ роти да се вдигнатъ и атакуватъ противника, смѣло и енаргично да го преследватъ“. Началствующитѣ бѣха уведомени за тая заповѣдь и чакаха удобенъ моментъ да поведатъ хората си напредъ. Дружината отъ 33 полкъ, като стигна до западната часть на селото, се поспрѣха за малко. Гледахме какъ ротитѣ се събиратъ и организиратъ за атака. Малко следъ това всичкитѣ роти започнаха да прибѣгватъ въ самото село и въ дѣсно отъ него. Сега неприятелската артилерия сипѣше адски огънъ по селото и задъ него. Картечницитѣ и пушкитѣ оглушително тракаха. Следъ като се изгубиха въ селото ротитѣ отъ дружината на 33 полкъ, започнахме да чуваме страшни трѣсъци отъ ржчни бомби. Забелязахме какъ войницитѣ тичатъ изъ улицитѣ и дворищата на селото, спиратъ се задъ дуваритѣ и мѣтатъ бомби отвъдъ тѣхъ. Ясно забелязахме, какъ се пре-

мятатъ въ въздуха бомбитѣ съ дървени дръжки, прилични на драндарски тукмакъ. На нѣколко мѣста въ предната часть на селото французитѣ започнаха да бѣгатъ назадъ, като стадо подплашени овци. Но тукъ ги застигнаха куршумитѣ, които имъ пращаше нашата дружина. По тоя начинъ тия французи, които бѣгаха отъ селото, не можеха да отстѫпятъ назадъ, а се въртѣха като луди на разни посоки и падаха единъ следъ другъ, олучвани отъ нашитѣ куршуми. Нашата артилерия забеляза това и концентрира огъня си предъ селото. Нѣколко групи наши войници излѣзоха предъ селото и догонваха останалитѣ живи французи, като ги избиваха съ ножъ. Ето че излизатъ всичкитѣ вериги предъ селото и атакуватъ противника на ножъ.

Това чакахме ние. Веднага се вдигнаха всички войници отъ окопитѣ и полетѣха въ атака напредъ. Атакуваше нашата дружина и Балканци. Имало е заповѣдь да атакуватъ и другитѣ наши дружини, но срещу тѣхъ противникътъ стоеше въ окопитѣ си и косѣше съ картеченъ и пушеченъ огънь.

Предъ насъ французитѣ бѣгаха, защото отъ 33-й полкъ ги удари въ флангъ отъ къмъ село Петоракъ. Бързо летѣха напредъ нашитѣ вериги и помитаха всичко по пѫтя си. Французитѣ хвърляха всичко и бѣгаха лудо, затова трудно ги настигахме. Мнозина отъ нашитѣ залягаха и стреляха по бѣгащия противникъ. Балканци бѣха достигнали вече до моста на желѣзния пѫть, до който бѣха заложени французкитѣ картечници и последнитѣ замълчаха. Когато нашитѣ вериги стигнаха до коритото на рѣкичката, която иде отъ село Неокази и залѣгнаха, за да стрелятъ по бѣгащитѣ французи, нашитѣ резерви заедно съ дружинния командиръ, дойдоха задъ първитѣ вериги и чакаха да се намѣсятъ въ атаката, ако стане нужда. „Гледайте четирима наши кавалеристи тичатъ насамъ“, извика нѣкой. Всички извърнахме глави и видѣхме кавалериститѣ, които съ извадени сабли въ полски кариеръ се носѣха като стихия напредъ. Следъ нѣколко минути тѣ прехвърлиха желѣзния пѫть и се отзоваха при насъ.

Конетѣ имъ разярено пръхтяха и се изправяха на заднитѣ си крака; бѣла пѣна капѣше изъ устата имъ. Конницитѣ едва задържаха на едно мѣсто побѣснѣлитѣ животни. Следъ малко тѣ бързо се изгубиха напредъ.

Малко следъ изгубването на първитѣ кавалеристи, забелязахме нѣколко групи конници, които съ силенъ бѣгъ излизаха отъ върбалака далечъ задъ насъ и летѣха като вихъръ насамъ. Когато ги забѣляза неприятелската артилерия и започна да ги обстрелва, кавалерийскитѣ групи бързо се пръснаха въ верига и продължиха пѫтя си стремително напредъ. Следъ нѣколко минути кавалерията се изсипа до насъ. Конетѣ запѣнени се изправяха на заднитѣ си крака и страшно пръхтяха. Ездачитѣ наведени напредъ усилено работѣха съ шпоритѣ на ботушитѣ си по хълбоцитѣ на замореритѣ животни. Всички началствующи лица бѣха напредъ съ извадени сабли и командуваха частитѣ си. „На добъръ часъ, момчета“, — изпратихме ние кавалериститѣ. Запитахме единъ изостаналъ кавалеристъ, кой полкъ се хвърля на атака и узнахме, че цѣлата кавалерийска бригада, състояща се отъ 7-й и 10-й конни полкове е въ атака. Като вихрушка се изгубиха кавалериститѣ напредъ, следъ като излѣзоха на открито поле предъ насъ, гдето бѣха нашитѣ предни вериги. Облаци прахъ се вдигаха отъ копитата на стотицитѣ коне и не позволяваха да се вижда какво се върши напредъ. Когато ние прибѣгнахме нѣколко стотини крачки напредъ и залѣгнахме открито, можахме тукъ тамъ да видимъ какъ работи кавалерията. Изпреварили много наши предни части, кавалериститѣ бѣха настигнали бѣгащитѣ французи и сѣчеха безразборно на всички страни. Страшни сѫ нашитѣ кавалеристи въ време на боя! Не обръщатъ внимание на нищо, а само махатъ съ тежката сабя и повалятъ всичко предъ себе си. Гледахме какъ нѣкои кавалеристи слизаха отъ конетѣ си съ лъвски скокъ, съсичаха залѣгналитѣ французи, бързо се мѣтаха на конетѣ си и продължаваха работата си напредъ. Ние следвахме кавалерията, но съвсемъ бавно. Горещото слънце и тежката муниция не позволяваха на нашитѣ войници да се движатъ бързо напредъ. Въ това време кавалерията вършеше отлично своята работа предъ насъ. Стигнахме най-сетне до мѣстото, гдето е почнала да сѣче кавалерията. Грозна картина се откри предъ насъ. Полето бѣше посиняло отъ убититѣ французи. Мнозина още се гърчеха и търкаляха въ предсмъртна агония, вследствие тежки рани отъ кавалерийска сабя. Нѣкои ранени викаха за вода и помощь. Не ни оставаше много време да гледаме тая картина, защото трѣбваше да се върви напредъ и да се пазимъ отъ неприятелскитѣ куршуми, като избираме мѣсто за прибѣгване и залѣгане.

Тъкмо когато нашата кавалерия бѣ стигнала до артилерийската позиция на французитѣ и се разправяше съ прислугата и командиритѣ на орѫдията, отъ с. Баница се зададоха нѣколко голѣми колони французки резерви, бързо се спуснаха отъ стръмнината пръснаха се въ верига и почнаха прави да стрелятъ по кавалерията. Последната почна да понася загуби отъ неприятелскитѣ куршуми, затова бързо се изви назадъ и почна да отстѫпя. Когато повечето кавалеристи бѣха заминали задъ насъ, получи се заповѣдь и ние да се отдръпнемъ назадъ и се спремъ на старитѣ си мѣста. Въ редъ всички роти стигнаха до окопитѣ си, залѣгнаха тамъ и очакваха противника, но той не се опита да наближи. Срещу насъ идѣха пешкомъ нѣколко наши кавалеристи, които бѣха изостанали назадъ, 3—4 коня бѣгаха безъ ездачитѣ си и нѣколко войника идѣха пешкомъ съ сабли въ ржце. Нѣкои

отъ конетѣ бѣха ранени, но въпрѣки това се връщаха следъ другаритѣ си. Задъ насъ на малки групички се отдръпваше кавалерията, преследвана съ рѣдъкъ артилерийски огънь отъ противника.

До вечерьта французитѣ не се опитаха да настѫпятъ. И можаха ли следъ този лошъ ударъ, който днесъ имъ нанесохме.

Презъ нощьта нашитѣ войници усилено работѣха окопитѣ и ходоветѣ. Всички бѣха възхитени отъ смѣлостьта на нашитѣ кавалеристи. Всѣки чувствуваше, че добъръ урокъ сме дали презъ деня на французитѣ.

* * *

На другия день забѣлязахме нѣколко коня задъ нашитѣ окопи. Тѣ сигурно сѫ изгубили въ боя своитѣ ездачи и сега се скитаха по полето и пасѣха трева. Нѣмаше какъ да приберемъ тия коне, защото неприятелската артилерия стреляше около тѣхъ.

Близо до нашитѣ окопи намѣрихме двама ранени французи и ги прибрахме. И двамата бѣха получили по нѣколко рани отъ сабли. Единия бѣше тежко раненъ, а другия по леко и можеше да ходи съ помощьта на дърво.

Санитаритѣ превързаха нѣкои отъ ранитѣ на пленницитѣ, следъ което имъ дадоха по малко хлѣбъ и вода. Разпитахме тия пленици и узнахме, че срещу нашата дружина е действувалъ цѣлия 175-й гренобълски пехотенъ французки полкъ. Тия нещастници съ ужасъ разправяха за сѣчьта на нашата кавалерия. Отъ тѣхъ узнахме, че още до обѣдъ полкътъ имъ е изгубилъ половината си съставъ отъ пушеченъ и артилерийски нашъ огънь, а следъ обѣдъ е изчезнала и останалата часть подъ ударитѣ на нашата кавалерия.

Следъ тоя день нито единъ пѫть не се опитаха французитѣ да настѫпятъ по нашия фронтъ до 2-й октомврий, когато презъ нощьта ние неусѣтно и въ пълненъ порядъкъ се оттеглихме на кеналската позиция.

КОННАТА АТАКА ПРИ СЕЛО ВЪРБЕНИ.

„Нашата конница“ — брой 10-й, 1931 година

19 септемврий. Сутриннитѣ зари разпръскватъ нощния мракъ. Лека омора покрива бойното поле. Никакъвъ шумъ. Тихъ вѣтрецъ само поклаща върховетѣ на сухитѣ тръни. Въ гънкитѣ на Секулевската рѣка леко затракватъ мущуцитѣ на 5 ескадрона, едва по 70 80 коника. Край сива конна маса шетатъ съ вдигнати яки полусънни конници. . . Около разгънатата карта, край едно малко огънче, се виждатъ силуетитѣ на нѣколко конни офицери. Отъ устата имъ излизатъ гѫсти кълба димъ отъ цигари.

Изстрелъ. Следъ него втори. Трети. Пламна въ огънь и трѣсъкъ цѣлата линия отъ Каймакъ-Чаланъ до Леринскитѣ висоти. Земята изригва стотици фонтани отъ пръстъ. Изгрѣващото слънце се задими отново всрѣдъ пушекъ. Кървавитѣ му лѫчи само тукъ-тамъ проблѣсватъ и се губятъ по доловетѣ и обсипанитѣ съ снаряди и куршуми склонове на Нидже планина. Въздухътъ се цепи отъ трѣсъка на тежкитѣ снаряди, а горе бѣлитѣ орли се виятъ зловещо и съ своитѣ звънливи мотори допълватъ огнения концертъ. Картечницитѣ не спиратъ. Смъртьта замахва отново своята коса. Тъмни войнишки сѣнки се спущатъ отъ югъ къмъ северъ и непрекѫснато пълзатъ по нашитѣ позиции, кѫдето днесъ ще се реши участьта на Битоля.

Конната маса се раздвижи изъ близката гора. Край нея прехвъркатъ десетки снаряди. Тя ги презира и флиртува съ смъртьта.

Слънцето силно вече припече. Часътъ е 12 и половина. Мощниятъ духъ и здравитѣ мишци на Свищовци и Шипченци се огъватъ подъ силния натискъ на французката 156 дивизия, чиито снаряди като живъ плетъ ограждатъ цѣлата редица окопи. Барабания огънь е въ своята стихия. Затрепери земята. . . Мракъ отъ пушекъ се спусна по цѣлото бойно поле. Стана страшно! Като че ли небето и земята се бѣха слѣли въ едно. Тънката линия пехотинци почва да рѣдѣе. Тѣхнитѣ изстрели заглъхватъ. Резерви никѫде нѣма. Едно кратко известие отъ началника на 8-а пех. дивизия оповести началото на конния бой, който трѣбва да свърши съ вражеската стихия. . . Два ескадрона мълкомъ възсядатъ, и дългитѣ имъ редици се изнизватъ изъ полуоголенитѣ дървета на гората. Възсядатъ и другитѣ. Тѣ напущатъ Секулево, и кой знае колко отъ тѣхъ ще се завърнатъ пакъ тукъ.

Конна атака! Само тѣзи слова стигатъ!

Върховетѣ на Каймакъ Чаланъ и Пелистеръ сѫ обърнати вече къмъ конницата. 7 и 10 конни полкове ще трѣбва и днесъ да кръстосатъ саблитѣ си съ дългия французки мечъ!

Занизаха се ескадронитѣ единъ по единъ на галопъ. Двата ескадрона отъ 7. коненъ полкъ на майоръ Ф. Стойчевъ и поручикъ Томовъ съ дивизионния си командиръ презъ Долньо Върбени къмъ Забардане. Ротмистритѣ Славчевъ, Петруновъ и Консуловъ съ командира на 10 коненъ полкъ повеждатъ ескадронитѣ си предъ Вакъвкьой за Борешница. Конната батарея съ вихровъ огънь подържа своитѣ братя и имъ казва: „На добъръ пѫть“, а на нѣкои — последно „довиждане“!

Величествена картина!

Шепа конници — 5 слаби ескадрона, летятъ въ кариеръ срещу челото на цѣла французка дивизия. 400 слаби кървави сабли срещу хиляди силни щика! Глухото имъ „ура“ едвамъ долита презъ адския кънтежъ на стотици топовни гърла . . .

Ето тѣ вече прегазватъ нашитѣ пехотни вериги, изпратени съ братско „ура“. Храбритѣ пехотинци, изненадани, недоумяватъ предъ явната гибель, на които отиватъ малкото конници. Съ сълзи отъ вълнение, тѣ натискатъ по бързо и здраво спусъцитѣ на пушкитѣ и имъ се иска да литнатъ съ тѣхъ наедно. Една часть пехотинци вече скачатъ отъ окопитѣ и, съ огласяващо цѣлата линия „ура“, тръгватъ следъ конницитѣ . . . Неземни сили свързваха двата рода войска предъ великото самопожертвуване за отечеството!

Буйниятъ потокъ отъ освирепѣли конници се носи като страшна хала къмъ французкитѣ редове. Тѣ ту се губятъ изъ многото канави, ту изкачатъ оттамъ и изъ дракитѣ, като подплашени сърни, и всичко се движи съ бѣсенъ устремъ напредъ. Смутиха се пълчищата на гордия Сарай. Тѣ почувствуваха силата на българската сабля, защото тукъ, на сѫщото мѣсто и другъ пѫть я бѣха виждали. Артилерията имъ забрави всичко и насочи цѣлия огънь срещу ескадронитѣ, безъ да се смущава, че поразява и своитѣ. Сега опасностьта идѣше отъ конския тропотъ!

Редоветѣ на славнитѣ ескадрони почватъ постепенно да орѣдяватъ. Отдѣлни хора и коне падатъ въ канавитѣ, други ги задминаватъ, и всѣки гледа повече врази да повали. Голи и настръхнали коне, съ пѣна на уста, препускатъ безъ ездачи на всички посоки изъ полето. Немощно паднали, раненитѣ имъ ездачи ги дирятъ съ взрянъ отъ време на време погледъ къмъ врага. Още малко, и всичко е свършено. Разклати се издъно вражескѕто упорство. Далечъ се виждатъ французки батареи да запрѣгатъ и да бѣгатъ назадъ; на друга страна цѣли групи биватъ прегазени отъ малкото конници Блѣщътъ като свѣткавици стотици сабли и бързо се размахватъ надъ французкитѣ каски. Борбата е въ своя разгаръ. Вадички отъ алена кръвь струятъ по клиноцитѣ на саблитѣ и се растилатъ по коравитѣ ржце, още неизмити отъ старата засъхнала кръвь. Конски и човѣшки трупове, изпитали еднаква сѫдба, сѫ разхвърлени по цѣлото бойно поле: изоставани картечници съ мъртва прислуга, хвърлени пушки, раници, всичко въ най-голѣмо безредие, оставатъ задъ себе си онѣзи храбърци, запѣненитѣ коне на които едвамъ вече влѣкатъ собствената си тяжесть.

Нѣкои превалятъ хребетитѣ и стигатъ до батареитѣ, други се доразправятъ съ проявилитѣ по-голѣмо упорство французи, трети, останали безъ началници, напъватъ взора си да ги търсятъ. Уви! Напраздно! Тѣ сѫ вече мъртви — преди залѣзъ слънце, залѣзаха завинаги отъ тѣхнитѣ очи!

Проникнали четири километра въ французкия тилъ, разхвърлени на голѣмъ фронтъ, оставили една четвъртъ и повече отъ своя съставъ въ неравна борба съ врага, почнаха да се нижатъ назадъ славнитѣ витязи. Съ гордъ погледъ тѣ отминаватъ бойното поле, за да се прибератъ по кървавитѣ дири тамъ, отъ кѫдето бѣха тръгнали!

И дълго се източваха тѣ по канави и уврази, изпратени отъ адски огънь на неприятелската артилерия и дошлитѣ на бързо подкрепления. Съ сълзи на очи отминаваха труповетѣ на останалитѣ другари по бойнитѣ полета.

На проточенитѣ ржце за помощь отъ раненитѣ братя тѣ спираха конетѣ, вземаха ги кой какъ може и бързо ги отнасяха. Милостиво сърдце има българскиятъ войникъ, но страшенъ е за ония, които посѣгнатъ на родното му огнище!

Околнитѣ върхове повдигаха отново своитѣ чела, защото бѣха нѣми свидетели на една отъ най-славнитѣ атаки въ историята на младата българска конница.

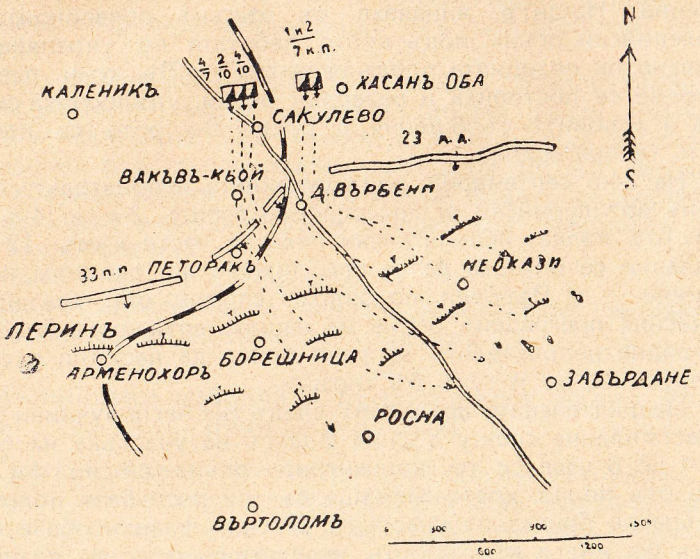

Кочната атака на 19 септемврий 1916 г.

Почна да се стъмнява. Заглъхна силния трѣсъкъ на машинитѣ. Предъ очитѣ на всички стояха много французки пленници, които още не можеха да разбератъ какво е станало съ тѣхъ и какъ попаднаха тукъ. Далечъ едвамъ вече се чернѣеха труповетѣ на останалитѣ убити хора и коне. Два бисери отъ конната бригада — поручикъ Томовъ и поручикъ Стефановъ — не бѣха вече между живитѣ. Съ тѣхъ наедно намѣриха братскитѣ си гробове и 32 войника и 80 коня.

Усилена бѣше дейностьта на санитаритѣ отъ бригадата, които трѣбваше да превържатъ ранени 2 офицера, 47 войника и 70 коня.

Съ тѣзи загуби само отъ 5 ескадрона бригадата намаля значително своята и безъ това слаба боеспособность.

Въ тази знаменита атака взеха участие отъ 10 коненъ полкъ полковникъ Даскаловъ Вл., ротмистритѣ Славчевъ, Петруновъ, поручицитѣ П. Владовъ, Банковъ С. и Халтъковъ.

Устремътъ на французката пехота бѣше спрѣнъ. Три дни тѣхното упорство не се прояви вече. Дълго време тѣ се устрояваха, до като пристигнаха наши подкрепления и стабилизираха фронта. На 28 септемврий главнокомандующиятъ, генералъ Жековъ, посети 7 и 10 конни полкове и отъ името на Негово Величество Царя и отъ свое име благодари за хубавитѣ имъ бойни действия.

Осуетенъ опитъ за пробиване фронта на полка.

На 20, 21, 22 и 23 септемврий, въ тѣзи четири дена промѣна въ разположението на частитѣ отъ полка не стана. Неприятелската артилерия продължаваше да обстрелва всѣкой

день окопния фронтъ на полка, а най-повече участъка на 2-а дружина. Нощитѣ минаваха съ рѣдъкъ обезпокоителенъ артилерийски огънь, подъ който работата по укрепяване и усилване на позицията продължаваше. — Въ този периодъ на време се построиха и резервни окопи, удълбочиха се окопитѣ и ходовитѣ съобщения, а предъ 8-а рота се построи 120 м. телена мрежа.

На 24-й септемврий, рано сутриньта неприятелтъ откри силенъ артилерийски огънь, особено срещу 2-а и 4-а дружини отъ полка; неприятелски пехотни части къмъ 12 часа по пладне се опитаха да се приближатъ до окопитѣ на 2-а дружина — с. Върбени, но бидоха спрѣни отъ извънредно ефикасния прегражденъ огънь на нашата артилерия. Въ 3 часа сл. пладне неприятелтъ направи опитъ да настжпи и срещу 3-а дружина, но и тукъ бѣ спрѣнъ.

Неприятелската артилерия следъ тия несполучливи опити за настжпление срещу дѣсния флангъ на участъка на полка, отъ 4 до 6 часа сл. пл. концентрира огъня си по 4-а дружина отъ полка, която заемаше съ три роти безъ подръжка центъра на бригадния участъкъ. Дѣсния флангъ обаче на 12 полкъ бѣ много въ отстжпъ, вследствие на което позицията на 4-а дружина — силно се вдаваше къмъ с. Неокази. Въ това издадено мѣсто неприятелската артилерия извърши голѣми разрушения и нанасяше голѣми загуби на 4-а дружина. Взводоветѣ по единъ отъ 15 и 16-а роти, които заемаха една малка височина на 150 крачки южна предъ линията, вследствие на извънредно силниятъ неприятелски артилерийски огънь, бѣха принудени къмъ 4 ч. сл. пл. да се оттеглятъ на линията на другитѣ роти, следъ като бѣха дали голѣми загуби. Поради липса на всѣкакви дружини полкови и бригадни подръжки, нѣмаше подъ ржка ни една рота, за да се засили това мѣсто; едва можаха да бждатъ изпратени два взвода отъ 2-ра рота на 12-й полкъ и съ голѣми усилия и настойчивость, а сжщо и съ доста жертви, и съ две контра атаки, позицията биде задържана и опититѣ на противникътъ да извърши пробивъ съ артилерията и пехотата си на самата линия, северно отъ тоя пунктъ, биде осуетено.

Къмъ $9^1/_2$—10 часа сл. пл. артилерийския и пушеченъ огънь почна да намалява. За последната контра атака на заетия отъ противника пунктъ, по заповѣдь на командира на бригадата, който бѣше дошелъ на наблюдателния пунктъ на командира на полка, събранитѣ части въ подножието на пункта се оттеглиха въ редъ и заеха позиция на линията на другитѣ роти отъ полка, защото заетия пунктъ не представляваше никаква тактическа висота за противника, освенъ това подполковникъ Баевъ, който щѣше да ржководи контра-атаката биде раненъ.

Предъ фронта на другитѣ дружини презъ нощьта бѣ спокойно. Рѣдка пушечна стрелба бѣ откривана отъ време на време презъ нощьта по фронта на 4-а дружина.

До разсъмване всички роти продължаваха окопната работа, като поправяха разрушенитѣ отъ артилерийски огънь окопи.

Въ участъка на 4-а дружина, освенъ подпоручикъ Радиковъ, убитъ на самата височина, бидоха убити подпоручикъ Дюлгеровъ отъ 12-й полкъ и офицерския кандидатъ Карауловъ отъ полка, ранени командира на 4-а дружина подполковникъ Баевъ, поручикъ Боевъ Кралю, подпоручикъ Ивановъ Гошо отъ 12 полкъ и офицерския кандидатъ отъ полка Тюлюмбаковъ.

Убити войници 25 и ранени 91.

Нашата артилерия за спиране и отбиване неприятелскитѣ атаки останала бѣше безъ снаряди.

Продължаване отбраната на позицията Долно Върбени — Неокази.

Следъ тоя день, 24-й септемврий, до 2-й октомврий, неприятелтъ не се опита повече да подготви настжплението си предъ фронта на полка и предъ този на 12-й полкъ, а започна да се окопава, като подържаше всѣкидневно оживена артилерийска стрелба по пехотнитѣ окопи на полка и на 12-й, която често достигаше до много голѣма сила. На тая стрелба нашата артилерия, по своята малочисленость и при липса на достатъчно тежка артилерия, не бѣ въ състояние да заглуши противника, а по липса на снаряди не можеше да се открие дори такъвъ огънь, който да е достатъченъ да привлече огъня на неприятелскитѣ батареи отъ пехотата къмъ батареитѣ, които бѣха сравнително и по пръснати, по маскирани и по окопани.

Самъ командирътъ на 8-й артил. полкъ донесе съ № 404, че полкътъ му разполага съ $^1_2$ комплектъ отъ полагаемитѣ му се бойни припаси.

Отъ друга страна той донесе, — че германскитѣ оржия били пръснати и всѣко стреляло за себе си, та молеше да се обедини командуването на германскитѣ оржия и на огъня имъ.

Това мълчание на нашата артилерия и непрекжснатиятъ много силенъ артилерийски огънь, повлияха доста силно върху на и безъ това изморената отъ дългото стоение въ окопитѣ и въ боевете наша пехота.

Въобще за нашата артилерия трѣбваше много нѣщо, за да бжде подобрена; липсваше най-главно едно обединение, активно действително обединение и организиране на цѣлата артилерия отъ участъка на дивизията, и за това резултатитѣ отъ стрелбата на нашата артилерия не бѣха такива, каквито можаха да се очакватъ и за това пехотата ни нѣкакъ губеше довѣрие въ нашата артилерия. Това биде донесено въ дивизията съ № 259.

Презъ това време стана промѣна въ командването на армията. На 27. IX. се съобщи на полковетѣ отъ бригадата, че съгласно телеграмата № 785 отъ командующи I-а отдѣлна армия — съобщаваше се, че на 26-й предалъ командуването на войскитѣ отъ 1-а армия на командующи 11-а германска армия генералъ фонъ Винклеръ.

На 27 септемврий, на полка бидоха дадени две роти отъ 43 полкъ 9 и 10 а роти подъ командата на майоръ Тодоровъ, които смѣниха отъ участъка ротитѣ отъ 4-а дружина и заеха позицията на сѫщата дружина съвмѣстно съ 2-а рота и полурота отъ 3-а рота отъ 12 полкъ, 13 и 15 роти се изтеглиха на почивка въ с. Хасанъ-Оба, въ бригадна подръжка, а 16-а рота остана въ полкова подръжка на позицията при щаба на полка.

Презъ всичкитѣ нощи началствующи лица и войници не спѣха, тѣ веднага пристѫпваха къмъ поправката на разрушенията отъ неприятелския огънь и укрепяването и окопаването на позицията. До 27-й бѣ построена предъ фронта на 2-а дружина 700 метра телена мрежа.

Но въпрѣки всичко това, въпрѣки своята малочисленость и силния противникъ, полкътъ въ състава на бригадата, чрезъ своята упорита отбрана на линията Петоракъ — Неокази, чрезъ своята блѣстяща контра атака на 19 септември, чрезъ ефикасния огънь на своята и безъ това малко батареи, чрезъ търпеливото понасяне на разрушенията и загубитѣ отъ неприятелския артилерийски огънь, можа въ редъ по-голѣми или по-малки боеве да нанесе грамадни загуби на противника.

Вмѣсто една войска разстроена отъ отстѫпване отъ Баница — Горничево неприятелтъ срещна една нова съпротива.

Контра-атаката на 19 септември на 2-а дружина превърна въ бѣгство французитѣ, които за пръвъ пѫть се явиха предъ насъ, имъ костува много пленици, жертви и воени материяли и ги накара да се откажатъ отъ всѣкакви намѣрения за понататъшенъ по-сериозенъ опитъ да пробиятъ нашата линия по посока на желѣзопѫтната линия Долньо Върбени—Секулево — Кенали.

Контра-атаката на 19 септември, поради липса на каквито и да е подръжки и слабата ни и необединена въ общо командване артилерия, не можа да се развие въ едно по широко контра настѫпление, но тя, както и въ послешнитѣ боеве въ тоя участъкъ, показаха на противника, че нашитѣ части не само не сѫ дезорганизирани отъ отстѫплението, но още сѫ годни за съпротива и контъръ ударъ.

И действително той вече не настѫпи въ тая посока, а насочи усилията си другаде. Шипченци, Балканци и Свищовци докрай останаха на своитѣ позиции и само по заповѣдь, вследствие събитията въ лѣво — падането Каймакъ—Челанъ, се оттеглиха въ най-пъленъ порядъкъ и тишина на 2-й октомврий на Кеналската позиция.

Тъй се завършиха днитѣ и нощитѣ отъ 15-септемврий до 2-й октомврий включително. Въ тѣзи петь дни полка даде загуби: убитъ подпоручикъ Груевъ Рашо, 3 войника и ранени 35 войника.

Презъ това време въ полка пристигнаха 34 офицерски кандидати свършили школата на запаснитѣ подпоручици въ Скопие и въ София.

Приложение списъка имъ съ назначението имъ по ротитѣ.

† Подпор. Рашо Груевъ

СПИСЪКЪ

на офицерскитѣ кандидати

Презъ септември месецъ въ полка пристигнаха свършилитѣ Скопската и Софийската школи на запаснитѣ подпоручици следнитѣ офиц. кандидати:

Отъ Скопската школа:

1.	Оф. канд.	Маневъ Михаилъ Колевъ . .	Зачисленъ за мл. оф.	1 рота
2.	„ „	Пашиновъ Костантинъ Ивановъ		1 рота
3.	„ „	Сватовъ Д. Минчевъ		3 рота
4.	„ „	Стоковъ Никола Илиевъ		
5.	„ „	Тодоровъ Христо Христовъ		2 рота
6.	„ „	Абаджиевъ Хр. Костовъ		4 рота
7.	„ „	Нейковъ Нейко Атанасовъ		
8.	„ „	Лулчевъ Христо Лалевъ		9 рота
9.	„ „	Илчевъ Стефанъ Илиевъ		9 рота
10.	„ „	Бургуджиевъ Тодоръ Дончевъ		10 рота
11.	„ „	Начевъ Дянко Димитровъ		11 рота
12.	„ „	Чичоваровъ Иванъ Стояновъ		12 рота
13.	„ „	Султановъ Никодимъ Ботевъ		14 рота
14.	„ „	Велковъ Христо Пенчевъ		15 рота
15.	„ „	Минчевъ Тотю Ивановъ		14 рота
16.	Стар. под.	Узуновъ Дечко		5 рота

Отъ Софийската школа:

1.	Оф. канд.	Драголевъ С. Христовъ . . .	зачисленъ въ	8 рота
2.	„ „	Поповъ Георги Евтимовъ		2 рота
3.	„ „	Шоповъ Бончо Ивановъ		8 рота
4.	„ „	Радиковъ Димитъръ Георгиевъ		8 рота

5. „ „ Кятиповъ Койчо Пройновъ . . . . . 16 рота
6. „ „ Шумановъ Иванъ Ивановъ . . . . . 10 рота
7. „ „ Стойковъ Богомилъ Недковъ . . . . . 13 рота
8. „ „ Ялъмовъ Христо Дечковъ . . . . . 7 рота
9. „ „ Стояновъ Т. Василевъ . . . . . 15 рота
10. „ „ Милевъ Костантинъ Милевъ . . . . . 9 рота
11. „ „ Клисуровъ Христо Димитровъ . . . . . 13 рота
12. „ „ Кючуковъ Димитъръ Тотевъ . . . . . 11 рота
13. „ „ Тотевъ Савчо Венсовъ . . . . . 12 рота
14. „ „ Юрдановъ Т. Аврамовъ . . . . . 14 рота
15. „ „ Карауловъ Ст. Ивановъ . . . . . 16 рота
16. „ „ Патевъ Иванъ . . . . . 7 рота
17. „ „ Михаиловъ С. Георгиевъ . . . . . 6 рота
18. „ „ Митевъ Маню Стефановъ . . . . . 13 рота

Всичкитѣ тѣзи оф. кандидати на 11-й май 1917 год. съ Височайша заповѣдь № 11 сж произведени въ запасни подпоручици.

Полка на Кеналската позиция.

Глава. VI.

На 2-й октомврий, въ $5^1/_2$ часа сутриньта, се получи оперативна заповѣдь № 15 по 8-а дивизия, основана на такава отъ 11-а армия № 112 и се заповѣдваше, щото дивизията, както и тритѣ бригади въ дѣсно отъ нея, да бждатъ изтеглени на приготвената по-рано втора позиция; това се налагало следъ падането на Каймакъ-Чаланъ. Това трѣбвало да се извърши на 2 срещу 3-й октомврий, следъ като всичко се прибере.

На бригадата се опредѣляше участъкъ желѣзопжтната линия при с. Кенали включително до вливането на р. Секулева въ р. Черна.

Възъ основа на горната заповѣдь по дивизията № 15, съ повѣрителна заповѣдь по бригадата № 278 отъ 2/X, 6 часа сутриньта, се заповѣда за заемание означения участъкъ както следва:

12-й Балкански полкъ съ 4 дружини и 9 картечници, да заеме приготвенитѣ отъ по-рано и укрепени позиции отъ вливането на р. Черна на р. Секулева до пжтя, който отива въ северна посока отъ с. Рахманли за с. Букрн.

23-й Шипченски полкъ съ 10 роти и 6 картечници, да заеме укрепената позиция отъ пжтя Рахманли-Букри изключително до желѣзнопжтната линия при с. Кенали включително.

8-й артилерийски полкъ — 5 батареи, да заематъ позиции на приготвенитѣ мѣста.

Оттеглянето отъ старитѣ позиции и заемането на новитѣ да се извърши презъ нощьта на 2-й срещу 3-й октомврий, въ най-голѣма тайна и по следния редъ: германската артилерия да почне оттеглянето си въ $7^1/_2$ часа сл. пл.; нашата— въ $9^1/_2$ часа сл. пл., а пехотата въ 12 часа по полунощь, следъ като полковетѣ оставятъ на досегашната си позиция силни ариергарди — цѣли роти. Ариергардитѣ да напустнатъ позициитѣ си точно въ $4^1/_2$ часа пр. пл. като оставятъ за заблуждение на противникътъ патраули — шороко разпръснати отдѣления. За минаването да се използуватъ мостоветѣ на р. Секулева. Командиритѣ на полковетѣ да назначатъ по една команда при офицеръ при всѣки мостъ, които да бждатъ въ разпореждането на командира на пионерната рота— за пазене реда.

Да се прибере всичкия шансовъ инструментъ, натовари на кола и изпрати по новитѣ участъци. Домакинскитѣ и бойни обози да отстжпятъ още днесъ презъ дена на линията Срѣдно и Долно Егри.

Въ изпълнение на заповѣдьта по бригадата № 278, дружинитѣ отъ полка и тѣзи отъ отъ 12-й Балкански полкъ, подъ прикритието на ариергардни роти, оставени по една въ всѣки дружиненъ участъкъ, въ 12 часа по полунощь, срещу 3-й октомврий по опредѣленитѣ имъ пжтища и мостове, почнаха отеглянието си, а ариергарднитѣ роти почнаха оттеглянето си въ $4^1/_2$ часа пр. пл. на сжщото число, като до 6 часа сутриньта се завърши оттеглянето на всички роти, следъ което мостоветѣ бидоха хвърлени въ въздуха.

Всичко това стана безшумно и незабелязано отъ противника.

Участъкътъ на полка въ казанитѣ граници — представляваше съвършенно открита позиция, съ едва забележими гънки, по които се чупи позицията, като отдалечъ обгръща с. Кенали. При установяването на полка, първоначално тамъ се намѣри изработена цѣлата първа линия съ окопи за стрелба стоешкомъ. Въ дѣсния подучастъкъ, непосрѣдствено южно отъ селото и въ центъра, кждето позицията се издава напредъ, следъ което се чупи назадъ въ лѣво, имаше и втора линия окопи, съединени по между си съ ходове за съобщения, а тукъ тамъ задъ втората линия отдѣлни окопи, които представляваха трета линия и които окопи сжщо бѣха съединени чрезъ ходове съ втората линия. Още при работенето и укрепяването на Кеналската позиция презъ лѣтото, обърнало се бѣ внимание на дѣсния подучастъкъ, непосрѣдственно до желѣзопжтната линия и селото, и на центъра на позицията, кждето се образува единъ издаденъ пунктъ, задъ който имаше изработена втора линия окопи и отчасти трети, и повече ходове за съобщения. Дѣсния подучастъкъ бѣ свързанъ чрезъ содове съ с. Кенали. Въ централния участъкъ— издадения пунктъ — имаше изработено и закрито помѣщение (галерия) чрезъ рами.

Първата линия окопи бѣ непрѣкжсната по цѣлиятъ участъкъ на полка, като въ лѣво продължава безъ прекжсване

за 12-й полкъ, а въ дѣсно, впоследствие съ прокопаване желѣзопѫтната линия, се съедени чрезъ ходъ и съ 33-й Свищовски полкъ.

Предъ цѣлата линия окопи имаше непрекѫснато единъ редъ телена мрежа, отъ 4 реда колове (3 м. широчина), а въ дѣсния подучастъкъ до желѣзопѫтната линия, телената мрежа бѣ усилена въ два реда.

Почвата кѫдето е позицията бѣше слаба рохкава пръсть, черноземъ (обработвани ниви) и окопитѣ, при заемането имъ, още бѣха отчасти срутени и засипани. По позицията и задъ нея, вода нѣмаше никаква и такава, както и храна се носѣше на позицията само ноще.

Заетата позиция макаръ и много да бѣше работено по нея, не бѣ естественно много силна, понеже мѣстността въ тила бѣ съвършенно открита и най-малкото движение отзадъ даже и на отдѣленъ войникъ, се виждаше и се наблюдаваше; позициитѣ на батареитѣ, разположени изъ слабитѣ гънки и мѣстността се знаеха и наблюдаваха отъ непрителскитѣ привързани балони, както и отъ височинитѣ около с. с. Секулево, Рахманли-Живойна.

За заемането на тази позиция, която по огнената линия бѣ не й малко отъ 4 километра дълга, полкътъ разполагаше само съ 10 роти, съ наличенъ съставъ: 34 офицери, 3 лѣкари, 20 офицерски кандидати, 2440 д. чинове, отъ които бойци — 1790 и картечници 6. (1-а дружина, 5 и 14-а роти и 2 картечници бѣха оставени въ разположението на командующи 11-а армия).

Участъкътъ на полка раздѣленъ на три подучастъци се заемаше както следва:

Дѣсния подучастъкъ — отъ 2-а дружина, 5, 6 и 8-а роти.

Срѣдния — отъ 3-а дружина — 9, 11 и 12 роти.

Лѣвия отъ 4-а дружина — 16, 15 и 13-а роти.

Въ полкова подрѫжка остана 10-а рота, задъ участъка на 3-а дружина.

Съ установяването полка на тази позиция, се започна доизкарването на окопитѣ, ходоветѣ за съобщения, направата на лисичи дупки за живѣене.

Къмъ $8^1/_2$ — 9 часа пр. пл. се показаха първитѣ рѣдки неприятелки патраулни вериги по посока на с. с. Орта-Оба и Хасанъ-Оба, а следъ тѣхъ малки полонки. Следъ обѣдъ тѣзи неприятелски вериги усилени, се спустнаха презъ Орта Оба-Рахманли по направление на Канали и по западно нашата артилерия ги обстреля, но тѣ продължаваха да настѫпватъ въпрѣки огъня, който се сипѣше по тѣхъ. Противникътъ се оценяваше на около две най-вече 3 наши дружини съ 2 ескадрона кавалерия. Подъ тѣхното прикритие, противникътъ извади полска артилерия на позиция сев.-западно отъ Хасанъ-Оба, около кота 589 и съ силенъ артилерийски огънь обстреля позицията на полка, особенно участъцитѣ на 2-а и

3-а дружина. Къмъ 6 ч. сл. пл. противникътъ съ батарейни залпове обстреля с. Кенали и участъка на 3-а дружина отъ полка.

Този день полка имаше загуби убити д. чинове 3, ранени 18 и контузени 8.

Ротитѣ 9 и 10 отъ 43 полкъ се изпратиха въ с. Тепавци въ разпореждането на началника на дивизията.

Бойнитѣ действия на полка до 14 октомврий на Кеналската позиция.

На 4-й октомврий. отъ полунощь до разсъмване мина спокойно, и до сутриньта се поправиха разрушенитѣ окопи и копани на резервни такива, каквито имаше недостатъчно въ участъка на полка.

Преди пладне неприятелската артилерия откри силенъ огънь по разположението на бригадата, а особенно по това на полка. Предъ фронта на 12-й полкъ се забелязваха слаби неприятелски вериги, доста отдалечени отъ преднитѣ окопи: обаче предъ фронта на полка, противникътъ, който презъ нощьта бѣше достигналъ на около 1500 крачки — постепенно пълзеше и доближи на около 1000 крачки предъ теленитѣ мрежи. — Единични негови стрелци бѣха се приближили и по близко. Наши отбрани отъ полка стрелци съ своя прицеленъ огънь ги възпираше. Забелязваше се противникътъ въ гѫсти вериги да настѫпва по посока на Негочане срещу 33 полкъ. Нашата артилерия ги обстреля.

Следъ пладне, презъ цѣлия подиръ обѣдъ, бѣсната ненеприятелска артилерийска стрелба продължи да обстрелва участъка на бригадата. Нашата артилерия не бѣ въ състояние да застави неприятелската артилерия да замлъкне, а германската се обаждаше рѣдко, пъкъ и безъ това тя се състоеше само отъ 2 дълги орѫдия.

Германската тежка артилерия имаше отдѣлно командуване и безъ всѣкаква връзка съ нашата артилерийски и пехотни части. Нѣмаше кой да обедини огъня на и безъ това малкото ни тежки орѫдия, споредъ всички предписания, — трѣбваше да се борятъ съ неприятелскитѣ батареи. А пъкъ нито германската, нито нашата артилерия можаха да устоятъ и смълчатъ батареитѣ на противника, когато той тероризираше нашитѣ съ своя огънь.

Самъ командирътъ на 8-й артилерийски полкъ донесе, че вследствие слабиятъ огънь на нашата артилерия, и подъ прикритието на своя бѣсенъ артилерийски огънь, неприятелътъ е успѣлъ да съсредоточи доста пехотни части, картечници и артилерия въ интервала Кенали-Меджетли — срещу дѣсния флангъ на 23-й и 33-й полкове.

При тия условия за борба, при това положение на нашата и германската артилерия и при наличностьта на непри-

ятелскитѣ сили, концентрирани срещу фронта Кенали-Меджетли, положението добиваше сериозенъ видъ и всѣки моментъ можеше да се очаква отъ страна на неприятеля да насили гореказания фронтъ.

За обезпечение дѣсния флангъ на полка $1^1/_2$ рота отъ 12-полкъ, които бѣха въ бригадна подръжка въ Ср. Егри, се изпратиха презъ нощьта задъ 2-а дружина отъ полка, гдето да бждатъ готови да отбиятъ всѣкакъвъ ударъ насоченъ срещу 2-а дружина. При зори подръжката се връщаше обратно въ селото.

Загуби презъ денонощието полкътъ имаше убити войници 2, ранени 12.

Въ останалитѣ дни до 14-й октомврий, противникътъ, който разполагаше съ най-различенъ калибъръ артилерия и далечъ превъзхождаше нашата по численость, всѣки день обстрелваше съ силенъ артилерийски огънь бойното разположение на бригадата, а най-повече дѣсния и срѣдния участъкъ на полка и с. Канали. — Това обстрелвание се повтараше отчасти и нощe и не даваше възможность на защитницитѣ да поправятъ разрушенията на окопитѣ или да си поотдъхнатъ. За борба съ неприятелската артилерия при това положение и дума не можеше да става. Германската $10^1/_2$ см. батарея № 110 разполагаше съ малко снаряди и бѣ единствената тежка батарея, която стреляше предъ участъка на бригадата и която съдействуваше и предъ 1/6-а бригада. Съдействие отъ артилерията — на 1/6-а бригада предъ участъка на полка не можеше да се очаква, понеже бѣше много назадъ и далечъ, а 2/8-а батарея въ участъкъ на полка, бѣ нагодена въ с. Кенали единствено да фланкира предъ фронта на 33-й Свищовски полкъ, и действително нейния прегражденъ огънь бѣ много ефикасенъ. За борба съ неприятелскитѣ тежки орждия оставаха само полскитѣ батареи отъ 8-й артилерийски полкъ, съ по 2—3 орждия всѣка — всичко за 5-хъ полски батареи: 12 орждия, които подъ умѣлото и спокойно ржководство на командира на полка, полковникъ Ватевъ, често подемаха тази неравна борба, въпрѣки най-силния концентриранъ огънь на противника, който имъ нанасяше не рѣдко чувствителни загуби въ хора и на материялната часть при тия разкрити позиции. Но полскитѣ батареи трѣбваше често да стрелятъ само да отвлекътъ огъня отъ пехотнитѣ окопи, гдето загубитѣ и разрушенията отъ почти непрекжснатия всѣкидневенъ неприятелски артилерийски огънь бѣха по чувствителни. Нашитѣ войници, свити и притулени въ окопитѣ безъ закритие, всѣки день, бѣха изложени на този неприятелски артилерийски огънь, а презъ нощитѣ едва смогваха да поправятъ разрушеното презъ деня и разкжсаната мрежа. Ноще се изпращаха секрети предъ телената мрежа и презъ цѣлитѣ нощи имаше рѣдка пушечна стрелба между нашитѣ секрети и тѣзи на противника. Противникътъ,

Полковникъ Пашиновъ Проданъ к-ръ на 2/8 бригада

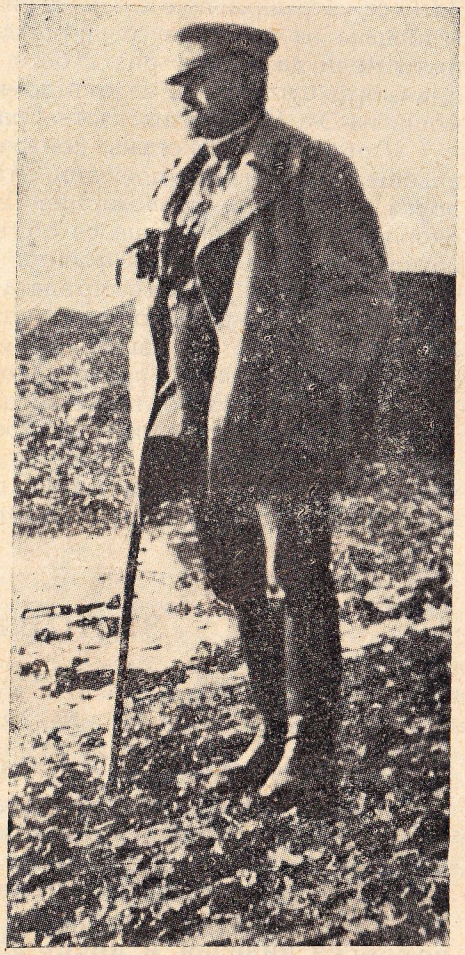

Полковникъ Богдановъ, приелъ командуването на 2/8 бригада

малко обезпокояванъ отъ нашия огънь непрекжснато продължаваше окопната работа, изнасяше нови окопи напредъ, и се приближаваше къмъ нашата позиция.

На 6-й по нареждането на командира на бригадата, дветѣ роти отъ 21 полкъ (1 и 4) подъ командата на майоръ Михаиловъ, които предидущия день бѣха пристигнали, смѣниха отъ позицията на срѣдния участъкъ 9 и 10 роти отъ полка — последнитѣ при зори се прибраха въ Ср. Егри за бригадна подръжка. На 11-й сжщитѣ две роти 9 и 10-а, смѣниха 6 и 7 роти, въ дѣсния участъкъ на полка, смѣненитѣ

роти се изтеглиха при с. Ср. Егри въ бригадна подръжка. За засилване на участъка си, командира на полка на нѣколко пѫти моли да се повърнатъ 6-хъ роти, обаче отъ щаба на дивизията отговаряха, че отъ армията сѫ изпратени въ помощь на 3-а Б. дивизия къмъ Градещница.

Артилерийския огънь, който неприятеля всѣки день развиваше — налагаше по-често смѣна на ротитѣ, обаче съ други части не се разполагаше. Неприятелтъ имаше слаби окопи и като настѫпваше се облѣгаше главно на силната си артилерия. Къмъ дѣсния флангъ — с. Кенали, той се приближи до 300 кр. предъ срѣдата на полка — изпъкналото колѣно на 600 кр. По останалия участъкъ на бригадата — на 700—1000 кр. отъ нашата линия. Нашата пехота отъ полка при липса на солидни прекрития противъ тѣхнитѣ снаряди и поради липса на достатъчно артилерия да я закриля отъ непрекѫснатото неприятелско обстрелване отъ 5 — 14-й октомврич даде загуби убити войници 18 — ранени 70 и контузени 24. На 9-й октомврий стана промѣна въ командването на бригадата споредъ приложенитѣ заповѣди № № 24 и 25.

Преписъ.

ЗАПОВѢДЬ

По 2-а бригада отъ 8-а пех. Тунджанска дивизия.

№ 24

9-й октомврий 1916 година с. Срѣдно-Егри.

Обявявамъ по повѣрената ми бригада, че съгласно предписанието отъ началника на 8-а пех Тунджанска дивизия № 9690, основано на заповѣдьта по действующата армия (полска канцелария) № 16326 отъ 6 того азъ се назначавамъ на сѫща длъжность въ 10-а Бѣломорска дивизия, и днесъ здадохъ командуването на 2-а бригада отъ 8-а дивизия на началника на артилерията при 2-а армия полковникъ Богдановъ Стефанъ, назначенъ командиръ на бригадата.

Като напущамъ бригадата и частитѣ, съ които ме свързва такава дълга служба и толкова свѣтли бойни дати, азъ се обръщамъ къмъ моитѣ славни лъвове и орли — Балканци и Шипченци, за да имъ изкажа за последенъ пѫть моята признателность за тѣхната беззаветна решителность, за тѣхното горещо и безгранично родолюбие, за тѣхната дълбока преданность, които ми вдъхнаха вѣра и сила за да мога да ги водя къмъ победи.

Азъ никога не ща забравя първата нощь, когато съ накипѣлъ гнѣвъ и избухнала жажда за отмъщение Вие на 28-й септемврий 1915 година се нахвърлихте

съ бѣсенъ устремъ и нанесохте първия ударъ на сръбската армия — при Китка и Расовитѣ Камъкъ — ударъ решителенъ, който ви отвори вратитѣ на Тимокъ и Морава. Васъ мѫтнитѣ води на Тимокъ не спрѣха, нито Вина, нито Кръстатецъ, вие съ готовность и надежда тръгнахте следъ менъ къмъ заветнитѣ полета на Македония, гдето ние довършихме при Дебъръ, Струга, Подградецъ и Елбасанъ коварното кралство на поругателя.

И когато насъ ни призоваха къмъ нови бойни дѣла. за да довършимъ заченатото дѣло, вие намѣрихте на ново въ вашата душа устрема що разгроми Сърбия, презъ дветѣ свещенни езера и презъ полето на Леринъ се спустнахте подиръ врага. Отъ тогава до днесъ цѣли 58 дни вие безспирно водите бой и денонощно устоявате съ нечуванъ куражъ и самоотверженость силния неприятелски напоръ.

Вие чувствувате дълбоко отговорностьта предъ Отечеството, предъ вашитѣ жени, деца и майки и вие мѫжки ги браните.

Офицери и войници, Шипченци и Балканци — герои на 2-а бригада — вамъ казвамъ днесъ сбогомъ, върху васъ призовавамъ на ново славата и лавритѣ на герои, върху васъ на прощаване, мили Балканци и Шипченци, мои славни лъвове и орли, призовавамъ Божието име — да ви запази за да се върнете живи и здрави герои при вашитѣ жени, при вашитѣ деца, следъ като и при новия си бригаденъ командиръ, въ което не се съмнявамъ, сте изпълнили се тъй героично и самоотвержено Отечествения си дългъ, за да донесете още повече слава и лаври на полковетѣ Ви, на Царя и Отечеството.

Командиръ на бригадата,

(подп.) Полковнивъ: Пашиновъ

Вѣрно, Адютантъ, Подпоручикъ: (п) Стойновъ

ЗАПОВѢДЬ

по 2/8 бригада отъ 8-а пех. Тунджанска дивизия.

№ 25

9-й октомврий 1916 г. Срѣдно-Егри.

Обявявамъ за сведение, че съгласно предписанието № 9688 отъ 8-й того отъ началника на 8-а Тунджанска дивизия, основана на заповѣдь по действующата армия отдѣлъ полска канцелария № 16326 азъ съмъ назначенъ командиръ на 2-а бригада. Днесъ въ

6 часа вечерьта приехъ бригадата отъ предшественика си г-нъ полковникъ Пашиновъ и встѫпихъ въ командването и. Заповѣдвамъ всички чинове да се обръщатъ къмъ менъ. По този случай считамъ за длъжность да заявя предъ всички чинове въ бригадата, че менъ ми сѫ известни славнитѣ дѣла и геройскитѣ подвизи на доблестнитѣ, храбритѣ и несравняемитѣ въ истинското съзнание на дѣло спрямо Отечеството и Царя. Балканци и Шипченци, азъ се гордея и се считамъ за най-щастливъ, дето ми се пада честьта, да командвамъ бригадата отъ Шипченци и Балканци, която съ дѣлата си въ тази война се прослави изъ цѣла България и по цѣлия свѣтъ. Надѣвамъ се, че най-търпеливитѣ на всички лишения най-упоритѣ въ боевете срещу врага и най-храбритѣ Балканци и Шипченци водими отъ сѫщитѣ най-ценни войнишки добродетели — вѣрность на клатвата и беззаветна преданость къмъ Царя и Отечеството ще ви бѫдатъ и за напредъ първитѣ спѫтници.

Славни герои, дългътъ ни зове да дадемъ на Царя и Отечеството това за което сме се клели. Да помните клетвата, да се подчинявате на своитѣ началници и точно да изпълнимъ тѣхнитѣ заповѣди съ това ние ще победимъ и ще увеличиимъ славата и величието на майка България и ще дадемъ право на нашитѣ семейства да се гордеятъ съ нашитѣ дѣла. Обещавамъ, че до колкото силитѣ ми позволяватъ ще се грижа за доброто на повѣрената ми славна 2/8 бригада.

Пожелавамъ здраве, сила, твърдость и постоянство на всички чинове отъ бригадата, съ слава и победни вѣнци да окичимъ челото на Майка България.

Настоящата заповѣдь да се прочете въ всички роти и команди отъ бригадата.

Командиръ на бригадата,

Полковникъ Богдановъ

Вѣрно, Адютантъ Подпоручикъ Стойновъ

Отбита атака отъ полка.

На 14 октомврий разположението на полка преди атаката бѣше следното: Дѣсенъ участъкъ, капитанъ Василевъ, се заемаше съ 10, 8 и 9 роти, броени отъ дѣсно къмъ лѣво; 2-а взвода отъ полковата подръжка на 11 рота останаха задъ този дружиненъ участъкъ.

Срѣденъ — подпоручикъ Златаревъ отъ 21 полкъ, се заемаше отъ 1 и 4-а роти отъ сѫщия полкъ и 12-а рота отъ полка.

Лѣвия участъкъ капитанъ Серафимовъ, заемаше съ 16, 15 и 13-а роти отъ полка.

Въ всѣки дружиненъ участъкъ имаше на позиция по единъ картеченъ взводъ съ по две картечници отъ картечната рота на полка, командвана отъ поручикъ Чапкъновъ Димитъръ.

Задъ срѣдния участъкъ имаше два взвода полкова подръжка отъ 11 рота.

Задъ срѣдата на участъцитѣ се намираха дружиннитѣ наблюдателни пунктове, а задъ срѣдата на полковия участъкъ наблюдателнич пунктъ на щаба на полка.

Телефонна жица имаше до дружинитѣ и съ нѣкои ротни участъци, обаче, винаги следъ обѣдъ телефоннитѣ жици биваха изпокѫсвани отъ артилерийския огънь на противника. Направо щаба на полка бѣше свързанъ чрезъ телефона съ артилерийското отдѣление (Княжево) и посрѣдствомъ него съ бригадата и още съ три отдѣлни жици на право пакъ съ бригадата.

Неприятелската артилерия постоянно обстрелваше, кога по силно кога по слабо и денемъ и нощемъ полковата позиция, обаче на 13-й, презъ деня развиизведнажъ силенъ артилерийски огънь. Особено силно обстрелва съ тежки гаубици и далекобойни орѫдия срѣдния участъкъ на полка, а пъкъ на 14-й, въ 5 часа пр. пл. огъньтъ на неприятелската артилерия стигна до голѣмо ожесточение и продължи цѣлия день съ тая неимовѣрна сила, особено върху дѣсния флангъ на полка и лѣвия на 33-й полкъ, въ участъкъ Кенали—Меджетли.

Предъ центъра на бригадния участъкъ се установява, че стрелцитѣ въ неприятелскитѣ окопи сѫ се увеличили.

Всичкитѣ тия обстоятелства караха да се предполага, че противникътъ готви атака, ето защо — командиритѣ на полковетѣ, бѣха предупредени отъ командира на бригадата да следятъ за движението на противника, като за това бѣ разпоредено бригадната подръжка да се държи готова всѣки моментъ да настѫпи въ помощь на преднитѣ части.

Неприятелскиятъ артилерийски огънь, корегиранъ отъ превързочнитѣ два балона, продължаваше съ сѫщата ожесточеность предъ и следъ обѣдъ. Цѣлата позиция се обвиваше въ димъ и огънь, земята се тресеше, врѣше; окопитѣ, телени мрежи, ходови съобщения, галерии — се разсипваха. — Нашата артилерия сѫщо подържаше огъня по неприятелскитѣ батареи, но далечъ съ по малка сила, поради малочисленостьта си и открититѣ си негодни позиции. Щомъ се обади нѣкоя наша батарея, веднага се масирваше по нея огъня отъ нѣколко неприятелски батареи, колела, ракли, щитове хвърчаха въ небесата.

При това нашия превозъ на снарядитѣ бѣше ограниченъ; съ телеграма се заповѣдваше отъ 11-а армия № 3503

отъ 1/X, да се прави най-голѣма икономия въ разхода на артилерийскитѣ и пѣхотни бойни припаси.

Къмъ $10^1/_2$ ч. пр. пл. противникътъ въ гѫсти колони настѫпи срещу участъка на 33 полкъ, а въ 11 часа — непиятелскитѣ патраули задъ гарата почнаха да настѫпватъ предъ участъка на 10-а рота. — Неприятельтъ усили артилерийската стрелба и въ $11^1/_2$ ч. пр. пл. насѫпи въ колони, като въ последствие се развър на на четири вериги срещу фронта на дѣсния участъкъ: 10, 9 и 8-а роти и срещу срѣдния участъкъ — издаденото колѣно: 1 и 4-а роти отъ 21 полкъ и 12-а рота отъ полка. Силитѣ на настѫпающия противникъ бѣха около 3 дружини.

Подкрепянъ отъ ефикасенъ огънь на своята артилерия, противникътъ продължи настѫплението си, обаче, обстрелянъ съ силенъ пушеченъ и артилерийски огънь бѣ принуденъ да се спре и окопае на около 1000 — 1200 крачки предъ фронта на 8 и 9 роти. Издаденото колѣно, въ срѣдата на полковия участъкъ, кѫдето бѣха 1 и 4-а роти отъ 21 полкъ и окопитѣ на 10 рота отъ полка, бѣха извънредно силно обстреляни отъ неприятелската артилерия; предъ фронта на 10-а рота противникътъ се доближи на 300 крачки до телената мрежа, а предъ фронта на ротитѣ отъ 21 полкъ единични негови стрелци достигнаха телената мрежа на около 100 крачки, обаче, обстреляни съ силенъ пушеченъ огънь, часть отъ тѣхъ бѣха повалени, а другитѣ повърнаха въ бѣгство до линията на преднитѣ тѣхни вериги, които сѫщо успѣха да се доближатъ на 200 — 300 крачки до телената мрежа.

Противникътъ бѣше отбитъ. За отбиването му твърде много спомогна ефикасния фланговъ огънь отъ 8-а рота на поручика Найденовъ, който спокойно дочакваше приближаването на противника, а до като траеше адската стрелба, която разсипваше и окопи и телени мрежи и ходови съобщения и обвиваше въ димъ и огънь цѣлата линия, държеше ротата си притаена въ нишитѣ си.

Неприятельтъ продължаваше съ артилерийски огънь отъ различенъ калибъръ, съ още по-голѣма ожесточеность да обстрелва позицията на полка. Облакъ отъ пушекъ засѣдна надъ окопитѣ. Телефонната мрежа бѣ изпокѫсана и въ невъзможность да се поправи. Изпратенитѣ строители биваха ранявани и жицата на ново разкѫсана. Донесение отъ дружинитѣ нѣмаше. Изпратения телефонистъ да възстанови съобщението се завърна следъ 1 часъ, като донесе, че дружинния командиръ отъ 21 полкъ, подполковникъ Златаревъ, е убитъ, а телефонната станция заедно съ телефониститѣ затрупана. Много отъ войницитѣ ранени и избити. А неприятеля продължаваше да обстрелва позицията и всичкото разположение задъ нея. Специални тежки орждия стреляха по

окопитѣ на разрушение, а между това полската му артилерия сипеше редове отъ шрапнели.

За усилване позицията и контра-атака на противника, двата взвода отъ 11-а рота — подпоручикъ Ивановъ, които бѣха полкова подръжка къмъ 1 часа сл. пл. се изпратиха въ участъка на 1 и 4-а роти отъ 21 полкъ.

По нареждане отъ бригадата 7-а рота, която бѣ въ бригадна подръжка въ Ср. Егри, бѣ изпратена при наблюдателния пункт ь на полка, която въ $3^1/_2$ часа сл. пл. пристигна въ артилерийскитѣ окопи задъ пункта. Подъ прикритието на гѫстия пушекъ отъ артилерийския огънь, който се бѣ повлѣкълъ по позицията и задъ нея, ротата пристигна до тия окопи безнаказано, обаче, въ тѣхъ тя бѣ силно обстреляна. Веднага два взвода отъ нея се изпратиха въ подръжка на ротитѣ отъ 21 полкъ, а капитанъ Василевъ бѣ изпратенъ да поеме командуването на ротитѣ отъ срѣдния участъкъ, на мѣстото на подполковникъ Златаревъ.

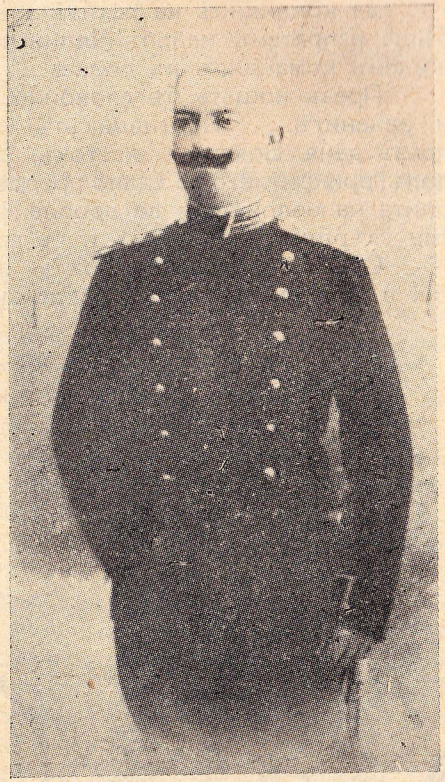

† Подполковникъ Златаревъ Константинъ

До това време настѫпающия противникъ обстрелянъ отъ нашия артилерийски и силния пушеченъ и картеченъ огънь, бѣ принуденъ да се спре и окопае.

Въ $4^1/_2$ часа сл. пл. пушечната стрелба по бойната линия бѣ престанала, настѫплението на противника съвършено спрѣно и отбито. Въ 6 часа сл. пл. противникътъ прекрати и артилерийската стрелба.

Той бѣ спрѣнъ. Тия неприятелски стрелци, които се бѣха доближили до телената мрежа, бѣха отблъснати и часть отъ тѣхъ, които се завърнаха се окопаха 200 крачки предъ телената мрежа.

Въ 8 часа задъ наблюдателния пунктъ пристигна и 6-а рота отъ полка, която бѣше въ бригадна подръжка, за за-

силване участъка и за подръжка при евентуално нощно настжпление отъ страна на противника.

За командиръ на ротитѣ отъ срѣдния участъкъ вечерьта бѣше изпратенъ майоръ Чилингировъ, който дойде за дружиненъ командиръ въ полка.

Презъ нощьта бѣ спокойно. Ротитѣ прибраха убититѣ и раненитѣ. Противникътъ сжщо прибра раненитѣ си презъ деня. Боятъ — жестокъ и неравенъ бой, въ който подъ прикритието на силно преодоляющъ артилерийски огънь опита на неприятеля да пробие фронта при Кенали—Меджетли свърши съ неуспѣхъ и съ голѣми загуби за него.

Отъ този неравенъ бой — ясно се вижда колко енергия и какъвъ героизъмъ е коствувало това на нашитѣ войници и какъ пехотинци и артилеристи, българи и германци, изпълниха най-чудно и храбро своя дългъ, не само предъ фронта на бригадата, но и да помагатъ на 1/6 бригада. Тоя бой, бѣ бой съ взаимна подръжка отъ съседни части.

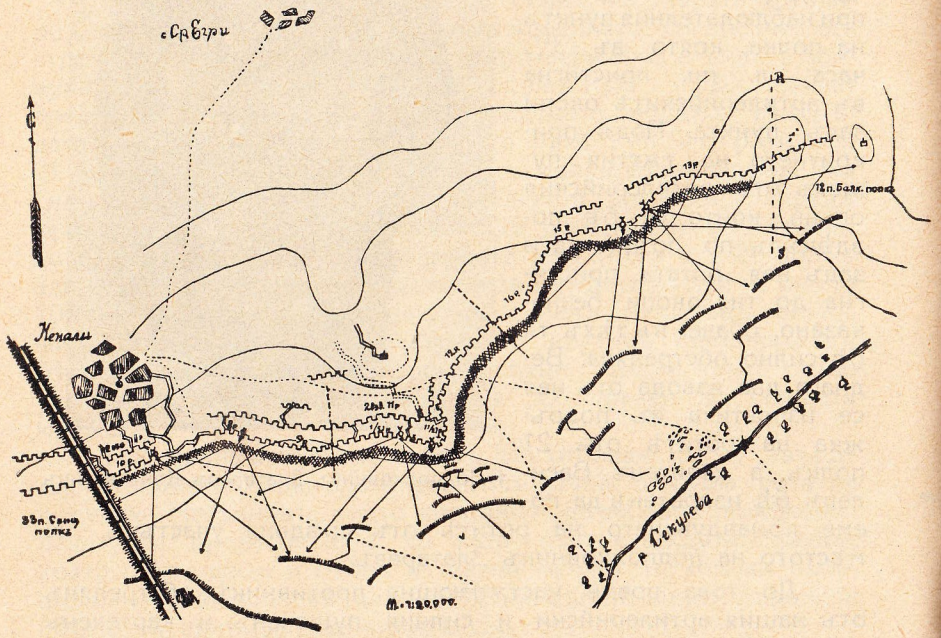

КРОКИ

за разположението на 23-й Шипченски полкъ на позиция при с. Кенали на 14-й X 1916 г.

Загуби въ този бой:

Убити отъ 21 полкъ подполковникъ Златаревъ К. Отъ полка подпоручикъ Василевъ Стефанъ.

Ранени отъ 21 полкъ трима офицери.

Отъ полка убити войници 9, ранени 35 и контузени 10.

Отъ 21 полкъ убити войници 18, ранени 80 и контузени 8.

Отъ този бой само предъ участъка на полка противника има загуби: убити 90 и ранени 120.

П. Стайновъ

„БАРАБАННИЯТЪ ОГЪНЬ" И ОЖЕСТОЧЕНИТѢ АТАКИ.

Вчера падна голѣмъ бой. Сърби, французи, руси и кой знае още какви дяволи, отъ петь дни насамъ сж се напънали изъ това Леринско-Битолско поле да пробиятъ нѣкжде нашата линия. Строга заповѣдь имали, на всѣка цена да влѣзатъ въ Битоля. А Битоля гиздава и съблазнителна се усмихва подъ Пелистеръ, блѣснали кжщи, казарми, църкви и джамии — хе тамъ далечъ . . .

Но не се стига лесно Битоля! И вчера разбраха за лишенъ пжть това тия неканени гости на Балканитѣ.

Отъ петь дни вече подготвяха атаката, артилерия отъ най-различни калибри грохтѣше надъ равното поле отъ тъмни зори до късна вечерь; па дори и тъмнината не ги спираше. Цѣлата бойна линия е въ димъ и прахъ; сами тѣ сигурно нищо не виждатъ, но сипятъ, сипятъ фугаси, шрапнели, гранати . . .

Отъ петь дни на адъ е заприличало полето — земята се търси: окопи, телени мрежи, закрития всичко се рови. Голѣми гейзери, вѣковни гжстоклонести дървета изкачатъ сѣкашъ изъ земята и засѣнчватъ цѣлата позиция. Фугасъ до фугасъ — гора на ужасъ и смъртъ израства всѣка минута по оголѣлото поле. Тъй е отъ петь дни насамъ. А вчера огъньтъ достигна върхътъ на своята сила, на своята необикновена сила. Барабаненъ огънь! Бѣхме чували и чели за барабаненъ огънь, сега отъ петь дни сме въ него: бр.—бр.—бр.—бр.— сжщи барабанъ грамаденъ и всезаглуша-щъ барабанъ.

Нѣма вече ечение, има само удари; ударитѣ заглушаватъ екътъ.

Вчера нашитѣ артилеристи направиха опитъ да броятъ. — да, — направиха опитъ! Знаете ли вие какво невъобразимо спокойствие се иска за това?

На едно пространство отъ 9— 10 клм. неприятелтъ изсипва по петь хиляди фугасни гранати на часъ.

Вчера неприятеля стреля непрекжснато презъ цѣлия день и най-малко петдесеть хиляди екземпляра е хвърлилъ. Разбирате ли, какво значи това?

Нѣма мѣсто неизорано; всичко е почернѣло отъ ями.

А що правятъ нашитѣ? Стоятъ! Да, стоятъ, че какво да правятъ друго.

— Ехъ ще ни дойдете вие на ножъ!—възклъхватъ нашитѣ войници.

— Ти приятелю ако си юнакъ, остави артилерията, та ми ела; безъ пушка ще ти излѣза!

— Ха де, настжпи де . . . не умѣешъ! И баба знае тъй съ артилерия.

— Проклятие . . . да почака още нѣкой другъ день, па въ една нощь, само артилерия и минохвъргачки ще стане; почакай, почакай малко . . .

Тъй си говорятъ нашитѣ, когато гранати и фугаси ги търсятъ да ги изровятъ, да ги ужасятъ и прогонятъ.

Не билъ нашиятъ войникъ за окопна война! И азъ така мислѣхъ, дори пакъ ми се струва че мисля така. Но вчера следъ петь дневната артилерийска подготовка, следъ като обърнаха въ адъ полето и го удавиха въ димъ, тътнежъ и ужасъ, почнахъ да се разубеждавамъ.

Опитаха се, кой ги знае руси ли бѣха, французи или сърби, опитаха се да настжпятъ не знаемъ какви бѣха, защото всичко стана на кръвь, месо и кости, на пехтия, а пехтията родъ нѣма. Тѣ гърмятъ, нашитѣ се гушатъ тамъ, кждето тѣ нито могатъ да предполагатъ; тѣ разклащатъ земята и небе, а нашитѣ ругаятъ и чакатъ . . . Ето ги най-после започнаха да приближаватъ . . .

— Елате, елате по близо, вашата . . . . кучета съ кучета!

Въ мигъ нашитѣ изкачатъ като изъ подъ земята и веднага бомби картечници, куршуми, пушки, а артилерията ги прегради съ шрапнеленъ огънь изъ отзадъ, та имъ пресѣче пжтя за отстжпление. Смутъ и общо забъркване настжпи въ тѣхнитѣ вериги: напредъ лошо, бомби и картечници, назадъ пакъ лошо — артилерия. Отъ дветѣ страни на желѣзницата предъ Кенали е лешъ, невъобразимъ лешъ.

Не знамъ и никой не може ти каза колко сж, тъй се объркали труповетѣ и части отъ трупове. А нашитѣ пакъ се прибиратъ тамъ, дето си знаеха и отново разсжждаватъ:

— Сарай щѣлъ да поиска два дни примирие за да си прибератъ лешоветѣ.

— Ей че младички момчета изпращатъ противъ насъ, не ги е грѣхъ! Тъй нашитѣ окайватъ врага, следъ като отбиха атакитѣ, водени отъ гжсти неприятелски вериги въ четири реда, следъ като устояха на петь дневенъ барасаненъ огънь отъ фугаси и шрапнели, следъ като оставиха само черва и каски. Бюлетина оповестява това на кратко: „отбихме неприятелската атака къмъ Кенали“ . . .

Просто е това на гледъ. А какви терзания, какъвъ адъ, и какъвъ възвишенъ героизмъ, търпение и спокойствие, каква обичъ къмъ родината, какво самопожертвуване се крие въ две думи:

„Отбихме неприятелскитѣ атаки! . . .

Само тия що дочакаха неприятелскитѣ вериги само тия които не се плашатъ отъ неприятелскитѣ фугаси и гранати, само тия които при брѣговетѣ на Черна и въ политѣ на „Бабия“ чакатъ своята смъртъ или своята слава, само тѣ знаятъ, какво ще рече „отбихме атакитѣ“

Бой на 28 октомврий.

Глава VII.

Полкътъ отбива атаката на противника на Кеналската позиция.

Следъ жестокитѣ и неуспѣшни атаки на противника да пробие фронта на полковата позиция при Кенали на 14-й октомврий, които кърваво бѣха отбити за двеiѣ страни, особено за противника, като атакующъ, имаше голѣми загуби, се оттегли и се окопа предъ фронта на полка около 300—400 крачки.

Неприятелската артилерия, засилена още повече, силно превъзхождаше нашата въ калибъръ, число на орждията и снаряди. Той непрестанно всѣки день и нощь обстрелваше полковата позиция, а сжщо и съседнитѣ на 12-й и 33-й полкове, предъ които пехотнитѣ му части бѣха се окопали на около 600—800 крачки. Имаше много добре уреденъ подвозъ на муниция и не пестѣше никакъ снарядитѣ. Отъ честото развиване на извънредно силенъ артилерийски огънь, стълбове пръстъ се вдигаше високо въ небесата и затрупваше войницитѣ; облаци димъ се понасяше надъ окопитѣ и позицията. Нашата пѣхота се подържаше отъ сжщитѣ 5 полски батареи отъ 8-й артилерийски полкъ 1, 2, 3, 4 и 5-а, отъ всички останали: 11 орждия, 4/18 полска гаубична — $10^1/_2$ см., останала съ едно орждие и останалото само едно германско далекобойно $10^1/_2$ см. орждие отъ батарея № 110, и при това разхода на снарядитѣ ограниченъ, позициитѣ на батареитѣ открити, безъ добри наблюдателни пунктове и винаги наблюдавани отъ неприятеля, и всѣко наше орждие, което се обадѣше се обсипваше съ концентриранъ огънь на 5—6 неприятелски тежки батареи. Неравна борба.

Почти всѣки день се издигаше, отъ къмъ с. Д. Върбени превързанъ балонъ и вършеше широко разузнаване съ аеропланитѣ си. Разполагаше съ ескадра отъ 8—10 аероплана, които свободно летяха, а по нѣкога и твърде ниско надъ позицията. Имаше точни фотографии и карти на позицията, по които съ най-ефикасенъ артелерийски огънь обстрелваше окопитѣ. (Такива се намѣриха следъ атаката у убититѣ офицери и офицерски кандидати).

Окопитѣ и теленитѣ мрежи, изложени всѣкидневно на най-силенъ голѣмокалибренъ огънь отъ неприятелската артилерия, не смогнаха да бждатъ поправени; па и застрашителното напредване на противника въ лѣво отъ Черна, далечъ задъ лѣвия флангъ на бригадата, ни караше да се отдѣлятъ части да работятъ окопи за прикриване фланга и тила на 12-полкъ, който задържаше старитѣ си позиции.

Полкътъ, съ три дружини на бойна линия, търпѣше всѣкидневно загуби въ войници и офицери, и едни и сжщи

войници, безсмѣнно продължаваха да отбраняватъ сѫщитѣ си участъци и денонощно да поправятъ събореното, да бдятъ за противника и отбиватъ малкитѣ и по-голѣми нападения. 1-а дружина още не бѣше повърната отъ завоя на Черна, гдето отдавна се биеше. 1-а и 4-а роти отъ 21-полкъ, на 15-й, бѣха смѣнени отъ 6 и 7-а рота, отъ полка и заминаха за с. Букри-Валденица.

Презъ цѣлия день, 27-й октомври, позицията на бригадата, особено центъра на полка — издадената часть и дѣсния флангъ на 12-й полкъ, бѣ обстрелванъ най-силно, безъ останалитѣ нѣколко наши орѫдия да могатъ да се обадятъ. Бѣха забелязани около 6 неприятелски роти да се приближаватъ около линията. Презъ нощьта на 26-й срещу 27-й, неприятелтъ бѣ опиталъ да се приближи съ отдѣлни групи предъ дѣсния флангъ на 12-й полкъ. Всичко това, както и усиленитѣ боеве срещу 1 8-а бригада въ завоя на Черна, довеждаше до мисъльта, че противникътъ е съ намѣрение да предприеме нѣщо.

Неприятелскиятъ артилерийски огънь тоя день продължи до късно и причини голѣми загуби на и безъ това намалелитѣ и изморени защитници и правеше голѣми разрушеня на окопитѣ. Телени мрежи, ходове. ниши въ центъра на полка и дѣсния флангъ на 12-полкъ — всичко бѣше заровено, развалено, разрушено.

Следъ отбиването атаката на противника на 14-октомврий, отъ 15/X до 27-й октомврий включително, отъ артилерийски огънь на противника полка имаше загуби убити: подпоручикъ Станевъ Любенъ Рачевъ отъ 10-а рота; войници 54, ранени 110 и контузени 82.

На 28-й октомврий полкътъ разполагаше само съ 11 и $^1/_2$ роти и 6 картечници; 4-а рота и полуротата отъ 14-а рота, се възвърнаха въ полка на 15-й, а 1-а дружина съ полурота отъ 14-а рота и 2 картечници не бѣше още повърната. — Разположението на полка бѣ следното: а) дѣсния участъкъ се заемаше отъ капитанъ Ивановъ съ 4, 8-а и 9-а роти, двата взвода отъ 14-а рота въ дружинна подрѫжка. б) Срѣдния участъкъ — майоръ Михайловъ съ 6, 7-а и 10-а рота. в) Лѣвия — се заемаше отъ капитанъ Серафимовъ съ 12, 16, 15 и 13-а роти. Въ всѣки участъкъ имаше и по 2 картечници; 11-а рота бѣ въ бригадна подрѫжка въ Ср. Егри. Но поради голѣмитѣ загуби нѣкой роти, особенно тия отъ 2-а и 3-й дружини имаха силно намаленъ съставъ. Така ротитѣ отъ срѣдния участъкъ — най-важния участъкъ отъ полка, имаха 6-а рота 57 пушки, 7-а рота 47 пушки. 10-а рота 48 пушки, 11-а рота 85 пушки, 12-а рота около 85 пушки, а цѣлия полкъ на тая позиция само съ 1851 пушки.

Презъ нощьта на 27-й срещу 28/X имаше пушечна стрелба по цѣлия фронтъ на бригадата, съ целъ да попрѣчи на окопаването и поправянето на окопитѣ; неприятелската артилерия обстрелваше, макаръ и съ рѣдъкъ огънь, окопитѣ отъ срѣдния участъкъ на полка, който презъ деня бѣше почти заринатъ. Презъ нощьта секретитѣ отъ 12-й полкъ бѣха заловили единъ пленникъ французинъ, отъ когото узнали, че днесъ французитѣ щѣли да предприематъ атака, за което били вече направени приготовления. За това, веднага бидоха увѣдомени частитѣ отъ бригадата и съседнитѣ бригади въ дѣсно и лѣво.

И действително сутриньта на 28-й, въ 8 часа, неприятелтъ откри силенъ артилерийски огънь съ орѫдия отъ най-различенъ калибъръ по окопитѣ на полка. Огъньтъ бѣ маскиранъ въ срѣдния участъкъ, заетъ отъ 2-а дружина — 6-а и 7-а роти. Цѣлата позиция се задими, окопитѣ се рушаха, теленитѣ мрежи се кѫсаха и голѣмокалибърнитѣ снаряди изравняваха всичко: окопи, ходове, лисичи дупки, галерии, телени мрежи и пр.

Никакъвъ войникъ не можеше да остане вече въ обстрелванитѣ окопи, — тѣ вече не сѫществуваха. Оставенитѣ часови и наблюдатели биваха избивани, заровени отъ фугаснитѣ гранати и цѣлата отбранителна линия оставаше отворена, защото нашата полска артилерия съ своитѣ 11 орѫдия, не бѣ въ състояние дори да се обади, но и тя както и самитѣ войници стоеше храбро подъ безбройнитѣ неприятелски фугаси.

Къмъ 8 часа и 45 м. се забелѣза безпокойство въ противника и предвиждане въ преднитѣ му окопи. Единични негови войници и групи такива се показваха надъ окопитѣ и наблюдаваха ефекта отъ попаденията на тѣхната тежка артилерия. Единични войници сѫщо прибѣгваха отъ единъ окопъ по фронта въ другъ, отъ което ясно личеше, че се правятъ приготовления,

Предъ видъ на всичко това, дружиннитѣ и ротни командири бѣха предупредени въ случай на атака отъ страна на противника, дружинитѣ въ дѣсния и лѣвия участъци да държатъ тѣсна връзка съ срѣдния участъкъ, като при неотложенъ и бързъ случай, и при скѫсване телефоннитѣ жици и съобщения да действуватъ по инициатива и съдействуватъ на контраатаката.

Неприятелтъ въ 10 ч. пр. пл. съ около една рота настѫпи предъ 14-а рота отъ 12-й полкъ, (най-дѣсния флангъ на сѫщия полкъ), гдето той биде дочаканъ на 20 крачки и отбитъ съ голѣми за него загуби. Обаче той успѣ да се задържи въ единъ изнесенъ напредъ окопъ, предъ телената мрежа на 16-а рота отъ сѫщия полкъ. Поради близостьта на този заетъ отъ неприятеля окопъ до телената мрежа — 150 крачки, нашата артилерия не можеше ефикасно да го обстрелва за да изгони неприятелскитѣ стрелци, които го заемаха. Обаче нашата пехота и артилерия обстрелваха подстѫ-

питѣ къмъ окопа, за да не позволятъ на подръжкитѣ да се доближатъ до него.

Неприятелската артилерия съ най-голѣмо настѫрвение продължаваше да обстрелва издадения пунктъ въ срѣдния участъкъ на полка. Въ 10 ч. 45 м. — неприятеля настѫпи съ около една дружина и къмъ 11 $/_2$ часа пр. пл. две негови роти безпрепятствено преминаха телената мрежа, понеже отъ нея не бѣ останало ни поменъ и войницитѣ се бѣха оттеглили въ страни отъ сринатото и покосявано пространство. Предупредена нашата артилерия веднага откри преграденъ огънь, за да спре подръжката на противника. Неприятелтъ бѣ стигналъ почти безпрепятствено до втората линия окопи, когато 7-а рота поведена отъ капитанъ Василевъ, излиза отъ къмъ лѣвия флангъ на позицията, подпомогнатъ отъ два взвода отъ 12-а рота — подъ командата на офицерския кандидатъ Чичаваровъ; отъ 6-а рота излѣзли отъ къмъ дѣсния флангъ; два взвода отъ 10-а рота — дружинна подръжка поведени отъ подпоручикъ Влаевъ и две картечници начело на храбрия фелдфебелъ Ангелъ Арнаудовъ. Всички тия наши войници съ най-голѣма ярость, се нахвърлиха върху настѫпилитѣ, — измушкаха и избиха почти всички, които бѣха преминали телената мрежа и се вмъкнали въ окопитѣ; само 15 или 20 души можаха съ бѣгъ да се спасятъ назадъ и преследвани отъ нашия артилерийски, картеченъ и пушеченъ огънь; неприятелскитѣ роти, които настѫпваха отъ страни, въ бѣгъ се оттеглиха назадъ въ своитѣ окопи. Оставени сѫ били живи около 15 души французи, отъ които единъ фелдфебелъ взводенъ командиръ.

Фелдфебелъ Ангелъ Арнаудовъ

Следъ успѣшната контраатака, неприятелтъ къмъ 1$^1/_2$ часа сл. пл. откри силенъ артилерийски огънь по сѫщия срѣденъ участъкъ и по цѣлата позиция на полка, който къмъ 5$^1{}_2$ часа сл. пл. окончателно престана.

Позицията на ново бѣ запазена и удържана въ наши ржце. Противникътъ бѣ разгроменъ.

Презъ нощьта бѣха поправени разрушенитѣ презъ деня окопи, погребаха се всички убити и се прибраха всички ранени наши и неприятелски.

Загуби отъ боя:

Убити: Офицерски кандидатъ Патевъ Иванъ отъ 7-а рота и 31 войникъ.

Ранени: командира на 2-а дружина майоръ Михаиловъ, подпоручикъ Кьорпевъ Пенчо, подпоручикъ Кънчевъ Борисъ, офиц. кандидатъ Тотевъ Савчо Велковъ и 118 войници.

Контузени: попоручикъ Влаевъ Иванъ отъ 10-а рота и 40 войници.

Повредени една картечница и 28 пушки.

1917 година.

15.VI съ заповѣдь по полка № 232 § 3 на фелдфебела Ангелъ Арнаудовъ се изказва благодарность за неговата безаветна безукоризненость и честно изпълнение на дълга си къмъ Отечеството за геройство и неустрашимостьта, които той показа въ боевете при „Кенали“—28.X м. г. при отбиването на французитѣ срѣдъ навлизането имъ въ първа линия на сѫщата позиция. Фелдфебела Ангелъ Арнаудовъ достоенъ синъ на Родината съ безпримѣрно хладнокръвие и спокойствие лично е окуражавалъ войницитѣ отъ 16 рота на полка, като съ думи и дѣла ги е въвлякълъ въ контъръ-атаката, и въ най-критическия моментъ самъ изнесе картечницата надъ бруствера на окопитѣ и

Безсмъртенъ герой „Тунджанеца“ падналъ въ боя при „Кенали“ на 28 октомврий.

подъ дъждъ отъ олово и огънь, всѣва ужасъ въ неприятелскитѣ вълни, които разредяватъ и отстжпватъ въ паника.

За показаното и изнесеното отъ фелдфебела Ангелъ Арнаудовъ, началника на дивизията го награждава съ 100 лева награда.

КРОКИ

за разположението на 23-й Шипченски полкъ на позицията при с. Кенали на 28. X. 1916 г.

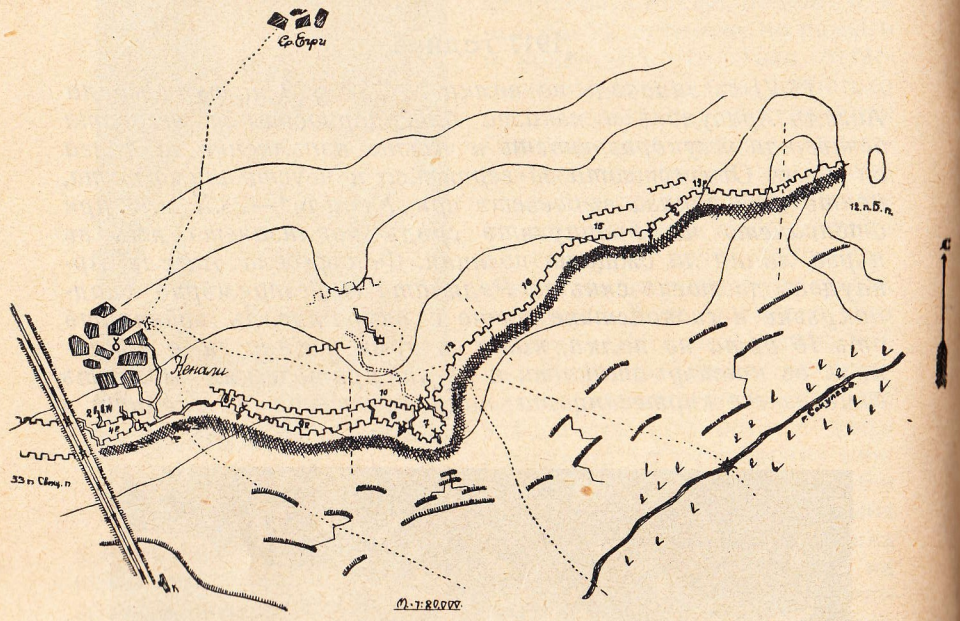

Загубитѣ на 8-й артилерийски полкъ отъ тоя бой бѣха сжщо голѣми. 3-а батарея загуби и последното си орждие; 1/8 и 2/8-а батареи останаха съ по едно орждие. Така че следъ пладне за защитата на полка, ако противникътъ би повторилъ атаката си, имаше само две полски орждия и едно германско далекобойно на позиция, способни да действуватъ. При тия условия и дума не можеше да става за прегражденъ огънь, още повече, че голѣма часть отъ прислугата бѣ вече избита или ранена.

Взети трофеи: 3 автоматически пушки и една лека картечница. Оставени изъ окопитѣ и предъ телената мрежа около 200 неприятелски трупа и много ранени.

Бойнитѣ действия на полка отъ 29 октомври до 13 ноември на Кеналската позиция.

Глава VIII.

Следъ боя на 28-й октомври, противникътъ се повърна на старитѣ си позиции, кждето започна усилено да се окопава. Полкътъ и съседнитѣ съ него полкове, останаха на своитѣ си позиции.

Въ днитѣ отъ 28-й октомврий до 14-й ноемрий, неприятелтъ непрестанно обстрелва съ артилерията си, кога по силно, кога по слабо окопитѣ, позицията и цѣлото разположение на полка, като нанасяше чувствителни загуби въ убити и ранени и правѣше голѣми разрушения на окопитѣ, на ходоветѣ, телефоннитѣ съобщения и на телената мрежа, които до разсъмване едва, едва успѣваха да се поправятъ.

На 29-й октомврий, той силно обстрелва участъка на 12-а рота — въ лѣво отъ издадения пунктъ — съ орждия отъ голѣмъ калибъръ, като съвършено разруши окопитѣ на двата взвода и затрупа цѣли отдѣления войници. Цѣлъ день непрекжснато се сипа огънь, въ тоя малъкъ участъкъ и защитницитѣ на окопа свити и прегърбени чакаха своята смърть, или нощьта за отмора и почивка. Димътъ бѣ задавилъ, а гърмежитѣ — заглушили всички. Противникътъ отплащаше съ силата на тежката си артилерия, за контраатаката на ония храбреци, които презъ миналия день съ гърди посрещнаха атакуващитѣ вълни, спуснаха се отъ лѣво по окопитѣ и най-много спомогнаха за изчистването на противника. Тежъкъ день. Цѣлъ полузводъ отъ 12-а рота бѣ затрупанъ.

Неприятелтъ непрестана да обстрелва и централния участъкъ отъ позицията на полка — гдето атаката му бѣ вчера кърваво отбита. Презъ нощьта стрелбата на противника бѣ отслабнала, но не съвсемъ прекжсната. За изравянето на затрупанитѣ — съ настжпване на тъмнината, веднага се изпрати бригадната подръжка въ Срѣдно Егри, полуротата отъ 11-а рота отъ полка.

Батареитѣ отъ участъка на бригадата бидоха презъ цѣлия день обстрелвани съ най-жестокъ огънь, чрезъ който имъ се нанесе доста загуби. Не се забелязваше никакво придвижване отъ страна на неприятеля, но по силния огънь на артилерията му, особено по центъра на полковата позиция и по дѣсния флангъ на 12 полкъ, даваше да се вѣрва, че пакъ се готви нѣщо отъ негова страна. Предъ дѣсния флангъ на 12-й полкъ въ завзетия предъ позицията окопъ— се наблюдаваха около три неприятелски роти.

Въ 5 ч. сл. пл. противникътъ настжпи срещу дѣсния флангъ на 12-й полкъ. Настжпването си той бѣ подготвилъ и се подпомагаше отъ извънредно силенъ артилерийски огънь.

Въ съставъ около една рота той използува хода за съобщение между предния окопъ и главния окопъ на 14-а рота. Понеже телената мрежа и окопа на 14-а рота отъ 12-й полкъ, бѣха съвършенно засипани отъ неприятелскитѣ фугаси и войницитѣ отъ 14-а рота бѣха принудени да се отдръпнатъ въ страни отъ разрушеното пространство, къмъ съседнитѣ роти, неприятелтъ можа да проникне и заеме окопа на 14-а рота.

Обаче съ преставането на артилерийския огънь, 14-а рота отъ 12-й полкъ, подпомогната отъ съседнитѣ роти и охотническата команда, съ бомби отхвърли неприятеля отъ окопитѣ и всичкитѣ му войници се разбѣгаха назадъ, като оставиха нѣколко десятки трупа въ окопа и 8 живи пленници, между които единъ офицеръ подпоручикъ и единъ подофицеръ.

Сѫщо и нашитѣ батареи бидоха силно обстрелвани: едва се обади нѣкое орѫдие и му се изсипятъ съ стотини снаряди отъ разни батареи. Този день бѣ разбито едното германско $10^1/_2$ см. орѫдие и едно полско орѫдие отъ 1/8-а батарея.

Въ тия тридневни боеве, които сѫ само три брънки отъ непреривната верига боеве, които всѣкидневно полкътъ на съседнитѣ до него полкове въ лѣво Балканци, въ дѣсно Свищовци водѣха на Кеналската позиция, нашата линия наново сломи усилията на противника, да ни отхвърли отъ Кенали и да отвори пѫтя си къмъ Битоля ведно съ напредването си по завоя на Черна. И тоя му опитъ да пробие Кеналската позиция пропадна съ грамадни загуби за него, въпрѣки най-силната артилерийска подготовка и силнитѣ части, които хвърли въ атака.

Това задържане на Кеналската позиция прѣчеше на противника да се разширява бързо въ завоя, — гдето настѫплението му отиваше по успѣшно, а въпрѣки отчаяната съпротива на нашитѣ войски.

Шипченци и Балканци отъ 2-а бригада на 8-а Тунджанска дивизия, макаръ понесли много загуби въ офицери и войници, макаръ и тормозени безнаказано отъ неприятелската артилерия, всѣки день и безъ смѣна, съ месеци непрекѫснато въ боя, само благодарение на личната храбрость и самоотверженость на всички войници и началници, пехотинци и артилеристи, задържаха разливането на неприятелскитѣ вълни изъ Битолското поле и запазваха Битоля.

Презъ денонощието полка даде загуби: убити войници 32, ранени 21 и контузени 28.

На 11. IX. се формира 2-а картечна рота. Зап. по полка № 135 § 5.

Бой на 13 и 14-й ноември на Кеналската позиция.

Глава VIII.

Отбита за трети пѫть атаката на французитѣ.

Изнизваха се днитѣ тѫжни и нерадостни. Всѣка сутринь зората всрѣдъ огънь и кръвь изгрѣваше и всѣки мраченъ день — следъ буря и димъ залязваше, Врагътъ бѣше съ нова вѣра следъ първитѣ успѣхи (на Малка Нидже планина), и силенъ и нахаленъ съ оловото и огъня — всѣки день, дъждъ отъ нажеженъ металъ се сипеше и много, много пръсть-високо въ въздуха се издигаше и зариваше. — Тръсаци гръмотевични оглушаваха живитѣ герои и трепѣреше Палагонийското поле предъ Битоля,

Тъй се измина цѣлъ месецъ и половина отъ какъ полкътъ, нераздѣленъ отъ своитѣ бойни другари: Балканци, Свищовци, Тунджанци артилеристи и германци артилеристи, които заедно преживѣваха ужаситѣ на Кеналскитѣ боеве и мѫжественно устояваха на всѣкидневния силенъ тежкокалибренъ неприятелски огънь, който нанасяше голѣми поражения и правѣше най-голѣми разрушения, толкова голѣми, че съ наличнитѣ сили на защитницитѣ не се смогваше да се поправятъ. Следъ атакитѣ на 14-й октомврий, 28 и 29-й октомврий, всѣкидневно неприятелтъ предприемаше следъ силна артилерийска подготовка нападение срещу срѣдния участъкъ на полка или на дѣсния флангъ на 12-й полкъ. Едни и сѫщи части вече цѣлъ месецъ и половина денонощно отбраняваха тия окопи.

Положението не бѣше се подобрило. Въ лѣво противникътъ бѣ успѣлъ да отблъсне нашитѣ части и отъ Чегелскитѣ височини, въ завоя на Черна и се бѣ подалъ много далеко задъ фланга на 12-й полкъ. 12-й полкъ бѣ изложенъ съ тила си къмъ противника — и необходимо бѣше да се запази тилътъ му, като се заеме моста на р. Черна при с. Букри, за което две роти отъ сѫщия полкъ, заеха позиция източно отъ моста съ фронтъ къмъ изтокъ, северо-изтокъ и югъ Това бѣ едно много деликатно положение, както за вдадения 12-й полкъ, така и за цѣлата отбрана на Кеналската позиция отъ часчитѣ на 2/8-а бригада, чиито флангъ се откриваше. Обаче бригадата запази непоколебимо положението си въпрѣки събитията въ лѣво.

Неприятелската артилерия действуваше съ сѫщата си сила и силно превъзмогваше нашата. Полскитѣ 5 батареи отъ 8-й артилерийски полкъ останали въ намаленъ съставъ 4·18 полско гаубично $10^1/_2$ см. батарея съ 2 орѫдия, останалото едно германско далекобойно орѫдие $10^1/_2$ см. — № 110. Една 15 см. гаубична батарея 1/5 съ три орѫдия, бѣ заела позиция въ участъка; — една $10^1/_2$ см. гаубична 4/33 гер-

манска батарея, а сѫщо едно 15 см. гаубично орѫдие при с. Букри отъ три дена бѣ поставена да фланкира неприятеля източно отъ Черна предъ дивизията Хепелъ, безъ обаче да може да съдействува предъ участъка на бригадата. Подвоза на муницията не бѣ се подобрилъ и често на батареитѣ, особено на батареята № 110, липсваха такива. Освенъ това отъ Битоля до позицията превоза ставаше по мочурливи и залѣти пѫтища.

Неприятелската артилерия, както около кота 589, така около Д. Кремена и Вичъ, а сѫщо и отъ флангъ отъ къмъ височинитѣ на с. Бродъ, всѣхидневно подържаше най-силенъ огънь безъ нашата артилерия да е въ състояние да се бори съ нея.

Усилията на частитѣ отъ бригадата бѣха насочени да се отбива неприятеля предъ фронта и да се брани фланга и тила, Всички свободни части отъ 12 полкъ бѣха употрѣбени за тая последната цель и окопаваха една малко загъната къмъ с. Букри позиция.

12-й полкъ заемаше лѣвия участъкъ на бригадата съ три дружини на бойната линия, две роти въ полкова подръжка и две роти източно отъ моста при с. Букри.

Полкътъ съ три дружини заемаше дѣсния участъкъ на бригадата. 1-а дружина — още не бѣ се завърнала.

Следъ втория опитъ на противника на 28-й октомврий да завладѣе окопитѣ на полка и отбитъ кърваво за него атака, отъ 29-й с. м. до 13-й ноемврий включително отъ артилерийския огънь на противника, полка имаше загуби: убити войници 77, ранени 142 и контузени 88. Убити офицери: командира на 14-а рота поручикъ Хиновъ, поручикъ Лазаровъ, поручикъ Казаковъ и офиц. кандидатъ Султановъ.

На 13-й ноемврий, противникътъ обстрелваше по-силно отъ другитѣ дни участъка на полка. Съ полски орѫдия обстрелва дѣсния флангъ и центъра, а съ по тежки орѫдия — издадения пунктъ въ центъра и лѣвия флангъ на позицията. Изглеждаше, че противника подготвя атака.

Вечерьта въ 9 часа се получи заповѣдь по 2/8-а бригада № 17, съ която се съобщаваше, че отъ аеропланно разузнаване, забелязали южно отъ Кенали — западно отъ ж. п. линия 8—10 неприятелски роти, а източно отъ сѫщата линия отъ 12—14 роти. За отбиване евентуална атака, съ заповѣдь по полка № 480 бѣше разпоредено — да има по усилено бодърствуване, усилена връзка между щабоветѣ на дружинитѣ и полка, а фланговитѣ дружини да държатъ връзка съ фланговитѣ дружини на съседнитѣ полкове.

Бой на 14-й ноември.

Срещу този день полкътъ въ съставъ 36 офицера, 18 офиц. кандидати, 1420 пушки и 7 картечници, заемаше участъка си на позицията, южно отъ Кенали включително, отъ

желѣзнопѫтната линия въ дѣсно, до пѫтя Бухри—Рахманли изключително въ следния порядъкъ:

Дѣсенъ участъкъ — майоръ Ивановъ съ 4, 6 и 9-а роти.

Срѣденъ участъкъ — капитанъ Василевъ съ 12, 7-а роти и два взвода отъ 14-а рота.

Лѣвъ участъкъ — капитанъ Серафимовъ съ 11, 16, 15 и 13-а роти. съ по две картечници въ участъкъ.

10-а рота въ полкова подръжка задъ 7-а рота.

8-а рота въ полкова подръжка, въ артилерийскитѣ окопи задъ наблюдателния пунктъ на полка.

Въ дѣсно отъ полка действуваше 33 Свищовски полкъ, а въ лѣво 12 Балкански полкъ.

При това разположение се разви боя на 14-й ноемврий, като настѫплението на противника имаше за обектъ срѣдния и лѣвия участъкъ на полковата позиция, и дѣсния флангъ на 12-й полкъ, кѫдето всѣкидневно неприятелтъ подържаше най-силенъ разрушителенъ огънь. Дори на 13 ноемврий противникътъ, следъ подготовка съ барабаненъ огъоь, се опита да предприеме атака срещу дѣсния флангъ на 12-й полкъ, но концентрирания огънь на всички наши батареи и картечници прикова противника въ окопитѣ му още преди да излѣзе, за да атакува.

Презъ цѣлата нощь на 13 срещу 14 ноемврий, противникътъ обстрелва съ пушеченъ и артилерийски огънь разположението на бригадата, особено лѣвия флангъ на полка и дѣсния — на 12 полкъ.

Тѫжна мрачна утринь. Слънцето бѣ притулено задъ облаци. Лекъ утренъ хладъ разтваряше гърдитѣ дълбоко и жадно, но едно плахо предчувствие, откраднато, пролазваше по тѣлото.

На 14-й септемврий сърбитѣ атакуваха, на 14 октомври — французитѣ изгубиха още единъ замисленъ планъ; 14-й ноемврий — сигуръ нова дата, ще надрастне другитѣ.

И далечъ бѣлитѣ минарета на Битоля — като бѣли лебеди замислено поглеждаха и величествено се възземваха нагоре. Поглеждаха всички къмъ стария градъ — опрѣнъ сега на ножоветѣ на достойни синове на Родината и една сладка мисъль да запазятъ оставеното отъ дѣдитѣ и миналото заживѣваше и се възрадваше. И израстваха отминалитѣ герои, предъ очитѣ на живитѣ, по-голѣми и по-недостижими и подхранваха вѣрата въ безсилието на силния и твърдостьта на по-слабия.

Още отъ рано — 5 часа пр. пл. противникътъ откри най-силенъ артилерийски огънь отъ тежки и полски батареи по издадената часть отъ позицията на полка — и по дѣсния флангъ на 12-й полкъ; то бѣше единъ непрекѫснатъ барабаненъ огънь, който рушеше и разгромяваше всичко.

Трепереше полето при Кенали, голѣми огнени езици се откѫсваха къмъ небето, гѫстъ черенъ димъ заседна надъ

окопитѣ и тъмни облаци се понесоха назадъ къмъ Битоля. Къмъ 12 часа по пладне противникътъ, въ съставъ около една дружина, се превдигна отъ окопитѣ си и настѫпи срещу центъра на полковата позиция, мина телената мрежа предъ срѣдния участъкъ — издадения пунктъ, но посрещнатъ отъ ефикасенъ пушеченъ, картеченъ и артилерийски огънь, първата настѫпающа вълна се стресна и повърна назадъ, обаче бѣ погълната отъ другата, която следваше задъ нея и продължи напредъ. Противникътъ настѫпваше; редоветѣ му се рѣдѣяха отъ силния огънь по него. Войницитѣ въодушевени отъ оня високъ моментъ на самозабрава наскачватъ по окопитѣ, прави стреляха съ една закана въ уста и избликъ на радость, че „*тѣ бѣгатъ вече*“. Огъньтъ бѣ убийственъ. Противникътъ бѣ спрѣнъ и отъ насоченитѣ къмъ издадения пунктъ 2 роти минали телената мрежа, една малка часть отъ тѣхъ се върна назадъ въ бѣгство, а другитѣ бѣха убити и ранени.

Следъ тоя горчивъ опитъ, въ 2 ч. 30 м. сл. пл. противникътъ насочи огъня на артилерията си главно срещу дѣсния флангъ на 12-й полкъ и лѣвия флангъ на полка въ участъка на 13-а рота, и съ барабаненъ огънь обстрелва въ продължение на половинъ часъ тия два флангови участъци. Къмъ 3 часа сл. пл., като бѣше разрушилъ окопитѣ и теленитѣ мрежи, противникътъ въ съставъ около две дружини, настѫпи срещу фронта на 5-а рота отъ 12 полкъ и срещу фронта на 13-а рота отъ полка. Вследствие силния неприятелски огънь войницитѣ бѣха се оттеглили въ страни отъ поражаемото пространство. Въ три последователни вериги — вълни, настѫпи противникътъ, мина телената мрежа, мина опразднените окопи отъ първата линия и се отправи къмъ втората линия окопи на балканци. Макаръ, че батареитѣ бѣха застрашени отъ напредването на противника, тѣ откриха най-силенъ огънь по настѫпилия неприятель. 8-а рота отъ полка — полкова подръжка, що бѣ пристигнала въ лѣвия участъкъ при 13-а рота отъ полка, заедно съ последнята откриха убийственъ пушеченъ и картеченъ огънь въ флангъ на противника. Въ това време пристигна полковата подръжка — две роти отъ 12-й полкъ, на чело на капитанъ Ботевъ и заедно съ останалитѣ роти отъ 2-а дружина на сѫщия полкъ, контраатакуваха противника. Последниятъ не издържа контраатаката и бѣгомъ се повърна назадъ, преследванъ съ бомбовъ и съ пушеченъ огънь, па дори санитаритѣ и телефониститѣ само съ викове „ура“, се нахвърлиха по французитѣ и предизвикаха грозна паника у тѣхъ. Обхванати отъ всички страни, тѣ бѣха грозно разбити като оставиха нѣколко стотини убити. Нашитѣ картечници съ фланкирующия си огънь не имъ позволиха дори да се оттеглятъ. Нашата артилерия както и германската съ прегражденъ огънь спрѣха подръжкитѣ на французитѣ и по този начинъ,

следъ като изби и прогони атакующитѣ, нашитѣ войници наново си заеха окопитѣ. Въ 5 часа следъ пладне противника бѣ съвършено прогоненъ предъ фронта на полка и предъ този на 12-й полкъ.

Неприятелтъ остави въ наши рѫце две картечници и 14 автоматически пушки. Взети 20 души пленици, отъ които двама офицери и двама фелдфебели.

Предъ фрота на тѣзи два флангови участъци сѫ били 56, 175 и 35 французки колониялни полкове.

Въ 6 часа сл. пл. противникътъ престана да обстрелва съ артилерията си позицията на полка и на Балканци. Утихна полето при Кенали. Рѣдко единични артилерийски изстрели процепваха въздуха и уморени търсѣха още нѣщо. — Само въ лѣво — нѣкѫде по голѣмитѣ скали въ завоя на Черна се виждаха бѣлитѣ облачета на шрапнелнитѣ пръскания и черни стълбове димъ отъ фугаси.

Припадна здрачъ и нощьта притули въ скутитѣ си морнитѣ деца на окопа, надживѣли и сега ужасътъ на деня. Раздвижиха се тъмни сѣнки по окопитѣ. Прибраха се раненитѣ, търсиха се засипанитѣ и погребваха отминалитѣ герои. Черни силуети излѣзоха предъ телената мрежа — секретитѣ заеха мѣстата си. Започна се тежката работа по поправката на окопитѣ и изчистване ходоветѣ, всичко бѣ толкова много разрушено, че трудно се намираше истинския окопъ срѣдъ многото голѣми ями.

Едно гордо самочувство на победитель преизпълняше душата. Противникътъ остави около 100– 120 души убити и 70—80 ранени войници.

Въ тоя бой 2 и 4-а дружина отъ 12-й Балкански полкъ, се отличиха съ хубавото изпълнение на контра атаката, рѫководена отъ командира на 4-а дружина капитанъ Ботевъ. Отличиха се сѫщо 3-а рота отъ сѫщия полкъ — поручикъ Минчевъ, и 8-а рота отъ полка — поручихъ Найденовъ, който премина най-силния неприятелски артилерийски огънь, за да се яви на време за съдействие на контра атакующитѣ. 4-а дружина отъ полка (капитанъ Серафимовъ) даде добъръ примѣръ въ подържането на застрашения съседъ и съ фланговия огънь на своитѣ войници отъ 13-а рота и картечницитѣ въ участъка на сѫщата рота спомогна твърде много на контра атаката.

Тая сполучлива контра атака повдигна твърде много духа на войницитѣ отъ бригадата, и тѣ съ особено разочарование научиха, че въпрѣки тая победа, тѣ победителитѣ на днешния бой, трѣбваше сѫщата нощь да се оттеглятъ отъ Кеналската позиция, поради отстѫплението на нашитѣ части въ завоя на Черна.

Следъ единъ месецъ и половина непоколебимо устояване на най-силенъ неприятелски огънь, следъ победоносното отбиване на толкова силни атаки, следъ като цѣлъ месецъ и

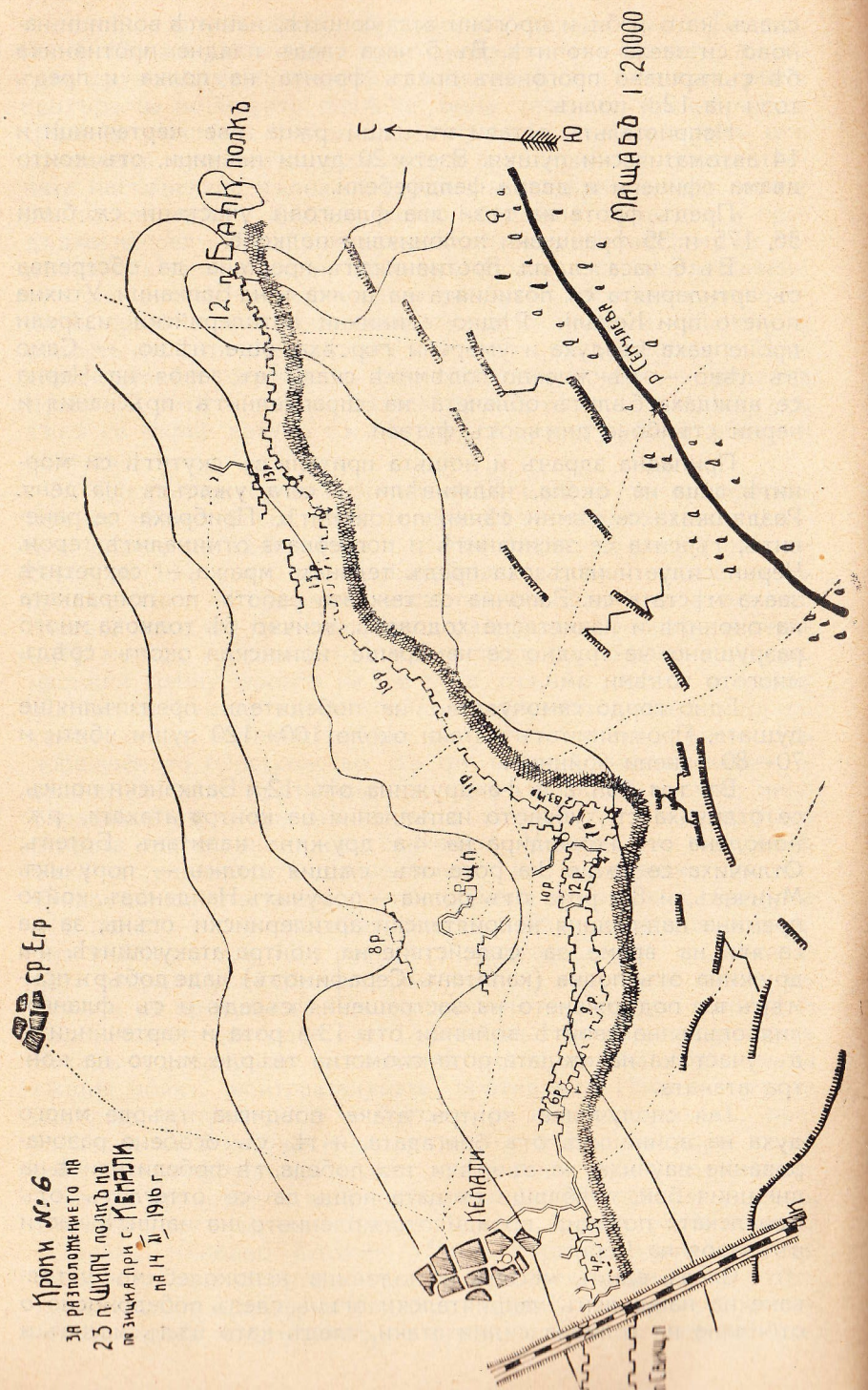

Кроки № 6
за разположението на 23 п. Шипч. полкъ на позиция при с. Кенали на 14 XI 1916 г.

половина, макаръ съ най-голѣми жертви, при най-трудна обстановка и съ най-възвишенъ героизъмъ браниха Битоля — Кеналската позиция, люлка на толкова загинали герои и на толкова слава и възвишена любовь къмъ Отечеството — биде напустната по заповѣдь.

Въ този бой полка даде загуби: убити войници 26, ранени 48 и контузени 26.

Приложение: Кроки на стр. 120

За разположение на 23 п. Шипч. полкъ на позиция при с. Кенали на 14. XI. 1916 г.

Оттеглянето на полка отъ Кеналската позиция.

Въ 11 ч. сл. пл. се получи оперативна заповѣдь по бригадата № 19, съ която се съобщаваше, че резултата отъ боевете въ завоя на Черна принуждава частите отъ бригадата презъ нощьта срещу 15-й ноември, да се оттеглятъ отъ сегашната позиция и заематъ приготвената 2-а линия, която позиция да се защищава най-упорито и съкрушително за противника.

Въ изпълнение на казаната заповѣдь, съ заповѣдь по полка № 36, съ която като се съобщаваше, че бригадата съ придаденитѣ ѝ части ще заеме участъка отъ желѣз. пѫтн. линия източно отъ с. Бистрица изключително презъ с. Оптичаръ до блатото на р. Черна. Въ дѣсно отъ бригадата ще действува 33 Свищовски полкъ.

На полка се заповѣдваше, като остави по една рота на дружиненъ участъкъ, разредени за заблуждаване на противника съ рѣдка стрелба, въ $12^1/_2$ часа пр. пл. на 15-й того, да се оттегли на втората позиция Бистрица — Оптичаръ — р. Черна. Ариергарднитѣ роти да останатъ въ окопитѣ до $4^1/_2$ часа пр. пл. на 15-й того, следъ което, като се прикриватъ съ патрули, да отстѫпятъ незабелязано сѫщо на втората позиция.

Полкътъ ще заеме участъка отъ жел. пѫтн. линия изключително — на истокъ до буквата р. на р. Бистрица, а 12-й полкъ, отъ сѫщата буква на истокъ край с. Оптичаръ до буквата ч. на сѫщото село.

Полковия участъкъ ще се заеме отъ 3 и 4-а дружини, 3-а дружина ще заеме дѣсния подучастъкъ, а 4-а лѣвия подучастъкъ на позицията; 2-а дружина остава въ полкова подръжка; 1-а дружина, която бѣше пристигнала презъ дена на 14-й того съ много намаленъ съставъ, се оставя въ бригадна подръжка.

На 15-й ноември, въ 5 часа сутриньта частите отъ полка, неусетно отъ противника заеха новата си позиция, като не оставиха нищо неприбрано следъ себе си.

Изказана признателность

съ оперативна заповѣдь по 11-а армия № 1239 отъ 15.XI. 1916 г.

„На храбритѣ 12, 15, 23 и 33 пехотни полкове и 2/9-а дружина изказвамъ моята най-голѣма признателность за издръжливата защита на битолската равнина въ продължителнитѣ боеве".

„Вие издържахте примѣрно артилерийския огънь на противника и не не сте виновни, че трѣбва сега да изоставимъ това парче земя".

П. Семерджиевъ

КЕНАЛСКИТѢ БОЙОВЕ.

Нашия полкъ зае главната позиция предъ гр. Битоля на 2 октомврий 1916 година и стоя тамъ до 14 ноемврий сѫщата година. Позицията бѣше приготвена нѣколко месеца преди заемането ѝ отъ полкове на VIII-а дивизия. Участъка, който зае полка, започваше отъ желѣзнопѫтната линия Леринъ—Битоля—предъ самото село Кенали — въ лѣво по посока на р. Черна. На дѣсния флангъ предъ селото стоеше II дружина отъ полка.

Рано сутриньта на 2 октомврий всѣка рота зае своя участъкъ, но никой войникъ не влизаше въ готовитѣ окопи. Всѣки се луташе изъ полето да намѣри нѣщо за постилка въ окопа. Войницитѣ отъ II дружина бързаха да отидатъ въ с. Кенали, гдето се намираше много слама. сѣно и др. Жителитѣ на селото — турци — не даваха да се взема нищо отъ двороветѣ имъ, защото нѣмало да остане храна за добитъка имъ за презъ зимата. Нашитѣ войници, които знаеха да говорятъ на турски езикъ, се опитаха да ги убедятъ, че още днесъ французката артилерия ще започне да хвърля снаряди въ селото имъ, затова да не пазятъ нищо, а поскоро да напустнатъ селото си, за да не ги избие артилерията. Простички селяни не вѣрваха на тия думи и съ упорита наивность бранѣха своята собственость.

Когато се бѣха минали само около два часа отъ пристигането ни на позицията, забелязахме, че нашитѣ кавалерийски разезди, които бѣха излѣзли рано сутриньта напредъ да разузнаватъ дали се приближава противника, се завръщаха. Разнесе се команда всички да навлѣзатъ въ резервнитѣ окопи, никой да не стои на открито. Разбрахме, че противникътъ се приближава къмъ позицията ни. И наистина наблюдателитѣ скоро донесоха, че далечъ предъ позицията се мѣркатъ неприятелски кавалерийски разезди. Нашата артилерия започна да обстрелва разездитѣ и тѣ бързо се изгубиха назадъ въ полето. Скоро се обадиха далечъ предъ насъ нѣколко неприятелски орѫдия, които търсѣха нашата артилерия. Засъскаха снарядитѣ надъ насъ и съ трѣсъкъ се пукаха задъ селото, отгдето се обаждаха нашитѣ орѫдия. Всички неспокойно станаха сѣднали въ окопитѣ и се зауслушваха. Чуваше се нѣкой да ръмжи, че много скоро французитѣ докарали артилерията си и не ни оставили да си отпочинемъ добре. Другъ му отговаряше ядно: — „Почиватъ си само тия, които сѫ вече въ земята, а за насъ нѣма почивка".

Следъ обѣдъ почнаха да се явяватъ неприятелски пехотни патрули, но не смѣеха да се приближатъ до нашитѣ окопи, предъ които имаше здрава телена мрежа. Сега неприятелската артилерия още по силно биеше задъ нашата позиция и по самата нея, макаръ че нашата артилерия почти бѣше замлъкнала. Противникътъ правѣше това сигурно за да прикрива приближаването на пехотнитѣ му части и останалата артилерия. Така прекарахме тоя день. Още при мръкване започнаха да припукватъ пушки и да клопатъ зловещо картечници отъ страна на противника. Нашитѣ секрети бѣха получили заповѣдь нощемъ да стрелятъ, за да не му се даде възможность близо до насъ да се окопава. Ето защо и нашитѣ пушки скоро затрѣщяка, следъ обаждането на противника. Тоя пукотъ продължаваше по цѣли нощи, а отъ време на време се обаждаше и неприятелската артилерия.

Съ съмването пушечната престрелка спрѣ, но артилерията почна често да се обажда. Първитѣ неприятелски снаряди сега бѣха отправени въ самото село Кенали. Веднага се зачуха страшни викове отъ къмъ селото (то отстоеше на около 300—400 крачки задъ позицията). Невѣрващитѣ турци не искаха да се простятъ съ роднитѣ си огнища, но сега подплашени отъ падналитѣ въ селото снаряди се бѣха разбѣгали кой на кѫдето свари и пищѣха отъ ужасъ. Кучетата, уплашени по вече отъ стопанитѣ си, сѫщо се разбѣгаха изъ селото и страшно виеха.

Попадаха вече снаряди предъ и задъ окопитѣ. Това накара всички ни здраво да залѣгнемъ въ дъното на окопа. Още презъ нощьта мнозина си бѣха изкопали лисичи дупки въ стрелковитѣ резервни окопи. Сега всички разбраха ползата отъ тия малки скривалища и бързо се заловиха да копаятъ презъ деня, като събираха пръстьта въ самия окопъ за да я изхвърлятъ презъ нощьта навънъ. Когато артилерийската стрелба се засилеше много, работата спираше и всички се прилѣпяха въ дъното на окопа. Така мина и тоя день. Презъ нощьта пакъ започнаха да тракатъ пушки, картечници и автоматични пушки. Артилерията сѫщо стреляше презъ малки интервали.

На другия день лисичитѣ дупки вече бѣха готови. Всѣки свитъ на кълбо се притискаше до влажната земя, когато неприятелската артилерия почна съ барабаненъ огънь да бие по окопитѣ. Най-много снаряди се изпиваха по селото, защото отъ тамъ се обаждаше една наша скорострелна бата-

рея. Освенъ това французитѣ сигурно допущата, че въ това село се криятъ нашитѣ резерви и че тамъ имаме нѣкакви складове.

Сега вече попадаха много снаряди и по желѣзнопжтната линия задъ и насъ. Всѣки попадналъ тамъ снарядъ вдигаше въ въздуха чакълъ и части отъ релситѣ и желѣзнитѣ траверси, всички тия работи се изсипваха върху окопитѣ ни и често правѣха пакости. Още първата нощь нашитѣ войници бѣха открили два кладенеца предъ селото. Когато се мръкваше, мнозина събираха по нѣколко матери и бързаха изъ ходоветѣ за съобщения къмъ кладенцитѣ. Но французитѣ бѣха забѣлязали тия източници на вода, намиращи се доста близо задъ нашитѣ окопи, предполагали сж, че нощемъ ще вземеме отъ тамъ вода и за това по цѣла нощь тѣхнитѣ картечници шареха полето около кладенцитѣ. Въпрѣки това нашитѣ войници ходѣха за вода. Щомъ затрака неприятелската картечница, всички които сж около кладенеца, пущатъ материтѣ на земята и лѣгатъ по очитѣ си. Престанели тракането, бързо ставатъ всички и наливатъ вода. Казанитѣ съ чорбата и хлѣба за ротитѣ пристигнаха нощемъ край селото и тамъ се раздаваше чорбата и хлѣба. Но и това не ставаше спокойно. Неприятелската артилерия често хвърляше по нѣколко снаряда къмъ селото. Това караше кашаваритѣ и войницитѣ, отишли да получатъ храна, бързо да се закриватъ задъ кжщитѣ и дуваритѣ, когато засвѣткатъ неприятелскитѣ батареи. Щомъ престане стрелбата, бързо се раздава всичко донесено и кашеваритѣ бѣгатъ съ конетѣ назадъ, а войницитѣ съ бакитѣ и хлѣба къмъ окопитѣ. Нѣкои шегобийци бѣха нарекли французскитѣ батареи, които биятъ нощемъ край селото — „кашаварски“, защото тѣ гонятъ само кашаваритѣ. Затова когато нощемъ войницитѣ тръгнатъ изъ ходоветѣ за къмъ селото да получатъ храна, щомъ свѣтне нѣкое неприятелско орждие, нѣкой ще извика: „лѣгайте бързо защото кашеварското орждие ей сега ще стовари нѣкого отъ насъ“.

Денемъ, когато неприятелската артилерия позамлъкне малко и времето е хубаво, мнозина бързо излизатъ отъ лисичитѣ дупки и започватъ едни да правятъ „оборка“ на дрехитѣ си, а други да напишатъ писма. Щомъ затрещи неприятелската артилерия и снарядитѣ се пукатъ наблизо около окопитѣ, всички бързо се свиватъ въ дупкитѣ и чакатъ да спрѣ трѣсъка на артилерията, за да излѣзатъ пакъ въ окопа и довършатъ „оборката или допишатъ писмата си.

Ако нѣкой огладнѣе презъ деня (защото отъ барабанния артилерийски огънь по тая позиция, всички бѣха изгубили апетитъ за ядене) трѣбваше полулѣгналъ да се нахрани въ лисичата дупка.

Тъй минаха днитѣ и нощитѣ на кеналската позиция. Трѣбваше да се въоржжимъ съ велико търпение, за да изтрайваме на всѣкидневния барабаненъ огънь отъ неприятелската артилерия. Въ това време нашата артилерия, или много рѣдко се обаждаше, или пъкъ мълчеше, защото нѣмаше добри позиции. Щомъ се обади едно наше орждие, противникътъ ще му изпрати хиляди снаряди и то горкото цѣлъ день не смѣе да се обади.

Единъ день се чуха тежки бумтежи далечъ задъ неприятелската линия и скоро надъ главитѣ ни тежко зашушнаха нѣколко снаряда и съ оглушителенъ трѣсъкъ се пръснаха задъ окопитѣ ни. Всички разбрахме че ни идатъ нежелани гости — голѣми снаряди. Подплашихме се всички. Когато втори пжть се чуха тежкитѣ гърмежи и зашушнаха снарядитѣ, нѣкои по спокойни войници се надигнаха малко отъ окопа за да гледатъ где ще попаднатъ снарядитѣ. Сетне се скриха пакъ въ дупкитѣ и почнаха да разправятъ, че грозни разрушения правятъ тия снаряди. Голѣмъ стълбъ земя се вдигалъ нагорѣ и продължително падали буцитѣ следъ експлозията на снаряда. Полюбопитствувахме всички да видимъ где и какъ попадатъ тия снаряди още повече, че непадаха много близо до окопитѣ ни. Почнахме единъ по единъ боязливо да се показваме надъ окопа и да гледаме попаденията на снарядитѣ. Убѣдихме се въ това, което ни разказваха другаритѣ преди малко. После войницитѣ нарѣкоха тия снаряди „Баба хаджийка“, поради тежкото имъ падане. Започнаха французитѣ често да хвърлятъ тия снаряди и то вече и въ самитѣ окопи. Това стресна много нашитѣ войници и ги принуди да бѣгатъ отъ това мѣсто, гдето започваше да бие „Баба хаджийка“, защото тамъ неоставаше здравъ окопъ. Имаше нѣколко души заровени отъ тия снаряди. По цѣла нощь работехме, за да поправимъ разрушенитѣ окопи отъ тия тежки снаряди.

Не бѣха се минали много дни, откакъ дойдохме на тази позиция и голѣма часть отъ окопитѣ ни бѣха разрушени, а въ самитѣ тѣхъ и на около мѣстото бѣше посѣяно съ парчета отъ гранати. Неможеше крачка да направи човѣкъ изъ окопа безъ да стжпи на желѣзни парчета. Когато стоимъ въ ласичитѣ дупки денемъ, надъ насъ постояно виеха на разни гласове дългитѣ назжбени парчета отъ пръскащитѣ се наблизо снаряди. Чувахме какъ тупаха тия желѣзни парчета въ окопа и се забиваха здраво въ земята и още повече се свивахме въ слабитѣ и малки скривалища.

И за тракането на картечницитѣ и автоматическитѣ пушки нощемъ, войницитѣ бѣха намѣрили подходящо сравнение. Едни казваха, че това тракане неподобавало изтупването на рогозки съ пръчка, а други твърдяха, че то приличало на тропането на просекъ по вратитѣ съ тояга. За това когато заклопатъ нощe картечницитѣ и автоматичнитѣ пушки, едни се обаждатъ изъ окопа: „Пакъ заизтупваха французитѣ рогозкитѣ, види се много прахъ сж събрали днесъ“,

а другъ ще додаде: „Я му кажете да не хлопа на тая порта бѣ, защото чорбаджийката я нѣма“.

По едно време нощемъ започна нѣкой да вика отъ непріятелскитѣ окопи: Предавайте се бей. . . — братя българи; при насъ има бѣлъ хлѣбъ, шоколадъ и консерви; ще ви возимъ все въ камиони“. Нѣкой нашъ войникъ се издигаше отъ окопа и започваше да вика: „Нѣма го майстора, елате вие при насъ“.

На 14-й октомврий още отъ сутриньта французитѣ започваха да биятъ на нашитѣ окопи по цѣлата линия съ барабаненъ огънь. Най-много снаряди хвърляха къмъ нашата 8-а рота и дветѣ роти отъ 21-й полкъ, които заемаха участъка между ротитѣ отъ нашия полкъ. Къмъ обѣдъ се забеляза, че противникътъ се надига отъ окопитѣ си и настѫпва къмъ нашитѣ окопи, следъ като неговата артилерия, която до тогава почти не се обаждаше. Войницитѣ бѣха вече заели стрелковитѣ окопи и съ пушки сложени върху бруствера на окопа, чакаха да се приближи противника до теленитѣ ни мрежи. Картечницитѣ сѫщо бѣха по мѣстата си и чакаха удобенъ моментъ, за да почнатъ и тѣ своята работа. Нашата артилерия смути доста противника, но той засиленъ отъ подръжкитѣ си стремително настѫпваше. Когато вече французитѣ се приближиха около 250—300 крачки до нашитѣ окопи, изведнажъ затрещяха нашитѣ пушки и картечници. Войницитѣ необезпокоявани отъ непріятелската артилерия спокойно и точно стреляха. Бързо се разколебаха непріятелскитѣ вериги. Едни отъ тѣхнитѣ войници залѣгнаха, а други обърнаха гръбъ и бързаха да се скриятъ въ своитѣ окопи, преследвани отъ градъ куршуми, гранати и шрапнели. Пушкитѣ и картечницитѣ не млъкнаха до като не остана да се надига или мърда нито единъ непріятелски войникъ предъ нашата телена мрежа. Ударътъ на французитѣ бѣше кръвно отбитъ и то за кратко време, Войницитѣ бързо се изпокриха отново въ лисичитѣ дупки, защото непріятелскитѣ снаряди започнаха пакъ като градъ да валятъ по нашитѣ окопи. Види се французитѣ се бѣха ядосали много, за гдето не успѣ атаката имъ, та искаха съ артилерията си да ни отмъстятъ. Предъ участъка на тия роти, гдето бѣше насоченъ главния ударъ на противника, се синѣеха много трупове на убити французи, а нѣкои бѣха увиснали по нашитѣ телени мрежи и пешоветѣ на синитѣ имъ шинели се развѣваха отъ есенния вѣтъръ. До вечерьта французитѣ не се опитаха да настѫпятъ втори пѫть; види се скѫпо имъ е костувалъ първиятъ опитъ. И въ следующитѣ нѣколко дни, до 28 октомврий, нѣмаше настѫпление. Само артилерията денемъ съ барабаненъ отъ време на време огънь, обстрелваше нашитѣ окопи, а нощемъ по обикновено си тракаха картечници и автоматически пушки. При все това ние всѣки день бѣхме на щрекъ, защото очаквахме да се повтори първия опитъ на французитѣ.

Още отъ сутриньта на 28 октомврий французката артилерия откри убийственъ огънь по цѣлата линия въ Битолско поле. „Баба хаджийка“ отъ първия день бѣше разрушила почти всички окопи въ участъка на 7-а рота и часть отъ окопитѣ на 6-а рота, като въ тия последнитѣ, два три голѣми снаряда бѣха разрушили едно голѣмо скривалище съ 28 войника въ него (санитаритѣ, подпомогнати отъ нѣколко стрелци, успѣха вечерьта да извадятъ повечето отъ тия войници презъ една отъ дупкитѣ. които бѣха пробили снарядитѣ). Всичко това ни подсказваше, че тоя день вѣроятно французитѣ ще се опитатъ пакъ да настѫпятъ, за това никой не бѣше спокоенъ нито да яде, нито да спи въ скривалищата. Всички стегнати съ пушки въ рѫце съ напрегнато внимание следеха артилерийския бой. Войницитѣ сами излизаха да провѣряватъ наблюдателитѣ, дали сѫ по мѣстата си, защото при тоя ураганенъ артилерийски бой, лесно можеше да бѫдатъ наблюдателитѣ ранени или убити и да ни изненадатъ французитѣ. Всѣки часъ артилерията на французитѣ усилваше своята стрелба. Около окопитѣ се бѣше задимило отъ пушъка на експлодиращитѣ снаряди. Парчета желѣзо страшно свирѣха изъ въздуха и падаха като едри капки дъждъ предъ буря.

Къмъ 11 ч. пр. пл. артилерийския ураганъ бѣ стигналъ своя върхъ. Вече не се чуваха отдѣлни гърмежи, а само едно продължително и глухо бучение, примѣсено съ рѣзкия и оглушителенъ трѣсъкъ на снарядитѣ. Тъкмо въ тоя моментъ, нѣкой извика отъ окопа: „Излизайте скоро бей — французитѣ влѣзоха въ окопитѣ на 7-а рота“, настана грозна бъркотия въ голѣмитѣ скривалища на нашата рота. Всички бързаха да излѣзатъ въ окопа, а тъмнината, уплахата тласканицата и виковетѣ, пречеха на бързото излизане. При все това излѣзоха следъ известно време всички и се пръснаха изъ окопитѣ. Започна се страшно пукане на пушки и трескане на бомби. Непріятелската артилерия вече не биеше по окопитѣ, а започна своя прегражденъ огънь задъ тѣхъ. Бързо се струпаха на едно мѣсто въ окопа войницитѣ отъ лѣвата наша полурота и уплашено се спрѣха за единъ моментъ, следъ което хукнаха да бѣгатъ въ дѣсно изъ окопа, като викаха: „Ей ги французитѣ идатъ насамъ изъ нашитѣ окопи, какво да правимъ“. Никой не бѣше въ състояние да одържи тази подплашена вълна. Но въ тоя критически моментъ на боя, смѣлия фелдфебелъ отъ картечната рота Ангелъ Арнаудовъ, изнесълъ своята картечница предъ нашия окопъ, започна да коси французитѣ, които тичаха къмъ нашия окопъ и ония които вече бѣха заели разрушенитѣ окопи и идѣха къмъ здравитѣ. Неговата картечница биеше французитѣ точно въ флангъ и ги сваляше като снопи. Той викаше седналъ до нея: „Бързо подавайте ленти“ и продължаваше да я върти въ лѣво и въ дѣсно.

Това смути много французитѣ. Освенъ това нашата артилерия, добила сведения, че противникътъ е заелъ часть отъ нашитѣ окопи, бѣше започнала да бие по тѣхъ съ гранати и шрапнели. Тогава французитѣ се спрѣха и уплашено се сгушиха въ разрушенитѣ наши окопи. Тѣхнитѣ подръжки не можаха да дойдатъ, защото картечницата на Арнаудовъ сѣеше смъртъ по мѣстото, гдето трѣбваше да минатъ. Схванали това, нѣколко групи войници заедно съ 3—4 смѣли офицери и подофицери, а нѣкои войници по собствена инициатива, излизатъ вънъ отъ окопитѣ, втурватъ се отъ лѣво, отъ дѣсно и отзадъ къмъ тая часть отъ нашитѣ окопи, гдето сѫ се сгушили уплашенитѣ французи и съ страшенъ викъ „ура“ започватъ да стрелятъ, да удрятъ съ прикладъ и да хвърлятъ бомби. Веднага настана страшна паника между французитѣ. Едни се разбъркаха съ нашитѣ войници, а други удариха на бѣгъ. Въ това време картечницата на Арнаудова спира, защото кутията ѝ е счупена, а самия той раненъ, иначе никой отъ французитѣ не можеше избѣга назадъ. Войницитѣ бързо се разправиха съ настигнатитѣ французи. Тукъ бѣха убити и двамата, които съ бастуни и сабли сѫ удряли своитѣ подчинени да не бѣгатъ, а да отиватъ напредъ изъ нашитѣ окопи. За малко време всички французи бѣха избити, като останаха само нѣколко неранени и ранени пленници въ наши рѫце. Въ тоя бой ние вземахме картечници, автоматични пушки и много патрони и ленти. Остана въ наши рѫце и телефона, който французитѣ сѫ носили съ себе си. Изъ окопитѣ се търкаляха много неприятелски трупове, раници, платнища, маски, колчета матари и други. Едва следъ свършването на боя се констатира, че сме имали работа съ смѣсени французки войски — бѣли и черни. Последнитѣ бѣха сенегалци. Нашитѣ войници вечерьта разглеждаха съ голѣмо любопитство раненитѣ и убити чернокожи.

Презъ нощьта, следъ боя трѣбваше да се прибератъ раненитѣ и убититѣ и да се поправятъ разрушенитѣ окопи и ходове. Цѣла нощь никой не можа да заспи. На другия день прекарахме пакъ неспокойно, защото се страхувахме да не настѫпятъ и сега французитѣ.

Но тѣ не настѫпиха. Занизаха се пакъ тежкитѣ есенни дни. Съ радость очаквахме всички да се стъмни, за да излѣземъ отъ влажнитѣ си скривалища, да получимъ храна и вода преди да сѫ започнали да гърмятъ кашаварскитѣ батареи и да тракатъ зловещо автоматичнитѣ пушки и картечницитѣ. Всѣки бързаше да използува времето, когато французитѣ излизатъ да се хранятъ. Всѣки день почти ни посещаваха снарядитѣ на „Баба хаджийка“, но ние вече бѣхме свикнали на тѣхната пѣсень.

Едва на 14-й ноември французитѣ се опитаха да настѫпятъ пакъ предъ участъка, гдето настѫпиха на 28 октомврий, но сега бѣха забелязани навреме и не можаха да влѣзатъ въ нашитѣ окопи. По силенъ бѣше тогава натиска имъ срещу 12 балкански полкъ, гдето бѣха влѣзли въ окопитѣ на нѣкои роти, по-скоро и тамъ ги последва участьта на тѣхнитѣ другари, които дойдоха при насъ на 28 октомврий. Нѣколко пѫти се бѣха опитвали нашитѣ немирни комшии да настѫпятъ и срещу 33 полкъ, който бѣше въ дѣсно отъ насъ, но и тамъ не можаха да постигнатъ нищо.

Тъй стояхме на Кеналската позиция 42 дни, безъ да позволимъ на французитѣ да си пробиятъ пѫть за Битолското поле.

А. Разсухановъ.

НА БОРЦИТѢ ПРИ КЕНАЛИ.

Тѫжна, мрачна бѣше нощьта, когато вие стигнахте въ тоя единственъ ровъ на равното поле, лѣгнахте въ влажната земя, сгушихте се, като яребици на току-що изорана брѣзда и чакахте смъртьта. . . И забулиха ви облаци отъ снаряденъ димъ, зарови ви пръстьта и не можахте ни да се радвате на топлата есень подъ южното слънце, нито да видите ятата жерави, които се нижаха на дълги вериги, отъ далечния северъ, може би отъ вашитѣ села, и ви носѣха приветъ отъ близки и роднини.

Всички ви мислѣха за погребани, всички и наши, и врагове. И ето като хала, цѣли дивизии, цѣло синьо море отъ шинели се движеше да прегази вашитѣ морни тѣла, вашитѣ зашеметени глави. . . но мъртвитѣ станаха! Всрѣдъ димъ се показаха силуети, стиснали здраво въ рѫцетѣ си бомби, пушки и картечници. Ето, жилави рѫце се протегнаха, ето новъ облакъ отъ димъ, но бѣлъ, чистъ, непороченъ димъ, димъ на праведенъ жертвеникъ предъ олтаря на отечеството. Развѣдри се, замръзна стонъ и екъ, и предъ теленитѣ мрежи се показа нива отъ трупове съ бѣли и черни лица съ каски, шапчици, чалми и фуражки. . . Лѣжаха труповетѣ тукъ дни и седмици, и вихрушка отнесе тѣхнитѣ последни предсмъртни въздишки и проклятия далечъ къмъ културна Франция. . .

И усѣтиха тамъ мириза на разложени тѣла, усѣтиха плода отъ своитѣ победи на равното Битолско поле, разбраха, какъ тоя малъкъ народъ е великъ въ великата борба.

И пакъ започнаха фугаситѣ да ровятъ вашитѣ окопи, вашитѣ малки гнѣзда, въ които се бѣхте свили единъ до другъ, братъ до брата. Слабата артилерия засипвана отъ безчетъ фугаси, изнемогваше за да облекчи вашата участь. Малко бѣха пушкалата, повечето инвалиди съ строшени щитове, колела, лафети: музей отъ събрани останки, отъ здрави нѣкога топове, но — напрѣгаха последни сили и сами всрѣдъ огънь отъ дъждъ, сипѣха съ огненъ дъждъ вражескитѣ пълчища.

Нѣма нищо по тежко отъ това, да вземешъ слушалката на телефона вечерь и да чувашъ цифри, само цифри. . . това е числото на разплаканитѣ майки този день, това е числото на вдовицитѣ, които кървави сълзи ще лѣятъ цѣлъ животъ, това е числото на децата,

които остават безъ подслонъ, които ще живѣятъ въ нищета и съ писъци ще огласяватъ небето. Просто число — 2 офицера и 35 долни чинове! — нѣма имена, нѣма заслуги; нѣма вѣнци, нѣма речь нѣма въздишки.

Но, още по болно се свива сърдцето, когато вечерния мракъ, се спустнеше по бурливата пѫтека и се отправишъ къмъ морето отъ фугасни ями и буци пръстъ. Тукъ ще видишъ 3—4 купчинки, а около тѣхъ се мѣркатъ силуети. По малкитѣ огънчета на цигаритѣ узнавашъ че сѫ хора. Да, това е батареята. И ето спирашъ се предъ пър ата купчинка. Два трупа сѫ се преметнали върху счупеното орѫдие. Тѣ сѫ още топли, краката ви лепнатъ въ локва кръвь; другаритѣ имъ замислени се навели надъ тѣхъ. Това е Райчо, шепне нѣкой, а това е подпоручика — Богъ да ги прости! . . . Но какъ, какъ да утешавашъ, когато сълзитѣ задавятъ гърлото, когато тѫгата те да души, когато виждашъ смъртьта изписана по лицето на всички, а тѣ виждатъ сѫщата по твоето лице?

* * *

Пелистеръ и Черна! . . . Вие тамъ бѣхте еднички нѣми свидетели на величавия български духъ, вие еднички приехте българска кръвь въ вашитѣ поля и води, вие еднички бѣхте оглушали отъ трѣсъка на милионнитѣ снаряди. До вашитѣ недра стигаше бурното „ура“ на борцитѣ; вие го отражавахте и то високо и мощно стигаше до Бога. О, Пелистеръ, ще дойдатъ щастливи и тихи дни, когато младъ овчарь вакло стадо ще води изъ твоитѣ дипли и дѫбрави, когато гората ти ще бѫде огласявана отъ сребърния гласъ на звънци и отъ волни пѣсни; тогава, гордий Пелистеръ, пошепни овчарю, за тоя български синъ, когото видя тукъ въ твоитѣ долини, когото видя като орелъ на твоятъ връхъ, какъ мря той, какъ великъ бѣ въ вихъра на боя и нека съ медниятъ си кавалъ, овчарътъ пѣсни засвири за дни минали, сгихийни, дни победни величави, дни въ кои се българина слави. А ти, Черна, когато въ лунна нощь русалкитѣ излѣзагъ изъ твоитѣ утихнали води, спомни имъ за борцитѣ, паднали при Кенали... Русалки, литнете съ бѣли лилии и кокичета тамъ, при незначни, едва затрупани гробове въ равнината и ги окичете съ цвѣтя, а когато изъ гробоветѣ излѣзатъ падналитѣ при Кенали да ви благодарятъ, пригърнете ги съ вашитѣ крехки тѣла, обвийтѣ ги съ вашите коси и изтрийте кръвьта по тѣхнитѣ рани, а засъхналитѣ устни покрийте съ цѣлувки. . . Тѣ, и само тѣ заслужватъ това. А после, после вихренъ танецъ разлюлейте тамъ, гдето смъртьта е играла и нека вашия кръшенъ смѣхъ, вашитѣ звънливи волни пѣсни стигнатъ до тия съ чернитѣ забрадни и нѣка презъ нощьта, когато кандилцето мѫждѣе, тѣ да чуватъ вашитѣ пѣсни и сълза да се отрони по блѣдитѣ лица, сълза на радость, сълза по тия, които никога не умиратъ!

Бойнитѣ действия на I-ва дружина.

Глава X.

На 14 септемврий, следъ станалитѣ събития на Малка Нидже планина, 1-а дружина съ 5 и 14-а роти, единъ ескадронъ, единъ планински н. с. взводъ, 2 картечници и единъ пионеренъ взводъ, на която бѣше възложено да брани дѣсния флангъ и тилъ на армията отъ къмъ югъ; на линията отъ Меликъ до Айтосъ. На 14 септемврий подъ натиска на противника настѫпвающъ отъ изтокъ — по планината Мала Рѣка и отъ югъ, тя бѣ принудена да се оттегли на линията Жервени Бучъ и на сев. западъ отъ р. Деволъ и Маликъ. На 15-й следъ единъ бой на 2-а рота съ противникътъ около една дружина и единъ ескадронъ при с. Капищица, — дружината получи заповѣдь отъ щаба на армията да заеме за отбрана висотитѣ при с. Звезда и пѫтя Корча — Рѣсенъ и охранява дѣсния флангъ на армията.

На кратко, казаната мѣстность, кѫдето се развиваха действията бѣ планинска, гола, стръмна и каменисти гребени, съ съвсемъ оскѫдни пѫтища, а на мѣста дори и трудно проходими. Действията се ограничаваха въ тази мѣстность изключително между пехотата и планинската артилерия.

Дружината въ горния съставъ, въ изпълнение заповѣдьта отъ щаба на армията бѣ заела за упорна отбрана позицията при с. Звезда, съгласно издадената по дружината заповѣдь № 5 16.IX, както следва:

1-а рота съ 3 взвода зае участъка отъ шосето включително до стръмнитѣ склонове на върха Иванъ.

3-а рота — участъка западно отъ шосето до Пояне изключително.

Една полурота отъ 14-а рота — участъка отъ езерото Маликъ до стръмнитѣ склонове на кота 1883.

Единъ взводъ отъ 1-а рота и единъ взводъ отъ 3-а рота — участъка при с. Голобърдо — за отбрана пѫтеката Голобърдо—Лешика, източно отъ Иванъ. 2 взвода отъ 2-а рота, отъ които една по висотитѣ ю. западно отъ с. Тренъ, а другиятъ взводъ — на кота 814, съ назначение за запазване пѫтищата отъ къмъ ю. източна посока и да служатъ като ядро на нашитѣ разезди, за разузнаване по посока на Биглища и Костура.

2 взводъ отъ 14-а рота съ 2 н. с. планински орѫдия — по висотитѣ северно отъ с. Маликъ (Градище), за упорна отбрана отъ обхождане на Звезда отъ къмъ тази посока.

Дветѣ картечници — въ построенитѣ окопи надъ ханъ Звезда.

Ескадрона отъ 10 кон. полкъ — въ разузнаване по посока Корча и Биглища. Останалитѣ роти оставатъ въ дружинна подрѫжка.

На 19-й септемврий, въ 4 часа и 40 м. сл. пл. се получи заповѣдь отъ щаба на 1-а армия № 7562, съ която на отряда се заповѣдваше, следъ като остави най-необходимитѣ части за запазване прохода Звезда, подъ началството на майоръ Кабакчиевъ, да настѫпи енергично съ останалитѣ части къмъ с. с. Брѣзница — Рула, съ цель да атакува противника въ тилъ, който действува по посока Рула—в. Чечево, като се има предъ видъ, че слаби неприятелски части сѫ били констатирани въ лѣво отъ Оровникъ.

Въ изпълнение на получената заповѣдь, следъ като бѣ оставено: 4 рота и полуротата отъ 14-а рота, дветѣ н. с. орѫдия и пионерния взводъ, за пазене прохода Звезда, отряда въ съставъ: 1, 2, 3 и 5-а рота $^1/_2$ рота отъ 14-а рота, 2 картечници и полуескадронъ, презъ нощьта отряда бѣше събранъ въ с. Трънъ.

На 20 септемврий, въ 5 часа и 30 м. пр. пл., отрядътъ въ горния съставъ тръгна отъ с. Трънъ, като се движеше непосрѣдствено подъ гребена на Горбачъ планина. Но поради падналата гѫста мъгла, която не позволяваше ориентировката и свръзката, независимо отъ това и поради сведенията за превъзходящи сили на противника, — отряда се завърна обратно при с. Звезда, за което началника на отряда отъ с. Враникъ донесе въ щаба на армията съ № 20.

Въ отговоръ на донесението на № 20, за отстѫплението на отряда, на другия день — 21-й, когато се намираше въ отстѫпителенъ маршъ къмъ Звезда, по пѫтя се получава нова заповѣдь № 7642 отъ щаба на армията, съ която като упрекваше на отряда майоръ Кабакчиевъ въ страхливость и въ малодушие, — заповѣдваше му се отрядътъ наново да настѫпи най-енергично по сѫщата посока съ сѫщата цель, като се добавяше да се увеличи отряда съ дветѣ н. с. орѫдия, да действува партизански и да атакува противника въ района на с. с. Брѣзница, Лингъ—Буковикъ—кота 756*).

На 22-й септемврий, въ изпълнение заповѣдьта на щаба на армията, съ заповѣдь по дружината № 7, издадена въ 4 ч. сл. пл. на 21-й, отрядътъ съ авангардъ 5-а рота настѫпи по пѫтя Звезда, Голобърдо, Мочурище, Трънъ, Враникъ, Вамбели, Брѣзница.

1 2, 3-а роти, 2-а полурота отъ 14-а рота, 2 картечници и 2 н. с. пл. орѫдия въ главни сили следваха задъ авангарда. За осигуряване пѫтя въ тила на отряда една полурота отъ 2-а рота се назначи да заеме позиция непосрѣдствено до с. Капищица, а полуротата отъ 14-а рота — позиция по височитѣ около с. Вамбели.

Този день отрядътъ достигна до Вамбели и тамъ нощува. Отъ охраняющитѣ части забелязанъ бѣше бивака на противника въ с. Брѣзница. Презъ нощьта биде изпратенъ единъ взводъ, който по гребена на в. Бучъ да се яви въ тилъ на к. 756.

*) Гледай австрийската карта на генер. щабъ 1:200,000.

На 23 септемврий, рано сутриньта, отрядътъ продължи настѫплението си — 3-а рота се насочи по шосето за Брѣзница, а другитѣ роти по южнитѣ склонове на Горбачъ планина, северно отъ шосето.

Отъ направенитѣ презъ деня разузнавания, се узна, че противникътъ тука не билъ повече отъ една дружина съ единъ ескадронъ, разположенъ около с. Брѣзница—Рула кота 756. За охранение на лѣвия флангъ на отряда, отъ лѣвофланговата колона бѣ изпратенъ единъ взводъ да заеме височината 1280 на Горбачъ пл. между с. с. Дряново и Безвина. Колоната замръкна на линията 995—1347, а презъ нощьта се изпрати единъ самостоятеленъ взводъ отъ 3-а рота, по гребена на в. Бучъ, който да се яви въ тилъ на противника около кота 756.

На 24 септемврий, рано сутриньтъ отрядътъ настѫпи въ сѫщото разчленение къмъ с. с. Брѣзница—Руля.

Въ 10 часа пр. пл. взводътъ, който бѣше изпратенъ презъ нощьта, — да се яви въ тилъ на кота 756, открива огънь по противника и въ редоветѣ на последния настава смущение и се забеляза бързо снемание на бивацитѣ около кота 756 и с. Руля и отстѫпване къмъ с. Кономлатъ. Въ това време лѣвата колона — като преминава презъ кота 1400 се надвеси надъ с. Руля.

Колоната по шосето — 3-а рота, командвана отъ капитанъ Серафимовъ прибързва, и въ 11 часа пр. пл. смѣло атакува противника при с. Брѣзница, нанесе му чувствителни загуби и го принуди съ бѣгство да отстѫпи, къмъ кота 756, отъ тамъ за Кономлатъ и градъ Костура, като остави бивацитѣ си.

Съ тѣзи смѣли действия на 3-а рота и на самостоятелния взводъ отъ сѫщата рота, при с. Брѣзница и кота 756, смутиха твърде много противника, който страхотно напустна позициитѣ си и отстѫпи на източна и южна посоки.

Отрядътъ замръкна на заетата си позиция по височитѣ юго изтокъ и на североизтокъ по височитѣ на с. Брѣзница.

На 25 септемврий, сутриньта отрядътъ, следъ като изпрати една рота по посока на с. с. Тръново-Осетинъ, за Желево, продължи настѫплението си. Противникътъ следъ упорито и продължително съпротивление (около една рота) при с. Руля — въ безпорядъкъ отстѫпи къмъ в. Лисецъ, преследванъ по петитѣ му отъ ротитѣ, който връхъ презъ нощьта бѣше овладанъ. — Ротата, която бѣше изпратена къмъ с. Тръново, успѣ да прогони противниковитѣ части отъ това село. При това положение отрядътъ остана на заетата позиция 26 и 27 септемврий. Съ заемането на тѣзи пунктове началникътъ на отряда смѣтна задачата изпълнена и донесе въ щаба на армията съ № 35.

На 28-й септемврий, съгласно заповѣдьта № 20 отъ щаба на 11-а армия, отрядътъ се изтегли източно отъ малкото Прѣспанско езеро — за с. Буфъ.

Резултатитѣ отъ боеветѣ на 24, 25 и 26 септемврий, сѫ единъ успѣшенъ демонстративенъ бой въ тила на противника, като сѫ пленени двама французи отъ 242 полкъ, убити около 30, взети трофеи 1 рѫчна картечница, много платнища, раници, кухненски принадлежноати и др.

Наши загуби 2 убити и 3 ранени войници.

Като отличили се въ тѣзи боеве е 3-а рота, командувана отъ капитанъ Серафимовъ, който съ смѣлитѣ си действия на 24-й, влива струйна смѣлость въ цѣлия отрядъ. Важенъ е момента, когато ротата се нахвърля на ножъ на противника и последния ужасенъ, отстѫпи въ безпбрядъкъ като остави на разположение бивакътъ си съ приготвена хубава чорба, много консерви и други.

Бойнитѣ действия на 1-а др. отъ 10-й до 24 октомври.

Както е известно дружината до 28-й септемврий действуваше като самостоятеленъ отрядъ въ тила на противника отъ Звезда по посока на с. Рула, води успѣшни боеве и на поменатата дата, по заповѣдь отъ щаба на 11-а армия, въ съставъ $4^1/_2$ роти и 2 картечници, 4 рота и първа полурота отъ 14 рота съ дветѣ план. н. с. орѫдия останаха въ отбрана на проходитѣ Звезда и Маликъ се изтегли при с. Буфъ с. з. отъ Леринъ въ армейски резервъ. Обаче при това село едва що престоя единъ день, по заповѣдь отъ щаба на 11-а армия, замина за с. Маково въ разпореждането на 3-а дивизия, кѫдето пристигна на 3-й октомврий Но и тамъ не стоя, бѣше предадена къмъ 1/3-а бригада и замина за с. Стравина. На 3-й октомврий, по заповѣдь на командира на 1/3 бригада, зае участъка на 43 полкъ, който билъ много пострадалъ. Дружината зае позицията му както следва: дѣсния флангъ на позицията, начиная отъ пѫтя Будимирци-Стравина зае 1 рота, въ лѣво отъ нея 2 рота, въ лѣво отъ нея единъ взводъ отъ 14 рота, а по въ лѣво 3 рота, картечния взводъ и въ лѣво отъ него другия взводъ отъ 14 рота. Цѣлата 5 рота въ дружина подръжка задъ срѣдата на позицията.

Следъ упорититѣ боеве и отбититѣ атаки на противника на 10 октомврий, дружината получи заповѣдь отъ командира на 3/2-а бригада, въ подчинение на когото премина, следъ като бѣ смѣнена отъ частитѣ на 21 полкъ, на 11-й се събра въ дола северно отъ в. Душегубка. Съ пристигането си дружиния командиръ заедно съ ротнитѣ и взводнитѣ командири се запозна съ участъка, който на другия день, съгласно дадената заповѣдь дружината трѣбваше да заеме. Той разпредѣли участъцитѣ между ротитѣ, а именно на 3-а рота се даде самия в. Душегубка, въ дѣсно отъ нея

на 2-а рота, още по въ дѣсно на 2-а полурота отъ 14-а рота, а въ дѣсно отъ последната 1-а рота. Позиция за дветѣ картечници, бѣше опредѣлено въ участъка на 3-а рота. Въ дѣсно отъ дружината действува 21 полкъ, а въ лѣво 49 полкъ.

Следъ огледа и разпредѣлението на позицията, ротитѣ се установиха въ дола въ сѫщия порядъкъ, като на другия день щѣха да заематъ участъцитѣ си.

Следъ заемане отъ ротитѣ мѣстата задъ свойтѣ ротни участъци, къмъ 3 часа сл. пл. противникътъ откри силенъ артилерийски и миненъ огънь по позицията, който постепенно премина въ барабаненъ. Положението отъ спокойно, веднага премина въ единъ решителенъ и съ значение за задържане на позицията — боенъ моментъ.

Къмъ $4^1/_2$ — 5 часа сл. пл. се забеляза едно разколебаване на частитѣ на в. Душегубка и на дѣсно се забеляза безпорядъкъ на частитѣ тѣ които въ единъ мигъ очистиха окопитѣ си и въ пълненъ безпорядъкъ пръснати отстѫпваха въ дола. — Въ този моментъ командирътъ на дружината подполковникъ Кабакчиевъ, спокойно повежда ротитѣ отъ дружината като заповѣдва на всички трѫбачи на ротитѣ да свирятъ настѫпление и атака. Ротитѣ настѫпиха подъ убийственъ огънь всѣка въ боенъ редъ къмъ участъка си и следъ като прегазиха — пръснатитѣ отстѫпающи войници отъ 49 и 43 полкове, на чело съ дружинния командиръ заеха съ громко „ура“ участъка и спасиха позицията. Противникътъ успѣ да се приближи до 100—150 крачки отъ нашата неукрепена позиция и като се загнѣзди изъ скалитѣ, посрещна спасителитѣ съ пушеченъ и картеченъ огънь.

Тъй неочаквано и преждевременно стана смѣната на позицията, следъ което дружината веднага подъ най-силенъ артилерийски, миненъ, картеченъ и пушеченъ огънь, почна да окопава позицията безъ огледъ на жертвитѣ които всѣки мигъ се увеличаваха.

Боятъ съ сѫщия разгаръ продължи презъ нощьта и презъ дена на 11-й октомврий, като всѣки опитъ на малкитѣ неприятелски сръбски групи да се приближатъ къмъ позицията бѣше възпиранъ съ пушечна и бомбова срелба отъ храбрецитѣ на дружината. На 11-й, се получи заповѣдь № 18 по 43 полкъ, съ която се оформяваше положението на дружината въ участъка. На дружината, въ съставъ $4^1/_2$ роти и 2 картечници се възлагаше съ горнята заповѣдь, да отбранява активно участъка отъ в. Душегубка включително до в. Змеица изключително. Боятъ продължи съ сѫщия жаръ, противникътъ настѫпи подъ прикритието на своя силенъ артилерийски огънь, — но шипченци, закалени и настървени, не мръдваха и не му даваха да пристѫпи. Съдействие отъ нашата артилерия, нѣмаше и не можеше да се очаква, като немощна предъ чуждата артилерия, а и нещастие бѣше, че при смѣната на дружината, излѣзе отъ строя храбрия дру-

† Майоръ Чилингировъ Димитъръ,
† Оф. кандид. Стоковъ Никола, † Подпор. Лалчевъ Цоню Тодоровъ,
Подпоручикъ Януловъ Георги.

женъ командиръ подполковникъ Кабакчиевъ, раненъ тежко въ дѣсния кракъ. Но при все това, ротитѣ продължаваха храброто отбиване и устояване на жестокитѣ удари на противника. Командуването на дружината прие командира на 5-а рота капитанъ Балевъ.

Позицията на дружината отъ себе си представляваше единъ скалистъ гребенъ съ най-висока точка в. Душегубка. Всички скали сѫ наведени къмъ страната на противника и му даваха отлични закрития, а като такива — на нашитѣ войници, служиха тукъ тамъ изкопанитѣ окопи на 70—80 см. Въ цѣлия участъкъ на дружината имаше изкопани окопи на горнята дълбочина, съ ходови съобщения по единъ въ всѣки ротенъ участъкъ. При това трѣбва да се знае, че всѣки ротенъ участъкъ имаше дължина не по малко отъ 600 метра.

При това положение дружината безъ топла храна, безъ сънь и безъ вода продължи на 11-й презъ нощьта, на 12-й и 13-й презъ деня и нощьта. Храбритѣ левентъ шипченци, непрекѫснато съ жарь водиха тази неравна борба само съ свойтѣ пушки, бомби и 2 картечници, срещу силна неприятелска артилерийска, минна, пушечна и картечна стрелба. Адъ

КРОКИ

за боевете на I-а дружина отъ 23-й Ш. п. на 10, 11, 12, 13 и 14 октомврий 1916 г.

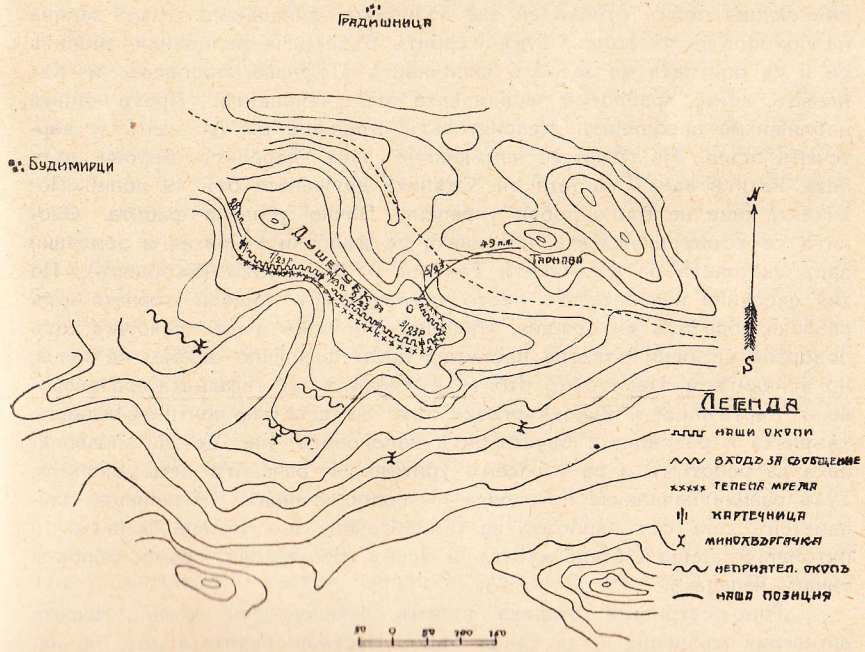

отъ гръмъ и желѣзо се сипѣше презъ тѣзи четири дена и едва на 14-й октомврий стрелбата затихна и настжпи едно сравнително спокойствие.

Настжпиха следъ това спокойни дни, но съ сжщото напрежение бѣха приживѣни тѣ отъ войницитѣ, до като на 24-й октомврий, дружината бѣ смѣнена отъ позицията отъ 3/49 дружина и се оттегли назадъ въ разпореждането на групата „генералъ фонъ Хипелъ“.

Въ този бой отъ 10-й октомврий до 24-й включително, дружината даде загуби убити: офицерския кандидатъ Никола Стоковъ и 40 долни чинове.

Ранени: подполковникъ Кабакчиевъ и офиц. кандидатъ Михаилъ Маневъ и 125 долни чинове.

Безследно изчезнали 40 долни чинове.

Повредени и дветѣ картечници.

Отряди 1-а дружина заминава източно отъ завоя на р. Черна.

Изъ дневника на редника Т. Ив. октомврий 916 г.

Вървимъ по шосето Битоля — с. Градешница. Тиха лунна нощь. Не се чуватъ вече топовнитѣ гърмежи. Затишие. Неприятелтъ се готви за нови нападения. Върхътъ „Каймакчаланъ“ бѣше отстжпенъ отъ нашитѣ и неприятелтъ се настаняваше въ политѣ на върха. Стигнахме при с. Градешница и помогнахме на 43 полкъ. Смѣнихме го отъ линията и работихме да се доукрепи новата позиция. Следъ нѣколко дни сжщия полкъ отново си зае позицията, а нашнятъ отрядъ замина на помощь на 49 полкъ. Тукъ сърбитѣ бѣха вече подновили атакитѣ си и се опитваха да заематъ височинитѣ: Търнава, Боровецъ и Каменецъ, които храбро се защищаваха отъ „чичовцитѣ“. Презъ нощьта наближихме височинитѣ. Неприятелтъ стреляше съ пушеченъ и картеченъ огънь. На групи се измъкнахме задъ дебелитѣ борови дървета. Ротитѣ заеха мѣстата си. Смѣниха дружината отъ 49 полкъ. Позицията още не бѣше добре укрепена. Почна усилена работа. Окопитѣ се усъвършенстваха, направиха се дълбоки закрития и землянки задъ скатоветѣ на височинитѣ Търнава и Душегубка (Боровецъ). По тия височини неприятелтъ често хвърляше съ хиляди гранати отъ разнокалибарнитѣ си орждия. Нѣколко дни подъ редъ пехотата отъ подбрани сръбски полкове настжпва презъ различно време на дена, но всичкитѣ й атаки бѣха отбити и сърбитѣ се връщаха разочаровани. Картечници и минохвъргачки бѣха въ действие почти цѣла нощь, хвърляха и разсипваха брустверитѣ на окопитѣ ни, не ни позволяваха да работимъ и да изнесемъ убититѣ и ранснитѣ изъ окопитѣ. Тукъ раниха началника на отряда ни подполковникъ Кабакчиевъ. Най-паметенъ день отъ защитата на тия височини ще остане деньтъ 14 октомврий. Деньтъ бѣше хубавъ и ясенъ. Въ такова време сърбитѣ винаги нападаха.

Рано сутриньта откриха силенъ артилерийски огънь. Нашата артилерия мълчеше, — по-слаба бѣше. Настжпи пехотата имъ, но нашитѣ момчета ги отбиха съ бомби и картеченъ огънъ. Нищо не постигнаха. Кжде надвечерь артилерията пакъ почна да обстрелва позициитѣ ни. Обстрелваше издадената часть на гората съ запалителни снаряди. Сухитѣ листа и клончета отъ бороветѣ пламнаха като барутъ. Червени огнени езици обхванаха боровата гора. Гжстъ черъ димъ се разтилаше по цѣлата височина предъ окопитѣ. Артилерията спрѣ. Момчетата бързо изкочиха отъ преднитѣ окопи и резерва и съ търнакопи, брадви кирки и лопати успѣха да пресѣкътъ пжтя на пожара къмъ окопитѣ. Засипаха голѣма часть съ пръсть и огъня се ограничи. Противникътъ цѣлеше да запали гората, че и насъ, но не успѣ. Презъ цѣлата нощь и деня гората димеше безъ да се забелѣзва нѣкакъвъ огънь. И презъ тази нощь атакитѣ имъ бѣха отбити. За нѣколко дни настжпи затишие. Отъ време на време неприятелтъ обстрелваше съ тежката си и дългобойна артилерия позициитѣ и землянкитѣ ни, но това ние го смѣтахме, че е затишие. Когато хвърлятъ повече отъ двесте транати срещу позицията ни, тогава казваме, че има рѣдъкъ артилерийски огънь. А когато изхвърля батарейно съ разнокалибърнитѣ си орждия съ хиляди и хиляди гранати и обсипе и запали позициитѣ ни, тогава казваме, че неприятелтъ бие грамаднитѣ барабани т. е., че има барабаненъ огънь.

Продължавахме да работимъ усилено дълбоки скривалища и землянки за защита отъ тежкитѣ и голѣми снаряди. При насъ изпратиха германски технически части: пионери и картечни отдѣления. За пръвъ пжть нашитѣ войници общуваха и другаруваха съ съюзницитѣ германци. Току-що привършихме хубавитѣ и дълбоки землянки дойде заповѣдь да ни смѣни свободната дружина отъ 49 полкъ Презъ вечерьта се изтеглихме тихо и слѣзохме отъ боровата гора на пжть за с. Градешница и завоя на Черна. Наближихме с. Градешница. Неприятелтъ съ дългобойнитѣ си орждия вечерьта обстрелвалъ селото съ запалителни снаряди. Отъ височинитѣ забелязахме червенитѣ огнени езици, които обхващатъ долната махла на селото. Въ дѣсно се чуватъ топоветѣ кжде завоя на Черна. По това време неприятелтъ отъ пунктъ на пунктъ се мжчеше да пробие нашата линия. Сега огънятъ бѣше прехвърленъ въ дѣсно, — къмъ завоя на Черна и Кеналскитѣ позиции. Тукъ при Кеналскитѣ позиции тритѣ дружини отъ полка отбиваха бѣснитѣ атаки на французи и чернокожи, отстояваха на честия барабаненъ огънь на противника и запазиха родината отъ погазване и поругаване. Указа се нужда отъ нашия отрядъ къмъ завоя на Черна, на помощь на третата бригада отъ дивизията ни, която изнемогваше подъ силнитѣ удари на противника и на която хората бѣха изнурени и разредени отъ многото бойове, които водиха при в. Каймакчаланъ, Пиперка и завоя на Черна. Въ една тъмна нощь нашия отрядъ се отзова при 55 полкъ, смѣни часть отъ него и зае позиции задъ чукитѣ и скалитѣ. Тукъ позицията не бѣше добре организирана. Сърбитѣ цодкрепени отъ французкитѣ разнокалибарни и многобройни орждия, наредени и скрити въ политѣ на Чеганъ планина, съ автоматични пушки, минохвъргачки, картечници настжпиха по нѣколко пжти презъ деня и нощьта, но все биваха поразявани.

Бойнитѣ действия на 1-а дружина отъ 27 до 30 октомврий 1916 г. въ завоя на Черна.

Следъ боеветѣ на върха Душегубка дружината въ съставъ 4½ роти (1, 2, 3, 5 роти и ½ рота отъ 14-а рота и 2 картечници) бѣше изтеглена на почивка въ с. Рапешъ на 24 октомврий и остана въ разпореждането на 11-а армия, съгласно телефонограмата № 581. Тукъ дружината не стоя, а сѫщия день — на 24-й, замина за с. Чегелъ и влѣзе въ разпореждането на началника на 8-а дивизия. Следъ еднодневна почивка дружината получи заповѣдь отъ дивизията на 27-й, да изпрати 1-а рота и ½ рота отъ 14-а рота, въ подкрепление на 56 полкъ. Първата рота още съ отиването си при 56 полкъ зае позицията при 2/58 дружина, а последнитѣ два взвода отъ 14-а рота ги повръщатъ обратно при дружината. Не следъ много отъ заминаването на 1-а рота, въ 8 часа пр. пл. се получи заповѣдь отъ щаба на дивизията дружината съ останалитѣ три и половина роти и 2-тѣ картечници да тръгне и смѣни отъ позицията 2/55 дружина. Дружината тръгна, като остави 2-а рота при 3/8-а бригада въ бригадна подръжка. Къмъ 11 часа сл. пл. дружината смѣни 2-а дружина отъ 55 полкъ отъ позицията, която бѣше неорганизирана и неокопана, и се разположи въ следния редъ: вдѣсно отъ 3/55 дружина заема участъкъ 5-а рота, следъ нея 3-а рота, която влиза въ връзка съ 44 полкъ, картечнницитѣ на позиция при 5 и 3-а роти, двата взвода отъ 14-а рота останаха въ дружинна подръжка.

Позицията отъ себе си представляваше единъ гребенъ, чийто най-низка часть бѣше въ участъка на 44-и полкъ и отъ тамъ постоянно почва да се издига, като водораздѣла остава въ участъка на 55 и 56 полкове (в. Крапа). Мѣстността камениста, гола и тукъ тамъ свързана съ отдѣлни окопчета съ дълбочина отъ 20—80 см.

Противникътъ преследвайки нашитѣ отстѫпили части следъ боеветѣ по височитѣ северно отъ Скочивиръ се забеляза въ скалитѣ „Чукитѣ“ на 200—300 крачки, а на мѣста 100—150 крачки.

Въ момента на смѣната, въ участъка бѣше съвсемъ спокойно, но при бързото смѣняване, участъкътъ не се предаде редовно, и се пропустнаха да се предадътъ сведенията за противника въобще да се ориентиратъ новитѣ части за положението и обстановката. Ето защо едва току що смѣнената дружина отъ 55 полкъ бѣше тръгнала назадъ, дружината бѣше изненадана отъ убийственъ артилерийски, миненъ и пушеченъ огънь на противника.

Последниятъ веднага се опита да се приближи до позицията. Обаче каленитѣ Шипченци ги посрещатъ съ пушечна и бомбова стрелба и го повръщатъ обратно на старитѣ му позиции.

Започнаха да се нижатъ нови тежки дни и нощи. Огнестрелната стрелба продължаваше цѣлата нощь и на другия день 28 октомврий, нашата артилерия остана безъ снаряди, бѣше въ невъзможность да даде съдействие на защитницитѣ.

На 28-й октомврий артилерийската и минна стрелба на противника се засили наново къмъ 11 ч. пр. пл. и премина въ барабаненъ огънь. Едновременно съ това противникътъ съ около 2 дружини сърби предприе настѫпление. Ротитѣ еднакво навредъ се държаха здраво на позициитѣ си и отбиха напора на сърбитѣ, като ги повръщатъ на старитѣ имъ позиции. Ротитѣ значително разредяха, но никой измежду тѣхъ не преставаше да губи вѣра въ силитѣ си, всѣки виждаше и оценяваше важностьта на момента и съ готовность даваше всичко за запазване положението.

Следъ този ударъ, настѫпи едва къмъ 2 ч. едно спокойствие на позицията, което сегизъ-тогизъ се нарушаваше отъ минна стрелба презъ деня и нощьта.

По сведение отъ заловенъ пленникъ сърбинъ, Шипченци узнаватъ, че презъ нощьта на 28 сърбитѣ ще атакуватъ наново позицията, тѣ бодърствуватъ, обаче нощьта ако и да бѫде тягостна и напрегната преваля и настѫпи сравнително спокойствие. Утрото на 29-й спокойно гледатъ всички на деня, като мислятъ, че той не ще имъ донесе нови изпитания, и съ тази надежда почнаха обѣдътъ си съ закоравелия хлѣбъ и се предадоха следъ умората на почивка. Но и това не бѣше за дълго, въ 1 часа сл. пл. противникътъ почна силно да обстрелва съ артилерийски и миненъ огънь отъ разни калибри цѣлиятъ фронтъ. Настана смущение, всички настръхнаха и застанаха на мѣстата си. Стрелбата се усилва постепенно до като въ 3 часа сл. пл. премина въ барабаненъ огънь. Малкитѣ окопи бѣха сринати, а пъкъ и и скалитѣ, прикритие на войницитѣ се трошаха, като всѣка подъ себе си поглъщаше по 5—6 жертви, герои въ завоя на р. Черна. Свидетели ставатъ защитницитѣ на кървавото отбиване на атаката на сърбитѣ отъ 44 полкъ, но огъня въ тѣхния участъкъ не преставаше и не имъ позволяваше да почерпятъ подтикъ и нови сили за тази борба. Всички оглушели и онѣмѣли, всичко около е димъ и прахъ, камъни и желѣзо. Критическо положението, ако противникъ настѫпеше въ участъка на дружината. Обаче не закѫснѣ. Противникътъ отбитъ отъ 44 полкъ съ ново ожесточение съ около две дружини се насочи да атакува дружината.

Почна се рѣдка пушечна и бомбова стрелба отъ страна на останалитѣ тукъ-тамъ живи герои отъ дружината. Главния ударъ бѣше насоченъ къмъ дѣсния флангъ на 3-а рота, която бѣше понесла голѣми загуби. Противникътъ успѣ съ около една рота да влѣзе въ окопитѣ. Дойде редъ на новия дружиненъ командиръ — майоръ Чилингировъ да покаже

своя героизъмъ, да покаже какъ и кога началникътъ трѣбва да мре, но да победи. Поведе той изпратената му подръжка 2-а рота отъ 10-й опълченски полкъ и своитѣ два взвода отъ 3-а рота, които току що сѫ били смѣнени отъ позиция, и двата взвода отъ 14-а рота — дружинна подръжка; люта ярость свѣтна въ очитѣ на героитѣ, трупове покриха изорания участъкъ, но момента разсѫждения не търпи. Контраатаката успѣва, сърбитѣ обръщатъ гръбъ. Почна се тогава ужаса за тѣхъ, стотици трупове на коварния противникъ останаха предъ разорания участъкъ. Подпоручикъ Стойчевъ загнѣзденъ задъ окопитѣ съ своята картечница продължава да коси неприятелскитѣ групи въ флангъ, до като го раниха съ куршумъ на три мѣста и счупватъ картечницата му. Изтръгна се отъ гърдитѣ на победителитѣ ново победоносно „ура"! И тукъ противникътъ бѣ отбитъ. „Положението непромѣнено" — донесе храбриятъ дружиненъ командиръ на командира на 55 полкъ.

Ето тъй дружината наново изпълни своя дългъ, безъ съдействието на нашата артилерия, обаче началствующитѣ лица наполовина излѣзоха отъ строя. Назначиха се нови ротни командири, войницитѣ изморени, станали нервни, разсѫдъкътъ въ тѣхъ като че ли намалѣ. При все това трѣбваше да се стои на позицията. Заповѣдва дружинния командиръ съ заповѣдь до командиритѣ на ротитѣ № 124: „На всѣка цена позицията да се държи въ наши ржце. Отстѫпление никакво"! Чувствува и той тежкото положение, иска подръжка, но тя не идва, предстоятъ нови удари, искатъ се нови сили.

Настѫпва спокойно нощьта, но къмъ 9 часа сл. пл. почва се слаба безпокоителна артилерийска и минна стрелба и ето, че противникътъ на ново настѫпва къмъ нашия дѣсень флангъ и лѣвия флангъ на 44 полкъ. Ново безпокойствие, новъ ужасъ, противникътъ заема нашитѣ окопи въ седловината на дѣсния флангъ на 3-а рота и лѣвия флангъ на 44-и полкъ.

Веднага въ помощь се изпраща 2-а рота, която бѣше въ бригадна подръжка при 3/8 бригада и преди да дойде при дружината получава заповѣдь да смѣни 2/44-а дружина отъ позицията, но заповѣдьта се отмѣнява. 3-а рота получава заповѣдь отъ командира на дружината да контъръ атакува противника и възвърне окопитѣ. Преди да се почне контраатаката отъ ротата се изпраща единъ патраулъ да разузнае за противникътъ. Редникътъ Койчевъ Коста Костадиновъ, незнаейки добре мѣстностьта, се натъква на единъ сръбски взводъ, който копаелъ окопи на нашата позиция. Запиталъ кои сте вие тукъ? Отговарятъ му: „Ние сме прави сърби". Тогава той обръща гръбъ; до като сърбитѣ се сетятъ да му стрелятъ, той избѣгва и докладва това на ротния си командиръ. Въ 3 часа пр. пл. на 30-й, сѫщия войникъ повежда

ротата въ контратака. Позицията се заема отъ 2-а рота и сърбитѣ отстѫпватъ на старитѣ си позиции. И тъй 2-а рота остава между 3-а рота и 44-и полкъ въ седловината.

До разсъмване не бѣше спокойно; всѣки моментъ защитницитѣ бодърствуваха, но силитѣ имъ постепенно намаляваха. Умората се чувствуваше въ своя максимумъ, когато настѫпваше новъ трагиченъ часъ, ново изпитание. Въ 5 часа пр. пл. на 30 октомврий се почна силна артилерийска и минна стрелба по цѣлия участъкъ на дружината. Къмъ 7 часа пр. пл. стрелбата премина въ барабаненъ огънь. Нашата артилерия млъкна, — нѣма снаряди. Сърбитѣ се насочиха къмъ 5-а рота, но последната отстоява, втори ударъ веднага последва къмъ 2-а рота, която останала $^1/_4$ отъ състава си безъ началници, разколебана, отстѫпва. — Дружинниятъ командиръ лично повръща ротата въ контратака и въ 12 часа по обѣдъ, възвръща наново позицията, но силниятъ огънь не позволи на борцитѣ да се закрепятъ на последната. Тамъ остана само фелдфебелътъ Рашо Кучковъ отъ 2-а рота, който съ своето присѫтствие на духа бѣше единствения документъ, че позицията се владѣеше отъ нашитѣ. Последнитѣ сили сѫ вече дадени отъ дружината, положението стана критическо, за което командирътъ на дружината донесе на командира на 55 полкъ съ № 131.

Голѣмъ щѣше да бѫде ударътъ, ако противникътъ предприеше нова атака, но за щастие такава непоследва, изглеждаше че неговитѣ чувствителни загуби сѫ го въздържали.

Вечерьта 2-а рота представлявана само отъ фелдфебела Кучковъ Рашо и нѣколко войника е била смѣнена отъ позицията съ части отъ 44 полкъ, а малкитѣ остатъци отъ нея се събраха при с. Пологъ и остана въ полкова подръжка.

Тъй, героитѣ отъ дружината, останали тукъ тамъ гладни и уморени изъ скалитѣ, отбили силнитѣ напори на противника въ тѣзи четири дни, съ кръвьта си доказаха, че не ще отстѫпятъ току тъй завладяното съ кръвь.

Въ този четиридневенъ бой между дружината и 2-тѣ картечници срещу маса артилерия, минохвъргачки отъ разни калибри и сръбската паплачъ дружината даде следнитѣ загуби:

Убити: Подпоручикъ Бекировъ, офиц. кандидатъ Ефтимовъ и 69 долни чинове.

Ранени: Подпоручикъ Стойчевъ и 247 долни чинове.

Глухонѣми — контузени: 3 офицера и 30 долни чинове.

Безследно изчезнали: 39 долни чинове.

Дветѣ картечници повредени.

Предъ фронта на дружината останаха повече отъ 800 неприятелски трупа.

КРОКИ

за боевете на I-а дружина отъ 13-й п. Ш. п. на 27, 28, 26 и 30 октомврий 1916 год.

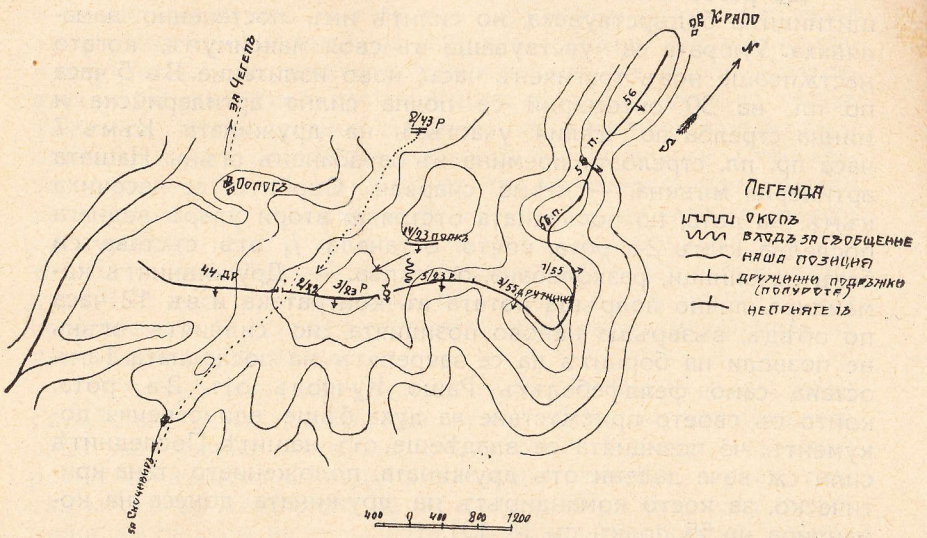

Боя на 1-а дружина на 10-й ноември въ завоя на Черна.

Следъ боевете на 27, 28, 29 и 30 октомврий на позицията южно отъ с. Пологъ на, която дружината отбива нѣколко яростни атаки на сърбитѣ съ много жертви за последнитѣ, настжпиха сравнително спокойни дни до 10 ноември, въ които дружината даде сравнително по малко загуби.

Дружината следъ тия жестоки боеве остана едва 1/3 отъ състава си. Къмъ 10-й ноември личния съставъ бѣше останалъ офицери 6, офиц. кандидати 2, долни чинове 565, пушки 404 и картечници 2.

Участъкъ, които заемаше дружината, бѣше между 55 и 44 полкове. Той се зае както следва: 3-а рота и двата взвода отъ 14-а рота сведени въ една рота съ два взвода, заемаха лѣвия флангъ на участъка въ свръска съ 44 полкъ; другитѣ два взвода отъ сжщата сборна рота бѣха въ дружинна подръжка; 1-а рота отъ 27-й октомврий придадена къмъ 56 полкъ, бѣше на позиция тамъ. 2-а рота следъ претърпенитѣ голѣми загуби въ боя на 30-й октомврий, се събра въ малки остатъци въ с. Пологъ и остана въ полкова подръжка на 55-й полкъ; дветѣ картечници поправени останаха на позицията — едната въ участъка на 3-а рота а другата при 5 рота.

Позицията представляваше отъ себе си единъ гребенъ, който се спуща на западъ отъ върха Крапа, заетъ отъ 55 полкъ, който продължава и образува едно седло на дѣсния флангъ на 5 рота и лѣвия флангъ на 44-й полкъ. Дължината

на участъка бѣше не по-малко отъ 1500—1800 метра. Гребена скалистъ и голъ, окопи — съ отдѣлни окопи на дълбочина 50—80 см., имаше направенъ единъ ходъ за съобщение въ участъка на 3-а рота.

Противника следъ кървавитѣ атаки на 27, 28, 29 и 30 октомврий, се установи на позицията си на около 50—150 метра отъ нашата позиция и почна да се организирва за нова атака.

Духътъ на дружината бѣше отпадналъ, — всички загубиха вѣра въ себе си. Началницитѣ 2/3 излѣзоха отъ строя, а на останалитѣ е било невъзможно да се противопоставятъ на появилото се желание на войницитѣ да се прибератъ къмъ полка. Тежко бѣше положението, пъкъ и обещаната помощь не идваше. Командирътъ на дружината майоръ Чилингировъ, който сурово и геройски посрещна смъртьта на 10-й XI съ пистолетъ въ ржка на нѣколко пжти е донасялъ за застрашителното положение и искане на помощь.

Чуствалъ той грозното бждаще, но войникъ предъ дълга си настжпва и спокойно при горното разположение на дружината, посреща смъртьта. Моли той помощь и смѣна за войницитѣ да ги запази отъ злото, но обстоятелствата не позволяватъ и ето, че настжпи часа на последното изпитание на неравната борба.

На 10-й ноември, въ 10 часа пр. пл. се почна силна артилерийска, минна и картечна стрелба по участъка. Всички истръпнаха предъ бждещето. Огъня на противника къмъ 11 часа пр. пл. се обърна въ барабаненъ по цѣлия фронтъ. Атакитѣ насочени съ около две дружини сърби къмъ участъка на дружината, бѣха отбити, но и защитницитѣ вече стреснати. Прави командирътъ на дружината последното си неутешително донесение до командира на 55-й полкъ, моли прегражденъ огънь и съдействие, но такъвъ нѣма. На всѣкжде гори, съобщение никакви. Смъртьта коси останкитѣ отъ героитѣ. Къмъ $2^1/_2$ — 3 часа сл. пл. противникътъ атакува участъка на 44 полкъ и се впуска да го преследва. Дружината стои въ участъка си, и не мръдва. — Къмъ $4^1/_2$ часа сл. пл. противникътъ нанесе ударъ на 56 полкъ на в. Крапа, следъ като два пжти защитницитѣ на върха ги контра-атакуваха, отстжпватъ, — противника се спуска по дола да ги преследва къмъ с. Пологъ. При това положение дружината се видѣ— обхванатa отъ двата фланга. 3-а рота заплашена отъ пленяване и избиване отстжпи — назадъ къмъ с. Пологъ, увлича съ себе си войници и отъ другитѣ роти, но взводоветѣ отъ 5-а рота и 14-а рота съ храбриятъ дружиненъ командиръ останаха още малко, до като противникътъ се насочи и къмъ тѣхния флангъ. Въ този моментъ нѣколко малодушни потърсиха спасение въ бѣгство и то подъ убийственъ огънь на противника.

Дружинния командиръ съ шепа юнаци остана на позицията съ пистолетъ въ ржка и следъ като повали двама сърби, които успѣха да се качатъ на позицията геройски пада убитъ на мѣстото си. Това виждатъ отстжпващитѣ, но ужаса е голѣмъ. — Така изпълни майоръ Чилингировъ дълга си къмъ отечеството си съ своитѣ шепа юнаци отъ 1-а дружина.

Къмъ $5^1/_2$ часа сл. пл. пристигнаха части отъ 39-й полкъ и се насочиха отъ с. Пологъ за да контраатакуватъ, но позицията окончателно бѣше заета отъ противника, който посрещна съ убийственъ огънь настжпващитѣ части и ги повръща назадъ.

Следъ това отстжпилитѣ части се заематъ да организиратъ позиция при с. Пологъ.

Тъй останалитѣ отъ 1-а дружина следъ смѣната си отъ 39 полкъ се прощаватъ съ героитѣ си другари и началници — на позиция и се събиратъ на другия день въ с. Орѣхово въ съставъ:

КРОКИ

за боевете на I дружина отъ 23 п. Ш. полкъ на 10 ноември 916 г.

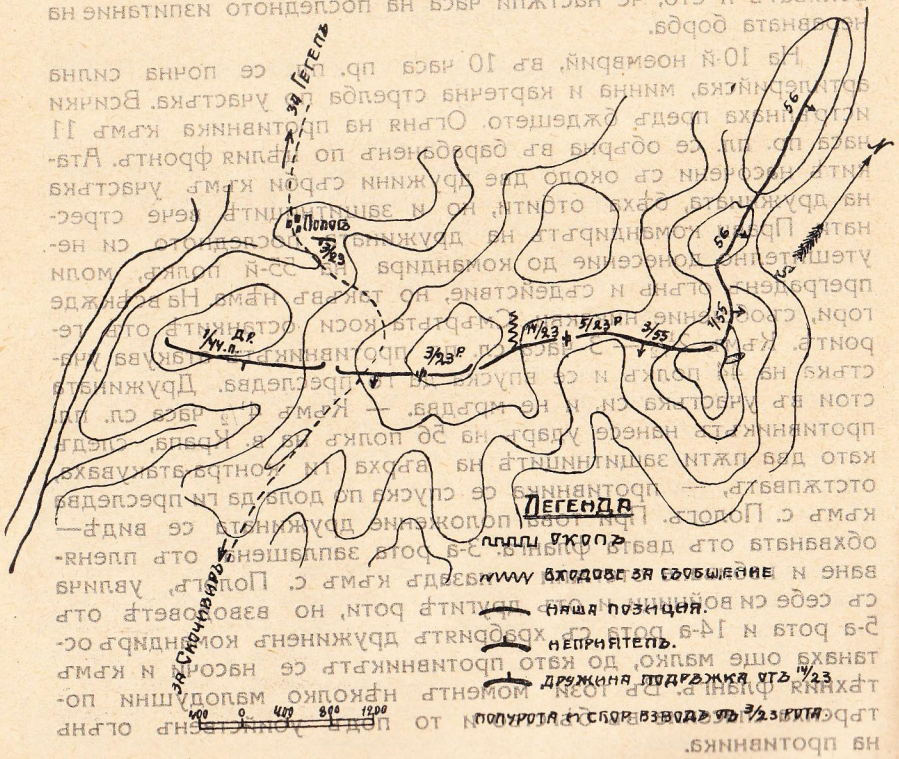

2-а офицери, 1 офиц. кандидатъ, 252 редника съ 114 пушки.

Загуби въ този бой:

Убити: Майоръ Чилингировъ, капитанъ Балевъ, подпор. Влаховъ Н. Димитровъ, офиц. кандидатъ Игнатовъ и 78 долни чинове. Ранени: Подпоручикъ Цвѣтковъ, подпоручикъ Касъ- ровъ, офиц. канд. Романски Д. Павловъ и 113 долни чинове.

Безследно изчезнали и пленени 122 редника.

2 картечници повредени оставени на позицията.

Загубитѣ на противника оставатъ неизвестни при невъзможность да се провѣрятъ.

Следъ този день дружината въ горния съставъ се прибра къмъ полка на 14-й ноември, който бѣ на позиция при с. Кенали и получи назначение — бригадна подръжка въ с. Позденъ.

Боевете на 1-а дружина въ завоя на Черна.

Изъ дневника на редникъ Т. Ив. 10 ноември 1916 г.

Низки хълмове и по тѣхъ разсѣяни безредно синкави скали, покрити съ лишеи мжхъ. Около скалитѣ бурени, трънe и пожълтѣла трева. Върбитѣ, свели клони надъ мочурливата и тиняста почва, не шумятъ. Като че ли надъ тѣхъ смъртьта е протегнала ржка. Край тѣхъ тече мжтната и пѣнлива Черна, която отъ скали на скали влачи лениво водитѣ си къмъ Вардара.

Между почернелитѣ отъ вѣковетѣ скали, гърди срещу гърди, дълехме мегдана съ враговетѣ. Тѣ напираха всѣки день, всѣка нощь да ни разбиятъ и заематъ завладеното съ кръвь, тегла и мжчения. Тѣхната артилерия стреляше ураганно и снарядитѣ запалваха скалитѣ; черни и гъсти димени облаци обхващаха и покриваха хълмоветѣ и долинитѣ. Парчета отъ желѣзо и камъкъ хвърчеха изъ въздуха, свиреха и виеха като бѣсни кучета. Тѣ падаха при насъ, убиваха и раняваха. Редоветѣ ни се разредяватъ. Живитѣ стоехме твърдо на позициитѣ задъ скалитѣ. Ето ги черни вериги бѣсно вървятъ къмъ насъ. Съ спотаенъ дъхъ стоимъ задъ скалитѣ и чакаме. Артилерията имъ бие задъ подръжкитѣ. Тѣ сж близо вече до насъ . . . Още малко . . . Бомбитѣ сж въ ржцетѣ ни . . .

— Ура!

— Хвърляйте бомбитѣ! . . .

Трѣсъкъ . . . картечницитѣ зловещо тракатъ. Кънти цѣлата долина. Ето ги бѣгатъ, отстжпватъ. Загърмеха и пушкитѣ по тѣхъ. Закриха се задъ скалитѣ и окопчетата си. Отбихме ги и тоя пжть, а той не бѣше първи!

И тѣ отчаяни, не не могатъ да разбиятъ скалитѣ, задъ които се криехме, събраха много орждия срещу завоя. И когато кървавото слънце се показа отъ изтокъ, тѣ почнаха съ барабаненъ огънь, отъ 6 часа сутриньта до 1 часа следъ обѣдъ да хвърлятъ хиляди и хиляди гранати срещу скалитѣ и хълмоветѣ, които заемахме. Бумтението на орждията, трѣсъка отъ гранитѣ, разбиването на скалитѣ, свире-

нето на парчетата отъ желѣзо и камъкъ въ въздуха, гѫстия и черенъ димъ, който покри хълма и скалитѣ, всичко това приличаше на бумтенето и изригването на вулканъ, който съ хиляди години е събиралъ енергията си за да избухне изведнажъ и разтърси земята. А тѣ съ още по-голѣми сили и по-многобройни вериги тръгнаха срещу насъ. Въ дѣсно по долината защитницитѣ останали малко не могли да отстоятъ на атакитѣ имъ, отстѫпиха. Почнаха да ни обграждатъ. Помощь не иде.

Тогава за да не останемъ въ пленъ, съ бомби и стреляйки съ пушкитѣ си пробихме пѫть, оттеглихме се назадъ за да ги посрещнемъ отново.

Тѣ се спрѣха на половина пѫть. Чакахме ги задъ друга скала, но тѣ не дойдоха. Не посмѣха.

Завари ни черна нощь.

Долината на Черна утихна. Луната късно се показа за да освѣтли съ бледо сияние труповетѣ на безаветно загиналитѣ герои.

Тукъ паднаха за родна честь и отбрана много бѣлобради старци и млади момчета. Полкътъ, подъ чиято команда бѣхме, остана безъ командиръ, нашиятъ отрядъ — безъ началника си — майоръ Чилингировъ, роти безъ ротни командири, взводоветѣ безъ командиритѣ си... Всички загинаха.

Ще минатъ дни и години. Безкръстнитѣ гробове на плеадата борци, при Черна ще се заличатъ срѣдъ бурени и трева. Но споменътъ за кървавитѣ дни при завоя — ще бѫде нашата вѣчна скрѣбь и нашата гордость. Много безименни герои паднаха тамъ, много българска кръвь обагри рѣката и долинитѣ. И нека тази кръвь бѫде оная страшна преграда, която никой земенъ властелинъ не ще може да прекрачи, за да погази земята ни.

Да бѫде свѣтла паметьта на падналитѣ!

Полка на позиция при село Оптичаръ.

Глава XI.

15, 16, 17 и 18 ноември.

На 15 ноември, съгласно заповѣдьта по бригадата № 19 полка зае новата си позиция въ участъка отъ желѣзно-пѫтната линия изключително на изтокъ до буквата р на рѣка Бистрица, 12-й Балкански полкъ, отъ този последенъ пунктъ на изтокъ крайселото Оптичаръ до буквата ч. на надписа на сѫщото село. Позицията съгласно заповѣдьта по полка № 36, раздѣлена на два участъка се зае: дѣсния отъ 3-а дружина, а лѣвия отъ 4-а дружина. Най-дѣсния флангъ на позицията до ж. п. линия зае 4-а рота, картечната рота зае позиция въ участъцитѣ на дружината, която съ фланговия си огънь да обстрелватъ мѣстностьта предъ фронта на позицията.

Въ полкова подръжка остава 2-а дружина 6, 7 и 8-а роти и 12-а рота, която се разположи задъ позицията на полка.

Въ бригадна подръжка остана 1-а дружина 1, 2 и 3-а роти, 5-а рота и полуротата отъ 14-а рота, разположени на квартиробивакъ при с. Поздешъ.

На тази позиция полкътъ престоя до 18 ноември вкл.; бой презъ тѣзи дни нѣмаше, обаче до напущането на позицията, поправяше разрушенитѣ отъ дъжда и водитѣ окопи, удълбочаваше ги и строеше закрития и телени мрежи. Противниковитѣ пехотни части не настѫпиха, останаха на своитѣ си позиции. Артилерията имъ съ прекѫсване — обстрелваше позицията на полка и на съседнитѣ 12 и 33 полкове.

На 18-й ноември 4 часа сл. пл. по заповѣдь на бригадата, отъ полка се изпрати команда, която да означи пѫтя и желонира позиция северно отъ Битоля, понеже възможно бѣше оттеглянето на частитѣ отъ бригадата отъ сегашнитѣ позиции, вследствие на неуспѣшнитѣ боеве по лѣвия брѣгъ въ завоя на р. Черна. Въ 11 часа сл. пл. се получи заповѣдь по 2-а дивизия № 16759. съ която се съобщаваше за оттеглянето на 1/6 и 2/8 бригади и Бдинската дивизия. На бригадата се даваше да заеме и укрепи за упорна отбрана позицията — Ращане изкл. с. с. Караманъ, Трънъ до р. Черна.

Полка на позиция при с. Ращане.

Глава XII.

На 19-й ноември въ 1 часа пр. пл. се почна оттеглянето на частитѣ отъ полка подъ прикритието на ариергардниттѣ роти, които останаха на позицията по една отъ 3 и 4 дружини до $3^1/_2$ часа пр. пл. Чиноветѣ отъ полка покрусени че оставятъ Битоля въ чужди рѫце, която имъ струваше маса жертви, съ свито сърдце и тѫга на душата се оттеглиха отъ тази позиция. Полкътъ мина презъ градъ Битоля по градската улица за прилепското шосе и въ 5 часа сутриньта на 19-й зае позиция на линията по първия гребенъ южно отъ с. Ращане и отъ манастира, и с. и. острата височина — „Куполата“, до горичката западно отъ с. Трънъ. Дѣсния подучастъкъ зае 3 дружина: съ 4-а рота въ следния порядъкъ: отъ дѣсно на лѣво 4-а рота, 12, 10 и 9-а роти; 11-а рота зае острата височина (Куполата). Срѣдния подучастъкъ зае 2-а дружина: 7, 6 и 8-а роти. Лѣвия зае 4-а дружина: 16, 15, 14 и 13 роти. Въ дѣсно отъ полка действуваше 51 полкъ, а въ лѣво 12 Балкански полкъ.

1-а дружина и 5-а рота останаха въ бригадна подръжка.

Къмъ 2 часа сл. пл. се показаха разездитѣ на противника по посока на 4 дружина, а къмъ 3 часа сл. пл. се забеляза патрулна верига предъ с. Оризари, а задъ тѣхъ рѣдка верига. Въ $3^1/_2$ часа сл. пл. отъ височината северно отъ Битоля се спустна къмъ долината около $1^1/_2$ неприятелска дружина и се насочи по посока на височинитѣ предъ 51 полкъ.

Деньтъ мина спокойно, безинцидентно. Презъ нощьта ротитѣ се окопаваха на новата позиция.

Боя по висотитѣ около с. Ращане

На 29 ноември пр. пл. неприятелътъ откри артилерийски огънь по позицията и разположението задъ позицията на полка. Той силно обстрелва върха на острата височина, предъ дѣсния флангъ на позицията, която се заемаше отъ патрули на 11 рота, като ги принуди да се отдръпнатъ по на изтокъ на отсамния скатъ на височината. Подъ прикритието на своя артилерийски огънь неприятелскитѣ патрули на брой около 25 души се изкачиха по отвъдния скатъ и заеха върха на височината. Понеже съ заемането тази височина, която командваше позицията на дѣсния флангъ на полка, за неприятеля ставаше открито очертанието на цѣлата позиция на полка, разположението на полската ни артилерия, разположението задъ позицията на полка и въ долината на р. Кръкляни, за всичко това се донесе въ бригадата, като се помоли да се разпореди за едновременна атака на противника отъ роти на полка и отъ роти на 51 полкъ, като последнитѣ заематъ височинитѣ, въ дѣсно отъ острата височина, които сж предъ фронта на казания полкъ. Въ изпълнение заповѣдьта по бригадата, 4-а рота отъ полка атакува и зае острата висота, обаче атаката не се подкрепи отъ 51 полкъ, тъй като височинитѣ предъ фронта на този полкъ и въ дѣсно отъ острата височина бѣха въ неприятелски ржце, 4-а рота отъ полка обстреляна отъ флангъ съ картеченъ и пушеченъ огънь и отъ неприятелската артилерия, бѣше принудена да напустне височината и се събра въ гънкитѣ на отсамния скатъ, като зае самия връхъ съ патрули; обаче наново обсипана съ фугаси и шрапнелъ, и отъ флангъ съ пушеченъ и картеченъ огънь, бѣ наново принудена на напустне височината, и къмъ $4\frac{1}{2}$ часа сл. пл. върха на височината наново бѣ заетъ отъ противника.

Въ 10 часа и 50 м. сл. пл. се получи заповѣдь отъ командира на бригадата, съ която се заповѣдваше да се привлѣкатъ повече подрѣжки и непремѣнно да се атакува и изгони противника, като се заеме и укрепи височината. Съ сжщата заповѣдь се съобщаваше и на 51-й полкъ сжщо да атакува и заеме височинитѣ предъ своя фронтъ, въ дѣсно отъ острата височина.

Въ изпълнение на тази заповѣдь на 3-а дружина се заповѣда да атакува наново презъ нощьта противника на острата височина, обаче атаката не се състоя понеже командира на 51 полкъ съ донесение № 447 извести, че не може да атакува и нѣмалъ заповѣдь за атака, вследствие на което командира на бригадата отмѣни атаката.

За изравнение дѣсния флангъ на полка съ лѣвия флангъ на 51-й полкъ 4-а и 11-а роти се отдръпнаха отъ острата височина на задния гребенъ, като 4-а рота зае участъка на дѣсния флангъ на 3-а дружина до черквицата, а 11-а рота остана въ дружинна подрѣжка задъ 3-а дружина. На останалитѣ роти, които съ отдръпването на 4-а и 11-а роти останали напредъ се заповѣда сжщо да се оттеглятъ и заематъ първия юженъ гребенъ предъ с. Ращане.

Загуби презъ този день полка даде: убитъ подпоручикъ Лалчевъ Цоню Тодоровъ отъ 4-а рота; раненъ поручикъ Клисуровъ Иванъ, командиръ на 4-а рота; убити войници 19, ранени 43, контузени и неизвестно изчезнали отъ 16-а рота 39 войници.

КРОКИ

за разположението на 23 п. Шипченски полкъ на позиция при с. Ращани на 16, 17 и 18 мартъ 1917 г.

Бойнитѣ действия на полка отъ 21 ноември до 31 декември южно отъ с. Ращане.

Полкътъ се затвърдява на Ращанската позиция.

На 21-й ноември, полкътъ зае и се закрепи на позиция на линията по гребена, който се спуща отъ главното било на Каинатерица (кота 1248—821) къмъ равнината, южно отъ Ращане и Снѣгова, на който гребенъ се издигатъ три върха, срѣдниятъ отъ които е манастирската височина. Тоя

именно гребенъ заеха шипченци съ 3 и 2-а дружини отъ полка; останалата частъ отъ позицията се простираше въ напълно откритата и блатлива Битолска равнина презъ селата Караманъ и Тръновъ до р. Черна и се заемаше отъ 4-а дружина отъ полка и отъ 12-й Балкански полкъ.

Противникътъ (отначало 371 и 372 франц. полкове, а по после 8-й колониленъ полкъ) заемаше гребена който се спуща успоредно и по южно отъ позицията на полка съ височината „Купола“ укрепена отъ противника — (северно отъ с. Кръклино).

Северно отъ позицията на полка има и трети, доста широкъ и удобенъ за маневриране гребенъ, който чрезъ Дончовата височина излиза на самата наблюдателна височина (кота 1248).

Гребенътъ по които бѣха окопитѣ 3-а и 4-а дружини отъ полка бѣше много тѣсенъ, неудобенъ за маневриране, а долътъ който е северно отъ тоя гребенъ е извънредно стръменъ, дълбокъ и частитѣ го изкачвали съ голѣма трудность, а отъ другаде нѣмаше скрити подстжпи къмъ окопитѣ. Тѣснината на гребена и дълбокия долъ съставляваха извънредно лошъ теренъ за еластична отбрана и маневрирване, а въ равнината неможеше да става никакво придвиждане дори и на отдѣлни групички денемъ, поради липса на всѣкакви прикрити пжтища и дървета.

Окопитѣ въ равнината, поради подпочвената вода, бѣха особено въ срѣдата на участъка, доста плитки и повечето насипни; около кръстопжтя: Битоля—Прилепъ и Битоля—Кичево, насипитѣ бѣха, обаче доста издигнати и одебелени. Това се допълваше отъ много редове окопи (три или четири на мѣста) и ходове за съобщения по които ставаше незабелязано и много ефикасно предвиждане въ време на артилерийски огънь въ окопитѣ.

По гребена южно отъ с. Ращане окопитѣ бѣха доста дълбоки; ходоветѣ за съобщение сжщо достатъчни, въпрѣки каменистата почва. Галерии, обаче нѣмаше нито по гребена, нито въ равнината.

Движението по позицията и въ тила на позицията ставаше въ тъмнината нощемъ, само въ дълбокитѣ мѣста въ дола западно отъ Ращане можеше да се ходи денемъ незабелязано отъ противника. Всички останали части, денемъ стояха прикривани въ землянкитѣ си.

При това положение противникътъ деня и нощя обстрелваше съ шрапнеленъ и фугасенъ огънь, отъ своята артилерия, както позицията и разположението на полка, тъй и разположението на нашата артилерия. Макаръ положението да бѣше обезпокоително, работата по усилването на позицията чрезъ удълбочаването на окопитѣ, правене блиндажи, ходови съобщения и поставена телена мрежа, продължаваше

безпирно. Освенъ това нощя—непреставаше пушечната стрелба между нашитѣ и чуждитѣ секрети.

Така днитѣ на жестоката борба, се посрещаха и изпращаха; полкътъ постепенно намаляваше съ излазането отъ строя ежедневно на убити и ранени войници и офицера. На 27-й ноември, противникътъ откри силенъ артилерийски огънь, следъ който къмъ 4 часа сл. пл., атакува лѣвия участъкъ на 51-й полкъ, въ дѣсно отъ бойното разположение на полка, но биде отбитъ съ кървави загуби. Къмъ 7 часа сл. пл. по заповѣдь бѣха изпратени 3 и 5-а роти отъ бригадната подръжка, въ подръжка на 3/6-а бригада, които на 2-й декември се завърнаха при полка

До 1/XII полкътъ даде загуби; убити войници 6, ранени 23 и подпоручикъ Черневъ Бою Кралевъ, който на 26/XI почина въ Прилепъ и неизвестно изчезнали войници 8.

Отъ 1-й до 15-декември, измѣнение въ бойното разположение на полка нѣмаше, той си остана на сжщата позиция, често обезпокояванъ нощя съ артилерийски и пушеченъ огънь.

На 13-й нашъ аеропланъ запали неприятелския балонъ, издигнатъ надъ Битоля който изгоря заедно съ наблюдателя, а на другия день 14-й, секретитѣ отъ 3-а дружина хванаха и докараха единъ френски войникъ.

Отъ 16-й до 31/XII, полка заемаше сжщата позиция — съ сжщитѣ три дружини. Дѣсния участъкъ отъ 3-а дружина съ 4, 12, 10 и 11-й роти въ преднята линия, 9 а рота въ дружина подръжка.

Срѣдния участъкъ се заемаше отъ 2-а дружина съ 7, 6 и 8-а роти, 5-а рота въ дружина подръжка.

Лѣвия участъкъ се заемаше отъ 4-а дружина съ 2, 15 и 13-а роти, и 14-а рота въ дружина подръжка. Въ бригадна поддържка бѣше 1-а дружина (1, 3 и 16-а роти) въ с. Кукуречени.

Картечната рота заемаше позиция въ участъка на 3-а дружина съ 2 картечници при 2-а дружина съ 3 картечници и въ участъка на 4-а дружина съ 3 картечници. Въ участъка на 3-а дружина бѣше на позиция и френската картечница, взета трофей.

Германската 2-а картечна рота отъ 11-й Егерски полкъ, заемаше позиция съ три картечници въ участъка на 3-а дружина и съ три въ участъка на 2-а дружина отъ полка.

Противникътъ заемаше позиция на разстояние около 1000—1200 на мѣста и до 2000 крачки предъ позицията на полка. Окопалъ се въ единични окопи (прекжсната линия) южно отъ острата височина предъ участъка на 3-а дружина, западно отъ с. с. Гор. и Дол. Оризари, успѣлъ да постави предъ окопитѣ си два реда телена мрежа, като нощя работѣше за съединяването на отдѣлнитѣ окопи въ непрекжсната линия окопи и усилвани съ телена мрежа. Артилерията му,

разположена въ с. Чакракчи (Лаговарди), с. Поздешъ и северно отъ това село (кота 618) и въ гр. Битоля.

Предъ участъка на полка, западно отъ шосето Прилепъ — Битоля, бѣше 371 французски полкъ, а източно отъ сжщото шосе, срещу участъка на Балканци — бѣше 372 французски полкъ. На истокъ въ завоя на Черна — бѣха руси и сърби. На западъ срещу 3/6-а бригада бѣха руси, а по на западъ — италиянци.

Презъ деня неприятелтъ обстрелва съ рѣдъкъ артилерийски огънъ с. Могила, а къмъ 5 часа сл. пл. и с. Кукуречене. Нашата артилерия сжщо обстрелва неприятелскитѣ батареи.

Презъ нощьта работата по усилването на позицията продължаваше. Предъ 3-а и 4-а дружини се постави телена мрежа.

Презъ цѣлата нощь имаше рѣдка пушечна стрелба, и бѣ заловенъ единъ французски войникъ отъ германски, — отъ картечната полурота, при 2-а дружина.

Останалитѣ дни до 31-й декември, полкътъ прекара въ сжщето положение на сжщата позиция и продължаваше да брани и устоява срещу смъртоносния огънь на противника съ мжжество и себеотрицание, а нощя — да използува временното затишие на усилване позицията съ галерии, блиндажи и да по отпочине малко за утрешна борба. — Така днитѣ, мрачни, като години се изминаваха бавно и тжжно.

На 21-й, съставътъ на полка се увеличи съ втора новосформирована картечна рота.

На 30-й, презъ нощьта имаше рѣдка пушечна стрелба между нашитѣ и неприятелски секрети, отъ който секрета на 7-а рота залови единъ руски войникъ, който се помжчи да избѣга къмъ противника, но не му се удаде, здраво бѣ заловенъ отъ нашитѣ войници.

На 31-й декември, къмъ $5^1/_2$ часа сл. пл. нашата артилерия откри силенъ огънь по неприятелската позиция. И въ 7 часа сл. пл. — се пуснаха силни патрули отъ всѣка рота, които въ рѣдка верига настжпиха къмъ противника, за да разузнаятъ за силата и разположението му. При слаба съпротива, патраулнитѣ вериги да минатъ телената мрежа и заематъ окопитѣ на противника. Сжщата заповѣдь бѣ дадена и на 12-й Балкански полкъ.

Патрулитѣ отъ полка настжпиха и се доближиха до теленитѣ мрежи на противника, обаче последния откри силенъ картеченъ и пушеченъ огънь по патраулнитѣ вериги на 3-а дружина и по тѣзи на 6-а и 7-а роти. Освенъ съ този огънь противникътъ ги обстрелва и съ артилерийски прегражденъ такъвъ, които едва къмъ 11 часа сл. пл. се завърнаха — съ донесение, че противникътъ съ слаби пехотни части заема окопитѣ си, а подръжкитѣ си държи назадъ, които при нужда веднага заематъ окопитѣ. Въ преднитѣ окопи ималъ много картечници, а предъ телената му мрежа имало примки отъ тънка гладка телъ.

Отъ 15-й до 31-й декември, полкътъ имаше загуби убити войници — 5, ранени 25 и раненъ командира на 14-а рота подпоручикъ Ивановъ Кръстю.

Бойнитѣ действия на полка презъ м. януари 1917 год.

Новата година 1-й януари свари полка на сжщата позиция въ следния численъ съставъ: офицери 34, офицерски кандидати 14, лѣкари 4, чиновници 4, строеви подофицери и войници съ пушки 1748, картечници 16: 1 карт. рота отъ герм. Егерски полкъ и автоматически пушки — трофеи 4. Къмъ полка бѣше придадена 1/56 дружина въ съставъ: 9 офицера, 4 офицерски кандидати, 1 лѣкарь и 361 строеви подофицери и войници или всичко 361 пушки.

Презъ деня 1-а дружина смѣни 4-а дружина, и съ 4, 2 и 3-а роти, броени отъ дѣсно на лѣво, зае участъка на 4-а дружина, която следъ смѣната си замина за гр. Прилепъ на почивка. 1-а рота бѣше изпратена на ваксинация противъ коременъ тифъ въ с. Закерия-Петилапъ. 1/56-а сборна дружина въ съставъ три сборни роти остана въ бригадна подръжка на мѣстото на 1-а дружина отъ полка въ с. Кукуречене.

Презъ течение на цѣлия месецъ особенно нѣкой инцидентни, кръвопролитни боеве на заетата отъ полка позиция, а сжщо тъй и въ съседнитѣ полкове не станаха. Позицията всѣкидневно се обстрелваше ту рѣдко, ту често съ артилерийски огънь; днитѣ повечето минаваха въ спокойствие, а презъ нощитѣ имаше чести пушечни схватки между нашитѣ и чуждитѣ секрети и патраули. Дружинитѣ отъ бойната линия по очередно се смѣняваха и отиваха на почивка. Окопната работа по позицията продължаваха — правеха се нови окопи до наводненитѣ, удебеляваха се насипитѣ на окопитѣ, почистваха окопитѣ отъ дъждовната вода, калта и снѣга. Така се изминаваха нерадостнитѣ дни. На позицията се посрещнаха и изпратиха: Новата Година и Рождество Христово.

Загуби презъ месеца имаше убити войници 2 и ранени 10.

Бойнитѣ действия на полка презъ месецъ февруарий.

Отъ 1/II-й до края на сжщия месецъ, полкътъ, съ придадената къмъ него 1/56-а сборна дружина, остана на сжщата си позиция, която нощно време усилваше съ нови окопни постройки, съ телени мрежи и съ почистване отъ дъждовната вода, калта и отъ снѣга.

Противникътъ непрестанно обстрелваше фронта и разположението на полка задъ фронта на позицията, по нѣкога съ рѣдъкъ, а по нѣкога и съ честъ артилерийски огънь, а

нощя и съ силенъ обезпокоителенъ артилерийски и пушеченъ огънь, отъ който огънь на 5/II бѣ убитъ поручикъ Славчевъ командиръ на 5-а рота.

На 11/II следъ полунощь 4-а дружина — смѣни 1/56-а дружина, която си замина за с. Търновци при полка си.

На 12/II полкътъ заемаше сѫщата позиция. Участъкътъ на полка — се раздѣляше на три дружинни подучастъци: дѣсенъ (А) се почваше отъ лѣвия флангъ на 3-й Бдински полкъ до монастирската височина включително; срѣденъ (В) отъ тая височина до пѫтя с. Кърклина — с. Кукуречени и лѣвъ (С) отъ този до пѫтя Битоля — с. Могила.

Дружиннитѣ подучастъци, отъ своя страна се подѣляха по на три ротни: а, а, а, в, в, в, с, с, с, и презъ този день полковата позиция се заемаше въ следния редъ: Дѣсния подучастъкъ А) отъ 1-а дружина съ а) 1-а рота, а) 2-а рота, а) 3-а рота, 4-а рота въ дружина подръжка.

Срѣдния (В) се заемаше отъ 2-а дружина: в) 7 рота, в) 6-а рота, в) 8-а рота; 5-а рота въ дружина подръжка.

Лѣвия (С) се заемаше отъ 4-а дружина: с) 13 рота, с) 14 рота, с) 15-а рота, 16-а рота въ дружина подържа.

3-а дружина въ бригадна подръжка.

На мръкване противникътъ обстрелваше съ артилерийски шрапнеленъ и фугасенъ огънь разположението на полка по фронта и задъ участъка на полковата позиция, а презъ нощьта силенъ обезпокоителенъ артилерийски огънь. Това положение се продължаваше непрестанно, и нощнитѣ чести схватки между нашитѣ и чуждитѣ секрети и патрули, постоянно тормозеше защитницитѣ и не имъ даваше възможность да си поотдъхнатъ.

Дружинитѣ отъ бойната часть, по редъ се смѣняха съ дружината отъ бригадната подръжка при с. Кукуречене за да починатъ и да правятъ пѫтя Църноботъ-Закария Петилапъ и пѫтя Кукуречене-Църноботъ. Освенъ това, като се прибави и зимното време, снѣгъ, виелица, студъ, дъждъ, съединенъ съ вѣтъръ — всичко това придаваше още по мрачно настроение въ душитѣ на бойцитѣ. Така се измина и този мраченъ месецъ.

Не е безинтересно да се спомене, че на 5/II надъ нашата позиция лѣтяха наши и неприятелски аероплани. Единъ нашъ аеропланъ свали въ въздушна борба единъ неприятелски. Пилотътъ и наблюдательтъ бѣха убити и апаратътъ строшенъ.

Загуби презъ този месецъ полка имаше: убити войници 3, и ранени 19.

Бойнитѣ действия на полка презъ м. мартъ.

1-й мартъ свари полка, въ съставъ 33 офицера, лѣкари 3, офицерски кандидати 18, бойци 1870 и картечници 16, на

сѫщата позиция. Този день левофланговата дружина отъ която заемаше участъка източно отъ пѫтя Битоля — с. Могила, следъ като здаде участъка си на дружината отъ 12-й Балкански полкъ, зае участъка на лѣвофланговата дружина отъ 3-й Бдински полкъ, отъ монастирската висота до третата висота, западно отъ нея.

Участъкътъ на полка се измѣсти въ дѣсно и започваше отъ пѫтя Битоля — с. Могила до третата висота, западно отъ монастирчето.

На дѣсно отъ полка заемаше 56 полкъ самото било на планината и неговата позиция доминираше цѣлия гребенъ, който заемаше полка. Върхътъ, който заемаше 56 полкъ (и по назадъ 3 п. Бдински полкъ), се съединяваше съ единъ удобенъ за настѫпление коридоръ — билото на планината — съ неприятелската важна позиция — „окопа Сарай". Къмъ тоя важенъ връхъ, както и къмъ наблюдателната височина 1248, които сѫ възелитѣ на отбраната, бѣ насочена дейностьта на гаубичнитѣ ни батареи. Противникътъ презъ цѣлата зима стреляше, често съ доста силенъ огънь, по тия височини и дори на нѣколко пѫти се опитва да ги атакува.

Още отъ първитѣ дни на м. мартъ намѣренията на противника да атакува въ посока на кота 1248 започнаха да ставатъ явни. Частно за участъка на полка се забелязва, че противникътъ съ тежки орѫдия започна едно систематично и силно обстрелване на батареитѣ ни между Ращане и Кукуречане. Сѫщо се забелязваше засилване на неприятелския разрушителенъ огънь съ тежки снаряди по участъка на 3-й, 56-й полкове и по участъка (А) на полка.

Отъ 1-й мартъ позицията на полка се заемаше така: дѣсенъ участъкъ (А) отъ 4-а дружина съ 4 картечници, а 1/14 рота, а 2/15 рота, а 3/13 рота, 16 рота въ дружинна подръжка.

Срѣденъ участъкъ В) заемаше 3-а дружина съ 5 картечници, в 1/9 рота в 2/12 рота, в 3/10 рота, в 4/11 рота. Въ дружинна подръжка по единъ взводъ отъ 9 и 12 роти.

Лѣвия участъкъ (С) се заемаше отъ 2-а дружина съ 5 картечници, с 1/7 рота, с 2/6 рота, с 3/8 рота; въ дружина подръжка 5 рота.

1 а дружина, отъ полка въ бригадна подръжка задъ гребена при с. Кукуречене.

Противникътъ заемаше позиция на куполната височина и въ дѣсно отъ нея, а въ полето — предъ с. Оризари.

Позицията на полка бѣ укрепена доста добре, само новозаетия участъкъ бѣше по-слабо укрепенъ. Въпрѣки пѣсъкливата почва въ полето и каменистата почва по гребенитѣ и недостатъчно материяли и инструменти, всѣкѫде имаше по два реда окопи, а задъ скатоветѣ на гребенитѣ — солидни закрития противъ тежка артилерия.

Предъ първата линия окопи, телената мрежа въ участъцитѣ на 2 и 3-а дружини, бѣ отъ 5 до 7 реда, а въ участъка на (Д) на 4 дружина 1—2 реда съ прекѫсвания. Съ заемането на тоя участъкъ започна се усилено работата по укрепяването му и поставяне на телена мрежа безъ прекѫсване, като въ помощь на дружината бѣ дадена 1 рота.

На 12-й, противникътъ откри силенъ артилерийски огънь по дѣсния флангъ на полковия участъкъ — (А) и по лѣвия флангъ на 3-а дружина — (В). Забеляза се приижданe на части въ окопитѣ на противника, за което се усили бдителностьта за провѣрка на наблюдателитѣ и секретитѣ чрезъ назначение на дежурни подофицери отъ ротитѣ и офицери отъ дружинитѣ. Къмъ 1 часа сл. пл. противника усили артилерийския огънь по участъка на 10 и 11-а роти; тѣ бѣха предупредени да бѫдатъ готови за контра-атака, като за това бѣше притеглена 1-а рота задъ 3-а дружина. Къмъ 3 часа сл. пл. неприятелската артилерийска стрелба затихна, за да продължи презъ цѣлата нощь.

На 13 мартъ неприятелскиятъ тежкокалибренъ артилерийски и миненъ огънь по участъка на 56 полкъ и по дѣсния участъкъ на полка (А), започна още въ 7 часа сутриньта, а къмъ 11 ч. пр. пл. се засили извънредно много и достигна до барабаненъ. Въ 2 часа сл. пл се забелязаха малки неприятелски групи да се провиратъ отъ окопа Сарай и настѫпватъ срещу 56 полкъ по билото—коридора, който води къмъ върха на 56 полкъ. Цѣлата наша артилерия откри прегражденъ огънь по тия групи и въ 2 часа и 15 м. сл. пл. се забеляза настѫпилитѣ неприятелски групи да се повръщатъ въ бѣгство.

Това бѣ пръвъ неприятелски опитъ за атака. Направи впечатление, че той се предприе съ много малки сили и не се опитаха да направятъ по силенъ напънъ за да проникнатъ въ позициитѣ ни. Къмъ $2^1/_2$ ч. сл. пл. артилерийския огънь отъ дветѣ страни силно намаля. Това затишие на артилерията трая до $4^1/_2$ часа сл. пл.; следъ което време неприятелския огънь се засили на ново и тоя пѫть тежката му артилерия съ особенна ярость се нахвърля по нашитѣ полски батареи, които къмъ 2 часа стреляха прегражденъ огънь по противника. Друга частъ отъ неприятелската артилерия продължи разрушителния си огънь по дѣсния участъкъ на полка (А), на 56 и по 3-й Бдински полкъ, който трая до разсъмване.

Нашата полска и германска тежка артилерия, съсрѣдоточена по голѣмата часть въ доловетѣ между селата Ращане и Кукуречене, макаръ и съ по-малка сила, отговаряше на многочислената неприятелска артилерия. Тежката германска артилерия, която нѣмаше обединяваща команда съ нашата, биеше главно предъ 6-а дивизия.

Въ $8^1/_2$ ч. сл. пл. следъ кратко затишие неприятелската артилерия откри силенъ огънь по дѣсния участъкъ на полка — 23 и по 56-й полкъ. Тоя силенъ огънь продължи и на 14-й мартъ пр. обѣдъ, но бѣ по силенъ по участъка на 56-й полкъ отколкото по А23. Но сл. обѣдъ и по А23 и В23; неприятелскиятъ унищожителенъ огънь доби голѣма сила, който трая цѣлия подиръ обѣдъ и презъ нощьта до 12 часа по полунощь.

Съ разсъмване, на 15 мартъ, неприятелскиятъ унищожителенъ огънь се засили по дѣсния участъкъ на полка А23 и по участъка на 56 полкъ и 6-а дивизия. Въ 9 часа 20 м. пр. пл, новъ опитъ отъ страна на противника съ слаби сили (забелязани 50—60 стрелци) да настѫпи срещу участъка на 56-й полкъ и участъка А23; посрещнатъ съ новъ прегражденъ огънь отъ нашата артилерия, противникътъ бѣ повърнатъ обратно назадъ. Но унищожителния неприятелски огънь по участъка на полка А23, на 56-й полкъ и по батареитѣ ни продължи презъ цѣлия день.

Отъ 1-й до 15-й мартъ полкътъ даде загуби: убити войници 18 и ранени 28.

Боевете на полка на 16, 17 до 22 мартъ. Ращанската позиция.

Отъ нѣколко дневния артилерийски огънь, както и отъ опититѣ на противникътъ да настѫпи съ цель да установи силата и разпредѣлението на артилерийския ни огънь, не оставаше съмнение за намѣренията на противника и бѣха взети своевременно мѣрки за усилване бдителностьта, попълване съ бомби, засилване укрепяването, изучаване подстѫпитѣ отъ подрѫжкитѣ и пр. Ясно бѣше, че противникътъ е избралъ за атака участъка на 56 полкъ и тоя на 3-й Бдински полкъ, като се опита да настѫпи по билото — най-удобно и най-добро мѣсто за настѫпване. Па и разстоянието между нашитѣ и противникови окопи на това мѣсто бѣ съвсемъ малко — около 200 метра, така че прегражденя огънь не ще има много време да тормози настѫпающия. Разрушителниятъ огънь на противника вече нѣколко дни се концентрираше по тия участъци и по прилежащия имъ участъкъ на полка—А23.

Така и стана. На 16 мартъ, въ 3 часа и 10 м. сл. пл. следъ подготовка съ барабаненъ артилерийски и миненъ огънь, който започна на разсъмване, противникътъ изпървомъ съ три последователни вълни и после съ гѫсти маси се дигна отъ къмъ окопа „Сарай“ и подъ прикритието на своята артилерия, която бѣ разрушила окопитѣ въ участъка на 56 и 3 полкове настѫпи. Разстоянието за изминаване на билото не бѣ голѣмо и нашиятъ прегражденъ огънь не спрѣ противникътъ, който зае върха съ окопитѣ на 56 и 3 полкове. Не се забеляза контра атака отъ страна на 56 полкъ

който изглежда бѣше очистилъ върха, поради силния артилерийски огънь на противника.

Щомъ се забеляза привдигването на противника и успѣшното му настжпване, веднага въ $3^1/_2$ часа сл. пл. се изпрати бригадната подръжка майоръ Ивановъ, 1-а дружина отъ полка, за дѣсния флангъ на полковия участъкъ А 23, и да контра атакуватъ противника, който необезпокояванъ заемаше въ тоя моментъ окопитѣ на 56 полкъ и започваше да се спуща къмъ дѣсния флангъ на полка А 23 (14-а рота отъ полка).

Сжщевременно отъ бригадата се изпрати конникъ да предаде на командира на 2/12 дружина капитанъ Дончевъ въ с. Чернобокъ, да настжпи незабелязано съ дветѣ роти (6 и 8-а) презъ с. Кукуречене и заеме височината (Дончова могила), която доминира цѣлия Кукуречански гребенъ и запушва Драгаринския и Кукуречанския долове, къмъ които се направляваше противникътъ и въ които бѣха нашитѣ тежки батареи.

Подъ силния неприятелски огънь най-дѣсно фланговата рота отъ 4-а дружина отъ полка — 14-а рота (а 23), която бѣ на позиция въ една низина—седло, се прибра въ лѣво къмъ върха Скагеракъ (Манастирската височина) при 15-а рота, гдето 4-а дружина отъ полка, майоръ Мархолевъ, задържа върха и позицията, въпрѣки най-силния неприятелски артилерийски огънь.

За да не се даде възможность на противника, да се затвърди на заетата позиция и да разширява своитѣ успѣхи, се заповѣда на командира на полка полковникъ Маневъ да контра-атакува противника въ флангъ, къмъ посока позицията на 56 полкъ. За контра атаката му се придаде отъ бригадната подръжка 1-а дружина отъ полка и 2 роти отъ 2/12 дружина. Въ $5^1/_2$ часа сл. пл. 1-а дружина пристигна при наблюдателния пунктъ на щаба на полка, отъ гдето въ 7 часа сл. пл. бѣ изпратена при 15-а рота — задъ височината западно отъ Манастирската висота.

Въ 6 часа сл. пл. пристигнаха 6 и 8-а роти отъ 12-й Балкански полкъ, които въ 9 ч. сл. пл. се изпратиха при 1-а дружина отъ полка.

Въ 10 ч. сл. пл. при полка пристигнаха и другитѣ две роти отъ 12-й Балкански полкъ — 5 и 7-а, които останаха въ бригадна подръжка на гребена северно отъ Ращане.

Картечната рота отъ 55 полкъ, която бѣ на гребена северно отъ Ращане — 4 картечници се придадоха къмъ 1-а дружина, а останалитѣ 2 картечници се оставиха при 5 и 7-а роти.

Въ 3 часа и 30 м. пр. пл. на 17 мартъ се получи отъ щаба на бригадата заповѣдь № 1049, основана на такава отъ дивизията № 2059, съ която се заповѣдваше да се контра атакува противника, за да се завладѣятъ изгубенитѣ позиции на 16-й, на 14 роти (а 23), на 56 и 3 Бдински полкове.

Въ дѣсно ще атакуватъ дружини отъ 55, 56 и 3-й Бдински полкове, позициитѣ на 56 полкъ. На 1-а дружина отъ полка съ 6 и 8-а роти отъ 12 Балкански полкъ и 4 картечници отъ 55 полкъ, се заповѣдваше да контра атакуватъ заетитѣ отъ противника позиции — окопитѣ на 14-а рота и лѣвофланговитѣ окопи на 56 полкъ, на които позиции да се затвърдятъ.

На началника на артилерията полковникъ Ватевъ бѣ заповѣдано, да подготви атаката съ всички батареи, като открие огънь въ 5 ч. 30 м. пр. пл. на 17 мартъ, по изгубенитѣ позиции. Подготовката ще трае до 6 часа сл. пл., следъ което ще стреля прегражденъ огънь предъ изгубената наша позиция.

Нощьта мина тихо; по фронта имаше само отдѣлни и рѣдки артилерийски изстрели.

17-й мартъ.

Въ изпълнение заповѣдьта за контра-атаката, въ 5 ч. 30 м. пр. пл. започна нашия артилерийски огънь по окопитѣ заети вчера отъ противника. Тая артилерийска подготовка бѣше по-скоро слаба поради недостатъчностьта на орждията и снарядитѣ опредѣлени за пунктоветѣ, които подлежаха на контра-атакуване.

Въпрѣки това, организиранитѣ презъ нощьта части отъ полка и придаденитѣ такива, назначени да контра-атакуватъ: 1-а линия — 4 дружина: 14, 16 и 1-а роти; 2-а линия — 1-а дружина: 2 и 3-а роти отъ полка и 6 рота отъ 12-й полкъ и 3-а линия — 4-а рота; 8-а рота отъ 12-й полкъ бѣ назначена съ ядро и патрули да държи връзка съ 56 полкъ, която още презъ нощьта установи връзката съ лѣвофланговата рота отъ сжщия полкъ. Подъ прикритието на барабанния огънь дружинитѣ настжпиха и се приближиха до противника и следъ прекратяването му, — ротитѣ отъ 1-а линия се нахвърлиха въ окопитѣ, прогониха противника и овладѣха изгубената позиция на 14-а рота.

Втората линия: 1-а дружина — 2 и 3-а роти отъ полка, 6 и 8-а роти отъ 12-й полкъ, настжпиха къмъ участъка на 56-й полкъ, изгубенъ вчера, и се приближи на около 800 крачки отъ центъра на тоя участъкъ, на 1400 крачки отъ с. Снѣгово. Настжплението на ротитѣ биде срещнато съ най-силенъ огънь отъ страна на противника, който бѣше заелъ ходоветѣ за съобщение на 56-й полкъ и ги усилилъ съ рогатки телъ, торби пѣсъкъ и картечници. Неприятелската артилерия и минохвъргачки тоже подържаха силенъ огънь по настжпающата 1-а дружина, водена лично отъ дружинния командиръ майоръ Ивановъ, а ротитѣ отъ ротнитѣ командири.

Особено силенъ бѣ огъня на неприятелскитѣ картечници отъ с. Снѣгово, отъ кѫдето противникътъ фланкираше 1-а дружина и спираше настѫплението ѝ. Тамъ всѣка минута се очакваше да настѫпи 56 и 55 полкове съ 3 Бдински полкъ, съ което би се освободила 1-а дружина отъ фланговия огънь и би настѫпила още по напредъ, но въ тая посока не се забѣляза никакво настѫпление. Настѫпила бѣше само 1-а дружина и сега прилепена въ ската, следъ като зае изгубената позиция на 14-а рота отъ полка и часть отъ окопитѣ на лѣвофланговата рота на 56 полкъ, се задържаше подъ силния неприятелски огънь вече нѣколко часа.

Къмъ $11^1/_2$ часа пр. пл. по нареждане отъ дивизията предадено чрезъ бригадата, щото 1-а дружина съ придаденитѣ ѝ две роти отъ Балканския полкъ, да се помѫчатъ да напреднатъ колкото се може повече къмъ участъка на 56 полкъ и се окопаятъ най-усилено съ фронтъ на юго-западъ, съ цель да се фланкира противника, който би се опиталъ да настѫпи къмъ 55 и 56 полкове.

Обаче, щомъ 55 и 56 полкове не настѫпиха, настѫплението на 1- дружина отъ полка, не само ставаше невъзможно, но и задържането на тая дружина, прилепнала о ската и изложена отъ всички страни на неприятелски огънь, ставаше трудно, вследствие на което отъ горе се заповѣда на командира на полка, щото 1-а дружина да се окопае и влѣзе въ връзка съ съседнитѣ въ дѣсно и лѣво части.

Ротитѣ започнаха да се окопаватъ въ това много стѣснено положение подъ огъня на противника. Въ 4 ч. сл. пл. противникътъ внезапно откри огънь по участъка А 23 (4-а дружина); а въ 4 ч. и 15 м. противникътъ атакува отъ къмъ фланга 23 А (4-а дружина), отъ къмъ старата позиция на 56 полкъ; подъ закрилата на силния артилерийски огънь, както и картечния и пушеченъ огънь отъ къмъ тила — с. Снѣгово, противникътъ настѫпи, безъ нашата артилерия да може да парира на това настѫпление съ прегражденъ огънь. Подъ тоя напоръ 14 и 15-а роти отъ полка се оттеглиха на манастирската височина, гдето се заповѣда да се събере цѣлата 4-а дружина. Тамъ трѣбваше да се оттегли съ голѣми загуби и 1-а дружина отъ полка, понеже лѣвия ѝ флангъ оставаше откритъ следъ оттеглянето на 14 и 15-а роти, и нашата артилерия я подкрепяше съвсемъ неефикасно. Командирътъ на полка получи най-категорична заповѣдь, — позицията да се задържи на всѣка цена, всѣки началникъ е отговоренъ, ако отстѫпи безъ заповѣдь. Съобщи се на командира на полка, че една дружина отъ 58-й полкъ тази вечерь пристига на височината северно отъ Ращане. Очакваната, обаче дружина, за която изпратиха дори водачи да я причакатъ, не дойде, понеже била отправена другаде.

Наново се предписа на командира на полка никой да не отстѫпва отъ позицията си подъ страхъ на лична отговорность на всички началници.

Нощьта свари частитѣ отъ бригадата въ следното положение: 12-й полкъ — 1, 3 и 4-а дружина на старитѣ си позиции не обезпокоявани отъ противника; 2 и 3-а дружини отъ полка сѫщо на старитѣ си позиции, често подложени на огъня на неприятелскитѣ батареи; 4-а дружина следъ голѣми загуби, събираше ротитѣ си въ манастирската височина. Тамъ съ голѣми загуби се бѣха прибрали и части отъ 1-а дружина на полка, и 2-а дружина отъ 12-й полкъ. Останалитѣ части отъ 1-а дружина на полка, силно разредени вследствие голѣмитѣ загуби, съ сѫщо силно пострадали части отъ 6 и 8-а роти отъ 12-й полкъ се прибраха на гребена северно отъ Ращане около щаба на полка. 5 и 7 роти отъ 12-й полкъ съ картечници отъ 55 полкъ на Дончова могила.

18-й мартъ.

Сутриньта на 18-й мартъ, на разсъмване, противникътъ ненадейно атакува съ бомби събранитѣ части отъ 4, 14 и 16 роти, 1-а дружина отъ полка: 1 и 2 роти и 6/12 рота на манастирската височина, които бѣха уредѣли и безъ началнически персоналъ, и овладя върха. Тази изненада подействува на войницитѣ и тѣ почнаха да отстѫпватъ презъ с. Ращане на гребена северно отъ сѫщото село при първа дружина — 2 и 4-а роти съ 6 картечници.

Като зае монастирската височина противникътъ откри пушеченъ и ктртеченъ огънь по 3-а дружина, окопитѣ на които бѣха малко напредъ. Пѫтя на отстѫплението на дружината се застрашаваше, понеже противникътъ обстрелваше тила на участъка и почна да се спуща по манастирската височина съ цель да я обхване. По нататъшното държане на дружината бѣ невъзможно, рискуваше да бѫде пленена и избита. Командирътъ на дружината, подполковникъ Христевъ, следъ като противникътъ се надвеси отъ къмъ монастирчето се оттегли отъ позицията си за къмъ гребена северно отъ Ращане.

2-ра дружина отъ полка, командвана отъ капитанъ Василевъ, който въпрѣки настѫплението на противника остана непоколебимъ на старата си позиция. 7-а рота отъ полка, зави съ дѣсния си флангъ по единъ ходъ за съобщение готова да посрещне противника и благодарение на самоотверженостьта на подпоручикъ Рогачевъ, който лично понесе една своя картечница въ единъ входъ за съобщение, започна да обстрелва настѫпающитѣ отъ къмъ манастирската височина, и можа да спре настѫплението на противника и 2-а дружина остана на мѣстото си и закрепи цѣлата останала позиция.

Въ времето когато 4-а и 3-а дружини отъ полка се отгеляха на гребена северно отъ Ращане, за тамъ се отправяше (къмъ 8 часа пр. пл.) презъ Кукуречене и 8-а германска егерска дружина. Тамъ отъ по рано бѣха вече копани окопи отъ бригаднага подръжка, въ които тия части можаха да се опрътъ на противника.

Селото Ращане къмъ 9 ч. пр. пл. бѣше опразднено отъ нашитѣ части. По заповѣдь — дружинната подръжка отъ 2-а дружина отъ полка, се разпростре по ходовитѣ съобщения и влѣзе въ връзка съ частитѣ, които се събираха по Ращанския гребенъ, та по тоя начинъ се запуши изхода къмъ равнината и батареитѣ за неприятелскитѣ части, които вече се спущаха къмъ с. Ращане и окопитѣ на 23В — 3-а дружина.

Неприятелската артилерия къмъ 10 ч. пр. пл. откри силенъ огънь по гребена северно отъ Ращане, гдето командирътъ на полка, събираше отстжпающитѣ части отъ 4, 1 и 3-а дружини отъ полка и ги задържаше на позицията.

За задържане на всѣка цена позицията северно отъ Ращане и за атакуването на изгубенитѣ позиции съ два германски егерски баталиона, подпомогнати отъ наши части, бѣше издадена по бригадата оперативна заповѣдь № 1061 въ $12^1/_2$ часа по пладне, съ следното съдържание:

1. „Частитѣ отъ 23-й полкъ, които сж изгубили позициитѣ си въ участъка А и В, да се затвърдятъ на височината северно отъ Ращане, гдето бърже да се организиратъ и заематъ позиция на тази височина която да задържатъ на всѣка цена до последенъ човѣкъ“.

2. „Участъка С отъ 23 полкъ да се държи сжщо на всѣка цена, като се вематъ мѣрки за запазване дѣсния му флангъ отъ западна посока“.

3. „Частитѣ отъ 12 и 23-й полкове, които сж въ равнината, да се държатъ на своитѣ позиции упорно.

4. „Днесъ командирътъ на 11 гренадерски полкъ Ферентаилъ, ще атакува противника съ една дружина и други две български дружини отъ къмъ Снѣгово съ посока на монастиря Ращане, а съ друга къмъ Ращанския монастиръ съ цель да се завладѣе изгубената позиция. За съвмѣстно действие въ атаката на германската дружина, която ще настжпи по гребена северно отъ Ращане, командира на 23 полкъ да назначи прѣсни роти (една или две) отъ дружината на капитанъ Дончевъ 2/12-а, които да съдействуватъ съвмѣстно за завладѣването на височинитѣ, монастиря и западно отъ него“.

5. „Съ останалитѣ дружини 4/23, и 1/23 и останалитѣ роти отъ 23 й полкъ, командирътъ на полка да задържи височината северно отъ Ращане, като бжде готовъ за решителни действия“.

6. „Дадена е заповѣдь на началника на артилерията съ огънь да съдействува на тази атака“.

Презъ цѣлия день неприятелската артилерия обстрелваше гребена северно отъ Ращане съ силенъ тежкокалибренъ огънь, но ротитѣ продължаваха да се организиратъ и затвърдяватъ по започнатитѣ по отрано окопи, които на мѣста бѣха доста изкарани. Изглеждаше, че съ силния си огънь неприятелтъ подготвяше атаката на частитѣ му, които бѣха се смъкнали въ дола, западно отъ Ращане.

Забелязани бидоха да се концентриратъ около две неприятелски дружини около с. Кръклино и Куполата и да изкарватъ планинска артилерия на старата позиция на 56 полкъ.

Презъ деня и нашитѣ батареи развиха доста силенъ огънь по загубенитѣ ни позиции и не позволиха на противника да настжпи по северно отъ дола при с. Ращане. По височинитѣ къмъ кота 1248 презъ цѣлия день се водѣха пехотни и артилерийски действия. Здрава връзка съ действующия въ дѣсно 56 полкъ нѣмаше; знаеше се само, че той не е можалъ да контра-атакува и се намира нейде по назадъ.

Германскитѣ баталиони тоже не предприеха обявената контра атака.

Въ 6 часа сл. пл. въ бригадния участъкъ настжпи затишие; неприятелската артилерия прекрати огъня си по гребена северно отъ Ращане, батареитѣ ни и по позицията на 2-а дружина отъ полка. Последниятъ този участъкъ се обстрелваше силно съ картеченъ огънь отъ къмъ монастирчето.

Нощьта завари частитѣ при следното разположение: 4/12, 1/12, 3/12 и 2/23 дружини на старитѣ си позиции. Отъ дѣсния флангъ на 23С (2/23-а дружина) до Ращанския гребенъ; две роти (11 и 10-а) отъ 3/23 дружина; останалитѣ две роти 12 и 9-а отъ сжщата дружина на полка, заемаха източния край на Ращанския гребенъ. По самия хребедъ северно отъ Ращане заемаха: 1-а и 4-а дружини отъ полка, сведени въ една сборна дружина съ 4 сборни роти (1, 2, 13 14-а) поради голѣмитѣ загуби въ хора и офицери. По въ дѣсно 8-а егерска дружина, а най въ дѣсно — на капитанъ Дончева могила — 2/12 дружина сведени въ три роти.

До 2 часа пр. пл. на 19-й мартъ неприятелския артилерийски огънь бѣ слабъ, но въ 2 ч. пр. пл. тежката артилерия на противника откри най-силенъ огънь по тила на полка и пжтищата, който огънь трая до 4 ч. пр. пл.

19 мартъ.

Въ 9 ч. 45 м. пр. пл. се получи заповѣдь по бригадата № 1070, съ която, като се съобщаваше, че отъ къмъ 6-а дивизия днесъ две германски баталиона следъ артилерийска подготовка ще настжпятъ подъ водителството на майоръ фонъ Ферентаилъ, за да завладѣятъ отъ къмъ Снѣгово височинитѣ около манастирчето. Заповѣдваше се на полка съ

повече части и картечници да настѫпятъ отъ къмъ с. Ращане за да съдействуватъ на майоръ фонъ Ферентаилъ.

Часътъ за началото на артилерийската подготовка на пехотна атака оставаше да се опредѣли допълнително отъ дивизията.

Въ 12 ч. 10 м. по пладне командиръ̀тъ на полка предаде въ бригадата, че противникътъ заелъ в. 1248 наблюдателната височина, а сѫщо и малката височина източно отъ кота 1248 и билъ вече по западнитѣ склонове на още по източната височина (Дончова могила), гдето е дѣсния флангъ на 2/12-а дружина и понеже съ заемането на тази височина противника ще може да завладѣе билото и цѣлата Кукуречанска позиция, на която се бѣ оттеглилъ полка, наложително е било да се пратятъ подкрепления тамъ и билъ помолилъ вече командира на германската егерска дружина да подкрепи тоя пунктъ. Той молѣше да се заповѣда на германския баталионъ съвмѣстно съ 2/12-а дружина да отхвърли настѫпилия противникъ отъ тая тъй важна височина.

Това донесение на командира на полка бѣше много право и отговаряше на действителностьта; схващайки значението на Дончева могила за цѣлата позиция, тамъ бѣше изпратена по рано 2/12-а дружина.

Нашата артилерия не можа да стреля по неприятелскитѣ части, които се концентрираха около с. Ращане, понеже полскитѣ батареи не могли да стрелятъ по доловетѣ и въ Ращани; 4/18 гаубична батарея нѣмала снаряди, а германскитѣ гаубични батареи си имали особенни разпореждания. А презъ това време и презъ цѣлия день изобщо неприятелската артилерия държа подъ силенъ огънь новитѣ ни позиции по гребена северно отъ Ращане и участъка 23С (2-а дружина отъ полка). Въ 3 ч. 45 м. сл. пл. неприятелския огънь се превърна въ барабаненъ. Очакваше се атака, но нашата тежка артилерия сполучливо се нахвърля върху селото, гдето се концентрираха неприятелскитѣ части и атаката бѣ задушена. Неприятелската артилерия, обаче, продължи огъня си по заетата отъ полка позиция.

Въ $4^1/_2$ ч. сл, пл. неприятелтъ концентрира силенъ артилерийски огънь по Дончова могила, на която бѣ 2/12-а дружина — капитанъ Дончевъ.

Въ 4 ч. 45 м. сл. пл. неприятелтъ настѫпи и зае височината, но контра-атакуванъ отъ 2/12-а дружина на чело на капитанъ Дончевъ, биде прогоненъ и дружината задържа височината, въпрѣки най-силния неприятелски артилерийски огънь. Неприятелтъ на нѣколко пѫти атакува последователно и съ силна артилерийска подготовка върха, но биваше винаги отбиванъ съ контраатака, съ бомби и на ножъ отъ геройчната 2/12-а дружина на капитанъ Дончевъ. При тия боеве бѣ убитъ самъ капитанъ Дончевъ, командиръ на дружината; отъ последнята имаше голѣми загуби, но останалитѣ

живи се държаха най-храбро. Върхътъ се минаваше презъ нощьта отъ рѫце въ рѫце срѣдъ най-кървави и жестоки борби и накрай противникътъ се настанилъ на върха, а 2/12-а дружина съ 11-а егерска дружина се прибра на северния скатъ на Дончева могила и цѣлата нощь сѫ отбивали пристѫпитѣ на противника. При тия боеве 2/12-а дружина освенъ гдето нанесе кървави загуби на противника, взема трофеи, 1 френска картечница, 1 автоматическа пушка и много други материяли, а сѫщо и нѣколко пленници.

Неприятелскиятъ артилерийски огънь по хребета северно отъ Ращане, който огънь цѣлия день на 19-й мартъ бѣ тормозилъ шипченци, затихна. Но къмъ 6 ч. сл. пл. противникътъ откри внезапенъ барабаненъ огънь по хребета северно отъ Ращане и подъ прикритието на този огънь две роти настѫпиха срещу слабитѣ части отъ 1-а дружина отъ полка. Яви се едно разколебаване у войницитѣ. Командиръ̀тъ на полка — полковникъ Маневъ, грабна бомби и самъ се спуща срещу настѫпилия противникъ, който вече бѣше дошелъ до окопитѣ. Примѣръ̀тъ на полковникъ Маневъ насърдчи войницитѣ и офицеритѣ, тѣ го последваха и съ бомби го отблъсватъ и прогонватъ. Позицията окончателно се задържа отъ полка (шипченци).

Нощьта завари частитѣ при следното разположение: 1/12, 3/12 и 2/23-а дружини заематъ старитѣ си позиции; 3/23-а дружина заема съединителния участъкъ въ равнината и източния край на Ращанския гребенъ; 4/23 и 1/23-а дружини, всѣка брояща всичко по 150 пушки съ силно разреденъ началнически персоналъ, заемаха Ращанския гребенъ заедно съ 8-а егерска дружина. На Дончова могила остатѫцитѣ отъ 2/12-а дружина съ баталиона отъ 11-й гренадерски полкъ въ борба съ противника, който за известно време се бѣ настанилъ на върха.

Въ 7 часа пр. пл. на 20-й мартъ неприятелтъ почна да обстрелва съ тежки орѫдия окопитѣ на 2-а дружина отъ полка ококо дветѣ шосета 23С. Забелязваше се въ Ращане да слизатъ на групи на групи неприятелски войници и да се пръскатъ по дола северо-западно отъ селото.

Артилерийскиятъ огънь на неприятеля скоро се пренесе и по останалата позиция на полка и въ голѣма сила само съ малки затихвания бѣ подържанъ презъ цѣлия девь. Сѫщо силно бѣха обстреляни и батареитѣ отъ участъка.

Неприятелскитѣ части, които цѣлия день се събираха къмъ с. Ращане и дола севево-западно отъ селото, следъ пладне настѫпиха срещу 8-а егерска дружина източно отъ Дончова могила, но обхванатъ отъ фланговия огънь на две картечници отъ участъка на 4/23-а дружина бидоха повърнати. Други по слаби части, които привечерь настѫпиха срещу дѣсния флангъ на полка, сѫщо бѣха отбити се пушеченъ огънь.

Въ 5 часа сл. пл. се завърза наново силенъ бой за завладѣването на Дончова могила. Баталионътъ отъ 11 гренадерски полкъ съ частитѣ отъ 2/12-а дружина съ върховни усилия, посрещнатъ отъ най-силенъ артилерийски, миненъ картеченъ и бомбовъ огънь, съ голѣмъ героизъмъ и умѣние атакува Дончова могила, на която противникътъ се бѣ загнѣздилъ презъ нощьта и я отне отъ противника. Тоя баталионъ съ останалитѣ живи отъ 2/12-а дружина — два офицера и 88 войника, задържа окончателно сѫщата могила и отби най-силни контраатаки отъ страна на противника. Тукъ на Дончова могила атакува 8-й колонияленъ полкъ — прѣсни части не влизали въ бой на Солунския фронтъ; французитѣ имаха извънредно голѣми жертви въ офицери и войници.

Вечерьта цѣлата позиция бѣ въ наши ржце и всички атаки на противника отбити. На Дончова могила заемаше дружината отъ 11-й Гренадерски полкъ съ 2/12-а дружина (две сборни роти). По на изтокъ 4/23 и 1 23 а сборни дружини; 3 23-а дружина съ лѣвия си флангъ опираше на старата позиция на 2/23-а дружина (23С). Презъ цѣлата нощь противникътъ подържа артилерийски огънь по участъка на полка.

Противникътъ наново се опита да заеме участъка на 1/23-а и 4/23-а дружини северно отъ Ращане на 21 мартъ преди разсъмване. Той откри силенъ артилерийски огънь по тоя участъкъ въ 4 часа 30 минути пр. пл. и въ 5 ч. 30 м. пр. пл. настѫпи. Завърза се силенъ бой съ ржчни бомби, въ който полкътъ прогони настѫпилия противникъ и го преследва съ картеченъ огънь. Това настѫпление е коствало доста убити и ранени на противника.

Презъ деня неприятелскиятъ артилерийски огънь бѣ силенъ главно по 2/23-а дружина, но последнята се задържа на позицията си въпрѣки силнитѣ разрушения на окопитѣ. За избѣгване жертвитѣ много спомогнаха множеството окопи и ходове, изъ които въ време на обстрелване маневрираха войницитѣ.

Въ другитѣ участъци противникътъ подържаше по слабъ артилерийски огънь. Атакитѣ му не се повториха никѫде повече. Явно бѣ, че настѫплението му бѣ спрѣно следъ несполучливитѣ му опити да се прогони 2/23-а дружина, — да заеме гребена северно отъ Ращане отъ 1/23, 4/23 и егерската дружини и да се задържи на Дончова могила. Освенъ това и напредването му по билото на кота 1248 сѫщо бѣ спрѣно.

Въ 5 ч. сл. пл. се получи заповѣдь по бригадата № 1102 основана на такава отъ дивизията — 2158, съ която се съобщаваше, че проектираната атака на монастирската височина се отмѣнява, заповѣдваше се частитѣ да се затвърдятъ на новата позиция и почнатъ поставянето на телени препятствия. — Съ това се туряше край на мартенскитѣ боеве около Ращанска позиция.

Въ тия боеве се отличиха сладнитѣ части и началници отъ бригадата: 2-а дружина отъ 12-й Балкански полкъ и дружинния имъ командиръ капитанъ Дончевъ. Последниятъ правилно схвана дадената му задача на дружината, за да задържи Дончова могила и не позволи на противника да проникне въ Драгаринския и Кукуреченски долове, изъ които бѣ нашата артилерия. Съ извънредна храбрость и упоритость дружината се държа срещу редъ атаки на тая височина и на край ведно съ баталиона отъ 11-й Гренадерски полкъ контраатакува най-стремително и при най-силенъ неприятелски артилерийски, картеченъ и миненъ огънь, зае окончателно и задържа Дончова могила, като въ тия боеве самъ дружинния командиръ капитанъ Дончевъ, на чело на дружината си геройски падна на могилата наречена въ честъ на неговия героизъмъ и тоя на храбритѣ офицери и войници отъ капитанъ Дончевата дружина: „Дончова могила“.

Командирътъ на полка, полковникъ Маневъ, сѫщо се отличи въ тия боеве съ неуклонното оставане на поста си близо до войницитѣ и съ самоотверженото повеждане лично отъ него на контраатаката на 19 мартъ срещу настѫпилитѣ две неприятелски роти северно отъ с. Ращане. Полковникъ Маневъ пръвъ съ бомба се нахвърля срещу настѫпилия противникъ и съ примѣра си увлече и войницитѣ въ контраатака.

1-а дружина отъ полка (майоръ Ивановъ), която при започването на боевете бѣ бригадна подръжка въ с. Кукуречене бързо се отправи къмъ фланга на полка подъ най-открита и силно пресѣчена съ увразии и скали мѣстность. На 18-й мартъ нейната контра-атака бѣ пълна съ героизмъ на началствующи и войници, много отъ които пролѣха кръвьта си при отблъскването на противника, който напѫваше къмъ фланга на полка. Тя настѫпи енергично при най-тежки условия, обхванатa отъ три страни отъ огъня на противника, и следъ като завзе отново окопитѣ на 14-а рота отъ полка и часть отъ тия на дѣсно фланговата рота на 56-й полкъ. Нанастѫпването на нашитѣ части отъ дѣсно, за чиято контраатака бѣ съобщено и заповѣдано отъ дивизията прикова 1-а дружина, като последната цѣли часове се задържа подъ найсиленъ огънь отъ мини, бомби, картечници и артилерия. Достойно се държа сѫщата дружина и при заемането на Ращанската позиция — северно отъ с. Ращане.

Трѣбва да се изтъкне особената твърдость и неколебимость проявена отъ 2-та дружина на полка, следъ като дѣсния флангъ на полка бѣ отстѫпилъ подъ фланговия напънъ на противника, 2-а дружина съ дружинния командиръ капитанъ Василевъ, не се разколеба отъ обстоятелството, че всички части въ дѣсно отъ нея отстѫпиха и че противникътъ започна силно обстрелване на фронта и фланга. Той съ дѣснофланговата 7-а рота, поручикъ Ендревъ, заедно съ

една картечница носена отъ подпоручикъ Рогачевъ — 55 й полкъ, — зави дѣсния флангъ по единенъ ходъ за съобщение и откриха убийственъ огънь по настѫпающия противникъ, който веднага спрѣ и дружината можа да устои. Сѫщото стори и въ последнитѣ дни на най-силния тежкокалибренъ огънь на противника, въпрѣки изложеното си положение въ равнината. Тая твърдость и непоколебимость отъ началници и войници спомогна да се задържи цѣлата останала позиция въ равнината.

Въ тия боеве изобщо всички войници, които отъ дълги месеци бѣха въ окопитѣ и денонощно работѣха по укрепяването и носене охранителна служба, показаха едно отлично държане, като бѣха забравили умора и опасности и изпълниха честно и мѫжествено дълга си.

Всички офицери отъ полка съ непосрѣдственото си участие въ боевете, съ неотклонното си присѫтствие въ първитѣ линии при отбраната и контра-атакитѣ подържаха високо духа на своитѣ подчинени. Мнозина станаха жертва, но всички най-достойно и храбро изпълниха дълга си — браници и българи.

Съ това мѫжество и неуморность на войницитѣ и съ това достойно и пълно съ себеотрицание държание на офицеритѣ, частитѣ отъ полка и 2/12-а дружина, макаръ следъ най-голѣми загуби и силно намаленъ съставъ можаха да спрътъ силния напоръ на противника, да отбиятъ всичкитѣ му атаки и да задържатъ гребена северно отъ с. Ращане.

Дончова могила и цѣлата позиция въ равнината. Това бързо окопитване на силно пострадалитѣ части отъ шипченци и балканци, това упорито държане на нашата пехота и артилерия и героичната скромность на всички офицери отъ ротитѣ и дружинитѣ заслужаватъ да бѫдатъ отбелязани.

Въ тия боеве полкътъ даде следнитѣ загуби: убити офицерскитѣ кандидати Милевъ Константинъ и Минчевъ Тоти и 78 войника.

Ранени: капитанъ Серафимовъ, поручикъ Стаменовъ, подпоручикъ Димовъ и Стоманяковъ и 228 войника.

Безследно изчезнали, поручикъ Капитановъ и подпоручикъ Касъровъ М. и 187 войника.

Бойнитѣ действия на полка следъ 22 мартъ.

На 22 мартъ полкътъ си остана на сѫщата позиция, безъ измѣнение въ разположението на дружината.

Въ 6 часа пр. пл. противникътъ безъ всѣкаква артилерийска подготовка се опита да атакува дѣсния флангъ, на дѣсния участъкъ, но бѣше жестоко отбитъ съ бомбовъ и пушеченъ огънь, като остави предъ фронта на участъка 16 убити и много ранени.

Презъ деня противника обстрелва цѣлия участъкъ на полка съ силенъ артилерийски огънь, а особено участъка на 2-а дружина.

Въ 1 часа сл. пл. противника насочи атаката си срещу фронта на съседната 8-а егерска дружина, но и тамъ бѣ жестоко отбитъ.

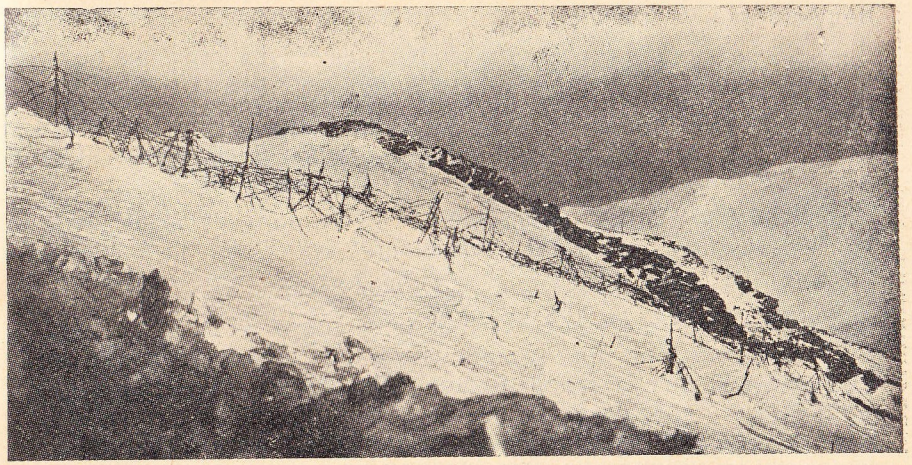

Участъка на Ращанската позиция.

Презъ нощьта противника обстрелва съ обезпокоителенъ артилерийски огънь участъка на 2-а дружина и лѣвия флангъ на 3-а дружина и не даваше възможность да се работи по укрепяването на позицията.

До края на м. мартъ, противникътъ непрестанно обстрелваше съ артилерийски огънь, ту презъ деня, ту презъ нощьта позицията на полка и пречѣше да се поправятъ разрушенията на окопитѣ било отъ артилерийскитѣ снаряди било отъ дъждовното време.

До края на месеца полкътъ имаше загуби: убити войници 12 ранени 66.

На 1-й априлъ подучастъцитѣ на дружинитѣ се преименоваха: дѣсния А, срѣдния В и лѣвия С. Ротнитѣ на а, в, с.

1-й априлъ свари полка на сѫщата позиция, въ следното разположение: подучастъка А (дѣсенъ) се заемаше отъ 4 и 1-а дружини, ротитѣ сведени по две въ дружина, броени отъ дѣсно на лѣво заемаха: 13-а сборна рота (13 и 15) най-дѣсния подучастъкъ, следъ нея 4-а сборна рота (1 и 3-а), а по въ лѣво 2-а сборна рота (2 и 4-а роти); 14 сборна рота (14 и 16-а роти) въ дружинна подръжка задъ участъка А.

Подучастъка В, се заемаше отъ 3-а дружина; 9, 12, 10 и 11-а роти. Подучастъка С, се заемаше отъ 2-а дружина:

7, 6 и 8-а роти; 5-а рота въ дружинна подръжка задъ подучастъка при моста на шосето Битоля—Прилепъ.

Полкова подръжка 2-а дружина отъ 12-й Балкански полкъ, състояща отъ две сборни роти. 1-а сборна рота (5/12 и 6/12) задъ 3-а дружина въ подучастъка В. Полурота отъ 2-а сборна рота (7/12 и 8/12) задъ 1-а дружина въ подучастъка А, а другата полурота отъ сѫщата сборна рота задъ подучастъка С при 5-а рота.

Картечнитѣ роти бѣха разпредѣлени: 1/23 картечна рота 6 картечници — 4 картечница въ подучастъка А и две въ подучастъка В.

2/23 к. р. — 8 картечници, — 3 въ подучастъкъ В и 5 въ подучастъкъ С.

1/55-а к. р. — 5 картечници, — 3 въ подучастъка А и 2 въ резервъ, при полковата подръжка задъ подучастъка А.

Охотническата команда при 2/8-а бригада въ съставъ 30 человѣка — задъ 1/23-а дружина.

Въ 2 часа пр. пл. предадената къмъ полка охотническа команда усилена съ други още 30 войници охотници отъ дружинитѣ на полка подъ началството на подпоручикъ Даскаловъ, настѫпи по посока на село Ращане съ задача да разузнае за разположението на противника и залови пленници. При приближаването до окрайнината селото неприятелтъ откри по командата силенъ пушеченъ и бомбовъ огънь. Разузна се, че противникътъ владѣе изцѣло селото Ращане и секретитѣ му сѫ на северната окрайна на селото. Въ 4 ч. пр. пл. командата се завърна.

Деньтъ мина спокойно, отъ време на време имаше единични артилерийски изстрели отъ наша страна. Къмъ 6 часа сл. пл. противникътъ силно обстреля батареята въ уврага задъ участъка на 3-а дружина.

Нощьта мина въ работа на галерии, скрити помѣщения, въ работа по окопитѣ отъ първата линия и поставяне телена мрежа.

Отъ 2-й до 20 априлъ, полкътъ продължаваше да заема сѫщата позиция безъ измѣнение въ разположението на дружинитѣ. Днитѣ и нощитѣ минаваха малко по спокойно, макаръ единичнитѣ артилерийски изстрели по окопитѣ въ участъцитѣ на дружинитѣ да не преставаха деня и нощя. Нощя работата по укрепяването на позицията продължаваше, а сѫщо тъй и пушечната стрелба между нашитѣ и чуждитѣ секрети не преставаше.

Смѣната на полка.

Глава XII.

На 20 априлъ, съгласно заповѣдьта по бригадата № 1250 на полка се заповѣда да здаде участъка си на 25-й Драгомански полкъ, който въ 12 часа сл. пл. дойде на позицията и започна смѣната на полка.

На 21 априлъ, въ 5 часа пр. пл. стана окончателно смѣната на полка отъ позицията си съ 25-й Драгомански полкъ. Временно несмѣнена остана 2-а картечна рота. — Въ $5^1/_2$ часа пр. пл. дружинитѣ отъ полка се събраха въ уврага при с. Кукуречане, кѫдето останаха презъ деня.

Въ 8 часа вечерьта полкътъ тръгна по шосето Битоля—Прилепъ; похода продължи цѣла нощь и въ 8 часа пр. пл. на 22 априлъ, пристигна на мѣстоназначението си и се разположи на бивакъ: 1-а и 4-а дружина. Картечната рота и щаба на полка при с. Лакъ, 3-а дружина при с. Волково; 2-а дружина при с. Чумово; полковия лазаретъ, музиканската команда и бойния обозъ при с. Лакъ.

Отъ 23-й априлъ до 1-й май полка остана на бивакъ при сѫщитѣ села на почивка и привеждане въ редъ и порядъкъ облѣклото и материалната часть.

Нестроевата рота, канцеларията на полка и склада на прехраната въ гр. Прилепъ.

2-а картечна рота временно остава при 25-й Драгомански полкъ, на позиция при с. Ращане. 3-а карт. рота на обучение въ с. Св. Тодоръ, а 23-а учебна дружина на обучение въ гр. Крушево.

Отъ 1-й до 5-й май, полкътъ продължаваше да почива, да привежда материалната часть въ редъ и да произвежда учение по два часа на день пр. пл. а сл. пл. игри и забави.

Полкътъ заема нова позиция.

На 6-й май, къмъ 10 и половина часа пр. пл. се получи телефонограма отъ бригадата, съ която се предупреждаваше полкътъ да бѫде готовъ за походъ. Съобщението се получи въ време на молебена по случай орденския праздникъ Св. Георги, и освѣтяването на отпуснатитѣ 125 войнишки ордена IV-а степень за храбрость за боеветѣ отъ 17. VIII до 24. X. 1916 година—заповѣдь по полка № 142 § 18 отъ 30. XI. 1916 година, молебенътъ се прекрати и орденитѣ останаха нераздадени.

Съгласно заповѣдьта отъ бригадата, въ $1^1/_2$ часа сл. пл. полкътъ въ пълния си съставъ тръгва по пѫтя за с. Канатларе. Когато полка въ 5 часа сл. пл. пристига въ селото, съгласно заповѣдьта 61 корпусъ 1. а. № 10858 продължи пѫтьтъ си и се установи: 1 и 2-а дружини, 1-а картеч. рота задъ втората отбранителна линия — Муса-оба-Бобище, въ

разпорежданието на 302 дивизия, като сигурна часть за заемане сѫщата линия.

3-а и 4-а дружини се установиха на бивакъ при с. Лопатница въ разпорежданието на 61 корпусъ, а 11-а рота замина за с. Добрушево въ разпорежданието на 302 дивизия. Вечерьта 1 и 2-а дружини разставиха наблюдателни постове.

Въ подчинение на полка се поставиха две пионерни роти отъ 8-а пионерна дружина и 4/8 полска батарея на позиция въ долината ю. з. отъ с. Подмолъ. Щаба на полка остава на бивакъ при с. Лопатница.

На 7 май, въ 7 часа сл. пл. съгласно заповѣдьта по 61 1. а. № 10869, 3 и 4-а дружина 2 картечна рота заминаха за сектора (райтеръ), Бобище—Маргара, като осигурителна часть на лагера—райтеръ и закрѫгляющитѣ позиции — тѣ въ този секторъ. Съгласно сѫщата заповѣдь 1 и 2-а дружина съ картечна рота и дветѣ пионерни роти останаха въ разпорежданието на 302 дивизия задъ втората отбранителна линия.

Муса—Оба—Бобище. Всички се разположиха задъ втората отбранителна линия прикрито, като осигурителни части за всѣка евентуалность, като имъ се възложи и укрепяването на тази линия. 4/8-а полска батарея и тя замина за сектора Райтеръ.

Загуби презъ дена отъ попадналитѣ снаряди имаше убити войници 2, ранени 7, убити коне 2 и ранени 3.

На 8, 9 и 10-й май, разположението на полка задъ втората отбранителна линия остана сѫщото; презъ днитѣ, противникътъ отъ време на време обстрелваше съ артилерийски далеченъ огънь севернитѣ скатове на втората отбранителна линия и на 9-й бѣ убитъ единъ войникъ.

До 9-й май включително, се водѣха ожесточени боеве на първата отбранителна линия — позиция. Неприятелтъ подпомогнатъ отъ силна артилерия, следъ барабаненъ огънь атакува на нѣколко пѫти нашитѣ позиции на върха 1050 и северно отъ Маково, но винаги биваше отбитъ. Последнята му голѣма атака на 9-й того, бѣ кърваво отбита съ голѣми загуби за него.

11-а рота въ с. Добрушево, кѫдето бѣше въ разпореждането на 302 дивизия се прибра при дружината си.

На 11 и 12-й май, разположението на полка остана сѫщото. Неприятелтъ съ прекѫсване обстрелваше съ артилерийски огънь севернитѣ скатове на втората отбранителна позиция и съседнитѣ височини. Загуби — полкътъ имаше 2 ранени войника.

2-а картечна рота, която бѣше оставена временно на позицията при 25-й Драгомански полкъ, се прибра при полка и се разположи на бивакъ около с. Лопатица.

Нощемъ ротитѣ работѣха по укрепяването на втората отбранителна позиция.

Отъ 13-й май до 1-й юний, полкътъ остана на сѫщата позиция. Разположението на дружинитѣ бѣше: 1 и 2-а дружина задъ втората отбранителна позиция (Муса—Оба—Бобище). Между тѣхъ 1 и 2-а картечни роти. 3 и 4-а дружини и тѣ задъ втората отбранителна позиция: Бобище—Маргара, въ флюгела Райтеръ) 3-а картечна рота и щаба на полка на бивакъ при с. Лопатица.

Ротитѣ дене и ноще продължаваха работата по укрепяването на позицията. Презъ тѣзи дни загуби нѣмаше въ полка.

На 27-й май, командирътъ на полка, полковникъ Маневъ, здаде командването на полка на подполковникъ Пошевъ, понеже получи повишение — командиръ на 3/6-а бригада.

Полкътъ се снима отъп озицията и заминава за Прилѣпъ

1-й юний, свари полка на сѫщата позиция въ работа по укрепяването на втората отбранителна линия, въ съставъ: щабъ и оберъ офицери 54, лѣкари 3, чиновници, подофицери и войници съ пушки 1730 и три картечни роти (24 картечници).

Съгласно заповѣдьта по флюгела Райтеръ в. 330 № 100, 3-а дружина въ 2 ч. сл. пл. се сне отъ позицията и тръгна за с. Каляни, а 4-а дружина се сне презъ нощьта и къмъ 4 ч. пр. пл. на 2.VI пристигна при 3-а дружина и се разположи на бивакъ.

На 2-й, съгласно заповѣдьта на 302 дивизия 1 а. № 8331 и заповѣдьта по 2/8-а бригада № 1344, съ която, като се съобщаваше, че полкътъ заедно съ бригадата се възвръщатъ къмъ 8-а дивизия, заповѣдваше се, полка да се установи на бивакъ около с. Слѣпча, сев. западно отъ Прилѣпъ.

Въ 2 ч. пр. пл. щаба на полкътъ 1 и 2-а дружини и тритѣ картечни роти се снеха отъ позицията и тръгнаха по пѫтя за с. Лакъ, кѫдето пристигнаха въ 9 часа пр. пл. и се разположиха на бивакъ.

На 3 и 4 юний, въ 4 ч. пр. пл. първата колона, състояща се отъ 1 и 2-а дружини и 3 картечни роти, тръгна по пѫтя за Прилѣпъ, с. Вароша, с. Мажунчища, с. Д. Мраморенъ — Запърчане — Брайлово и въ $6^1/_2$ часа сл. пл. пристигна при с. Слѣпчево.

Втората колона — 3 и 4-а дружини, тръгна въ 3 часа пр. пл. по сѫщия маршрутъ и на втория день — 4-й юний, се присъедини къмъ полка на бивака при с. Слѣпча. На този бивакъ полкътъ престоя до 9-й юний. Днитѣ се прекараха въ почистване на оржжието, на дрехитѣ и въ почивка.

*) 3-а картечна рота се сформирова къмъ 12-й априлъ 1917 г. зап. № 115 § 2.

На 9-й, съгласно заповѣдьта отъ бригадата № 7356, въ 4 часа сл. пл. 3-а дружина тръгна по сѫщия пѫть за Прилѣпъ, кѫдето стигна въ 12 часа по полунощь и се установи на бивакъ северно отъ града. На другия день, 10-й юний, съгласно заповѣдьта отъ бригадата № 1346, полкътъ съ оста налитѣ три дружини и тритѣ картечни роти, въ 5 ч. пр. пл. се отправи за гр. Прилѣпъ, при с. Маджуница и се установи на нощуване, кѫдето престоя до 12-й.

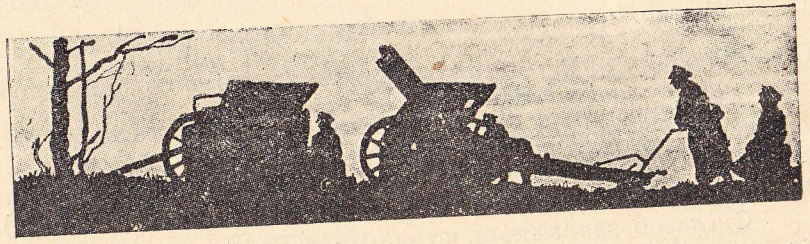

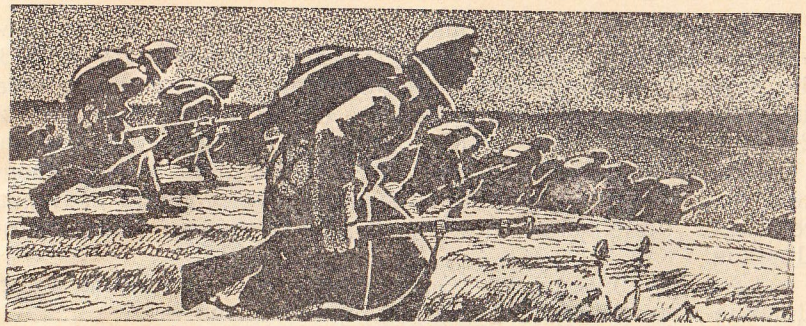

ЧАСТЬ III.

ПОЛКЪТЪ ЗАМИНАВА ЗА СЕРСКИЯ ФРОНТЪ

Глава XVII.

Полкътъ въ походъ и превозването му по желѣзницитѣ

Съгласно заповѣдьта отъ щаба на дивизията, 3-а дружина въ 3 часа пр. пл. се отправи за гара Велесъ по пѫтя Прилѣпъ—Чифликъ, Абди—Паша, с. Старъ, гр. Велесъ, и въ $7^1/_2$ часа пр. пл. пристигна при чифлика Абди—Паша. Останалитѣ дружини и картечнитѣ роти въ $6^1/_2$ часа пр. пл. пристигнаха и се разположиха на бивакъ северно отъ гр. Прилепъ.

Отъ 13-й юний до 1-й юлий, полкътъ по дружинно и картечната рота се отправиха за гара Велесъ и отъ тамъ по желѣзницата Велесъ—Нишъ—София—Одринъ—Гюмюрджина — се превозваха до гара Порна за Серския фронтъ.

На 20-й 3-а дружина пристигна на гара Порна, въ 1 ч. пр. пл. тръгна за с. Сърмусаклий, кѫдето пристигна въ 5 ч. пр. пл. и се разположи на бивакъ въ землянкитѣ на 38 полкъ.

1-а картечна рота се привозва. На гара Одринъ получава хлѣбъ и суха храна за два дни, на сѫщата гара сн поиха конетѣ, на войницитѣ се даде топла храна.

1-а дружина въ 1 ч. сл. пл. натоварена тръгна отъ гара Велесъ за Нишъ.

2-а кар. рота, щаба на полка и лазарета на бивакъ при гара Велесъ, 2 и 4-а дружини и 3 карт. рота на бивакъ при гр. Прилепъ. Отъ 21. VI. до 1. VII. въ с. Сармусаклий се събраха 3 и 1-а дружини, 1 и 2-а карт. роти, щаба на полка, музикалната команда, телефонната команда и полковия лазаретъ.

Полка смѣнява 38 полкъ отъ позицията ю. и. отъ Сересъ на 1-й юлий, съгласно телеграмата отъ бригадата № 1373, 3-а дружина подполковникъ Христовъ, въ 9 ч. пр. пл. замина за срѣдния участъкъ отъ позицията на 38 полкъ, за да смѣни 2-а дружина отъ сѫщия полкъ, ротитѣ отъ дружината заеха: 11 рота групата: Тефикъ-Бей, 9-а рота Бумя-кьой и с. Каряска, 10 и 12 роти групата Тополяни. Отъ сѫщата дружина се заеха комендантствата на с. с. Тополяни, Везникъ и Довище.

2-а дружина въ 6 ч. сл. пл. на 2. VII. пристигна въ с. Довище и се разположи на квартири въ селото.

4-а дружина на пѫть; 3-а картечна рота и нестроевата бѣха на бивакъ при гара Велесъ.

На 2-й юлий, ротитѣ отъ 3-а дружина бѣха на сѫщитѣ си мѣста; 2-а картечна рота смѣни отъ позицията картечната рота на 38 полкъ, въ участъка. 3 и 4-й взводове заеха позиция на Тефикъ-бей, 2-й картеченъ взводъ Бумя-кьой, а 1-й взводъ — Топаляне.

1-а рота замина за с. Толосъ, за да смѣни ротата на 86-й полкъ и заеме участъка Доксамбосъ — Вернаръ за охранение.

Командиръ̀тъ на 1-а дружина заедно съ 2 и 5-а роти замина за гр. Сересъ, за да заеме комендантската служба.

4-а рота въ чифл. Зили, 1-а картечна рота и щаба на полка въ с. Сармусаклий.

4-а дружина и 3-а картечна рота, сѫ въ движение на пѫть съ желѣзницата. Нестроевата рота на бивакъ при гара Велесъ.

Отъ 3 до 10-й юлий, полкътъ окончателно се събра на Серския фронтъ. Разположението на 3, 1 и 2-а дружини, на 1 и 2-а картечни роти, остана сѫщото каквото бѣше предидущитѣ дни. 4-а дружина — на бивакъ при с. Вѣзница, 3-а картечна рота въ чифликъ Зили и нестроевата рота на гара Порна.

На 6-й, бѣха изпратени 5 и 7-а роти да конвоиратъ гръцкото население до Драма. На 7-й, изпратенитѣ патраули отъ 3-а дружина по посока на Ени-Махле го заеха безъ да срещнатъ противникъ.

Отъ 10 юлий до 1-й августъ, промѣна въ разположението ѝа частитѣ отъ полка нѣмаше. 2-а дружина на 10-й зае лѣвия подучастъкъ на полка съ смѣняването на 1/38-а дружина. 7-а рота зае позиция при с. Вернаръ, 5-а рота при с. Какара, а 6 и 8-а роти чифл. Вержанли. 1-а картечна рота зае позицията на картечната рота отъ 38-й полкъ въ сѫщия подучастъкъ. Работата по укрепяването на позицията продължаваше понеже нищо не бѣше работено по нея, окопи малко — слаби, безъ съоръжения. На 27-й, вечерьта пристигна 1/12 дружина въ участъка Нихори, за да смѣни отъ позицията 3/38-а дружина. Окончателното приемане участъка

По случай здаването на полкътъ отъ полковникъ Маневъ на подполковникъ Пошевъ

отъ 1/12 дружина се извърши на 29 того, който излѣзе отъ общия участъкъ на полка.

На 29-й, въ 1 часа пр. пл. се изпрати отъ 3-а дружина силенъ патраулъ отъ 70 души, една картечница и две автоматически пушки, които да нападнатъ преднитѣ неприятелски постове по посока на Ени-Махле, Гудели-Джама-Махле, и разузнаятъ за разположението на противника, като залови пленици. За ръководитель на нападението бѣ назначенъ подполковникъ Христовъ. Патраула настѫпи въ опредѣленото време по дадената посока, подъ командата на офиц. кандидатъ Тодоровъ. Лѣвата патраулна верига достигаше до с. Гудели, обаче дѣсната патраулна верига е била спрѣна отъ неприятелската патраулна верига и се завързала престрелка. Въ $5^1/_2$ часа пр. пл. патраула се оттеглилъ къмъ с. Ени-махле безъ загуби.

Този день 4-а дружина и 2-а картечна рота излѣзоха отъ състава на полка и заминаха за с. Довищо за формирането на 88-й полкъ.

1-й августъ свари полка въ тридружиненъ съставъ и две картечни роти. Офицери 40, лѣкари 3, войници 2318 и пушки 1482.

Полкътъ бѣше на сѫщата позиция въ следното разположение: 3-а дружина заемаше дѣсния участъкъ, една рота въ чифл. Тефикъ-бей, една рота въ Бумя-кьой, две роти на височината югозападно отъ с. Тополяне. 2-а дружина заемаше лѣвия участъкъ съ две роти при чифл. Карагьозъ, една рота при с. Какаръ и една рота при Вернеръ, щаба на дружината при Какаръ, а на 3-а дружина въ с. Тополяне.

1-а дружина съ 2 и 3-а роти въ Сересъ; 4-а рота въ Толосъ, 1-а рота съ два взвода на кота 300, единъ взводъ въ Сармусакли за гарнизонъ и единъ взводъ охрана на тежката далекобойна $10^1/_2$ см. Д. 35 полубатарея.

1-а картечна рота на позиция въ участъка на 2-а дружина, а 3-а картечна рота на позиция при 3-а дружина.

Участъкътъ на полка обемаше отбранителната линия: Бумя-Кьой, Тефикъ-бей, Карагьозъ чифликъ, Вержанли, Какара, Разв. Плакясъ, Петелиность включително.

Въ дѣсно отъ полка заемаше позиция 12-й полкъ, а въ лѣво единъ ескадронъ отъ 5-й коненъ полкъ. Нестроевата рота въ с. Порна, парковия взводъ на пѫтя между Порна и Зиляхово, полковия лазаретъ, бойния обозъ и щаба на полка въ с. Сармусакли.

Отъ 2-й августъ до 1-й септемврий дружинитѣ на полка и картечнитѣ роти продължаваха да заематъ своитѣ позиции и мѣста, и да работятъ по укрепяването имъ. На 6-й августъ се формира 2-а картечна рота, на мѣстото на преведената такава въ 88-й полкъ, и се остави на обучение въ чифл. Зили.

Отъ 1 септемврий до 1-й октомврий, полкътъ увеличенъ съ още една картечна рота, всичко три, заемаше сѫщата позиция безъ измѣнение и намаление числения съставъ на дружинитѣ и картечнитѣ роти. Презъ днитѣ ротитѣ работѣха по укрепяването на позицията; строяха закрития и галерии. Сѣчеха гората предъ позицията и постоветѣ за разчистване обстрела и построяване на телена мрежа и пр.

Всѣки день до 1. IX-й, отъ 1 до $3^1/_2$ часа пр. пл. се изпращаха усилени патраули и засади отъ 3 и 2-а дружина по посока на Ени-Махле—Струма, кѫдето често издебваха неприятелскитѣ патраули, разезди и засади и ги прогонваха съ загуби.

На 16-й септемврий, разположението на полка оставаше сѫщото. Сѫщия день се формира 4-а картечна рота — при 2-а, чифл. Зили, кѫдето остана на обучение.

Отъ 1 октомврий до 1-й ноемврий, полкътъ увеличенъ съ 4-а картечна рота (на обучение въ чифл. Зили), продължаваше да заема сѫщата си позиция съ сѫщото разположение на дружинитѣ и картечнитѣ роти въ участъка си. Окопната работа продължаваше безспирно. Изпращането на патраули,

разезди, поставяне на засади и секрети продължаваше всѣка полунощь. На 22. X. патраула отъ 3-а дружина, въ съставъ 22 души и единъ подофицеръ, подъ командата на подпоручикъ Пѣевъ въ 5 часа пр. пл. зае с. Ени-Махле и устроиха засада на западната му окрайна и влѣзоха въ връзка съ патраулитѣ на 2-а дружина отъ полка и съ тѣзи на 88-й полкъ. Изпратения отъ този офицерски патраулъ малъкъ патраулъ, като се приближилъ къмъ чифл. Карамзията се натъкналъ на силенъ неприятелски разездъ, следъ завързалата съ него престрелка, патраула се завърналъ. Подпоручикъ Пѣевъ като чулъ изстрелитѣ и забелязалъ неприятелскитѣ разезди, събралъ патраулитѣ и се оттеглилъ на източния край на с. Какаряска, обаче, забелязалъ, че окопитѣ предъ селото били заети отъ неприятелски пехотни части, количеството на които не могло да се опредѣли, но се предполагало, че сѫ били около две роти съ единъ ескадронъ кавалерия и три картечници. Отъ кѫде сѫ се явили тѣзи неприятелски части не е могло да се забележи. Нашитѣ патраули като се видѣли заобиколени, въ $7^1/_2$ часа пр. пл. се събиратъ и откриватъ огънь по противника, следъ който съ викъ на ножъ се хвърлятъ, пробиватъ си пѫть и отстѫпватъ. Подпоручикъ Пѣевъ и ст. подофицеръ Генчо Петковъ последни сѫ отстѫпили, но обстреляни съ силенъ картеченъ огънь, двамата съ още единъ войникъ не сѫ могли да се оттеглятъ. Въ 8 ч. 15 м. пр. пл. една команда отъ 25 войника е отишла на помощь на патраула, но не срещнали никакъвъ противникъ. Коман-

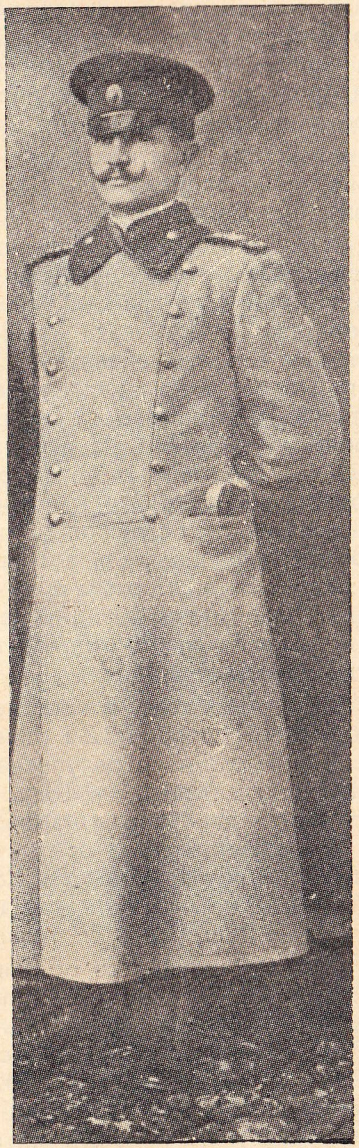

Снимка на † К-нъ — Мановъ Василъ Дончевъ убитъ на височината 1248 наречена „Капитанъ Дончева могила“.

дата минала презъ селото Какаряска, кждето намѣрили 6 коня съ седлата, 6 сабли, една английска карабина, 5 калъфа за карабини, едно сандъче картечни патрони и две шапки. Тя продължила настжплението достига и заема с. Ени-Махле, което намѣри опразднено отъ противника.

Въ тази схватка убити или ранени нѣмаше. Безследно изчезнали: подпоручикъ Пѣевъ, ст. подофицеръ Генчо Петковъ и редника Цанко Добревъ.

На 25. X., въ 2 ч. 45 мин. пр. пл. противникътъ въ съставъ около една рота (150 души) се яви на лѣвия флангъ на постовото охранение срещу 6 и 7 постове по дола, гдето стана свръзката съ 88 полкъ. Постоветѣ откриватъ огънь и отъ завързалата се престрелка подъ натиска на противника се отдръпнаха назадъ. Изпрати се усиленъ постъ отъ 10 души, който да застане въ междината между 6 и 7-й постъ и усили връзката и охранението. Обаче, къмъ 3 — 4 часа пр. пл. неприятеля съ около два взвода се яви и предъ фронта на Какаряска и лѣвия флангъ на сжщитѣ постове, завърза се престрелка и подъ натиска на противника по фронта и фланговетѣ, постоветѣ се оттеглиха къмъ заставата и заедно съ нея отстжпиха презъ с. Какаряска на втората тилна авангардна позиция на южната окрайна на гората. По силата на огъня противникътъ се оценяваше на 150 — 200 души съ картечница.

Въ 7 часа пр. пл. за подкрепление на заставата и постоветѣ се изпрати 12-а рота; освенъ това бѣше изпратенъ за подкрепление и разузнаване единъ ескадронъ отъ 5-й коненъ полкъ, който въ 10 ч. пр. пл. пристигна въ Тефикъ-бей, отъ който два взвода излѣзоха предъ заставата и постоветѣ за да разузнаватъ за противника и събератъ сведения. Разезда и патраула минаха с. Какаряска, което бѣше освободено отъ противника, достигнаха на около $1^1/_2$ километра източно отъ Ени-Мале, гдето се установиха да наблюдаватъ.

Следъ пладне се получи заповѣдь отъ щаба на дивизията да не се заематъ старитѣ авангардни застави: Салъ-Махле, Какаряска и Бегликъ-Махле, а да се заеме нова линия на авангардитѣ по близо до главната позиция, като на новата линия се носи сжщата служба на охранение и се изпращатъ патраули и разезди всѣки день къмъ Бегликъ-махле, Какаряска и по напредъ, като наблюдаватъ и разузнаватъ по усилено за противника.

Патраула и разездитѣ се завърнаха въ 5 часа и 30 мин. пр. пл. Заставитѣ заеха новитѣ си позиции: 3-а дружина на южната окрайна на гората между Тефикъ-бей и Какаряска, а 2-а дружина на 1 километъръ юго-западно отъ Верженли — предъ главната позиция.

Установи се патраулиране отъ дѣсно на лѣво и наблюдение къмъ противника. Отъ престрелката при нападението

ва с. Какаряска имаше загуби ранени 2 войника и безследно изчезнали 3-а.

Отъ 1 ноемврѝия до 1-й декемврѝ, дружинитѣ отъ полка заемаха сжщитѣ позиции въ участъцитѣ си съ по 4 роти, съ по две въ стражеви застави, на $1^1/_2$ клм. предъ главната позиция на полка. Въ участъка на 2-а дружина бѣха поставени на позицията 1-а и 2-а картечна рота, а въ участъка на 3-а дружина — 3-а картечна рота.

1-а дружина съ 2-а и 4-а роти и първия взводъ отъ 1-а рота, заемаха участъка въ лѣво отъ с. Петелиносъ по брѣга на Тахинското езеро до чифл. Доксамбосъ включително, като съ постове наблюдаваха и охраняваха брѣга. Единъ взводъ отъ сжщата рота охраняваше тежката $10\ ^1/_2$ с/м полубатарея и единъ взводъ гарнизонъ въ Сармусакли. 3-а рота на работа въ участъка на позицията Тефикъ-бей.

Всѣки дедь се изпращаха отъ всѣка дружина патраули придружени по нѣкога отъ конни разезди, които излизаха предъ линията на стражевото охранение по посока на Бегликъ-Махле, Карвазиотъ, Кара-Орманъ, Абдула-Махле, Какаряска и Ени-Махле, съ назначение да подържатъ контактъ съ противника и събиратъ сведение за силитѣ и състава, посоката на разузнаването му и въобще неговата дейность.

4-а картечна рота продължеваше обучението си въ чифл. Зили.

На 3-й, пр. пл. 8 неприятелски аероплана минаха надъ позицията, и надъ с. Сармусакли спустнаха бомби и убиха 3 и раниха 3 кавалерийски коня отъ 5 кон. полкъ, раниха двама мѣстни жители и единъ войникъ.

Днитѣ презъ цѣлия месецъ ноемврѝй предъ фронта на полка, минаха спокойно и въ работа по укрепяването на позицията.

Дневнитѣ патраули, които се изпращаха за разузнаване и събиране сведения, се връщаха безъ да се срещатъ съ противника.

Нощнитѣ усилени патраули, изпращани за разузнаване и залавяне на пленници, сж откривали неприятелски засади. На 11/XI, усиленъ патраулъ отъ 2-а дружина въ съставъ 24 души, 2 санитари и 11 конници, подъ командата на подпоручикъ Мараджиевъ излѣзе отъ заставата въ 7 часа пр. пл. по посока на с. Какаряска, съ задача да разузнае за противника. Когато патраулнитѣ двойки достигнали до сухото дере сев.-източно отъ с. Какаряска, открили неприятелска засада. Патраулътъ завързалъ престрелка съ засадата, която траяла около 15 минути. Противникътъ който е билъ около една рота, отстжпилъ по посока на Ени-Махле. Загуби патраулътъ ималъ единъ убитъ и единъ раненъ войникъ. Въ 1 ч. сл. пл. патраула се завърна въ заставата.

На 23-й, отъ $2^1/_2$ до 3 ч. сл. пл. неприятелски аероплани летѣха надъ позицията и къмъ 3 ч. единъ отъ тѣхъ спустна

съ парашутъ колетъ съ вещитѣ на смѣлия и неустрашимъ убитъ авиаторъ германецъ поручикъ фонъ Еивеге, който бѣше страшилище за англійскитѣ авиатори, до тогава той бѣше свалилъ 20 аероплана и запалилъ 4 превързани балони, но по една случайна непредвидливость отъ негова страна, подмаменъ въ преследване на единъ англійски аероплань, бѣ убитъ на 22/XI надъ неприятелския фронтъ отъ шрапнели и куршуми, обсипанъ аероплана и той падналъ убитъ съ аероплана си.

На 30-й, къмъ $4^1/_2$ ч. сл. пл. нѣколко неприятелски аероплана летѣха надъ позицията и пустнаха 14 бомби въ с. Тумба, които нанесоха загуби 2 коня убити, 1 дете сериозно ранено, 9 войника леко ранени, 2 коня тежко ранени и 2 леко.

Отъ 1-й декемврий до 20-й, промѣна въ разположението на полка нѣмаше, дружинитѣ и ротитѣ останаха въ сжщото разположение на позициитѣ си и другаде.

Позицията продължаваше да се охранява бдително, чрезъ стражево охранение изкарано напредъ предъ главната позиция на $1^1/_2$-2 км. като деня и нощя се изпращаха патраули за разузнаване и събиране сведения за противника. Всѣка нощь бдителностьта и службата на постоветѣ се провѣряваше отъ дежуренъ офицеръ, които се назначаваха отъ дружинитѣ.

Едновременно съ охраната на позицията работата по укрепяването ѝ непреставаше.

На 2-й и 3-й, къмъ 11 ч. пр. пл. и въ 3 ч. сл. пл. прелетѣха надъ позицията по 5 аероплана, на първия день пустнаха 5 бомби въ с. Везникъ, безъ да причинятъ жертви. а втория день пустнаха задъ разположението на полка и раниха 8 войника.

Смѣната на полка отъ позицията.

На 20-й декемврий, се започна смѣната на полка съ 55-й полкъ. Презъ деня стана издаването на участъцитѣ отъ ротитѣ, като презъ нощьта службата по охранението на позицията се носеше съвмѣстно съ частитѣ отъ 55-й полкъ за запознаване. Изпратиха се сжщо патраули по посока Бегликъ Махле и Какаряска, които на призори се завърнаха безъ да срещнатъ противникъ.

На 21-й, до 12 ч. по пладне се извърши окончателно смѣната на полка. 1-а дружина, съ 1-а картечна рота се отправи за с. Сармусакли, 2-а дружина се отправи за с. Тополяне; 3-а дружина съ 2-а и 3-а картечни роти се отправиха на квартири и землянки въ с. Тополяне. 4-а картечна рота въ чифл. Зили. Щабътъ на полка, полковия лазаретъ и бойния обозъ въ с. Сармусакли; нестроевата рота и прехраната въ с. Порна.

Отъ 22-й до 31-й декемврий, разположението на дружинитѣ и другитѣ части отъ полка останаха на квартиро-бивaци въ сжщитѣ села и продължаваха да правятъ пжтя: Сересъ—Тополяне—Сармусакли Порна.

1918-а година.

Полка на Серския фронтъ.

1-й януарий свари полка на сжщия фронтъ въ съставъ: 3 дружини, 4 картечни роти, 1 нестроева рота, 1 телефонна команда, 1 музиканска команда и 1 гранатохвъргаченъ звводъ, съ наличенъ съставъ: офицери 60, лѣкари 3, чиновници 2, подофицери и войници 2480, въоржжени съ пушки 1470 и и картечници 32.

Разположението на полка бѣше непромѣнено. 1-а дружина и 1-а картечни роти въ Сармусакли; 3-а дружина, 2 и 3-а картечни роти на квартиро-бивaци въ с. Тополяне; 4-а карт. рота въ чифл. Зили и 2-а дружина на работа северно отъ Сересъ по шосето за Неврокопъ. Щаба на полка, бойния обозъ и полковия лазаретъ въ с. Сармусакли; нестроевата рота и прехраната въ с. Порна.

Презъ течението на цѣлия месецъ до 1-й февруарий, ротитѣ отъ 1-а и 3-а дружини и тритѣ картечни роти продължаваха правене и покривание на шосето Сересъ-Порна, а 2-а дружина правене и покриване шосето Сересъ-Неврокопъ.

Въ това положение шипченци далечъ отъ своитѣ родни огнища посрещнаха Новата година, Св. Рождество Христово и Богоявление.

Отъ 1-й февруарий до 1-й мартъ, разположението на частитѣ отъ полка остана сжщото, безъ измѣнение. Ротитѣ продължаваха работата по шосетата, като половината произвеждаха учение, споредъ дадената отъ полка програма.

Отъ 1 мартъ до 1-й априлъ, разположението на частитѣ отъ полка остана сжщото. — Ротитѣ по смѣнно отиваха на работа по направата на шосетата и въ укрепяването на позицията въ участъка на 2/55-а дружина.

На 4-й априлъ пристигнаха 296 души млади войници — 42 наборъ отъ 23-а допълняюща дружина за попълнение на полка.

Отъ 1-й априлъ до 1-й май, измѣнение въ разположението на частитѣ отъ полка нѣмаше. Тѣ продължаваха да живѣятъ въ своитѣ квартиро-бивачни райони и по редъ да отиваха на работа на пжтищата и по укрепяването на позицията на 2-а и 3-а дружини отъ 55 полкъ и да произвеждатъ учения.

Отъ 1-й юний до 1-й септемврий, презъ тритѣ месеца: юний, юлий и августъ, разположението на дружинитѣ, карт. роти и другитѣ потдѣления отъ полка останаха на сжщитѣ си мѣста

и продължаваха работата по шосетата и по укрепяване на позицията на 55-й полкъ и да произвеждатъ учения.

На 19-й юлий къмъ полка се формира 1-я взводъ отъ леката минохвъргачна рота, кадъръ на който се изпрати отъ сѫществующата минохвъргачна рота при 8-а дивизия 11 войника и 1 офицеръ. За попълнение по щата на взвода се избраха и дадоха отъ строевитѣ роти по развити войници Формирания взводъ бѣше ядрото на бѫдещата лека минохвъргачна рота къмъ полка.

Отъ 1-й септемврий до 1-й октомврий разложението на полка бѣше: 1-а дружина на бивакъ на кота 300, южно отъ с. Сармусакли.

2-а дружина на бивакъ при с. Дервишенъ, северно отъ Сересъ.

3-а дружина, гранатохвъргачния и минохвъргаченъ взводове на бивакъ при с. Тополяне. 1-а картечна рота въ с. Сармусакли, 2-а карт. рота въ с. Порна, 3-а и 4-а карт. роти въ чифл. Зили.

Щаба на полка, полковия лазаретъ и бойния обозъ въ с. Сармусакли. Нестроевата рота и прехраната въ с. Порна.

На 11-й септемврий, бѣха убити отъ аероплана бомба два войника отъ 3-а картечна рота на бивака въ чифл. Зили.

На 20-й септемврий, 3-а дружина съ 4-а картечна рота, смѣни и зае позицията на 2-а дружина отъ 55-й полкъ—Тефикъ бей — Карагьозъ чифликъ и Верженли.

Другитѣ дружини и части отъ полка оставаха на сѫщитѣ си мѣста до края на месеца.

Тукъ на този фронтъ, сравнително съ другитѣ храбърци орлитѣ шипченци съ другаритѣ си лъвове балканци и артилеристи Тунжанци, които съкрушително биха врага на южния фронтъ, преживѣваха днитѣ тихо, готови да посрещатъ и да нанасятъ още по-голѣми поражения на противника; обаче за голѣмо нещастие на България — злополучното събитие — пробиването фронта на Добро поле изпревари, и жестоко покруси доблестнитѣ души на бойцитѣ.

Пробивътъ при Добро поле.

Глава XIV.

На 15-й септемврий стана нѣщо страшно, нѣщо злополучно за малка България, наела се да се бие съ цѣлия свѣтъ за достигане обединението на българския народъ.

На тази позорна дата, стана пробива на Добро-поле, (което заслужава да се нарече Зло-поле), въпрѣки отчаянитѣ контраатаки на нашитѣ храбреци. Това злощастно събитие, като ли че се очакваше, или трѣбваше да стане.

Въ края на общоевропейската война, нашата армия бѣше поставена въ най-неблагоприятни условия, принудена да отбранява единъ грамаденъ фронтъ отъ горното течение на р. Шкумба въ Албания до р. Марица и въ Добруджа. — Нашиятъ народъ правѣше свръхусилия и повика подъ знамената всичкото си мѫжко население. Оставена отъ съюзницитѣ си сама на себе си въ обезлюдена Македония, нашата грададна армия преживяваше страшна материялна криза, която се отразяваше и върху нейния моралъ.

Цѣли три години нашитѣ войски стояха безсмѣнно на планинскитѣ позиции, изложени на страшни несгоди, поради липса на всичко необходимо за живѣене и за воюване, въ постоянна борба съ природнитѣ стихии и съ упорития, снабденъ съ всички срѣдства за модерно воюване, противникъ. Повече отъ 20% отъ населението бѣ на бойното поле, а това значи, че всичкото работно население бѣ извадено отъ своята работа, три години нищо не произвеждаше, а проядваше готовия си капиталъ. Въ страната не останаха никакви сурови материали и храни, които безразборно се изнасяха въ Германия, Австрия и Турция. Гладъ заплашваше вече населението и войската, защото липсваше организаторска способность при събирането и разпредѣлението на недостигающитѣ храни. — Войницитѣ и тѣхнитѣ семейства оголѣха. Късно нашето правителство се погрижи да достави дрехи и обувки въ по-голѣмо количество, но по-голѣмата честь отъ доставеното не можа да се раздаде и попадна въ неприятелски ржце или бѣ унищожено въ складоветѣ. Въ отечеството се говорѣше само за незаконното забогатяване на нѣкои привилегировани отъ управницитѣ личности, за незаконни отношения на административнитѣ власти съ оставенитѣ въ мизерия войнишки семейства.

Българскиятъ народъ въ стремлението си да обедини своето племе се мѫчеше да надмине границитѣ на възможното. Отъ него се поискаха усилия по-голѣми отъ онѣзи, които той можеше да даде. Той изнемогваше вече и започна да схваща, че неговитѣ ржководители пренебрѣгватъ законитѣ на войната, като не се мѫчатъ да изкаратъ народа си отъ това адско положение. Позициитѣ, които заемаше нашата армия, въ душата на бойцитѣ се отождествяваха съ границитѣ на българското племе и когато главнокомандующия даде позивъ за отбрана на тѣзи позиции до последна крайность, войницитѣ отговаряха на този позивъ съ равнодушна послушность. Но този позивъ унищожи окончателно настѫпателния духъ на войскитѣ. Частитѣ неохотно промѣняваха позициитѣ и не желаеха даже да се премѣстятъ отъ единъ участъкъ въ други, защото всѣко мѣстене създаваше нови грижи и трудове за отслабналитѣ и безволни войнишки организми.

Войницитѣ чувствуваха отпадъка на тѣхнитѣ материални и морални сили и виждаха ясно, че войната не ще може да продължи още една зима и тази обезпокоителна тема бѣ вѣновата на всички тѣхни разговори. Ловки агитатори на край-

нитѣ течения въ страната използуваха това настроение и постепенно между войницитѣ си пробиваше пѫть мълвата, че тригодишния срокъ на съюза ни съ Германия изтича, и презъ септемврий войната ще се свърши вѣроятно съ сепаративенъ миръ, при което България ще запази спечеленото на основание на точка 11 отъ посланието на Уйлсона. Смѣната на правителството потвърди тази мълва и новото правителство бѣ посрещнато съ радость отъ войската. Декларацията на това правителство, че ще остане вѣрно на съюза се показа на бойцитѣ толкова невѣроятно, че тѣ я смѣтаха като маска предъ съюницитѣ. Никой не помисляше даже, че въпроса за единъ сепаративенъ миръ не зависи само отъ насъ и отъ нашитѣ съюзници и че за такъвъ миръ е необходимо особено и преди всичко съгласието на нашитѣ непиятели. По после най-нетърпеливитѣ войници започнаха да опредѣлятъ вече и датата 15 септемврий, до която ще се биятъ и следъ която войната трѣбва да бѫде свършена. Началницитѣ мѫчно се борѣха съ тази пакостна и широко водена пропаганда.

Отъ дългото стоене по пуститѣ чукари войницитѣ бѣха станали твърде чувствителни къмъ всички новини идящи отъ вѫтрешностьта на Отечеството. Тѣзи новини бѣха повечето нерадостни, защото презъ 1918 година и реколтата въ страната бѣ извънредно слаба. Следъ свършека на нерадостнитѣ разговори, войницитѣ се впускаха въ разсѫждения по политическото положение и тамъ често пѫти тѣ го рисуваха неправилно отколкото рѫководнитѣ фактори въ столицата. Подигнатиятъ отъ германцитѣ Добруджански въпросъ, подръжката на Турция по Маришкия въпросъ се тълкуваше като диктаторство отъ страна на силния съюзникъ, който ще иска да ни диктува и да ни владѣе, ако излѣзе победитель. Найпосле, колкото германцитѣ и да се мѫчеха да скриватъ истинското положение на западния фронтъ, между нашитѣ войници по неизвестни пѫтища се разпространяваше истината, че тамъ работитѣ не отиватъ добре, че германската армия е дезорганизирана, че много войници напускатъ фронта, и че скоро германцитѣ ще бѫдатъ окончателно победени. Никой отъ нашитѣ войници не вѣрваше вече на официялнитѣ германски бюлетини и че „победата ще бѫде скоро спечелена на Западния фронтъ“.

Това бѣ настроението на най-силнитѣ духовно и най-патриотичнитѣ елементи отъ онази сива маса, която обхващаше цѣлия български народъ и се зовеше действующа армия. А по слабитѣ натури неможаха вече да издържатъ обзелия ги ужасъ. Едни виждаха, че войната ще продължи още много и напущаха редоветѣ, за да отидатъ при своитѣ домашни, други дезертираха къмъ непиятеля, гдето предполагаха да бѫдатъ по-добре третирани, както пропагандираше той въ последнитѣ дни, а трети се самонараняваха съ орѫжие или по другъ начинъ и пълнѣха болницитѣ. Дезертьоритѣ къмъ непиятеля показваха на последния всичко, що той не бѣше още успѣлъ да научи за нашето разположение. Това масово дезертьорство бѣ ловко използувано отъ непиятеля за повдигане духа на собствената си армия. Сърбитѣ, които въ началото на годината бѣха съвършенно отпаднали духомъ, сега започнаха да се надѣватъ, че нашата армия скоро ще имъ открие пѫтя къмъ Отечеството.

Въ Отечеството опозицията на правителството водѣше упорита борба за свалянето му и не жалѣше трудъ да оклейми всички негови действия и тѣзи на неговитѣ органи. Въ тази борба бѣ въвлѣчена и нашата главна квартира, вследствие на което още повече се влошаваше положението на армията и се убиваше нейния моралъ. Крайнитѣ елементи въ Отечеството и между войската използуваха това натегнато положение и усилиха своята пропаганда; едни слугуваха честно на своитѣ идеи и мислѣха, че вършатъ добро дѣло, като проповѣдватъ противъ войната, а други — обикновено страхливци, се криеха задъ тѣзи идеи и като се страхуваха сами да извършатъ престѫпление, подбутваха тайно войницитѣ къмъ общи непокорства и бунтове.

Но всички тѣзи причини, всички агитации разстройваха само онѣзи части, въ които началницитѣ бѣха изоставили грижитѣ за своитѣ подчинени. Тамъ гдето войницитѣ бѣха добре снабдени съ всичко необходимо и гдето системно се работѣше за подържане духа на войницитѣ, тѣ останаха до край добри и вѣрни на отечественния дългъ. До гдето едни полкове се бунтуваха и показваха явно непокорство, други запазиха военната дисциплина на неизмѣрима височина, треперѣха за сѫдбата на своето Отечество, и съ двойна енергия работѣха.

При тѣзи неблагоприятни условия, нашата армия, която къмъ срѣдата на септемврий състоеше отъ 253 дружини, 2710 картечници, 1217 орѫдия и 26 ескадрона, разтегнати на единъ фронтъ повече отъ 300 клм., изоставена сама на себе си да се блъска съ единъ противникъ, на когото армията му къмъ срѣдата на септемврий достигаше на повече отъ 600000 души, съ 321 дружини, 3200 картечници, 1536 орѫдия, 40 ескадрона и голѣмо количество автоматически пушки. Отъ орѫдията около 350 бѣха тежки съ калибъръ: 10.5, 17 и 15 с м. Армията изобщо бѣ добре организирана, добре снабдена съ всичко необходимо за своето сѫществуване и за упорита борба, добре командвана и добре отпочинала.

Часть отъ тази армия противникътъ бѣше съсрѣдоточилъ на единъ малъкъ фронтъ между Будинарци и Пожаръ наречена: „Ударна група“, състояща отъ 6 сръбски и 2 френски дивизии, сръбската кавалерийска дивизия, 40 тежки батареи и много огнестрелни машини, срещу две дивизии: 2-а и 3-а, и 1/8-а бригада, съ 70 леки и тежки орѫдия, 200

картечници, 150 гранатохвъргачки и 45 минохвъргачки, разтегнати на единъ фронтъ повече отъ 80 к. м. наредени на една линия, въ единственъ окопъ на позицията, така щото съ заемането на този окопъ отъ неприятеля, пропадаха всички отбранителни срѣдства и се излагаше на опастность и артилерията. Въобще отбраната бѣ толкова слаба и тъй неудачно организирана, че веднага следъ пробива на тънката линия, неприятеля не можеше да бѫде спрѣнъ, освенъ съ намѣсата на голѣми резерви, съ каквито началството не разполагаше.

Следъ ужасния унищожителенъ неприятелски артилерийски огънь, презъ цѣлия день на 14 септемврий и презъ нощьта срещу 15, въ участъка на Добро-поле, цѣлиятъ участъкъ, въ кратко време се задими отъ пукащитѣ снаряди и повдигнатата отъ тѣхъ суха почва. Телефонитѣ престанаха да функциониратъ, защото всички проводници бѣха изпокѫсани. Окопитѣ се рушеха бързо, а закаченитѣ отъ тежкитѣ снаряди скривалища се събаряха и затрупваха скрититѣ въ тѣхъ наши бойци.

На 15 септемврий, въ $5^1/_2$ часа пр. пл. неприятелтъ засили още повече артилерийския огънь, съ който образува гѫстъ огненъ валякъ предъ атакующитѣ колони и задъ този валякъ атакующитѣ вълни се спустнаха въ атака. Нашата артилерия даде прегражденъ огънь предъ преднята линия, но поради близостьта на неприятелската позиция, сърбитѣ за по малко отъ 5 минути достигнаха до нашитѣ окопи и се хвърлиха въ тѣхъ. Повече отъ половина часъ останалитѣ живи бойци се бориха съ ножоветѣ противъ по многочисленъ противникъ, но най-после тѣхната съпротива бѣ сломена.

Къмъ 9 часа пр. пл. сърбитѣ завладѣха и втората линия окопи, гдето се бѣха оттеглили една малка часть отъ първата линия окопи.

Шумадийската дивизия до вечерьта проникна на около 600 метра дълбочина. — Отбраната на позицията бѣ компрометирана. Остатъцитѣ отъ атакуванитѣ части бѣха толкова слаби, щото неможаха да се противопоставятъ на неприятелското напредване на северъ, особено следъ като загубиха единствената си тънка укрепена позиция.

Шумадийската дивизия достигна този успѣхъ само съ артилерийски огънь. Въ дена на атаката нейната артилерия изстреля повече отъ 12000 снаряда, а пехотнитѣ части претърпѣха нищожни загуби — около 35 убити.

Успѣхътъ на Добро-поле отъ страна на противника, като гръмъ отъ ясно небе порази твърде много съкрушително духа на войскитѣ отъ нашитѣ армии и на българскиятъ народъ . . .

По нѣмание на резерви за спиране на дезорганизиранитѣ отстѫпващи части и за спиране напредването на северъ настѫплението на противника, който безъ съпротивление на 23 септемврий достигна въ желѣзопѫтната долина на Вардара, достигнаха Криволакъ и минаха Вардара.

На 25 септемврий, разбѣгалитѣ се отъ Добро-полския фронтъ войници на групи по 500—1000 души, бѣха вече нахлули въ Дупница, Радомиръ и Кюстендилъ. Разбунтуванитѣ тълпи разрушаваха всичко по пѫтя си, разграбиха и разпиляха складоветѣ, нападнаха главната квартира, — чиноветѣ на които се разбѣгаха, разпилѣха всичкитѣ канцеларии и архиви, прекѫсваха всичкитѣ телеграфни и телефонни връзки съ частитѣ отъ действующата армия. А зли българи използуваха бунтовното настроениа на изморенитѣ и злополучни войници и ги насочваха къмъ София, за да се разправятъ съ лошитѣ управници, които били причината за лошото тегло на цѣлия народъ въ продължение на 3 години.

Презъ това време Главнокомандующия бѣ заминалъ нѣколко дена преди офанзивата, за да се лѣкува въ странство, а неговия замѣстникъ генералъ Тодоровъ бѣ повиканъ въ София, за да присѫтствува на церемонията по посрещането на Саксонския краль.

Примирието

Понеже положението отъ день на день ставаше все по лошо, — на 25-й септемврий министерския съветъ взе решение да се иска примирие направо отъ съглашенското командване, безъ да се иска мнението на германската главна квартира. За цельта — изпрати делегация, като използува посрѣдничеството на американския генераленъ консулъ въ София господинъ Мърфи, за да влѣзе въ непосрѣдствени преговори съ съглашенското командване,

Нашата делегация бѣ приета сурово въ Солунъ отъ командующия съглашенската армия генералъ Франше д'Епре. Той отказа да води всѣкакви преговори, и продиктува следнитѣ условия на примирието, които нашитѣ делегати подписаха:

1) България се задължава да опразни всички територии, които преди започването на войната принадлежеха на Сърбия и Гърция.

2) Българскитѣ власти въ заетитѣ отъ съглашенскитѣ войски територии ще останатъ по мѣстата си.

3) България ще демобилизира армията си, съ изключение на 3 пехотни девизии и 4 конни полка, които ще се употрѣбятъ за охрана на Добруджанската и източната граници; българскитѣ пленници ще бѫдатъ употрѣбявани за работа по съобщенията до сключване на мира, а пленницитѣ на съюзнитѣ държави ще бѫдатъ веднага освободени;

4) Оржжието на демобилизиранитѣ войски ще се складира на известни пунктове, подъ контрола на съглашението, а това отнето отъ 4 гръцки корпусъ ще се повърне, ако не е въ Германия;

5) Всички части, западно отъ Скопския мердиянъ оставатъ временно въ пленъ; офицеритѣ запазватъ оржжието си;

6) Германски и австрийски войски въ продължение на 4 седмици да се изтеглятъ изъ България; въ сжщия срокъ да напуснатъ България дипломатическитѣ и консулскитѣ представители на централнитѣ държави заедно съ тѣхнитѣ поданници;

Въ едно тайно приложение къмъ протокола за примирието на България се налагатъ и следнитѣ тежки условия:

а) Съглашенскитѣ войски иматъ право да минатъ презъ България, като използуватъ всички държавни желѣзници; тѣ ще контролиратъ телефонитѣ, телеграфнитѣ и безжичнитѣ телеграфни станции;

б) Войскитѣ на великитѣ сили ще окупиратъ известни стратегически пунктове за гаранция; безъ особени причини столицата нѣма да бжде окупирана;

в) Българскитѣ пристанища ще бждатъ отворени за параходитѣ на съглашенскитѣ и неутрални държави;

г) Командующия солунската армия си запазва правото да поиска прекратяването на всички сношения между България и бившитѣ и съюзници.

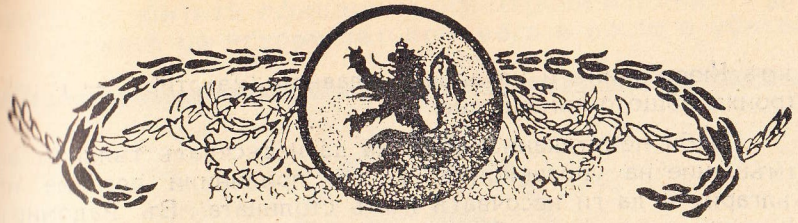

ЧАСТЬ IV.

БЪЛГАРИЯ СЛЕДЪ ПРИМИРИЕТО

Подписаниятъ въ Солунъ протоколъ за примирието бѣ приетъ единодушно отъ министерския съветъ, който бързаше да ликвидира съ военнитѣ действия, за да може да се справи по лесно съ многото парливи въпроси отъ вжтрешния политически животъ на страната.

Държавния глава, единъ отъ най-деятелнитѣ фактори за намѣсването на България въ войната, реши да се откаже отъ престола, за да даде възможность на Отечеството да ликвидира съ съюзницитѣ, тъй както изискватъ държавнитѣ интереси. На Престола седна Престолонаследника, който трѣбваше да обедини народната дейность и да я насочи по пжтя на възсъздаването на разрушеното Отечество.

Обезвѣреният въ своитѣ водачи народъ, тръпнѣше при мисъльта за скорошно неприятелско нашествие. Войницитѣ отъ разбититѣ на Добро поле наши части се лутаха безъ пжть въ тила на армията. Изгубили своитѣ началници, тѣ представляваха готова тълпа, озлобена отъ неуспѣха и отъ понесенитѣ позорни тяжести, която се подаваше на най-разрушителнитѣ инстинкти. Едни отъ тѣхъ, напустнали своитѣ части въ безредието на несполучливия бой, търсиха начинъ да избѣгнатъ отговорността. Други умишлено отклонили се отъ изпълнението на отечествения дългъ, гледаха да увлѣкатъ следъ себе си колкото се може повече хора, за да се потули тѣхната отговорность. Трети, изтощени въ неравната борба, бѣха изгубили всѣкаква воля и себеобладание и представляваха безволенъ потокъ отъ хора, който по свежъ човѣкъ може да води на подвигъ или на престжпление. Тѣзи тълпи отъ въоржжени хора се движеха назадъ къмъ Отечеството, готови да дадатъ всичко за да пристигнатъ по скоро въ домоветѣ си. Тѣ изпълниха всички пжтища и разграбваха обозитѣ и складоветѣ на частитѣ. — Нѣколко такива тълпи опустошиха складоветѣ въ Радомиръ, а други се запжтиха

къмъ Кюстендилъ и нападнаха главната квартира — и разстроиха общото командване.

Груби политикани започнаха да насъскватъ тълпитѣ за отмъщение на управницитѣ, че сж причинили погрома на България и да ги насочватъ къмъ столицата. Въ Радомиръ бѣ провъзгласена република отъ хора, които съвсемъ случайно бѣха се видѣли на чело на случайнитѣ тълпи. Правителството събра значителни сили отъ находящитѣ се въ София оздравяващи войници и офицери и отъ тѣзи, които се връщаха отъ отпускъ. За нѣколко дни дезорганизиранитѣ тълпи се извървѣха къмъ домоветѣ си и искуствената революция загасна сама по себе си, щомъ бѣ посрещната отъ държавната власть, решена да въдвори реда и да не допустне вмѣнителство на победителитѣ въ нашитѣ вжтрешни работи.

Споредъ протокола за примирието, нашата армия трѣбваше веднага да се прибере въ старитѣ отечествени граници и да се демобилизира.

Презъ това време отъ 1 октомврий до 19-й, полкътъ заемаше следното разположение: 1-а дружина на бивакъ около с. Тополяне, 2-а дружина на бивакъ северно отъ Метоха; 3-а дружина на позиция при чифл. Тефикъ бей; 3 и 4-а картечни роти на квартири въ чифл. Зили, 2-а кар. рота на бивакъ при 2-а дружина, 1-а кар. рота на позиция при чифлика Тефикъ бей. Гранатохвъргачния взводъ, раздѣленъ на отдѣления, бѣха предадени къмъ всѣка дружина по едно; минохвъргачния взводъ на бивакъ при с. Тополяне. Щаба на полка, полковия лазаретъ и бойния обозъ на квартири въ с. Тополяне. Нестроевата рота въ с. Порна.

Полка въ походъ за постоянното си мѣстожитеиство — Казанлъкъ.

На 2-й октомврий, на основание телеграмата отъ дивизията, на полка се заповѣдваше на 2 срещу 3 того, да се концентрира около с. Порна. Въ 8 ч. сл. пл. дружинитѣ съ картечнитѣ роти, гранато и минохвъргачнитѣ взводове тръгнаха отъ мѣсторазположението си за с. Порна, кждето на 3-й октомврий въ 2 часа пл. пл. пристигнаха и се установиха на бивакъ около сжщото село, и престояха до 5-й октомврий.

На 6-й октомврий, съгласно оперативната заповѣдь по бригадата, полкътъ предъ изпълненията си дългъ предъ олтаря на отечеството съ чисто чело тръгна въ походъ съ мѣсто-нощуване: манастира Св. Тополъ, на 7-й въ с. Просечени, а на 8-й въ с. Вълково, съ дневка на 9-й въ сжщото село.

Отъ 10-й до 16-й октомврий включително полкътъ продължи походното си движение по маршрутъ за нощуване:

Ликоветѣ на убититѣ офицери и офицерски кандидати указани въ текста на историята: кой, кога и кжде е убитъ.

† Поручикъ Тодоровъ Дечо.

† Оф. кандид. Милевъ Костадинъ

† Подпор. Игнат. въ Никола Христовъ

Неврокопъ, Кременскитѣ ханчета, с. Баня, тамъ и дневка, Якуруда, Юндолъ и гара Бѣлово.

На 16-й октомврий по пладне, полкътъ пристигна на последния пунктъ — гара Бѣлово, кждето се разположи на бивакъ западно отъ гарата.

На 17-й, полка раздѣленъ на два ешалона; 1-я, състоящъ отъ 1 и 3-а дружини, 1 и 3-а картечни роти, се натовари на желѣзницата, който тръгва въ 12 часа по полунощь и на 18-й въ 8 ч. сл. пл. пристигна на гара Тулово и се отправи за с. Мъглишъ, кждето се разположи на квартири.

II-я ешалонъ, състоящъ отъ останалитѣ части и всички команди на полка се натовари въ 10 часа пр. пл. на 18-й, тръгна за гара Тулово и въ 1 ч. пр. пл. на 19-й, пристигна на гарата и се разположи на бивакъ западно отъ с. Тулово.

На 19-й октомврий въ $8^1/_2$ ч. пр. пл. двата ешалона тръгнаха отъ мѣстонощуването си за гр. Казанлъкъ и на кръстопжтя Тулово Казанлъкъ и Мъглишъ Казанлъкъ, полкътъ се събра и следъ една малка почивка тръгна за Казанлъкъ, кждето въ 1 часа сл. пл. пристигна въ съставъ: 3 щабъ и 93 оберъ офицери, 4 офиц. кандидата, 4 чиновника и 2202 долни чинове и се разположи на квартири изъ града. Заповѣдь по полка № 425 § 1 отъ 19. X.

Демобилизацията на армията и на полка.

Споредъ протокола за примирието, нашата армия следъ прибирането си въ старитѣ отечествени граници трѣбваше да се демобилизира.

На 4-й ноемврий, съ Височайши указъ № 1, обявенъ въ заповѣдьта на 8-а дивизия № 229 отъ 10 ноемврий, се обявяваше демобилизацията на армията, като съ него се туряше край на тригодишната кървава война.

А съ заповѣдь по полка № 1 § 1 отъ 7-й ноемврий 1918 година, основана на телеграмитѣ отъ щаба на дивизията №№ 26511 и 26551, се обявяваше, че отъ днесъ полка да се счита демобилизиранъ и преминава въ мирновременния си съставъ по щата за 1913 година: три дружини, една картечна и една нестроева рота.

Прехраната и здравословното състояние на полка.

Презъ този кървавъ периодъ на войната, продоволствието на полка ставаще отъ дивизионния разходенъ интендански магазинъ въ Битоля, Прилепъ и Порна. Хранителнитѣ припаси се превозваха по желѣзницитѣ до съседнитѣ на бойното разположение гари: Арменохоръ, Леринъ, Баница, Кенали и Тополчане и отъ тѣзи последнитѣ, съ превознитѣ срѣдства на полка — се превозваха до селата задъ позицията изключени отъ артилерийското поражение. Отъ тѣзи скла-

† Капитанъ Ангеловъ Тодоръ

† Подпоручикъ Ст. Бекировъ
† Капитанъ Лалю Лазаровъ
† Подпоручикъ Георги Н. Пачауровъ
† Поручикъ Никола Хр. Казасовъ

дове припаситѣ се раздаваха на ротнитѣ артелчици и команди. Презъ време на боевете особенно внимание бѣше обърнато на прехрана и макаръ веднажъ на день, нощя, се носѣше на чиноветѣ отъ полка съ носимитѣ казани отъ 5 километра, варена храна съ порции месо за следния день. Изобщо прехраната — бѣ удовлетворителна.

Здравословното състояние на полка, въпрѣки голѣмата оскждица отъ облѣкло и обуща, бѣше удовлетворително. Инфекциозни болести нѣмаше, рѣдко болни имаме отъ простудяване и отъ изтощаване.

Намаление на армията

Глава XX

Разформированието на полка

Следъ като постигна обезсилването на България, съглашенското командване не държеше почти никаква смѣтка за подписваната въ Солунъ конвенция, и нейното нарушение по отношение за изпразването на Добруджа и Западна Тракия. — Станаха нѣколко кървави разправии отъ населението съ съглашенскитѣ войски въ България, предизвикани отъ насилническото държание на последното. Съглашенското командване започна сериозно да се бои отъ обесилената, но жестоко обидена България. Нашитѣ съседи, съвършено разслабени отъ войната, чувствуваха органически страхъ отъ нашия неповаленъ още народъ и започнаха да интригуватъ предъ великитѣ сили и да настояватъ за разпущане на цѣлата наша армия. Тѣ непропущаха случая да представятъ нашето отечество като размирна страна, готова да се впусне на ново въ война, за да си възвърне изгубенитѣ територии. Българската опастность до толкова се преувеличаваше, че съглашенското командване най-после бѣ принудено да настоява предъ нашето правителство за намаление на армията, безъ да се дочака договора за мира, който съвършенно да я унищожи. Подъ този натискъ, следъ като бѣха разформирани планинската и македонска дивизии, по после, презъ месецъ юлий 1919 година бѣха разформирани 9-а Тунджанска и 10-а Бѣломорски дивизии, а презъ месецъ септемврий и другитѣ дивизии.

Разформированието на полка стана съгласно заповѣдьта по 8-а Тунджанска дивизия № 41 § 1 отъ 21/VII 1919-а год. основана на предписанието на 2-а инспекционна область № 1448 отъ 19/VII, обявена въ заповѣдьта по полка № 75 § 6 отъ 26/VII 1919-а година, че 23-й Шипченски полкъ влиза въ състава на 12-й Балкански полкъ.

Тритѣ дружини въ полка образуватъ третата дружина отъ 12-й Балкански полкъ, а именно:

† Офицерски кандидатъ Иванъ Колинкоевъ
† Офицерски кандидатъ Георги Ефтимовъ Поповъ
† Подпор. Влаховъ Ник. Димитровъ † Подпор. Кьорпевъ Пенчо Христовъ

1, 2 и 3-а роти	образуватъ	7-а рота
4, 5 и 6-а роти	„	8-а рота
7, 8 и 9-а роти	„	9-а рота

Картечната рота се разсформирова и личния съставъ се предава къмъ 7-а рота.

И тъй 23-й пех. Шипченски полкъ, който съ голѣми и скѫпи жертви бѣше си извоювалъ славно име, написалъ страници въ българската военна история и покри съ вѣчна слава българското оржжие, трѣбваше по силата на жестокия Ньойски договоръ да завърши печално своя животъ и да бѫде заличенъ отъ състава на славната непобедима българска армия, за да се изроди въ последствие на 8-а допълняюща часть.

Заключение.

Сърдцето ми се покрусва. Душата ми се препълва отъ скрѣбъ, — до като да довърша края на безсмъртната история на великата три годишна кървава война, въ която храбритѣ Шипченци рамо до рамо съ своитѣ братя — Тунджанци и други наши полкове отъ родната ни армия, се биеха като орли и лъвове за да възпрътъ пѫтя на многочисленитѣ врагове на малка България, въоржжени съ най-модерни огневи срѣдства и изобиленъ огнестреленъ материялъ, да прегазятъ родната ни свещена земя.

Въ тази борба, Шипченци, импулсирани отъ любовь къмъ своя народъ, съ кръвьта и тѣлата си оросиха и покриха македонскитѣ полета и планини и създадоха множество бездомни окаяни страдалци и незнайни безкрайни гробове, на много загиналъ цвѣтущъ животъ отъ убити, умрѣли отъ рани и болести офицери, офицерски кандидати, фелдфебели, подофицери, ефрейтори и редници, сжщо и много ранени такива. Тѣзи безсмъртни герои — до последния си часъ пишеха на домашнитѣ си, че сж добре въ окопитѣ, да не мислятъ за тѣхъ. Тъй пишеха тѣ — за да не бждатъ отпосле оплаквани отъ хиляди майки, жени и несретни сирачета.

Но уви! Тѣ бѣха щастливи, че отминаха, за да не видятъ печалния край на войната и нещастието на България.

Обаче останалитѣ живи герои Шипченци, по независящи отъ тѣхъ причини, че войната се завърши катастрофално за България, по неволя трѣбваше да свиятъ славното си знаме, съ примирение на изпълненъ дългъ къмъ своята родина да се прибератъ на постоянното си мѣстоквартироване — гр. Казанлъкъ, като споредъ унизителния договоръ за миръ трѣбваше да изпиятъ до дъно горчивата чаша на печалната сждба на своя славенъ полкъ, съ лишаването му отъ името и номера чрезъ разформированието му.

Тази три годишна величава епопея, която макаръ и да не се увѣнча съ успѣхъ, никога нѣма да се забрави отъ

† Подпор. Иванъ Г. Радиковъ † Подпор. Илиевъ Стефанъ Василевъ
† Офицерски кандидатъ Ст. Карауловъ
† Офицерски кандидатъ Ив. Патевъ † Подпор. Любенъ Рачевъ

българския народъ и неговото потомство. Но . . . добъръ е Господь! Сѣнкитѣ на скжпитѣ покойници и споменитѣ на славнитѣ блѣскави победи: Одринъ, Щипъ, Повиенъ, Китка, Тимокъ, Струга, Звезда, Нижа-планина, Върбени, Кенали, Ращане и пр. бойни подвизи — спомени на славното минало на Шипченци — ще окриляватъ и удохотворяватъ за винаги българскитѣ синове — наследници на победоносния 23-й пех. Шипченски полкъ. Нека благовейно се преклонимъ предъ паметьта на славно загиналитѣ безсмъртни герои и да призовемъ молитвено: божията промисълъ за свѣтлото бждеще

на България, а въ частность и за полка, че той отново ще добие своето славно име 23-й Шипченски полкъ, и че неговото победоносно знаме пакъ ще се развѣва тамъ, кѫдето е било, за славата и величието на България и Царя.

Богъ да бди надъ България и нейния Царь!

Да живѣе България!

Да живѣе Негово Величество Царь Борисъ III.

Миръ и вѣченъ покой на славно загиналитѣ герои Шипченци!

Честь и слава на останалитѣ живи герои!

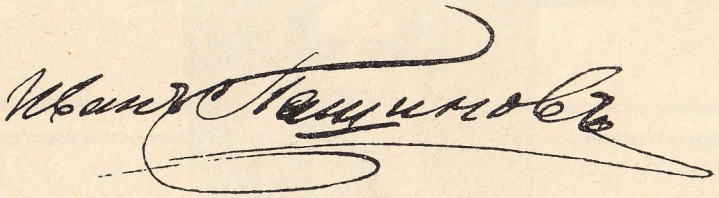

Генералъ о. з.

Наградени долни чинове за бойно отличие.

Съ заповѣдь на 8-а тунджанска дивизия № 87 отъ 30/XII 1916 г. обявявамъ въ заповѣдьта по полка № 158 12. I. 1917 година, имената на отличилитѣ се войници отъ полка както следва:

1) Редника отъ 12-а рота *Патриковъ Иванъ Димитровъ*, придаденъ за свръзка при командира на III-а дружина отъ полка при най-силенъ неприятелски артилерийски огънь е билъ изпратенъ отъ дружинния си командиръ до съседната рота на 57 пех. полкъ съ заповѣдь да разузнае и донесе какво става въ тоя участъкъ.

Редника Патриковъ Иванъ Димитровъ изпълнилъ заповѣдьта си най-блѣскаво като безъ най-малко двоумение и колебание и въпрѣки постоянното близко падане на фугаснитѣ гранати, открита мѣстность и близостьта на противника е успѣлъ да донесе на дружинния си командиръ исканото сведение. Заслугата на редника Патриковъ Иванъ Димитровъ е била ценна и за това, че въ тоя моментъ, благодарение на силния неприятелски артилерийски огънь, всичкитѣ телефонни съобщения между дружината и съседния полкъ сѫ били повредени

За това блѣскаво, акуратно и съзнателно и съ безстрашие на войнишкия си дългъ изпълнилъ заповѣдьта на наначалника, дружинния си командиръ, отъ името на Негово Величество Царя на българитѣ награждаватъ редника Па-

† Капитанъ Балевъ Георги † Поручикъ Хиновъ Христо

† Технически капитанъ Минко Калчевъ

† Поручикъ Маринковъ Димитъръ † Поручикъ Славчевъ Сава Пенчевъ

триковъ Иванъ Димитровъ съ войнишки кръстъ за храбрость III степень.

2) Редницитѣ отъ 10-а рота на сѫшия полкъ *Куковъ Тодоръ Николовъ и Миневъ Христо Стефановъ*, въ качеството си наблюдатели предъ бойната линия, съ умение и ловкость сѫ привлѣкли къмъ нашия фронтъ французкия войникъ отъ 372 полкъ Жарфъ Марисъ и сѫ го пленини. Това е станало тъкмо на време, когато нашитѣ разузнавателни органи сѫ имали нужда отъ сведения за противника и отъ заловения пленникъ сѫ добили ценни сведения за силитѣ, състава и разположението на неприятеля.

За тая имъ съобразителность и ловкость и за пренесената ценна заслуга на дѣлото отъ името на Н. В. Царя на българитѣ награждаватъ редницитѣ отъ 1-а рота на 23-й пех. шипч. полкъ Куковъ Тодоръ Николовъ и Миневъ Христо Стефановъ съ войнишки кръстъ за храбрость IV степень.

Съ заповѣдь по 8-а пех. тунджанска дивизия № 113 § 3 обявявамъ съ заповѣдь по полка № 194 отъ 1/IV 1917 год. поименованитѣ войници 16-а рота отъ полка, че на 20-й III сѫщата година въ качеството си на предни наблюдатели сѫ били поставени: първия като членъ наблюдатель, а останалитѣ като лѣтяща поща задъ него въ плитка стрелкова траншеи и безъ да се спиратъ отъ барабания огънь на противника и отъ умора презъ тридневнитѣ боеве сѫ си изпълнили идеално дълга, като останали вѣрни на поста си и предупреждавали за всички движения на противника.

Началникътъ на дивизията, възхитенъ отъ подвига на тѣхното безпримѣрно и достойно за подражание хладнокръвие при изпълнение на дълга си отъ името на Негово Величество Царя, ги награждава както следва:

1) Младшия подофицеръ *Тодоровъ Станю* отъ с. Цвѣтково околия Габровска 36 призивъ съ войнишни орденъ за храбрость III степень.

2) Ефрейтора *Илиевъ Тотю Петковъ* с. Бранковци Габровска околия 37 призивъ съ войнишки военененъ орденъ за храбрость III степень.

3) Редника *Енчевъ Иванъ Николовъ* отъ с. Осиково Неврокопска околия 29 призивъ съ войнишки военененъ орденъ за храбрость II степень.

4) Редника *Деневъ Иванъ Дечковъ* отъ с. Шипка Казанлъшка околия 33 призивъ съ войнишки военененъ орденъ за храбрость II степень и

Редника *Георгиевъ Илия Илиевъ* отъ с. Дебелцово Севлиевска околия 38 призивъ съ войнишки военененъ орденъ за храбрость IV степень.

Освенъ тоаа младшия подофицеръ *Тодоровъ Стойно Цанковъ* въ сѫщата заповѣдь по дивизията се повишава въ чинъ старши-подофицеръ отъ 20 III т. г.

Отъ лѣво къмъ дѣсно — † оф. кандидатъ Ив. Чичоваровъ; оф. кандидатъ Никодимъ Султа ювъ; † оф. кандидатъ Ивановъ Тотю Минчевъ и † оф. кандидатъ Ник. Стоковъ; долу — † Подпор. Къню Трифоновъ.

† Майоръ Тотю Стояновъ † Капитанъ Александъръ Цановъ

† Майоръ Тачо Поповъ

† Капитанъ Ивановъ Хр. Михалевъ † Поручикъ Гердановъ Стефанъ

Численно сведение

за загубитѣ на 23-й п. Шипченски полкъ отъ 17-й августъ 1916 год до 1918 год. извлѣчено отъ дневника и реляциитѣ на полка.

Година и месецъ	Убити			Ранени			Контуз.	Б. изчез. почин.	
	Офиц.	Сфиц. канд.	Долни чинове	Офиц.	Офиц. канд.	Долни чинове	Д. чин.	Долни чинове	Долни чинове
1916 година									
Августъ	1	—	1	—	—	5/2 кав.	—	—	—
Септемврий	5	1	110	6	1	587	—	189	—
Октомврий	5	4	273	3	1	886	183	174	—
Ноемврий	7	—	166	3	—	399	22	—	—
Декемврий	1	1	11	1	—	34	—	—	—
1917 година									
Януарий	—	—	2	—	—	10	—	—	—
Февруарий	—	—	3	1	—	17	—	—	—
Мартъ	1	2	105	4	2	401	—	212	—
Априлъ	2	—	3	1	—	34	—	—	—
Май	—	—	7	—	—	4	—	—	—
Септемврий	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Октомврий	—	—	—	—	—	2	—	—	—
Ноемврий	—	—	1	—	—	10	—	—	—
Декемврий	—	—	1	—	—	1	—	—	—
1918 година									
Септемврий	—	—	2	—	—	—	—	—	—
	22	8	686	23	4	2390	205	577	—

СПИСЪКЪ № 1

На раненитѣ офицери и офицер. кандидати отъ 23 п. Шипченски полкъ презъ 1916 и 1917 години и на безследно изчезналитѣ.

№	Чинъ, фамилия и име	Длъжность	Кѫде и кога е раненъ
1	Полк. Пашиновъ Ив.	команд. 2/10 бриг.	Завоя на Черна 14/XI 916
2	Майоръ Христовъ Рачо	команд. 3 друж.	На Малка Нидже 4/IX „
3	зап. подп. Тъмневъ Петко	м. о. 12 рота	Върбенска позиц. 19/IX
4	„ Татарлиевъ Рачо	„ 8 рота	„
5	„ Стаменовъ Стефанъ	„ 15 рота	„
6	Подполк. Баевъ Василъ	команд. 4 друж.	. . . . 24 IX.
7	„ Ивановъ Гошо	мл. оф. 9 рота	. . . . .
8	оф.канд. Тюлюмбаковъ Христо	отъ 12 полкъ	. . . . .
9	майоръ Михаиловъ Юрданъ	к-ръ на 2 друж.	Кеналска позиция 28.X.
10	подп. Кънчевъ Борисъ	мл. оф. 6 рота	. . . . .
11	о. канд. Тотевъ Савчо Венковъ	„ 12 рота	. . . . .
12	майоръ Бояджиевъ Стефанъ	к-ръ 2 друж.	на 13.XI
13	подп. Кехлибаровъ Петъръ	м. о. 1 рота	на 10.XI Крапа
14	Цвѣтковъ Димитъръ	„ 14 рота	на 10.XI, Пологъ
15	Гърневъ Станимиръ	„ карт. рота	на 12.XI, Кенали
16	подп. Кабакчиевъ Василъ	к-ръ 1 друж.	на 14.X, Душегубка
17	оф. канд. Маневъ Михаилъ	мл. оф. 1 рота	. . . . .
18	под. Стойчевъ Хадж. Стефанъ	„ к. рота	30.X Завоя на Черна
19	поруч. Клисуровъ Иванъ	к-ръ 4 рота	Ращанс. позиция 20.XI
20	подп. Ивановъ Кръстю	„ 14 рота	на 25.XII
21	кап. Серафимовъ Стефанъ	„ 3 рота	на 17.II 1917 г.
22	подп. Стоман. Хр. Христовъ	м. о. 1 к. рота	на 18.III
23	„ Стаменовъ Ст. Ивановъ	к-ръ 15 рота	. . . . .
24	Дим. П. Николовъ	„ 6 рота	на 6.III
25	Шоповъ Михаилъ	мл. о. 1 к. р.	. . . . .
26	о. к. Велковъ Хр. Пенчевъ	„ 15 рота	на 14.III
27	„ Рогачевъ Петко Колевъ	„ 2 к. рота	на 20.III
28	кап. Василевъ Георги	к-ръ 7 рота	на 13.IV
	Безследно изчезнали		
1	зап. под. Хесапчиевъ Василъ	м. о. 13 рота	На М. Нидже 14/IX 1916
2	о. к. Клисуровъ Христо	„ 13 рота	Кенали 20.X
3	пор. Капитановъ Христо	„ 15 рота	„ 28.X
4	подп. Касъровъ Михаилъ	м. о. 1 рота	Ращанска поз. 18/III 917
5	подпор. Пѣевъ		Серски фр. 22/X 1917 г.

СПИСЪКЪ № 2

На убититѣ офицери и офицерски кандидати отъ 23-й п. Шипченски полкъ отъ 17-й августъ 1916 до 1918 година.

№	Чинъ, фамилия и име	Длъжность	Кѫде и кога убитъ	Кѫде погребанъ
	1916 година			
1	з. пор. Тодоровъ Дечо	к-ръ 13 рота	при Звезда 17 авг.	въ с. Звезда
2	пор. Миховъ Паскалъ	отъ щаб. на п.	при Горниче 14,IX	Върбени
3	под. Радиковъ Иванъ	м. о. 16 рота	Върбен. поз. 24.IX	. . . . .
4	подпор. Дюлгеровъ	12 полкъ	. . . . .	. . . . .
5	о. к. Карауловъ, С. Ивановъ	16 рота	. . . . .	. . . . .
6	под. Груевъ Рашо	м. о, 6 рота	на 26.IX	Битоля
7	кап. Ангеловъ Тодоръ	к-ръ 12 рота	на 19.IX	Въ Битоля
8	под. Василевъ С. Илиевъ	адют. 4 друж.	Кенал. поз. 14.X	Битоля
9	подпол. Златаревъ Коста	ком. 1/21 др.	на 14.X	Битоля
10	подп. Станевъ Люб. Рачевъ	м. о. 14 рота	на 27.X	. . . . .
11	о. к. Патевъ Иванъ	7 рота	на 30.X	. . . . .
12	пор. Хиновъ Христо Христовъ	к-ръ 14 рота	. . . . .	. . . . .
13	о. к. Султановъ Никодимъ	м. о 14 рота	. . . . .	. . . . .
14	кап. Лазаровъ Лалю Ивановъ	м. о. 9 рота	на 6.XI	. . . . .
15	пор. Казасовъ Никола	к-ръ 12 рота	на 10.XI	. . . . .
16	пор. Лалчевъ Цв. Тодоровъ	м. о. 4 рота	Ращан. поз. 20 XI	Ращане . . .
17	о. к. Чичоваровъ Иванъ	. . . . .	на 6.XII	. . . . .
18	майоръ Чилингировъ Д. Колевъ	к-ръ 1 друж.	Завоя Черна 10.XI	Суходолъ
19	кап. Балевъ Г. Василевъ	к-ръ 5 рота	. . . . .	. . . . .
20	подп. Игнатовъ Н. Христовъ	м. о. 3 рота	. . . . .	. . . . .
21	подп. Бекировъ С. Димитровъ	к-ръ 3 рота	на 28.X	. . . . .
22	о. к. Стоковъ Никола Илиевъ	м. о. 2 рота	Душегубка 12.X	. . . . .
23	Георги Ефтимовъ Поповъ	. . . . .	Завоя Черна 30.X	. . . . .
24	подп. Влаховъ Н. Димитровъ	м. о. 1 рота	на 10.XI	. . . . .
25	пор. Славчевъ С. Пенчевъ	к-ръ 5 рота	Ращ. поз. 6.XII 916	Ращане
	1917			
26	о. к. Милевъ Конст. Милевъ	м. о. 1 рота	на 16.III	. . . . .
27	„ Ивановъ Тотю Минчевъ	14 рота	на 17.III	. . . . .
28	подп. Настевъ Георги Настевъ	м. о. 14 рота	на 11.IV	. . . . .
29	кап. Дончевъ	к-ръ 2/12 друж.	Ращ. п. Д.-мог.19.III	. . . . .
30	подп. Пачауровъ Георги Н.	м. о. 2 к. рота	Ращан, поз. 11.IV	. . . . .
	Починали			
31	о. к. Романски Д. Павловъ	. . . . .	отъ рана 7,V	Въ Прилепъ
32	подп. Януловъ Георги	м. о. 15 рота	отъ рана 20.X 1915	Скробница
33	подп. Колю Трифоновъ	7 рота	на 12.IX 1916	Въ Баница

№	Чинъ, име и фамилия	Длъжность	Кѫде и кога е убитъ
34	подп. Кьорпевъ П. Христовъ	м. о. 11 рота	Въ Ниша 11.XI 1916
35	подп. Черневъ Бою Кралевъ	адют. 11 друж.	Прилепъ 26.XI 1917 г.
36	техн. кап. Минко Калчевъ	поч. отъ болесть	Въ Драма 26.VII 1917 г.
	Загинали офицери отъ 23 п. полкъ причислени презъ войната въ 56 п. полкъ.		
1	майоръ Тачо Поповъ	к-ръ на друж. 10 п.	На Чеганската планина
2	кап. Стояновъ Тодоръ	„ на 9 рота	На в. 1944 на 14.I 1916 г.
3	кап. Алекс. Цановъ	„ на 1 рота	При Снѣгова 4.III 1917 г.
4	Ивановъ Хр. Михалевъ	„ на 10 рота	Завоя на Черна
5	пор. Гердановъ Ст. Славовъ	„ на 12 рота	На Битол. поле на 18.VIII 916 г.

СПИСЪКЪ № 3

На убититѣ долни чинове отъ 23 пех. Шипченски полкъ презъ септемврий и декемврий 1916 година.

№	Чинъ, име и фамилия	Рота	Околия	Село или градъ	Кога е убитъ	Кѫде е убитъ	Погребанъ
1	Вълевъ Хр. Петъръ	16	Казанл.	Скобелево	14.IX	М. Ниджа	
2	Михалевъ Дим. Ивановъ	6	„	Видинъ	19.IX	Върб. позиция	
3	Минковъ Колю Христовъ	6	„	„	„		
4	Мл. п. Христовъ Петко Киревъ	6	„	Осетиново	„		
5	Ред. Бозаджиевъ Т. Костовъ	6	„	П. Баня	„		
6	„ Димовъ Тодоръ Ралевъ	7	„	Г. Изворово	11.IX	С. Спирдонъ	
7	„ Стойковъ Р. Иьоновъ	7	„	Н. Махла	„		
8	„ Ивановъ Драганъ Митевъ	7	„	Г. Изворово	12.IX		Задъ позицията
9	„ Дедевъ Колю Бративановъ	7	Габровска	Браниловци	„		
10	Ст. п. Станчевъ Станчо Колевъ	7	Казанлъшка	Ср. Горово	„		
11	Ред. Станевъ Русинъ Ивановъ	7	„	Габеръ	19 IX	Върб. позиция	
12	„ Жайковъ Желю Петровъ	7	„	Казанлъкъ	„		
13	„ Караджовъ Ангелъ Шиневъ	8	„	Шипка	14.IX	М. Ниджа	
14	„ Ивановъ Колю Цвѣтковъ	8	„	Пче. Ржтъ	„		
15	„ Петровъ Петъръ Димитровъ	8	„	Желтуша	„		
16	„ Христовъ Христо Селовъ	8	„	Фердинандъ	16.IX	Вър. позиция	
17	Фел. Ивановъ Иванъ Неновъ	8	Казанл.	Г. Паничер.	19.IX		
18	Ред. Мухтаровъ Хр. Николовъ	8	„	Мѫглишъ	„		
19	„ Колевъ Ст. Ивановъ	8	Габровска	Топлишъ	„		
20	„ Радославовъ Г. Станчевъ	8	„	Габрово	„		
21	„ Петровъ Ив. Цоневъ	8	„	Етъра	„		
22	„ Димитъръ Дечко Колевъ	8	Казанлъшка	Шипка	„		
23	„ Голѣмановъ Р. Юрдановъ	8	„	Елхово	„		
24	„ Каварджиковъ Дим. Ивановъ	8	„	Крънъ	„		
25	„ Христовъ Христо Андреевъ	8	Габровска	Златарето	„		
26	„ Цвѣтковъ Пенчо Илиевъ	8	Севлиевска	Димча			
27	„ Колевъ Иванъ Беневъ	8	Габровска	Съботковци			
28	„ Ковачевъ Али Ас. Салиевъ	8	Севлиевска	Върбово	14.IX	Горничево	
29	М. п. Василевъ В. Ненковъ	9	Казанлъшка	г. Изворово			
30	Ред. Славчевъ Колю Христовъ	9	Габровска	Поповци			
31	„ Ивановъ Минчо Дянковъ	9	Казанл.	Химитли			
32	„ Мариновъ Хр. Николовъ	9	Габровска	Браниловци			
33	„ Кацаровъ Кост. Тодоровъ	9	„	Етъръ			
34	„ Николовъ Алекси Стойновъ	9	Казанлъшка	Александрово	19.IX	Върбенса	
35	„ Колевъ Колю Ангеловъ	10	Габровска	Хандац.	14.IX	Горничево	
36	„ Шиковъ Милю Христовъ	10	Казанлъшка	Г. Сахране	12.IX		Задъ позицията
37	„ Даскаловъ Хр. Георгиевъ	10	„	Гол. Село			
38	„ Тринговъ Лалю Миневъ	10	„	Секиречево			
39	„ Василевъ Недѣлчо Никовъ	10	Севлиевска	Карменджа			
40	М. п. Димитровъ Т. Стояновъ	10	Казанлъшка	Гор. Градище	16.IX	Върбенска	
41	Ред. Петровъ Минко Стойновъ	10	Севлиевска	Хитрово			
42	„ Петковъ Ив. Киревъ	10	Казанл.	Казанлъкъ	19.IX		
43	„ Илиевъ Милю Милчевъ	10	„	Г. Сахране	23.IX		
44	„ Димитровъ П. Димитровъ	11	Севлиевска	Гор. Славово	9.IX	С. Спирдонъ	
45	„ Калчевъ Деню Илиевъ	11	Габровска	Кашлитѣ	11.IX		
46	„ Тотевъ Тотю Станевъ	11	„	Златаритѣ	12.IX		
47	„ Иосифовъ Пенчо Генчевъ	11	„	Желтуша			
48	„ Станчевъ Ст. Стояновъ	11	Казанл.	Ветренъ			
49	Ефр. Беренковъ Хр. Георгиевъ	11	„	Елхово			
50	Ред. Захариевъ П. Колевъ	11	„	Казанлъкъ			
51	„ Груевъ Г. Стойковъ	11	„	„			
52	„ Голѣмановъ Г. Миневъ	11	„	Елхово	13.IX		
53	„ Карталъ Шекиръ Мехмедовъ	11	„	Търничене			
54	„ Мусровъ Г. Лаловъ	11	„	Енина	14.IX	Горничево	
55	„ Кѫневъ Коню Венковъ	11	Габровска	Рунево			
56	„ Венковъ Велю Илиевъ	11	„	Кметовци			
57	„ Доксанлиевъ Коста Шиневъ	11	Казанл.	Шипка			
58	Ефр. Вълевъ Минко Петровъ	11	Севлиевска	Киевци	17.IX	Върбенска	

59	Ред. Базиргяновъ Цв. Христовъ	12	Казанл.	Г. Дряново	12.IX	С. Спирдонъ	
60	„ Русевъ Ив. Русевъ	12	„	Казанлъкъ			
61	„ Говедаровъ Петко Димитровъ	12	„	Ср. Горово	14.IX		
62	„ Лангуревъ Слави Христовъ	12	Казанлъшка	Енина	15.IX	Върбен. поз.	
63	Мл. п. Колевъ Хр. Димитровъ	12	Габровска	Вранилово	19.IX		
64	Ред. Пасковъ Дим. Иовковъ	12	Севлиевска	Драглево			
65	„ Карачановъ Юсеинъ Алиевъ	13	Хасковска	Хасково	14.IX	Горничево	
66	Ст. п. Славчевъ Митю Ивановъ	13	Казанлъшка	Казанлъкъ			
67	Ред. Ранчевъ Митю Ивановъ	13	„	Мъглишъ			
68	„ Ивановъ Добри Димитровъ	13	„	Казанлъкъ			
69	„ Дудуновъ Димо Димитровъ	13	Габровска	Кози Рогъ			
70	Мл. п. Колевъ Дянко Илиевъ	13	„	Златарето			
71	Ред. Рачевъ Хр. Стояновъ	13	„	Нова Махла			
72	„ Димитровъ Гждю Ивановъ	13	„	Фердинандъ			
73	„ Койчевъ Георги Койчевъ	13	Казанлъшка	Вѣтренъ			
74	„ Челебоновъ Бохоръ Илиевъ	13	„	Дутавци			
75	„ Драголевъ Илия Сивчевъ	13	Габровска	Браниловци			
76	С. п. Гешевъ Георги Славовъ	13	Казанлъшка	Д. Сахране			
77	М. п. Димановъ Диманъ Димитровъ	15	„	Розово			
78	Ред. Чавдаровъ Ив. Лалевъ	16	„	Казанлъкъ			
79	Ефр. Серкиджиевъ Ив. Цвѣтковъ	15	„	Д. Сахране	15.IX	Върб. поз.	
80	„ Коцевъ Дан. Георгиевъ	15	Севлиевска	Кравинно			
81	Ред. Минчевъ Христо Марковъ	15	Габровска	Лесичари	17.IX		
82	„ Маировъ Данаилъ Исаковъ	15	Казанлъшка	Казанлъкъ	18.IX		
83	„ Ивановъ Цоню Цоневъ	15	Габровска	Лесичере	15.IX		
84	„ Балевъ Стойко Ионковъ	1 кр	Севлиевска	Хитрово	16.IX		
85	„ Мечевъ Райно Къневъ	„	Казанлъшка	Елхово	15.IX		
86	С. п. Драковъ Ст. Рачевъ	13	„	г. Дряново	24 IX		
87	„ Митевъ Ив. Савовъ	13	„	Турия			
88	Ред. Богдановъ Хр. Ивановъ	13	Габровска	Н. Махла			
89	„ Райковъ Райко Христовъ	13	„	. . . . .			
90	„ Цалбуковъ П. Станевъ	13	Казанлъшка	Енина			
91	„ Чоновъ В. Чоновъ	15	„	г. Село	23.IX		

Задъ позициитѣ

92	„ Тотевъ Петко Стоевъ	15	казанлъшка	Александрово			
93	„ Атанасъ П. Стоевъ	15	„	. . . . .			
94	Ефр. Митевъ Дим. Христовъ	15	„	Шипка	24.IX		
95	Ред. Шановъ Петко Колевъ	15	Габровска	Божанци			
96	„ Чаралозовъ Дим. Христовъ	16	Казанлъшка	Казанлъкъ			
97	„ Хаджиевъ Данчо Тоневъ	16	„	Шипка			
98	„ Кърковъ Данчо Тотевъ	16	„	Секирчево			
99	„ Карашневъ Стойно Митевъ	16	„	Енина			
100	С. п. Коевъ Хр. Кръстевъ	16	Габровска	Етаръ			
101	Ред. Радуловъ Колю Митевъ	16	Казанлъшка	Пав. Баня			
102	„ Гълъбовъ Колю Генчевъ	16	„	Овощникъ			
103	„ Милчевъ Ив. Тоневъ	16	„	Турия			
104	„ Цаневъ Хр. Петровъ	16	„	Химитли			
105	„ Даневъ Цоню Георгиевъ	16	Севлиевска	Търново			
106	М. п. Ботевъ Ив. Лалевъ	16	Казанлъшка	Шипка			
107	Ред. Георгиевъ В. Димитровъ	16	„	Салтъково			
108	„ Цанковъ Цанко Колевъ	6	„	Овощникъ			
109	„ Селкалевъ Къню Ивановъ	8	„	г. Чорковище			
110	„ Василевъ В. Колевъ	8	„	Пче. Ржтъ			
111	„ Сарански Цоню Илиевъ	10	Габровска	Лѣсичари	30.IX		
112	„ Гарушевъ Ив. Георгиевъ	16	Казанлъшка	Шейново	29.IX		
113	„ Дочевъ Радомиръ Христовъ	3	„	Габарево	24.IX	Душагубка	
114	„ Джаловъ Стойко Теневъ	3	„	Търничени			
115	„ Пантевъ Н. Пантевъ	13	Габровска	с. Мичковци	17.VIII	17.VIII при Звез.	
116	Ефр. Николовъ Н Николовъ	11	Казанлъшка	Асенъ	2.IX	С. Спирдонъ	
117	Ред. Чойзаковъ Стаю Ивановъ	11	Севлиевска	Добромиръ			
118	„ Чакъровъ Дим. Христовъ	9	Казанлъшка	Казанлъкъ	4.IX		
119	Ефр. Денчевъ Ив. Денчевъ	15	Габровска	Боровци	24.IX	Върбенъ	
120	Ред. Колевъ Тотю Неновъ	2	„	Ченковци	15.XII	Ращане	
121	„ Ивановъ Димо Радевъ	3	Севлиевска	Докромиръ	17.XII		
122	„ Велчевъ Велю Ивановъ	3	Габровска	Бѣломирци			
123	„ Митевъ Стефанъ Данаиловъ	3	„	Етаръ			

Задъ позицията

124	„ Пѣевъ Тотю Станевъ	3	Казанлъшка	Златари			
125	„ Колевъ Генчо Неновъ	3	„	Елхово			
126	„ Христовъ Геоги Ивановъ	11	„	г. Сахране	32.XII		
127	„ Кьорпевъ Ионко Ивановъ	7	Габровска	Габрово	6.XII		
128	„ Чемширевъ Теню Теневъ	14	казанлъшка	Секиречево	13.XII		
129	Фел. Дойновъ Колю Ивановъ	5	Габровска	Бѣленци	10.XI	Пологъ	
130	Ред. Бенчевъ Христо Христовъ	1	„	Етаръ	16.XII	Ращане	
131	„ Ангеловъ Ангелъ Русевъ	1	„	Козирокъ	18.X	крапа	
132	„ Трифоновъ Христо Петровъ	3	Севлиевска	Любомиръ	29.X	Завоя Черна	
133	„ Цоневъ Стефанъ Стояновъ		Габровска	Велково		Убити случай-	
134	„ Илчевъ Геню Колев		„	Обрейковци		но въ трена	
						за Прилепъ.	

Задъ позицията

Преписъ отъ заповѣдната книга на 23-й пех. полкъ за 1916 година.

СПИСЪКЪ № 4

На убититѣ чинове отъ бившия 23-й пех. Шипченски полкъ презъ Общо-Европ. война въ периода отъ 1.X 916 до 30.X 1916 г.

№	Чинъ, име и фамилия	градъ или село	околия	коя е рота	Кога е убитъ	На коя мѣстность
1	Ред. Георгиевъ Димитъръ Ивановъ	с. Г. Дрѣново	Казанлъшка	9	6.X	с. Кенали
2	„ Койчевъ Койчо Колевъ	Ржжина	„	10	„	„
3	„ Нидѣлковъ Нидѣлко Славовъ	Къшлата	„	10	4.X	„
4	„ Добревъ Михо Игнатовъ	Съботковци	Габровска	11	„	„
5	Ст. п. Нешевъ Георги Иванъ	Г. село	Казанлъшка	13	„	„
6	Ред. Долневъ Минчо Нодевъ	Топлешъ	Габровска	10	„	„
7	„ Партекевъ Хр. Пройновъ	Етъръ	„	10	„	„
8	„ Христовъ Иовчо Стояновъ	Крънъ	Казанлъшка	10	„	„
9	„ Колю Наневъ	Тодорчетата	Габровска	Щ. п.	„	„
10	„ Бончевъ Ботю Колевъ	гр. Севлиево		6	„	„
11	„ Генковъ Милчо Ивановъ	Пракали	Габровска	6	„	„
12	„ Боневъ Трифонъ Василевъ	Драганчетата	„	11	9.X	„
13	„ Недѣлчевъ Ив. Петковъ	Димовци	Казанлъшка	12	„	„
14	„ Кирковъ Петъръ Георгиевъ	Жълтежъ	Габровска	13	10.X	„
15	Мл. п. Черневъ Хр. Пеневъ	Сикиречани	Казанлъшка	16	9.X	„
16	Ред. Ивановъ Ради Дуневъ	Козирогъ	Габровска	3	12.X	поз. Душегубка
17	„ Михаиловъ Василъ Станевъ	Поповци	„	3	„	„
18	„ Нидѣлковъ Симеонъ Ивановъ	Боженци	„	3	„	„
19	„ Петковъ Колю Симеоновъ	Междени	„	3	„	„
20	„ Хаджиевъ Деню Дочевъ	Ср. Горв.	Казанлъшка	3	„	„
21	„ Гайдаровъ Митю Боневъ	Банковци	Габровска	3	„	„
22	„ Минчевъ Георги Петковъ	Калпазн.	„	3	„	„
23	„ Киселовъ Минчо Ивановъ	Тулово	Казанлъшка	6	8.X	с. Кенали
24	„ Димитровъ Иванъ Велковъ	гр. Севлиево		6	„	„
25	„ Петковъ Колю Боневъ	Етъра	Габровска	6	„	„

26	Ред. Димитровъ Димитъръ Иовчевъ	Овощникъ	казанлъшка	6	11.X.		
27	„ Камбуровъ Неязивъ Ибрямовъ	гр. Казанлъкъ		„	„		
28	Мл. п. Цоневъ Стефанъ Петковъ	Гарвани	Габровска	8	6.X.		
29	Ред. Кехайовъ Петко Ивановъ	Г. Черков.	казанлъшка	8	7.X.		
30	„ Велевъ Георги Станковъ	Д. Сахране	„	13	14.X.		
31	„ Казанджиевъ Тодоръ Тодоровъ	гр. Казанлъкъ		т. к.	„		
32	„ Стойчевъ Стойчо Станчевъ	Хирево	Севлиевска	т. к.	„		
33	„ Дянковъ Димитъръ Георгиевъ	Габарево	казанлъшка	9	„		
34	„ Данаджиковъ Иванъ Дончевъ	гр. Казанлъкъ		„	„		
35	„ Боневъ Петъръ Симеоновъ	Гор. Могила	Габровска	„	„		с. Кенали
36	Мл. п. Неновъ Нено Тодоровъ	П. Баня	казанлъшка	10	13.X.		
37	„ „ Костовъ Петко Илиевъ	Кметовци	Габровска	„	„		
38	Ред. Дянковъ Стойно Демиревъ	Крънъ	Казанлъшка	„	„		
39	„ Петковъ Момчилъ Желевъ	Елхово	„	„	„		
40	„ Ичидовъ Иванъ Ганевъ	гр. Габрово		„	„		
41	„ Николовъ Ст. Илиевъ	Г. Сахран.	Казанлъшка	„	„		
42	„ Теневъ Минчо Лалевъ	Сикречево	„	„	„		
43	„ Бойкинъ Илчо Василевъ	Рачевци	Габровска	12	15.X.		
44	„ Тенчевъ Михалъ Петковъ	Орѣхово	Казанлъшка	12	„		
45	„ Минчевъ Колю Илиевъ	Кая-Башъ	Габровска	2	18.X.		
46	„ Острevъ Герги Колевъ	Елхово	Казанлъшка	3	13.X.		
47	„ Рачевъ Иванъ Христовъ	Етъръ	Габровска	3	„		
48	Мл. п. Мандевъ Хубенъ Христовъ	Поповци	„	3	16.X.		
49	Ред. Чолаковъ Недю Недевъ	„	„	5	„		
50	„ Неновъ Христо Гатевъ	Банковци	„	„	„		в. Душегубка
51	фел. Петровъ Иванъ Илиевъ	гр. Дупница		„	„		
52	Ст. п. Христовъ Ст. Лазаровъ	гр. Казанлъкъ		„	19.X.		
53	Ред. Славовски Слави Ганевъ	Срѣдногор.	Казанлъшка	„	„		
54	„ Дражевъ Митю Лалевъ	П. Баня	„	„	„		
55	„ Курукъневъ Анд. Ивановъ	Елхово	„	„	„		
56	„ Велевъ Христо Василевъ	Габарево	„	„	„		
57	„ Нидѣлковъ Нидѣлко Стойновъ	Александрово	„	„	„		
58	„ Марковъ Станчо Стефановъ	Поповци	габровска	„	„		

59	„ Златевъ Злати Пенчевъ	Г. Черков.	казанлъшка	5	19.X.	в. Душе-губка	
60	Ст. п. Колевъ Христо Калчевъ	Кметовци	габровска	6	17.X.		
61	Ред. Недѣлковъ Христо Стойновъ	Александрово	казанлъшка	„	18.X.		
62	„ Калчевъ Петко Христовъ	гр. Казанлъкъ		„	„		с. Кенали
63	Мл. п. Спасовъ Деню Вълевъ	Шейново	казанлъшка	„	19.X.		
64	Ред. Голѣмановъ Стефанъ Колевъ	Мечковци	габровска	7	15.X.		
65	„ Исиковъ Хр. Христовъ	гр. Габрово		„	16.X.		
66	Мл. п. Недковъ Димо Ивановъ	Чомаци	габровска	„	18.X.	с. Срѣдно игри	
67	Ред. Цамбуковъ Петъръ Ивановъ	Енина	казанлъшка	15	15.X.	с. Кенали	
68	„ Ковачевъ Стефанъ Митевъ	Раховци	габровска	16	21.X.	„	
69	„ Станесковъ Дим. Найденовъ	Турия	казанлъшка	11	20.X.		
70	„ Събчевъ Недѣлко Русиновъ	Крушево	Севлиевска	5	23.X.		
71	„ Саевъ Минчо Колевъ	Тодорчета	габровска	5	„		
72	„ Колевъ Никола Живковъ	Бичкийня	„	1	17.X.		
73	Ст. п. Боневъ Хр. Цаневъ	Балани	„	1	19.X.		
74	Ред. Боевъ Лало Рачевъ	Г. Дрѣново	казанлъшка	1	„		Душегубка
75	„ Бечевъ Дечо Георгиевъ	Голѣмо село	„	1	20.X.		
76	„ Шумулджиевъ Дечо Къневъ	Видинъ	„	1	21.X.		
77	„ Иовчевъ Стефанъ Илиевъ	Овощникъ	„	5	17.X.		
78	„ Бѣлковъ Петко Ивлновъ	Козарица	габровска	6	20.X.	с. Кенали	
79	„ Манчевъ Колю Стефановъ	Велковци	„	6	22.X.	„	
80	Мл. п. Хаджи Тодоровъ Димитъръ	Орѣхово	казанлъшка	1	11.X.		
81	Ред. Милевъ Цвѣтко Захариевъ	Борисово	„	1	„		
82	„ Бакаловъ Христо Вълевъ	П. Баня	„	1	„		
83	„ Василевъ Иванъ Цвѣтковъ	Зел. дърво	габровска	1	„		
84	„ Войчевъ Войчо Илиевъ	Междени	„	1	„		
85	„ Стояновъ Колю Андрѣевъ	Димовци	казанлъшка	7	24.X.		
86	„ Папановъ Стефанъ Методиевъ	Енина	„	„	„		
87	„ Матевъ Димитъръ Стефановъ	Крънъ	„	„	„		
88	„ Колевъ Колю Спасовъ	Асенъ	„	„	„		
89	„ Семовъ Семо Мариновъ	Иванчанитѣ	габровска	„	„		с. Кенали Душегубка
90	„ Ивановъ Георги Несторовъ	Търничени	казанлъшка	„	„		
91	Мл. п. Неновъ Нено Симеоновъ	Лисецъ	габровска	„	„		

92	Мл. п. Бобевъ Деню Тотевъ	Мечковци	Габровска	14	12.X	поз. Търнова
93	Ред. Стоевъ Дечко Стефановъ	Търночени	казанлъшка	14	14.X	„
94	Мл. п. Захариевъ Герги Колевъ	гр. Казанлъкъ		14	„	„
95	Ред. Михалевъ Тодоръ Славовъ	Дол. Мъдърци	„	14	22.X	с. Кенали
96	„ Пашевъ Ибрямъ Османовъ	Г. Чеков.	„	14	„	„
97	„ Събчевъ Василъ Христовъ	гр. Казанлъкъ		14	26.X	„
98	„ Райковъ Петъръ Златевъ	Д. Мъдърци	„	14	„	„
99	„ Руйновъ Христо Рачевъ	гр. Казанлъкъ		14	„	„
100	„ Койчевъ Христо Стойковъ	Търничени	„	2	29.X	Душегубка
101	„ Колевъ Тодоръ Иотевъ	Лѣсичарна	Габровска	6	25.X	с. Кенали
102	„ Петковъ Христо Рачевъ	Хасани	„	7	„	„
103	„ Пирговъ Михалъ Николовъ	Казанлъкъ		7	27.X	„
104	„ Миховъ Маринъ Недѣлковъ	Г. Паничер.	„	7	„	„
105	„ Минчевъ Тодоръ Теневъ	Турия	„	7	„	„
106	„ Тордановъ Руси Илиевъ	„	„	7	„	„
107	Ред. Юрдановъ Димитъръ Юрдановъ	Казанлъкъ		7	„	„
108	„ Кънев Петко Хубеновъ	Златенци	Гаровска	7	„	„
109	„ Ботевъ Недѣлко Христовъ	Кръвеникъ	Севлиевска	7	„	„
110	„ Драгиевъ Стефанъ Юрдановъ	гр. Казанлъкъ		7	„	„
111	„ Джангазовъ Стеф. Василевъ	„		7	„	„
112	„ Вълдобревъ Пеню Добревъ	Шейново	К-ка	7	„	„
113	ст. п. Талевъ Минчо Коевъ	Скобелево	„	7	„	„
114	ред. Черковски Къню Доневъ	Дунавци	„	7	„	„
115	„ Ивановъ Иванъ Колевъ	Чомацитѣ	Габровска	7	„	„
116	„ Войчевъ Василъ Бобевъ	Междени	„	7	„	„
117	мл. п. Мариновъ Пенчо Събчевъ	Г. Черков.	К-ка	15	27.X	с. Ср. Игри
118	„ „ Дончевъ Атанасъ Димитровъ	Видинъ	„	16	„	с. Кенали
119	Ред. Бастровъ Пеню Ивановъ	Шипка	„	16	28.X	„
120	„ Георгиевъ Георги Минчевъ	Спасета	Габровска	14	30.X	с. Пологъ
121	мл. п. Ангеловъ Ангелъ Христовъ	Златари	„	14	„	„
122	Ред. Донски Василъ Христовъ	Гръблевци	„	14	„	„
123	„ Петровъ Стефанъ Василевъ	Стойчевци	„	14	„	„
124	„ Теневъ Атанасъ Наневъ	Ср. горово	Казанлъшка	14	„	„
125	ст. п. Михалевъ Стеф. Василевъ	Поповци	Габровска	3	28.X	„Буче“ (Скочи виръ)
126	мл. п. Недѣлковъ Нед. Тодоровъ	Александрово	казанлъшка	3	„	„
127	Ред. Иорговъ Иорго Димитровъ	Елхово	„	3	„	„
128	„ Орѣшковъ Христо Кънев	„	„	3	„	„
129	мл. п. Ивановъ Христо Георгиевъ	гр. Казанлъкъ		3	„	„
130	„ Гатевъ Гатю Славчевъ	Жълтежъ	Габровска	3	„	„
131	Ефр. Ивановъ Наню Моневъ	д. Сахране	казанлъшка	3	„	„
132	„ Радуловъ Михалъ Милевъ	Злати ржтъ	Габровска	3	„	„
133	„ Нековъ Тодоръ Костовъ	Мечковци	„	3	„	„
134	„ Човлаковъ Тотю Петковъ	Жълтежъ	„	3	„	„
135	„ Мишиликовъ Стеф. Христовъ	гр. Свиленгр.		3	„	„
136	„ Стойновъ Иванъ Ивановъ	гр. Казанлъкъ		9	27.X	с. Кенали
137	„ Цвѣтковъ Христо Стояновъ	Трънито	Габровска	9	28.X	„
138	„ Спасовъ Спасъ Коевъ	Шипка	казанлъшка	9	29.X	„
139	„ Снизовъ Христо Минчевъ	Стомоняци	Габровска	5	19.X	Душегубка
140	„ Прасовъ Ботю Илиевъ	Златари	„	5	„	„
141	„ Панчевъ Стачо Ивановъ	Турия	Казанлъшка	11	28.X	с. Кенали
142	„ Бозаджиевъ Иванъ Коевъ	Шипка	„	11	„	„
143	„ Янбаслиевъ Димитъръ Минчевъ	гр. Казанлъкъ		11	„	„
144	„ Ферадъ Зепеловъ	Гължбицъ	Хасковска	11	„	„
145	„ Петровъ Димитъръ Ивановъ	Трапецковъ	Габровска	11	„	„
146	„ Минчевъ Минчо Колевъ	Велковици	„	14	30.X	с. Ченгелъ
147	ф-лъ Пондевъ Христо Христовъ	Видинъ	Казанлъшка	12	29.X	с. Кенали
148	„ Найденовъ Найденъ Ивановъ	А. Сахране	„	12	„	„
149	ст. п. Чавдаровъ Стеф. Боневъ	Секилечево	„	12	„	„
150	„ Тотевъ Христо Тотевъ	Д. Сахране	„	12	„	„
151	„ Гатевъ Пенчо Дамяновъ	Рахово	Габровска	12	„	„
152	мл. п. Колевъ Пенчо Точиларовъ	Трънито	„	12	„	„
153	Ред. Съпановъ Иванъ Гатевъ	Дунавци	Казанлъшка	12	„	„
154	„ Ботевъ Коста Боевъ	Н. Махла	Габровска	12	„	„
155	„ Убевъ Дончо Теневъ	Г. село	Казанлъшка	12	„	„
156	„ Димчевъ Михо Костовъ	Дамяново	Севлиевска	12	„	„
157	„ Свинаровъ Теню Станевъ	Енина	Казанлъшка	12	„	„

158	„ Манафовъ Теню Георгиевъ	Г. село	казанлъшка	12	29.X	с. Кенали	
159	„ Ивановъ Цанко Теневъ	Имитлий	„	12	„	„	
160	„ Боевъ Дянко Тончевъ	Шейново	„	12	„	„	
161	„ Деневъ Христо Ивановъ	гр. Казанлъкъ		12	„	„	
162	„ Спасовъ Иванъ Беровъ	Гарванитѣ	Габровска	12	„	„	
163	„ Тодоровь Иванъ Костадиновъ	Г. Изворово	Казанлъшка	12	„	„	
164	„ Бълдаровъ Дочо Колевъ	Поповци	Габровска	12	„	„	
165	Ефр. Клисуровъ Петъръ Желевъ	Г. Паничер.	Казанлъшка	12	„	„	
166	ред. Поповъ Григоръ Тодоровъ	Видинъ	„	12	„	„	
167	ст. п. Митевъ Рачо Стояновъ	Делижеци	Габровска	5	19.X	Душегубка	
168	Евр. Бечевъ Янко Петровъ	Скобелево	Казанлъшка	12	29.X	с. Кенали	
169	ред. Ионче въ Христо Колевъ	Видинъ	„	12	„	„	
170	„ Мучуковъ Стоянъ Русевъ	Елхово	„	12	„	„	
171	„ Мерасчиевъ Стеф. Тодоровъ	Видинъ	„	12	„	„	
172	„ Митевъ Митю Геневъ	Балани	Габровска	12	„	„	
173	„ Николовъ Никола Дедевъ	Чадарлий	Севлиевска	12	„	„	
174	„ Петковъ Петко Митевъ	Салтъково	казанлъшка	12	„	„	
175	Ред. Продановъ Иванъ Христевъ	Фердинандово	Габровска	1	27.X	Изт. с. Ченгелъ	
176	Ст. п. Илиевъ Христо Тотевъ	Рѣсковица	„	1	„	„	
177	„ Качевъ Стоянъ Григоровъ	Дунавци	Казанлъшка	1	„	„	
178	„ Радевъ Тотю Ивановъ	Генчевци	Габровска	1	„	„	
179	„ Дянковъ Трифонъ Стойновъ	Крънъ	казанлъшка	1	„	„	
180	Ред. Семовъ Петко Пенчевъ	Боженци	Габровска	11	31.X	с. Кенали	
181	„ Минчевъ Минчо Добревъ	Тодорчета	„	1	28.X	с. Ченгелъ	
182	„ Маринъ Пѣйчевъ	Чехлари	Чирпанска	6	26.X	с. Кенали	
183	„ Пантевъ Илия Рачевъ	Каябашъ	Габровска	6	„	„	
184	мл. п. Матуровъ Стеф. Христовъ	Шейново	Казанлъшка	6	„	„	
185	Ред. Синевъ Станю Петковъ	Стоевци	Габровска	6	„	„	
186	„ Вълковъ Никола Ивановъ	Г. село	Казанл.	6	„	„	
187	„ Гроздановъ Стеф. Василевъ	гр. Габрово		6	„	„	
188	„ Крачевъ Ганю Тодоровъ	Г. село	Казанл.	6	27.X	„	
189	„ Вълчевъ Иванъ Христовъ	гр. Габрово		6	„	„	
190	„ Ватралевъ Лалю Ивановъ	Секиречево	Казанлъшка	6	28.X	–	

191	„ Ботевъ Ботю Ивановъ	Поповци	Габровска	6	28.X	
192	ф-лъ Начевъ Атанасъ Начевъ	Етъръ	Габровска	6	„	
193	Ред. Петковъ Иванъ Митевъ	П. Баня	„	6	„	
194	„ Еманиджиевъ Тончо Ивановъ	Шипка	Казанлъшка	6	„	
195	„ Стойчевъ Тотю Райковъ	Козаревци	„	6	„	
196	ст. п. Каличорски Христо Слаче	Геновци	габровска	7	„	
197	Ред. Бѣлчевъ Пенчо Ивановъ	г. Дрѣново	„	7	„	
198	„ Чочевъ Христо Петковъ	Видинъ	Казанл.	7	29.X	
199	„ Ганчевъ Ганчо Костадиновъ	„	„	7	„	
200	„ Касевъ Атанасъ Неновъ	Крънъ	„	7	„	
201	„ Христовъ Христо Добревъ	г. Сахране	„	8	26.X	
202	„ Вейсовъ Еминъ Алиевъ	гр. Казанлъкъ	„	6	30.X	
203	Ред. Христовъ Теню Ангеловъ	Шипка		12	28.X	
204	„ Щърковъ Георги Дянковъ	Мъглишъ	Казанлъшка	12	„	
205	„ Лалеевъ Димо Кабчевъ	Топлешъ	габровска	12	„	
206	„ Господиновъ Желѣско Граговъ	гр. Ст.-Загора		12	„	
207	„ Колевъ Ганю Митевъ	Баланитѣ	габровска	12	„	
208	„ Христовъ Христо Продановъ	Фердинандъ	„	12	28.X	
209	ст. п. Стоевъ Георги Пенчевъ	Стоевци	„	10	25 X	
210	„ Миневъ Дим. Христовъ	Хасани	„	10	„	
211	мл. п. Милчевъ Милчо Лѣковъ	Гърцитѣ	„	10	„	
212	Ред, Колевъ Никола Колевъ	Кусевци	„	10	„	
213	„ Атанасовъ Иванъ Неновъ	Седянковци	„	10	„	
214	„ Братоевъ Тодоръ Михалевъ	Енина	Казанл.	10	„	
215	Ефр. Пеневъ Атанасъ Наневъ	Дунавци	„	10	„	
216	Ред. Загоровъ Минчо Димовъ	Елхово	„	10	„	
217	„ Влайковъ Тоню Стойчевъ	Г. Сахрене	„	10	„	
218	„ Ивановъ Златанъ Димитровъ	Г. Черковище	„	10	„	
219	„ Донковъ Никола Минковъ	гр. Севлиево		10	„	
220	„ Василевъ Василъ Ганчевъ	Николчевци	Габровска	10	28.X	
221	„ Рашевъ Рашо Ивановъ	Елхово	Казанл.	10	„	
222	„ Христовъ Христо Мариновъ	Мечковци	Габровска	10	31.X	
223	ст. п. Велевъ Христо Ивановъ	Габарево	Казанл.	14	30.X	

село Кенали

224	Ефр. Карастояновъ Петко Боневъ	Крънъ	Казанл.	14	30.X.	с. Кенали	
225	Ред. Бакоевъ Иванъ Къневъ	Н. Махле	„	„	„	„	
226	ст. п. Неновъ Илия Христовъ	Етъръ	Габровска	1	29.X.	с. Ченгелъ	
227	„ Нейковъ Нено Ивановъ	Калапазани	„	1	„	„	
228	Ред. Фуревъ Петко Илиевъ	Божанци	„	1	30.X.	„	
229	Ефр. П. Георгиевъ Георги Стефановъ	гр. Габрово		1	„	„	
230	мл. п. Гюдюлевъ Коста Добревъ	Крънъ	казанлъшка	1	31.X.	в. Карпъ	
231	„ Бочукчиевъ Дим. Ганевъ	Г. Градище	„	1	„	с. Кенали	
232	мл. п. Ковачевъ Хр. Калчевъ	гр. Габрово	„	7	„	„	
233	ред. Христовъ Пенчо Кабчевъ	Елхово	„	7	„	„	
234	„ Дянковъ Василъ Аврамовъ	гр. Габрово		„	„	„	
235	„ Тотевъ Цанко Христовъ	Кръвеникъ	Севлиевско	„	„	„	
236	„ Дончевъ Кост. Михалевъ	Елхово	Казанлъшка	„	„		
237	мл. п. Станчевъ Стеф. Илиевъ	Раховци	габровска	2	30.X.		
238	ред. Кантаровъ Христо Христовъ	Енина	казанлъшка	„	„		
239	„ Петковъ Цаню Къневъ	Химитлий	„	„	„		
240	„ Марталозовъ В. Николовъ	гр. Севлиево		„	„		
241	„ Колевъ Василъ Нидѣлковъ	Рачовци	габровска	„	„		
242	„ Папазовъ Дечо Петровъ	Дунавци	казанлъшка	„	„		
243	„ Дончевъ Богданъ Цаневъ	Червенъ вр.	дрѣновска	„	„		
244	„ Скакаловъ Ив. Стояновъ	Търничени	казанлъшка	„	„		
245	„ Ботевъ Лалю Деневъ	Н. Махла	габровска	„	„		
246	„ Петровъ П. Найденовъ	Александрово	казанлъшка	„	„		
247	„ Новаковъ Дянко Митевъ	Зел. дърво	габровска	„	„		
248	„ Карабеловъ Ст. Пеневъ	Боженци	„	3	29.X.		
249	ефр. Василевъ Дочо Неновъ	Думници	„	„	„		
250	ред. Димитровъ Дим. Кръстевъ	гр. Казанлъкъ		„	„		
251	„ Ионче въ Дончо Ивановъ	Гол. село	казанлъшка	„	„		
252	ст. п. Гюдюлевъ Петко Ивановъ	Крънъ	„	„	„		
253	ред. Калчевъ Иосифъ Влаевъ	Власовци	габровска	„	„		
254	мл. п. Гиргиновъ Дим. Петковъ	Лѣсичарка	„	„	„		
255	ст. п. Ковачевъ В. К. Ивановъ	гр. Габрово		„	„		
256	ред. Христевъ Хр. Гуневъ	Шипка	казанлъшка	„	„		

257	ред. Георгиевъ Тодоръ Ангеловъ	Александрово	казанлъшка	3	29.X.	в. Буче	
258	„ Ферадъ Ахмедъ Кюстеловъ	Борисово	„	3	„		
259	„ Царевъ Христо Димовъ	Поповци	Габровска	3	„		
260	„ Георгиевъ Иванъ Малековъ	гр. Габрово		3	30.X.		
261	„ Върбановъ Стеф. Доневъ	Дунавци	казанлъшка	3	„		
262	„ Райковъ Илия Атанасовъ	Врангеловци	Габровска	3	„		
263	„ Караивановъ Станю Стойковъ	Розово	казанлъшка	3	„		
264	„ Николовъ Георги Христовъ	гр. Казанлъкъ		3	„		
265	„ Хаджиолу Азисъ Бекировъ	Борисово	казанлъшка	3	„		
266	„ Ивановъ Ионко Колевъ	Торбълъци	Габровска	3	31.X.		
267	Ефр. Калчевъ Колю Станчевъ	Фердинанд.	„	3	„		
268	ред. Петковъ Стойчо Стойковъ	Сливито	Габровска	3	„		
269	„ Георгиевъ Георги Пенчевъ	Враниловци	Габровска	3	„		
270	„ Гиримовъ Христо Митевъ	Етъра	„	3	„		
271	„ Нарлиевъ Теню Ивановъ	Търничени	Казанлъшка	5	28.X.		
272	„ Яжаенъ Хеския Маировъ	гр. Казанлъкъ		5	„		
273	„ Сабитаевъ Сабитай Михаимовъ	„		5	29.X.		
274	„ Вараджиевъ Василъ Христовъ	гр. Габрово		5	„		
275	„ Радковъ Радко Станчевъ	Гръдница	Севлиевска	5	„		
276	„ Георгиевъ Дончо Пройновъ	Етъра	Габровска	5	30.X		
277	„ Периндаковъ Ангелъ Мариновъ	Козирогъ	„	5	„		
278	„ Цанковъ Добри Ганчевъ	Мъглижъ	Казанлъшка	5	„		
279	„ Подскочиевъ Тодоръ Ивановъ	гр. Казанлъкъ		5	31.X		
280	„ Раевъ Христо Раевъ	Енина	Казанлъшка	5	„		
281	„ Катовъ Христо Стойковъ	„	„	2	11.X	Душегубка	
282	„ Недковъ Димо Семовъ	Чомаци	Габровска	2	„	„	
283	„ Адъровъ Дечко Василевъ	Шипка	Казанлъшка	2	„	„	
284	„ Сапуновъ Георги Стояновъ	гр. Казанлъкъ		2	12.X	„	
285	ст. п. Обретеновъ Коста Тотевъ	Шипка	Казанлъшка	2	„	„	
286	Ф-лъ Недѣлковъ Дим. Христовъ	Александрово	„	2	13.X	„	
287	ред. Митевъ Митю Ивановъ	Козарица	Габровска	4	26.X	с. Кенали	
288	„ Петровъ Иванъ Добревъ	Трънито	„	4	„	„	
389	мл. п. Георгиевъ Пенчо Калевъ	Златари	„	4	„	„	

290	ред. Мустафа Ахмедовъ	Г. Паничерево	Казанлъшка	4	26.X	с. Кенали
291	„ Райновъ Петъръ Трифоновъ	Вѣтренъ	„	4	„	„
292	„ Симеоновъ Христо Тотевъ	Стомоняци	Габровска	4	27.X	„
293	„ Рачевъ Христо Христовъ	Козирокъ	„	1	2.XI	с. Карпъ
294	„ Миховъ Нено Пеневъ	Боженци	„	1	„	„
295	„ Джавраиловъ Стеф. Станчевъ	Н. Махла	„	7	„	с. Кенали
296	„ Николовъ Алекс. Стояновъ	Дунавци	Казанлъшка	7	„	„
297	„ Мартиновъ Димо Вълевъ	Шипка	„	7	1.XI	„
298	„ Асановъ Исуфъ Ахмедовъ	гр. Ст.-Загора		6	5.XI	„
299	мл. п. Стояновъ Никола Деневъ	Мечковци	Габровска	10	„	„
300	ефр. Петровъ Петъръ Ивановъ	Трънито	„	10	6.XI	„
301	ред Цвѣтковъ Димитъръ Колевъ	гр. Габрово		10	„	„
302	„ Биковъ Георги Тиховъ	Срѣд. Горв.	Казанлъшка	3	„	в. Буче
303	„ Топаловъ Стефанъ Колевъ	Бичкийня	Габровска	3	„	„
304	мл. п. Колевъ Илия Венковъ	Лѣсичарка	„	3	„	„
305	ред. Петровъ Иванъ Христовъ	Дунавци	Казанлъшка	3	„	„
306	„ Котевъ Стамо Тодоровъ	Александр.	„	3	„	„
307	„ Драгановъ Христо Недковъ	Враниловци	Габровска	3	„	„
308	„ Стояновъ Алекси Тоневъ	Д. Сахране	Казанлъшка	6	7.XI	с. Кенали
309	„ Дойновъ Спасъ Колевъ	Русевци	Габровска	10	„	„
310	„ Шатавчиевъ Стеф. Станевъ	Г. Черковище	Казанлъшка	6	6.XI	„
311	ст. п. Христовъ Димо Станевъ	Шарани	Габровска	11	8.XI	„
312	ефр. Радевъ Лалю Къневъ	Шейново	Казанлъшка	11	„	„
313	ред. Мариновъ Дянко Дечковъ	„	„	11	„	„
314	„ Ганевъ Христо Тончевъ	Крънъ	„	9	„	„
315	„ Станчевъ Станчо Дечевъ	Александ.	„	9	6.XI	„
316	„ Златевъ Маринъ Миковъ	Г. Паничерево	„	9	„	„
317	„ Колевъ Костадинъ Колевъ	гр. Казанлъкъ		к.р.	7.X	„
318	мл. п. Керлиевъ Вълко Митевъ	Г. Черковище	Казанлъшка	8	9.XI	„
319	ст. п. Косматановъ Гр. Георгиевъ	Мъглижъ	„	2	10.XI	с. Пологъ
320	мл. п. Георгиевъ Иванъ Боневъ	Орлево	Габровска	2	„	„
321	ред. Табаковъ Владимиръ Христовъ	Гол. село	Казанлъшка	2	„	„
322	„ Мехмедовъ Мехмедъ Тахировъ	Богомилово	Ст. Загорска	2	„	„

323	ред. Минчевъ Станилъ Недѣлковъ	Козлуджа	Казанл.	2	10.XI	с. Пологъ
324	„ Кошенъ Георги Илиевъ	Борисово	„	3	„	Буче
325	„ Аптеровъ Пенчо Пенчевъ	Живодеръ	Габровска	5	„	„
326	мл. п. Василевъ Василъ Бенковъ	Орловетѣ	„	5	„	„
327	„ Кръстевъ Дянко Продановъ	Шейновъ	Казанлъшка	5	„	„
328	„ Дянковъ Дянко Мариновъ	Тодорчета	габровска	5	„	„
329	„ Коевъ Кою Цанковъ	Чапкънитѣ	„	5	„	„
330	„ Райковъ Косю Начевъ	Грухъ Хахле	Севлиевско	5	„	„
331	„ Димовъ Димо Петровъ	Саламани	габровска	5	„	„
332	„ Дечевъ Христо Николовъ	Човейте	„	5	„	„
333	„ Пенчевъ Иванъ Мадомовъ	Бакойци	„	5	„	„
334	„ Мехмедъ Юсменовъ	Върбовска	Севлиевска	7	8.XI	с. Кенали
335	„ Миховъ Михо Ивановъ	Крънъ	казанлъшка	7	„	„
336	„ Заховъ Наню Кръстевъ	Борисово	„	7	„	„
337	„ Недѣлковъ Атанасъ Райковъ	Калпазани	габровска	7	9..XI	„
338	„ Караджовъ Симеонъ Стефановъ	Шипка	казанлъшка	7	11.XI	„
339	„ Сазовъ Рачо Милчевъ	Стомоняци	габровска	7	„	„
340	„ Геновъ Иванъ Колевъ	Розово	казанлъшка	7	12.XI	„
341	„ Тодоровъ Тодоръ Пенчевъ	Шипка	„	12	6.XI	„
342	„ Михаиловъ Иосю Минчевъ	Н. Махла	габровска	12	„	„
343	„ Колевъ Колю Атанасовъ	Чъдърлий	Севлиевска	12	„	„
344	„ Спасовъ Стеф. Ваневъ	Топлешъ	Габровска	12	„	„
345	„ Ионковъ Петко Доневъ	гр. Казанлъкъ		12	9.XI	„
346	„ Цаневъ Димо Иотевъ	Лѣсичарка	Гаровска	12	10.XI	„
347	„ Гаджаловъ Станю Тотевъ	Козарица	„	13	13.XI	„
348	„ Петковъ Ненчо Цоневъ	Дунавци	Казанлъшка	13	„	„
349	„ Коевъ Кою Христовъ	Етъра	Габровска	13	„	„
350	мл. п. Доневъ Димитъръ Дечковъ	Шипка	казанлъшка	13	„	„
351	ред. Христовъ Хараламби Петковъ	Джбени	Севлиевска	13	14.XI	„
352	„ Русевъ Иванъ Славовъ	Бузовъ гр.	казанлъшка	13	„	„
353	ст. п. Петковъ Станчо Мотевъ	Г. Сахране	„	14	5.XI	с. Пологъ
354	ред. Ивановъ Пеню Добревъ	Г. Паничер.	„	14	„	„
355	„ Стойчевъ Стойчо Стояновъ	Габарево	„	14	„	„

356	мл. п.	Желевъ Христо Петровъ	Изворово	казанлъшка	15	9.XI	с. Кенали
357	ред.	Даскаловъ Иванъ Илиевъ	Гарвани	Габровска	15	„	„
358	„	Нейковъ Радой Ночевъ	Вуевци	„	7	11.XI	„
359	„	Ивановъ Лалю Михаиловъ	Райновци	„	7	„	„
360	„	Колевъ Колю Георгиевъ	Трапесков.	„	7	„	„
361	„	Генчевъ Христо Георгиевъ	Н. Махла	„	10	14.XI	„
362	„	Найденовъ Лазаръ Атанасовъ	гр. Габрово		10	„	„
363	„	Добревъ Иванъ Петковъ	Хайдъкъ	Габровска	10	„	„
364	„	Димовъ Недѣлко Ивановъ	Скорцитѣ	Дрѣновска	к. р.	„	„
365	мл. п.	Чорбаджийски Доню Неновъ	Гол. село	казанлъшка	5	8.IX	с. Вл. Клисура
366	ред.	Байрактаровъ Йовко Христовъ	Сгѣдногор.	„	5	12.IX	„
367	„	Шиневъ Петко Ивановъ	Крънъ	„	5	25.IX	с. Рула
368	„	Стояновъ Митю Трифоновъ	Селци	„	5	14.XI	с. Кенали
369	„	Николовъ Диню Радевъ	Ржжина	„	5	„	„
370	мл. п.	Станевъ Стефанъ Колевъ	Мичковци	габровска	11	20.XI	гр. Битоля
371	ред.	Юрдековъ Димитъръ Михалевъ	гр. Казанлъкъ		12	14.XI	с. Кенали
372	„	Чукуловъ Илия Петковъ	Козарица	габровска	12	„	„
373	мл. п.	Стоевъ Стою Косевъ	Врангеловци	„	12	„	„
374	ред.	Тумбаловъ Колю Тотевъ	Трънито	„	15	14.X	„
375	„	Кърджиевъ Рашко Петковъ	Елхово	казанлъшка	15	„	„
376	ефр.	Минчевъ Минчо Димитровъ	Трънито	габровска	4	20.XI	по височинитѣ
377	„	Станевъ Станю Продановъ	Козареца	„	4	„	северно отъ гр.
378	мл. п.	Грънчаровъ Тодоръ Пенчевъ	гр. Габрово		4	„	Битоля
379	„	Теневъ Теню Петровъ	Д. Сахране	казанлъшка	4	„	„
380	ред.	Ивановъ Пенчо Лалевъ	Шейново	„	4	„	„
381	„	Томановъ Иванъ Колевъ	Сливито	„	4	„	„
382	„	Балкански Петко Паневъ	Божанци	габровска	4	„	„
383	мл. п.	Славчевъ Славчо Христовъ	Мечковци	„	4	„	„
384	ред.	Баевъ Христо Баевъ	Шейново	казанлъшка	4	„	„
385	„	Гайдаржиевъ Георги Беневъ	Козарица	габровска	4	„	„
386	„	Милчевъ Ангелъ Христовъ	Поповци	„	4	„	„
387	„	Колевъ Руси Петровъ	Армени	„	4	„	„
388	мл. п.	Велевъ Юрданъ Дончевъ	Казбашъ	„	4	„	„

389	„	Колевъ Цвѣтко Тодоровъ	Етъра	габровска	15	20.XI	Битоля
390	ред.	Тодоровъ Тодоръ Петковъ	гр Габрово		15	„	„
391	„	Юсуфъ Рамовъ	Г. Изворово	казанлъшка	15	„	„
392	мл. п.	Колевъ Цанко Велковъ	Лѣсичарка	габровска	15	23.XI	с. Кръкляни
393	ефр.	Попазовъ Василъ Денчевъ	Г. Сливово	Севлиевска	15	„	източно отъ
394	ред.	Гюдюлевъ Боню Петровъ	Н. Махла	габровска	9	14.XI	с. Кенали
395	„	Велевъ Костадинъ Георгиевъ	Видинъ	казанлъшка	9	„	с. Кенали
396	„	Ивановъ Нидѣлко Костадиновъ	Димовци	„	9	„	„
397	„	Дундовъ Стефанъ Доневъ	Енина	„	9	„	„
398	„	Ивановъ Владимиръ Райковъ	Гарвани	габровска	9	„	„
399	„	Кънчевъ Иванъ Христовъ	Н. Махла	„	9	„	„
400	„	Мурадовъ Муста Ферадовъ	Гювчелари	Хасковска	9	„	„
401	„	Илчевъ Димитъръ Стойковъ	Генчевци	габровска	9	21.XI	с. Кръкляни
402	„	Беровъ Лалю Неновъ	„	„	9	22.XI	„
403	„	Радевъ Ради Георгиевъ	Г. Паничерово	Казанлъшка	12	20.XI	с. Ращани
404	„	Нидѣлковъ Нидѣлко Христовъ	Лѣсичарка	Габровска	13	14.XI	с. Кенали
405	„	Кръстевъ Кръстю Ионковъ	Стокитѣ	Севлиевска	13	10.XI	в. Крапъ
406	мл. п.	Духиевъ Еню Петковъ	гр. Казанлъкъ		13	„	„
407	ред.	Станчевъ Станчо Атанасовъ	Д. Сахране	казанлъшка	13	„	„
408	„	Чипчевъ Цвѣчко Петревъ	Гиргини	Габровска	13	„	„
409	„	Колевъ Христо Рачковъ	Димовци	казанлъшка	13	„	„
410	„	Петровъ Янко Григоровъ	Скобелево	„	13	„	„
411	ст. п.	Петровъ Петъръ Христовъ	Габарево	„	13	„	„
412	ред.	Илиевъ Иванъ Ивановъ	Етъра	габровска	13	„	„
413	„	Илиевъ Илия Янковъ	гр. Свиленгр.		13	„	„
414	„	Къневъ Минчо Петковъ	Кряковци	габровска	13	„	„
415	„	Ивановъ Петъръ Илиевъ	Крамолинъ	Севлиевска	13	„	„
416	„	Минчевъ Нидѣлко Драгиевъ	„	„	13	„	„
417	„	Илиевъ Стефанъ Ганевъ	Лѣсичерка	Габровска	13	„	„
418	„	Лѣсичевъ Братованъ Стойновъ	Козирокъ	„	13	„	„
419	„	Вуцовъ Маринъ Колевъ	Раховица	Габровска	13	„	„
420	„	Тотевъ Тотю Райковъ	Ловни Долъ	Севлиевска	13	„	„
421	„	Колевъ Проданъ Станевъ	Поповци	Габровска	13	„	„

422	„ Димовъ Димо Христовъ	Етъра	Габровска	13	10.XI	в. Крапъ
423	„ Топаловъ Иванъ Косевъ	гр. Габрово		13	„	„
424	„ Пондевъ Димо Колевъ	Видинъ	Казанлъшка	13	„	„
425	мл. п. Ивановъ Иванъ Добревъ	Жълтежъ	Габровска	13	„	„
426	ред. Христовъ Христо Тодоровъ	Армени	„	13	„	„
427	„ Добревъ Добри Станевъ	Орѣхово	казанлъшка	13	„	„
428	„ Василевъ Колю Цанковъ	Парчевци	Габровска	13	„	„
429	„ Илиевъ Илия Мутафовъ	Костовци	„	13	„	„
430	ст. п. Искревъ Милю Тотевъ	Химитлий	Казанл.	13	„	„

СПИСЪКЪ № 5

На убититѣ долни чинове отъ 23 пех. Шипченски полкъ презъ 1917 година.

№	Чинъ, име и фамилия	Рота	Околия	Село или градъ	Кога е убитъ	Кѫде е убитъ	Погребанъ
1	Ред. Мишевъ Геню Дечковъ	10	Казанлъшка	Шейново	27.I	Ращанска позиция	Задъ позицията
2	„ Дечковъ Василъ Петковъ	14	Севлиевска	Севлиево	28.I		
3	„ Лефтеровъ Лефтеръ Христовъ	9	Габровска	Кметовци	12.II		
4	„ Мартиновъ Хр. Стойковъ	11	Казанл.	Г. Село	28.II		
5	„ Перевъ Тотю Андреевъ	15	„	Шипка	2.III		
6	„ Филиповъ Филипъ Хркстовъ	1	Габровска	Козирокъ	18.III		
7	„ Тодоровъ Лалю Ивановъ	1	Севлиевска	Дунево	„		
8	„ Кръстевъ Манчо Даневъ	1	Казанл.	Шейново	„		
9	„ Косековъ Кѫню Стефановъ	1	„	Секиречево	„		
10	„ Калайджиевъ Хр Георгиевъ	1	„	Търничене	„		
11	„ Карагьозовъ Ст. Стефановъ	1	„	Шипка	17.Ш		
12	ефр. Поповъ Стоянъ Илиевъ	1	Габровска	Балановци	„		
13	„ Мехмедовъ Османъ Мехмедовъ	1	Казанлъшка	Химитли	23.III		
14	„ Антоновъ Хр. Димитровъ	2	„	Бузовъ гр.	17.Ш		
15	„ Тъповъ Никола Христовъ	2	Габровска	Габрово	„		
16	„ Яневъ Вѫло Димитровъ	2	Казанлъшка	Борущица	„		
17	„ Бонсоловъ Филипъ Димитровъ	2	„	Г. Черковище	„		
18	„ Капанджиевъ Ахмедъ Мустафовъ	2	Казанлъшка	Казанлъкъ	„		
19	„ Зяковъ Колю Пенчевъ	2	Габровска	Козирогъ	19.Ш		
20	„ Димитровъ Иванъ Якимовъ	2	„	Косивица	„		
21	Ст. п. Николовъ П. Данчевъ	3	чирпанска	Винаровъ	17.Ш		
22	ред. Кадиевъ Василъ Христовъ	3	Казанл.	Г. село	„		
23	„ Радуловъ Митю Пенчевъ	3	„	Габарево	18.Ш		
24	Мл. п. Ганчевъ Пенчо Ивановъ	3	Габровска	Цвѣтковци	„		
25	ред. Ивановъ Ив. Стойновъ	3	„	Янковци	23.Ш		

26	„ Митинъ Пеню Пеневъ	3	Казанл.	Шейново	23.Ш		
27	„ Колевъ Стоянъ Желевъ	4	„	Пчел. ржтъ	18.Ш		
28	„ Колевъ Петъръ Гутевъ	4	Габровска	Козирогъ	„		
29	„ Сиркиджиевъ Димо Пѣевъ	4	казанлъшка	Г. село	„		
30	ефр. Праса Къню Станевъ	4	Габровска	Поповци	„		
31	ред. Продановъ Ст. Георгиевъ	4	„	Сжботковци	19.Ш		
32	„ Дачевъ Дачо Петровъ	4	казанлъшка	Казанлъкъ	„		
33	„ Шановъ Василъ Христовъ	4	Габровска	Габрово	„		
34	„ Стоевъ Триндафилъ Радевъ	4	Бродско	Двеченъ	„		
35	„ Поп. Дим. Д. Ивановъ	4	казанлъшка	Турия	20.III		
36	„ Попъ Георгиевъ Пенчо Стеф.	4	Габровска	Браниловци	„		
37	„ Шоповъ Тодоръ Минчевъ	4	Казанлъшка	г. Черков.	„		
38	„ Мазневъ Митю Христовъ	5	„	Овощникъ	„		
39	„ Христовъ Колю Димитровъ	5	Габровска	Тодорчинитѣ	„		
40	Ст. п. Андреевъ Христо Колевъ	5	„	Лютацитѣ	„		
41	ред. Ая Ахмедъ Алиевъ	5	Казанлъшка	Остенъ	„		
42	„ Юсеиновъ Юсеинъ Смаиловъ	5	„	г. Черковище	„		
43	„ Сотировъ Захари Поповъ	5	„	Ср. Горово	30.Ш		
44	ст. п. Карамомчевъ П. Петровъ	5	„	г. Село	14.Ш		
45	ред Стефановъ Спасъ Серкизовъ	6	„	Джбово	21.Ш		
46	„ Мустаковъ Ибрямъ Сюлимановъ	6	Хасковска	Хасково	1.IV		
47	„ Пондевъ Митю Ивановъ	7	Габровска	Козироцитѣ	„		
48	„ Сали Юзеировъ Дишлиевъ	7	Казанлъшка	Шейново	15.Ш		
49	„ Влаховъ Иванъ Димитровъ	7	„	Овощникъ	18.Ш		
50	„ Йовчевъ Иванъ Илиевъ	7	„	„	21.Ш		
51	„ Беигирджиевъ Дим. Петковъ	7	„	Джбово	„		
52	„ Генчевъ Стоянъ Ивановъ	7	„	Александрово	23		
53	„ Дечевъ Генчо Георгиевъ	8	„	Елхово	24		
54	„ Търновски Хр. Ивановъ	8	Севлиевска	Севлиево	10		
55	ст. п. Анковъ Петъръ Дочевъ	9	Габровска	Божанци	18		
56	мл. п. Маджаровъ Пею Геневъ	9	„	Златари	„		
57	ред. Вълдобревъ Пеню Радевъ	9	Казанлъшка	Шейново	„		
58	„ Ефендовъ Дянко Тодоровъ	10	„	Асенъ	18.Ш		

59	„ Бѣлчевъ Василъ Ивановъ	10	Габровска	Бакойци	18.III		
60	ст. п. Енчевъ Нено Драгановъ	11	казанлъшка	г. Дряново	„		
61	ред. Кючуковъ Петко Колевъ	11	„	Дунавци	„		
62	„ Тотевъ Лалю Тотевъ	11	„	д. Сахране	24.Ш		
63	„ Тодоровъ Колю Желевъ	11	„	Пче. Ржтъ	27.Ш		
64	„ Карамановъ Юсеинъ Еминовъ	11	„	Скобелево	„		
65	„ Османовъ Мехмедъ Ахмедовъ	12	„	Александрово	18.Ш		
66	„ Киряковъ Станчо Стояновъ	12	Габровска	Калпазаново	„		
67	„ Колевъ Андрей Петровъ	13	„	Чукитѣ	„		
68	ст. п. Донковъ Дим. Пауновъ	13	„	Габрово	„		
69	ред. Стоевъ Тотю Цоневъ	13	„	Топлешъ	16.Ш		
70	„ Венковъ Венко Стоевъ	13	„	Сжботко	17.Ш		
71	ст. п. Вълевъ Вълко Вълковъ	13	„	Велково	18.Ш		
72	ред. Колевъ Колю Мотевъ	13	„	Златаре	„		
73	„ ред. Тутунчевъ Гатю Христовъ	13	„	Парчевци	„		
74	„ Маноиловъ Тодоръ Ботевъ	13	Казанлъшка	Енина	„		
75	„ Калчевъ Колю Христовъ	13	„	Казанлъкъ	23.Ш		
76	„ Тодоровъ Василъ Илиевъ	13	Габровска	Н. Махла	„		
77	„ Абрашевъ Генчо Славовъ	14	Казанлъшка	Енина	13.Ш		
78	„ Ивановъ Иванъ Колевъ	14	Габровска	Хендека	„		
79	„ Христакевъ Христаки Василевъ	14	Харманлийс.	Любиме	„		
80	„ Недевъ Стефанъ Тодоровъ	14	„	„	16.Ш		
81	„ Неновъ Христо Петковъ	14	Казанлъшка	П. Баня	„		
82	ст. п. Бѣлчевъ Ненчо Колевъ	14	„	Казанлъкъ	17.Ш		
83	„ Колчевъ Конст. Николовъ	14	„	„	„		
84	ред. Стоевъ Петко Константиновъ	14	„	„	„		
85	„ Бориловъ Димитъръ Василевъ	14	„	Мжглишъ	„		
86	„ Късевъ Стефанъ Ивановъ	14	„	Шипка	„		
87	„ Гиргиновъ Иванъ Георгиевъ	14	Габровска	Козирокъ	23.Ш		
88	„ Симеоновъ Иванъ Ивановъ	14	„	Кметовци	1.IV		
89	„ Песевъ Тотю Андреевъ	15	Казанлъшка	Шипка	2.IV.		
90	мл. п. Стойчевъ Цанко Мариновъ	15	Габровска	Кая Башъ	13 Ш		
91	„ Топаловъ Иванъ Димитровъ	15	Казанлъшка	Селце	14 Ш		

Ращанска позиция

Задъ позицията

92	„ Пенчевъ Нанко Петровъ	15	Казанлъшка	Александрово	18.Ш		
93	„ Воденичаровъ Венко Минчевъ	„	„	Бранилово			
94	„ Братоевъ Никола Илиевъ	„	Севлиевска	Кръвени	16.Ш		
95	„ Геневъ Нанчо Ангеловъ	„	Казанл.	г. Паничерево	„		
96	„ Радевъ Таню Костовъ	„	„	Кашлата	„		
97	„ Димитровъ Кънчо Добревъ	„	Габровска	Божанци	„		
98	„ Спа Мехмедъ Ахмедовъ	„	Казанлъшка	Александрово	„		
99	„ Василевъ Добри Радевъ	„	„	Кашлата	„		
00	„ Ганевъ Пенчо Геневъ	„	Габровска	Козирокъ	17.Ш		
01	ефр. Генчевъ Юрданъ Илиевъ	„	„	Фердинандово	23. „		
02	„ Ахмедовъ Мехмедъ Мехмедовъ	„	Казанлъшка	Габарево	12. „		
03	„ Бекировъ Мехмедовъ	„	„	г. Черковище			
04	„ Парцуневъ Христо Дянковъ	„	„	Секиречене	15.Ш		
05	„ Феизиевъ Османъ Халиловъ	„	„	Александрово	18.Ш		
06	„ Асанъ Ахмедовъ Али Ефенди	„	„	Скобе	„		
07	„ Асанъ Дормушъ Юсеиновъ	„	„	„	„		
08	„ Торлаковъ Станчо Желевъ	1 к.	„	Мжглишъ	„		
09	„ Митковъ Никола Ивановъ	„	„	Осетино	„		
10	„ Златиновъ Злати Геневъ	„	„	Енина	24.Ш		
11	„ Стояновъ Кою Мариновъ	2 к.	„	Борущица	4.IV		
12	„ Велевъ Теню Ивановъ	„	„	Казанлъкъ	14.Ш		
13	„ Армагановъ Петко Петковъ	6	„	„	7.IV.		
14	„ Станевъ Стефанъ Русиновъ	14	Габровска	Кметово	7.V.	Лопатица	
15	„ Джеферовъ Ботю Колевъ	1	Казанлъшка	г. Дряново	10.V.	Муса Обо	
16	ст. п. Романовъ Дим. Павловъ	6	Софийска	София		Лопатница	
17	ред. Кръстевъ Иванъ Димитровъ	12	Ямболска	Карапча	14.VIII	Серски фронтъ	
18	„ Ибраимовъ Смаилъ Османовъ	8	казанлъшка	г. Черковище	12.IX		
19	„ Данковъ Дянко Христовъ	12	„	Габарево		Сармусакли	
20	„ Димитровъ Димитъръ Ненковъ	11	Чирпанска	Ени Махле	10.XI.		
21	„ Османовъ Асанъ Ахмедовъ	6	Казанлъшка	Казанлъкъ	16.XI.		

Ращанска позиция

Задъ позициитѣ

СПИСЪКЪ № 6

На починалитѣ отъ рани и болести долни чинове отъ 23-й пех. Шипченски полкъ презъ 1916, 1917 и 1918 год.

№	Чинъ, име и фамилия	коя е рота	околия	градъ или село	Кжде е починалъ
1	ред. Кехаьовъ Теню Ивановъ	3	казанлъшка	Казанлъкъ	1.III евак. бол. 5.I
2	мл. п. Татаровъ Михалъ Христовъ	7	„	„	2.III запас. болни 28.I
3	ред. Овчаровъ Стефанъ Мирчевъ	14	„	„	Въ дома си 28.X 1916
4	мл. п. Маленовъ Маленъ Дамяновъ	8	„	„	2.III зап. болни 26.X
5	ред. Банковъ Тони Петровъ	11	„	Дунавци	2 VIII пол. болни 13.XII
6	ст. п. Симеоновъ Райчо Георгиевъ	3	Габровска	Златари	Врачан. мѣс. бол. 29.XII
7	ред. Ботевъ Ботю Петровъ	16	„	Вранило	Прев. пунктъ 56 пл. 28.XII
8	ст. п. Петровъ Петъръ Цанковъ	9	„	Боженици	1.VI бол. 16.XI
9	фел. Николай Василевъ	3	„	„	Мѣст. бол. Нишъ 15.I 1917
10	ред. Ескинази М. Бохоровъ	5	Казанлъшка	Секиречене	4 мес. воен. бол. София 21.X
11	„ Пейчевъ Сжби Христовъ	7	Габровска	Козирокъ	2.VIII полска бол. 1.I
12	„ Канчевъ Христо Христовъ	14	Севлиевска	Крамолинъ	17.I
13	„ Пърдовъ Тошо Тошевъ	8	казанлъшка	Мъглишъ	2 Скоп. мѣс. бол. 6IXII 1916 г.
14	„ Калфовъ Нено Ивановъ	10	Габровска	Сжботка	2.VIII пол. бол. 7.XI
15	„ Начевъ Георги Мариновъ	7	„	Каябашъ	2.VIII пол. бол. 22.II 1617 г.
16	„ Дечевъ Недѣлко Дечоолу	11	Севлиевска	Калокасъ	1.VIII пол. бол. 14.IV
17	„ Илиевъ Велко Минчевъ	1	„	Тодорче	2.III зап. бол. 11.XI 1916 г.
18	„ Карчевъ Димитъръ Манолевъ	16	Казанлъшка	Химитлий	2.VIII див. л. 10.XII 1916 г.
19	„ Хубановъ Илия Колевъ	11	Габровска	Поповци	2.VIII див. лаз 27.XII 1916 г.
20	„ Аскановъ Христо Ивановъ	11	Севлиевска	Градище	2.VIII див. лаз. 29.XII 1916 г.
21	„ Стояновъ Стоянъ Стимуловъ	16	азанлъшка	Скобел.	„ „ „ 25.XII 1917 г.
22	сан. м. п. Стеф. Хадж. Костадиновъ	2 к. р.	„	Казанлъкъ	„ „ „ 21.II
23	ст. п. Кисьовъ Никола Христовъ	5	„	Габаре	Прев. пин. 55 п. 29.X 1016 г.
24	„ Стрешковъ Иванъ Георгиевъ	3	„	Мъглишъ	10. Соф. б. 9.IV 1917 г.
25	м. п. Димитровъ Михалъ Стефановъ	15	„	Казанлъкъ	1.8 бол. 11.IV

26	ред.	Заяковъ Иванъ Пенчевъ	3	Габровска	Поповци	2.VIII.
27	„	Мустафовъ Османъ Салиевъ	6	Ст. Загорска	С. Загора	
28	„	Пенчо Колевъ Капплановъ	3	Габровска	Чивоитѣ	3.IV.
29	„	Захарлиевъ Косю Теневъ	16	Казанлъшка	Казанлъкъ	4.VIII. п. б. 29.I.
30	„	Колевъ Благо Петровъ	5	„	Габарево	Пол. лар. 55 п. 30.X. 1916
31	„	Генчевъ Генчо Пенчевъ	16	Габровска	Желтуша	3.VIII. п. б. 16.V. 1917
32	„	Недѣлковъ Никола Дяновъ	14	Казанлъшка	Александрово	3.II. див. лаз. 16.V.
33	„	Ионковъ Симеонъ Денчевъ	3	Габровска	Лесичари	3 соф. мѣс. б. 30.V.
34	„	Ивановъ Иванъ Добревъ	4	Ямболска	Медерисъ	4.VIII. п. б. 24.IV.
35	„	Гюдилевъ Христо Христовъ	2	Габровска	Тов. Мах.	3.VIII. п. б. 4.VII.
36	„	Терзиевъ Тодоръ Петровъ	1	Казанлъшка	Орѣхово	
37	„	Велевъ Гатю Еневъ	15	Габровска	Габрово	10 м. Соф. бол. 2.IV.
38	„	Коевъ Филипъ Гердавовъ	12	казанлъшка	Крънъ	2.III. зап. б. 25.I. 1916
39	„	Трифоновъ Савчо Станевъ	10	Габровска	Топлешъ	24.X.
40	„	Карадимовъ Пею Атанасовъ	3	Казанлъшка	Гол. Село	лазаре 55 пол. 30.X.
41	„	Минчевъ Стефанъ Минчевъ	2 к.	„	Д. Саране	6 д. лаз. 28.I. 1917
42	„	Койчевъ Боню Ивановъ	10	„	г. Черковище	1.VIII. б. 22.XI. 1916
43	„	Гунинъ Христо Ивановъ	5	Габровска	Гиргинитѣ	1.VIII б. 3.X.
44	„	Асановъ Мехмедъ Алиевъ	1	Ямболска	Ямболъ	3.VIII. п. б. 1.XI.
45	„	Неновъ Нено Ивановъ	4	Габровска	Моровци	Габр. мѣс. б. 3.IX.
46	„	Аждеровъ Денчо Ивановъ	6	„	Межден.	2.VШ. б. 22.VШ. 1917
47	„	Буковъ Георги Доневъ	3 к.	Казанлъшка	Търнич.	1.VШ. 28.VШ.
48	„	Велевъ Гатю Еневче	15	Габровска	Габрово	Соф. м. воен. б. 2.VI.
49	„	Маневъ Станю Едревъ	5	Казанл.	Елхово	30.X. 1916
50	„	Славовъ Иванъ Христовъ	5	Габровска	Габрово	3.VШ. бол. 25.IX.
51	„	Колевъ Дечко Ивановъ	4	Казанл.	Д. Саране	29.IX.
52	„	Миховъ Деню Христовъ	7	„	Шипка	Ст. Загор. мѣс. б. 28.II. 1917
53	„	Стефанъ Цанковъ Маревъ	11	Габровска	Борущ.	Див. лаз. 28.II. 1917
54	„	Денчо Статевъ Денчевъ	4	„	Сѫбот.	2.X. зап. бол. 1.X.
55	„	Станчо Манчевъ	5	Казанлъшка	г. Черко.	Премазанъ отъ желѣз. 20.X.
56	„	Филиповъ Димитъръ Лазаровъ	5	„	Нерези	Затрупанъ въ земл. 26.X.
57	„	Милевъ Тодоръ Петковъ	2	„	Казанлъкъ	3.VI. п. б. 26.Ш. 1917
58	„	Лѣсовъ Стефанъ Цанковъ	2	Габровска	Саранци	Пр. пун. 55 п. 31.X 1916 г.

59	„	Деневъ Иванъ Граховъ	7	Казанлъшка	Шипка	„ „ на пол. 15.II 1917
60	„	Юрдековъ Тодоръ Ивановъ	2 к.	„	Кѫшлата	2.VIII бол. Прилепъ 7.III 1917
61	фел.	Митевъ Митю Ионковъ	1 к.	габровска	Златари	1.VIII бол. 27.III
62	ред.	Бояджиевъ Стойчо Христовъ	12	Казанлъшка	Търнич	2.VIII бол. 7.„
63	„	Боневъ Иванъ Рачевъ	1	„	Рѫжена	28.„
64	„	Атанасовъ Атан. Лалевъ	4	Габровска	Газури	1.VIII б. 23.„
65	„	Найденовъ Василъ Стойновъ	16	Казанлъшка	Турия	Прев. пун. на пол. 23.„
66	„	Рачевъ Ив. Марковъ	2	Габровска	Иванилово	1.VIII б. Прил. 24.III
67	„	Нешевъ Петъръ Христовъ	1 к.	Казанлъшка	Мъглишъ	1·VIII б. 27.III
68	„	Ахмедъ Алиевъ Каледжиевъ	16	„	Скобелево	25
69	„	Тотевъ Венко Ивановъ	14	Габровска	Кая-Башъ	прив. пункт. на полк. 17.Ш
70	„	Ивановъ Колю Петковъ	5	„	Колишевци	2.VIII б. Прил. 18.III
71	„	Стимуловъ Стефа Марковъ	16	Казанлъшка	Търничене	
72	ст. п.	Маджаровъ Ап. Станевъ	16	Габровска	Златари	1.VIII б. Прил. 3.III
73	ред.	Ивановъ Иванъ Станевъ	3	Казанлъшка	Асенъ	2.VIII б. Прил. 27
74	ефр.	Ковачевъ Никола Митевъ	2	„	Мъглишъ	8-и див. заз. Беранци 18
75	ред.	Станевъ Ст. Атанасовъ	2 к.	Севлиевска	Стокитѣ	24.Ш
76	ефр.	Петровъ Петъръ Христовъ	11	Габровска	Старилко	25.Ш
77	мл. п.	Колевъ Ив. Тодоровъ	2 к.	Казанлъшка	Бузо Градъ	29
78	ред.	Асанъ Пипевъ Асановъ	16	„	Черковище	24
79	фел.	Миховъ Цвѣтко Русевъ	1	Габровска	Етъра	Пр. пун. на пол. 18.Ш
80	ред.	Илиевъ Христо Донковъ	3	„	Балтажи	1.VIII б. Прил. 2.IV
81	„	Кьорчевъ Дечо Баневъ	11	Казанлъшка	Шейново	1.VIII б. Прил. 5.IV
82	„	Драгановъ Иванъ Тодоровъ	13	„	Кавлъкъ	2.VIII б. Прил. 27.Ш
83	„	Даскаловъ Георги Димитровъ	16	„	„	19.Ш
84	„	Пенчевъ Пеню Петровъ	6	Габровска	Кметово	28.Ш
85	ст. п.	Грозевъ Дянко Венковъ	16	„	Тодорчето	29.Ш
86	ред.	Кълневъ Павелъ Стоевъ	2 к.	Казанлъшка	Орѣхово	1.VIII бол. 7.IV
87	„	Митевъ Цони Радевъ	3	Габровска	Черньовци	6.IV
88	ефр.	Пановъ Иванъ Христовъ	7	Казанлъшка	Търничене	полк. лазаретъ 16 XI 1996
89	„	Ивановъ Иванъ Недевъ	2 к.	Габровска	Гаревци	1.VШ бол. Прил. 10.IV 1917 г.
90	„	Гоцевъ Колю Стойновъ	2	„	Гарвани	22.XI 1916 г.
91	„	Гатевъ Ганю Николовъ	7	Севлиевска	Ловенъ Домъ	полк. пр. пун. 11.IV 1917 г.

92	ред.	Чаковъ Теню Стефановъ	5	Казанлъшка	Шейново	3.VIII бол. 9.XI 1017 г.
93	„	Колевъ Колю Ивановъ	1 к.	габровска	Тоторче	1.X бол. 20.XI
94	„	Цанковъ Спасъ Колевъ	2	Казанлъшка	Габарево	3.VIII бол. 20.XI
95	м. п.	Неновъ Андрей Колевъ	9	габровска	Сжботково	2.VIII бол. 25.XI
96	„	Ботевъ Цанко Неновъ	2	„	Велковци	Габров. мѣст. бол. 5.X
97	ред.	Теневъ Господинъ Дянковъ	2	Борисовгр.	Езерово	3.VIII бол. 1.XII
98	„	Дундевъ Христо Станевъ	н. р.	Казанлъшка	Енина	2.VIII бол. 3.XII
99	„	Търнавовъ Христо Костадиновъ	5	„	Казанлъкъ	3.VIII бол. 7.XII
100	„	Стефановъ Колю Атанасовъ	5	габровска	Генчевци	въ селото си 6.XI
101	„	Джирковъ Деню Пеневъ	11	Казанлъшка	Шипка	2 арм. б. 13.XII
102	„	Бохоровъ Раю Раисевъ	7	„	Казанлъкъ	Каз. бол. 7.IV
103	„	Геневски Трифонъ Митевъ	4	габровска	Трънито	Нишк. бол. 13.XII 1916 г.
104	„	Чулевъ Христо Петковъ	1	„	Козир.	26.XI
105	„	Цоневъ Иванъ Боевъ	10	Казанлъшка	Енина	15.XII
106	„	Неновъ Христо Никифоровъ	10	габровска	Габрово	14.XII
107	„	Колевъ Цвѣтко Минковъ	10	Казанлъшка	Турия	Александр. б. Соф. 16.XI
108	„	Колевъ Николъ Станевъ	1	„	Овощникъ	полк. пр. пун. 19.XII
109	„	Кръстевъ Кръстю Ивановъ	5	„	Димовци	8 мѣс. бол. Соф. 25.XII

СВЕДЕНИЕ

за попълването на полка съ долни чинове.

№ по редъ	Отъ кои части приведоха Заповѣдь, параграфъ	Долни чинове
	1910	
1	Отъ 23-а допълняюща дружина дошли на 30.XI зачислени запов. № 18 § § 1 и 3 .	106
2	Отъ 8-й Маршови полкъ дошли на 28.XII и зачислени съ заповѣдь № 24 § 28	149
	1916 год.	
3	12.I и 19.II 1916 г., дошли отъ 23-а допълняюща дружина и зачислени съ заповѣдь по полка № № 31 и 44 § § 1 и 12	209
4	На 14.IX съ заповѣдь № 108 § 5 отъ 8-й опълченски полкъ приведени	52
5	Отъ 30.IX съ заповѣдь № 113 § 12 приведени отъ 8-й опълченски полкъ	93
	1917 год.	
6	5.II дошли отъ 23-а допъл. дружина и зачислени съ заповѣдь по полка № 170 § 1 .	310
7	12.IV дошли отъ 10, 23 и 30 допълняющи дружини и зачисл. съ заповѣдь № 115 § 3 . .	490
8	22.IV отъ 24 и 29 допълняющи дружини заповѣдь по полка № 203 § 7	560
9	10.V отъ 10 и 12 допъл. дружини запов. по полка № 209 § 8	18
10	Приведени отъ 23 сборна дружина запов. № № 347 и 353 § § 3 и 1	400
	1918 год.	
11	4.IV и 25.IV заповѣдь № 490 § 3 приведени къмъ полка отъ 23 доп. дружина 9-а сборна дружина	608
	Или всичко . .	2995

СВЕДЕНИЕ

за числото на изстрелянитѣ бойни припаси презъ време на войната и изключени съ заповѣдь по полка № 333 отъ 28.II. 1918 г. Казанлъкъ.

№ по редъ	Наименование на бойнитѣ припаси. Кога и при кои боеве сж изстреляни	Числа на бойнитѣ припаси
	Манлихерови патрони	
	Презъ 1916 год.	
1	Въ боя при Звезда	9650
2	„ „ „ Германъ	27100
3	„ „ „ Чеганъ	54950
4	„ „ „ Върбени	942550
5	„ „ „ Кенали	1451600
6	„ „ „ Душегубка Пологъ	275000
	Презъ 1916 год. и 1917 год.	
7	Въ боя при Ращани — Кръклино	2488000
	Презъ 1918 година	
8	На Серския фронтъ — Какареска	7600
	Всичко	5255450
	Картечни патрони	
	Презъ 1916 год.	
1	Въ боя при Струга	11600
2	„ „ „ Чеганъ	23400
3	„ „ „ Върбени	31420
4	„ „ „ Кенали и Кръклино	188560
5	„ „ „ Дешегубка — Пологъ	21120
6	По аероплани	18430
	Всичко	294530
	Гранати за Гранатохвъргачка	
1	Гранати	630
	Бомби бухалки	
1	При Чеганъ	370
2	„ Върбени	200
3	„ Кенали	400
4	„ Кърклина	3025
5	За обучение въ Крушево	832
6	За обучение	1700
7	За обучение въ Крушево	25
	Всичко	6452

	РАЗНИ БОМБИ	
	Въ боеветѣ при Кенали и Кърклино	
1	Сферически бомби	5746
2	Яйцообразни „	5650
3	Бомби одринки	1530
4	Кубически сръбски бомби	1033
5	Дисковски бомби	170
	Всичко	14153
	Свѣтящи ракети	
1	При Чеганъ	1974
2	„ Върбени	2120
3	„ Кенали	3099
4	„ Кърклино	6330
	Всичко	13523
	Червени ракети	
1	При Чеганъ	240
2	„ Върбени	610
3	„ Кенали	380
4	„ Кърклино	580
	Всичко	1810
	Зелени ракети	
1	При Чеганъ	240
2	„ Върбени	640
3	„ Кенали	400
4	„ Кърклино	633
	Всичко	1913

СХЕМА НА ПЪТЯ НА 23-Й П. ШИПЧЕНСКИ ПОЛКЪ ПРЕЗЪ ВОЙНАТА 1912 - 1913 г.

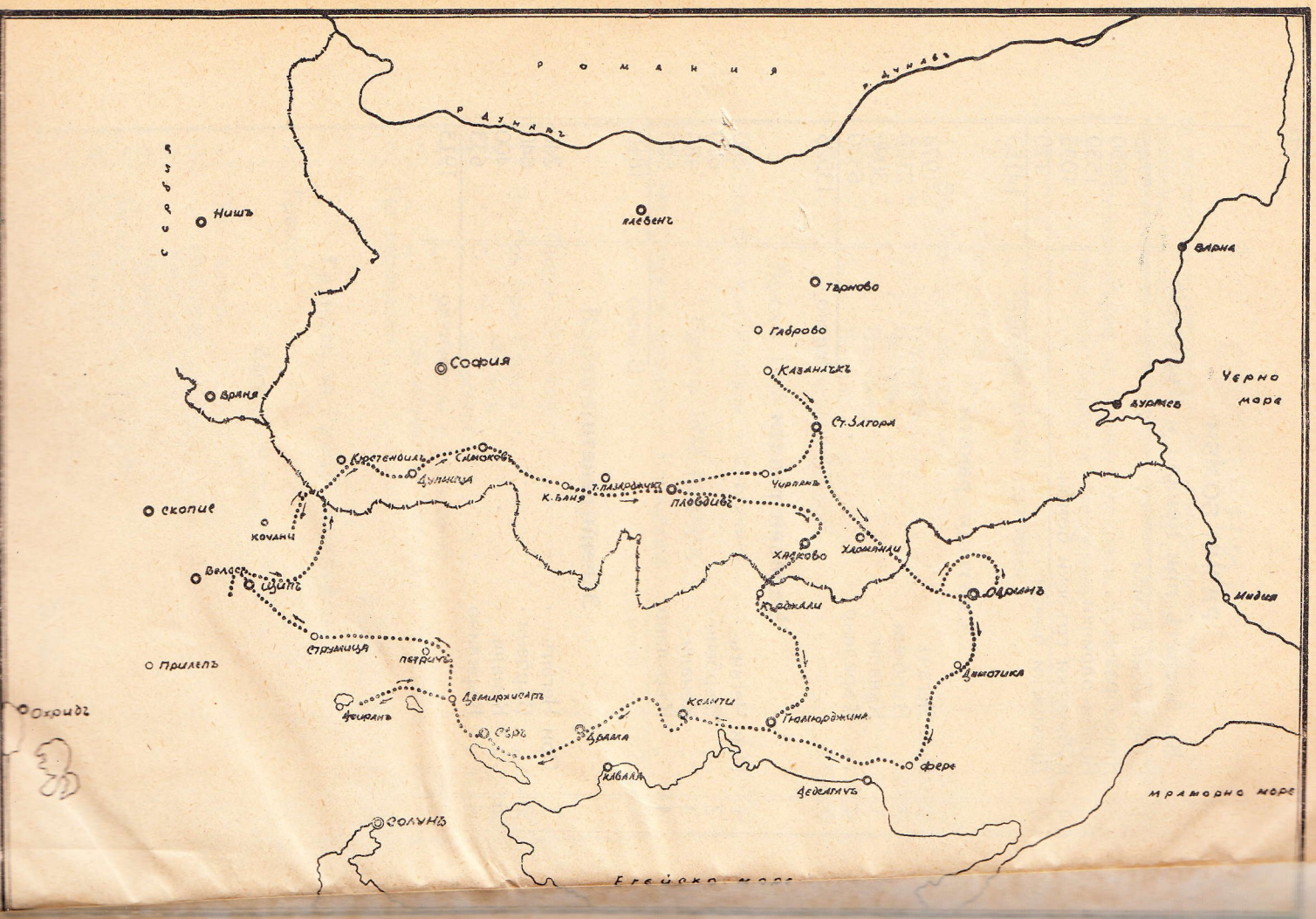

СХЕМА

НА ПЪТЯ НА 23-Й П. ШИПЧЕНСКИ ПОЛКЪ ПРЕЗЪ ВОЙНАТА 1915 - 1918 г.

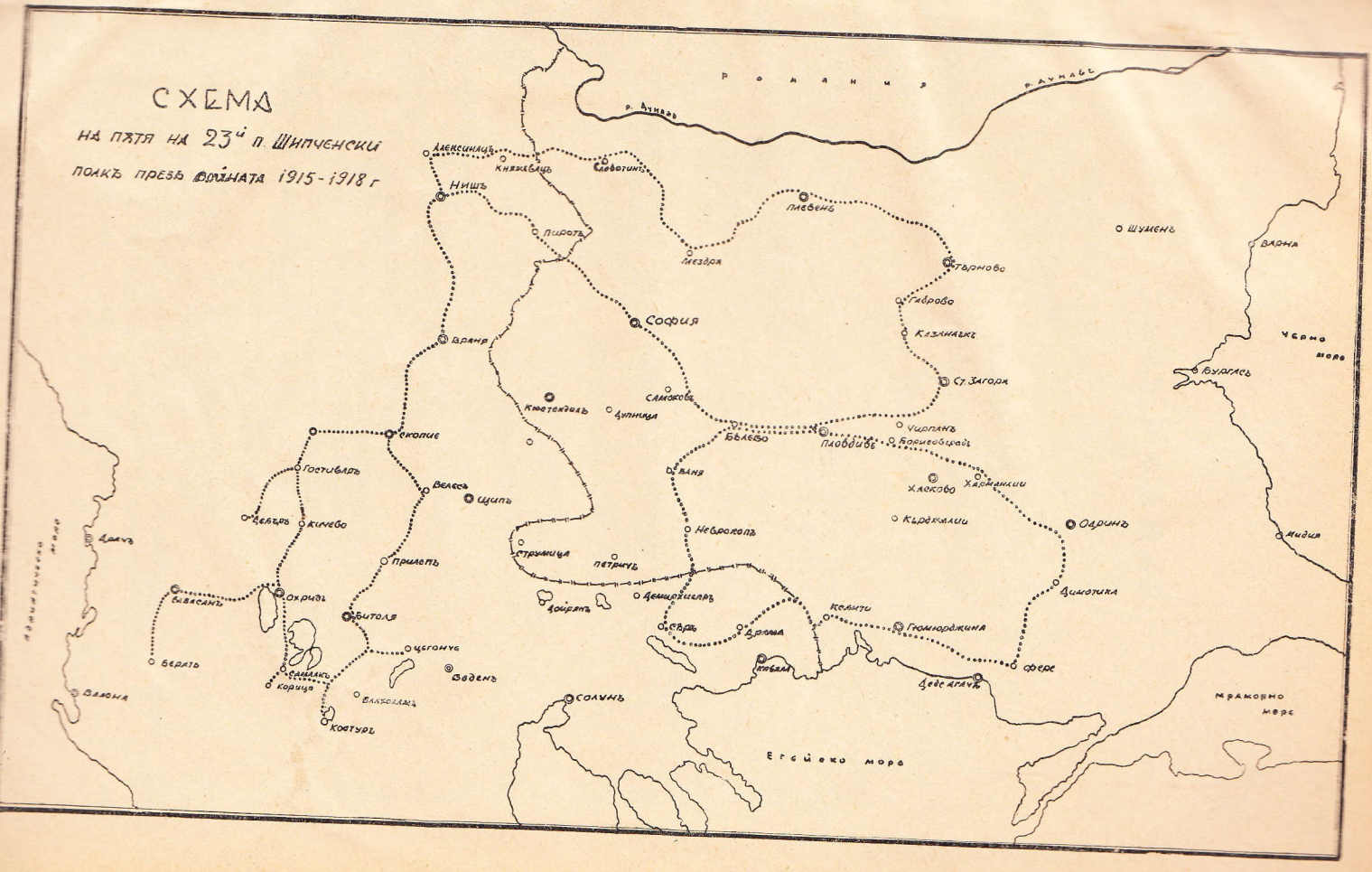

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Заветъ.
5. Предговоръ.

ЧАСТЬ ПЪРВА.

Войната съ съглашенцитѣ на македонския фронтъ.

Глава I.

Стр.

Нашата армия спрѣна на македонския фронтъ 15
Охрана и укрепявяне на граничния районъ 16
Заемането на градъ Елбасанъ 16
Охранение и отбрана 20
Празднуване на бойния праздникъ на полка 21
2-ра дружина заминава за гръцката граница — отъ Т. Ив. 25
Удължаване линията на охранението до Прѣсп. езеро . . 26
5-а рота въ охрана на гръцката граница 29
На Суха Горица 30
Културно просвѣтна дейность на Шипченци 31

ЧАСТЬ ВТОРА.

Глава II.

Започването на военнитѣ действия 35
Настжплението на полка къмъ Звезда 35
Районътъ на действията 39
Бой за завладяването на Звезда 40
Настжпление къмъ гръцка Македония отъ Т. Ив . . 44
Настжплението на полка продължава 47
Заемане линия за охрана на окупираната страна 49
Едно мнение изказано за обходъ на противника 51

Глава III.

Полка заминава за Леринския фронтъ 53
Полка пристига на Леринския фронтъ 54
Срѣща на команд. на бригад. съ командующия I-а армия 54
Полка отива да смѣни 12-й пех. Балкански полкъ . . . 55
Полка отива да смѣни 10 й Родопски полкъ 56
Огледъ на заетата поз. отъ 12-й п. Балкански полкъ . . 57

Глава IV. Стр.

Бойнитѣ действия на полка на Нидже планина 58
Полка заема позицията на Малка Нидже 60
Несносното положение на 10-й Родопски полкъ 61
Пробива фронта на 30-й Шейновски полкъ 63
Полка на позиция на Малка Нидже 66
Боя на полка на Нидже планина 68

Глава V.

Боеветѣ на полка на линията Върбени—Неокази 71
Контраатакуването на противника на Д. Върбенската поз. 74
Пехотна и кавалерийска атака при с. Д. Върбени отъ П. Семерджиевъ 77
Конната атака при с. Д. Върбени 84
Осуетенъ опитъ за пробиване фронта на полка 87
Продължаване отбраната на позицията Д. Върбени-Неокази 89
Списъкъ на пристигналитѣ въ полка офиц. кандидати . . 91

Глава VI.

Полка на Кеналската позиция 92
Бойнитѣ действия на полка до 14. X. на Кеналската поз. 95
Отбита атака отъ полка 100
„Барабанниятъ огънь“ и ожесточенитѣ атаки — П. Стайновъ 105

Глава VII.

Полкътъ отбива атаката на противн. на Кеналската поз. 107

Глава VIII.

Бойнитѣ действия на полка отъ 20-й X. до 13-й XI. на Кеналската позиция 113
Бой на 13-й и 14-й ноември на Кеналската позиция . . 115

Глава IX.

Оттегляне на полка отъ Кеналската позиция 121
Кеналскитѣ боеве отъ П. Семерджиевъ 122
На борцитѣ при Кенали отъ Д. Разсукановъ 129

Глава X.

Бойнитѣ действия на 1-а дружина 131
Отряда 1-ва дружина заминава източно отъ завоя на Черна отъ Т. Ив. 138
Бойнитѣ действия на 1-а дружина отъ 27-й до 30-й октомврий въ завоя на Черна 140
Боя на 1-ва дружина на 10-й ноември въ завоя на Черна 144
Боеветѣ на 1-а дружина въ завоя на Черна отъ ред. Т. Ив. 147

Глава XI.

Полка на позиция при с. Оптичаръ 148

Глава XII. Стр.

Полка на позиция при с. Ращане 149
Боя по висотитѣ около Ращане 150
Бойнитѣ действия на полка отъ 21. XI. до 31. XII южно отъ Ращане 151
Бойнитѣ действия на полка презъ м. януарий 1917 год. 155
Бойнитѣ действия на полка презъ м. февруарий 155
Бойнитѣ действия на полка презъ м. мартъ 156
Боеветѣ на полка на 16, 17 до 22 мартъ на Ращанскитѣ позиции 159
Бойнитѣ действия на полка следъ 22 мартъ 170

Глава XIII.

Смѣната на полка 173
Полка заема нова позиция 173
Полка се снима отъ позиция и заминава за Прилѣпъ . . 175

ЧАСТЬ ТРЕТА.

Глава XIV.

Полка заминава за Серския фронтъ 177
Смѣната на полка отъ позиция 184
1918 година. Полка на Серския фронтъ 185
Пробивъ на Добро-Поле 186
Примирието 191

ЧАСТЬ ЧЕТВЪРТА.

България следъ примирието 193
Полка въ походъ за постоянното си мѣстожителство — Казанлъкъ 194
Демобилизацията на армията и полка 196
Намаление на армията и разформирването на полка . . 198
Заключение 200
Наградени долни чинове 202
Приложение списъкъ № 1—6 и две сведения . . . . .
Две схеми за походитѣ на полка презъ войнитѣ 1912, 1913, 1915, 1916, 1917 и 1918 години . . . . . .